

AMBJ

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
Academic MCU Buriram Journal

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2562
Vol. 4 No. 2 (July-December 2019)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเผยแพร่ผลงานวิชาการ และงานวิจัยของคณาจารย์ นิสิต และบุคลากรทั่วไปในสาขาวิชา ดังต่อไปนี้

1. สาขาวิชาด้านครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และจิตวิทยา
2. สาขาวิชาด้าน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์
3. สาขาวิชาด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บทความแต่ละบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความวารสารอย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่น ที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนพร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

เจ้าของ: สำนักวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 281

หมู่ 13 ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ 31000

โทรศัพท์ 06 5108 4746, 06 4946 1595

E-mail: ambj.mcu@gmail.com

<http://www.ambj.mcu.ac.th>

คณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisors)

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.

พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร.

พระราชวรเมธี, รศ.ดร.

พระสุวรรณเมธารักษ์, ผศ.ดร.

พระสุนทรธรรมเมธี, ดร.

พระศรีปริยัติธาดา

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.

พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ที่ปรึกษาอธิการบดี

อธิการบดี

รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

บรรณาธิการ (Chief Editor)

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editor)

ดร.บรรพต แคไธสง

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.

พระปลัดกิตติ ยุติธโร, ดร.

พระวัฒนา ญาณวโร, ดร.

ดร.ภักษ์วัชร สุขเสน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงานภายนอก

ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ

รศ.ดร.อุดมพร ชื่นไพบูลย์

รศ.ดร.พรสวรรค์ ศิริกาญจนภรณ์

ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร

ผศ.ดร.อภิภูวัฒน์ โพธิ์सान

ผศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง

ผศ.ดร.บุญรอด บุญเกิด

ผศ.ดร.สาคร พรหมโคตร

ดร.มนูญ สอนโพนงาม

ดร.พิสุทธ์พงศ์ เอ็นดู

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

วิทยาเขตสุรินทร์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร.
พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.
พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร.
พระมหาพจน์ สุวโจ, ผศ.ดร.
พระปลัดกิตติ ยุตติธโร, ดร.
พระครูวินัยธรอำนาจ พลปญโญ, ดร.
พระวัฒนา ญาณวโร, ดร.
ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา
รองศาสตราจารย์ วิเชียร ชาบุดรบุญตริก
รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน
รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ธีช กุรัตนธรรมมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพย์ ชันแก้ว
ดร.ภักขวิชช์ สุขแสน
ดร.รุ่งสุริยา หอมวัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ
ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน
รองศาสตราจารย์ นพดล จันทร์เพ็ญ
รองศาสตราจารย์ ดร.ภมร ชันธหัตถ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ปาโนรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.หอมหวล บัวระภา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิภูวัฒน์ โพธิ์सान
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวาท์สุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระชัย ยศโสธร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาคร พรหมโคตร
ดร.อุดม ชัยสุวรรณ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยบูรพา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บันทึกข้อมูลและพิสูจน์อักษร: มงคล สอนไธสง

ออกแบบปก: อรุณรัตน์ แก้วอรสาน

พิมพ์ที่: บริษัท ไอพริ้นท์ แอนด์ เทคโนโลยี (ไทยแลนด์) จำกัด
433/8-9 ถ.จิระะ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

ถ้อยแถลงบรรณาธิการ

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 องค์พระผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยที่มีพระราชประสงค์ให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ โดยมีแนวทางในการจัดการศึกษาคือ การศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม

การศึกษาหลักธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าใจและเข้าถึง พร้อมทั้งเรียนรู้ศาสตร์สมัยใหม่ แล้วเผยแพร่ต่อสังคมในรูปแบบการจัดการความรู้สู่สาธารณะ เป็นภารกิจที่ต้องรับผิดชอบและสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัย เพื่อสนองนโยบายและดำเนินการตามพันธกิจดังกล่าว วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ จึงจัดทำวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ขึ้น

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ (Academic MCU Buriram Journal) มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย คือ การผลิตบัณฑิตและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการวิจัยทางพระพุทธศาสนา ระดับชาติ การส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ ตามตัวบ่งชี้คณะกรรมการอุดมศึกษาขององค์ประกอบที่ 2 ว่าด้วยการวิจัย นอกจากนี้การจัดทำวารสารนี้มีความสอดคล้องกับการประกันคุณภาพการศึกษาในด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการจัดการความรู้

ในนามคณะผู้จัดทำวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ขอกราบขอบพระคุณพระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. อธิการบดี พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่เมตตาติดตามการจัดทำวารสาร และให้คำชี้แนะวิธีการดำเนินงานที่ทรงคุณค่า รวมทั้งคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งในส่วนวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และส่วนกลาง ตลอดจนทั้งนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ที่เมตตาส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำวารสารวิชาการนี้ อันเป็นพลังให้การขับเคลื่อนงานวิชาการเดินหน้าต่อไปด้วยความมั่นคงและยั่งยืน

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน

บรรณาธิการ

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารฉบับนี้

ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของบรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

บทความวิจัย: Research Article

- **ศึกษารูปแบบการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5 ”** 1
ของคณะสงฆ์ จังหวัดหนองคาย
พระราเชนทร์ วิสารโท
Phra Rachen Wisarado
- **ศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์:** 13
กรณีศึกษานิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์
Study of Behavior in the Set of Regulations of Buriram Buddhist College:
A Case Study of Undergraduate Field Political Science
พระครูปริยัติปัญญาโสภณ (ชัย บุรณะ), ทศนะ คล่องวิจักขณ์, สมภาพร มังคลัง
Phrakrupariyatpanyasophon (Chai Burna), Tassana Khongvijak, Samaporn Mangalang
- **การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านช่อระกา** 27
ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
Management of Community Fund by Good Governance: A Case Study of
Community Fund of Banchoraka, Nafai Sub-district, Muang District,
Chaiyaphum Province
สุนทร ปัญญาพงษ์ , อัญชลี ชัยศรี, ทศไฉยวรรณ ดวงมาลา,
Sunthorn Panyapong, Anchali Chaisri, Tassanaiwan Duangmala,
วิทัญญู ขำชัยภูมิ, วิมลศิลป์ ประุงชัยภูมิ
Vatunyu Khumchaibhum, Vimolsil Prungchaibhum
- **รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ขององค์การบริหาร ส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี** 38
Buddhist Style of Conflict Management by Peaceful Buddhist Means of
Sub-district Administrative Organization, Chonburi Province
สุชน ประวัตดี
Suchon Prawatdee

บทความวิชาการ: Academic Article

- **การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อประชาคมอาเซียน** 54
Administration of Buddhist University for ASEAN Community
พระเมธาวิจารย์ (สุเทพ พุทธจรรยา), พิณสุดา สิริธรรังศรี, กล้า ทองขาว
Phramethavinairos (Sutep Buddhacanya), Pinsuda Sirithrungsri, Kla Thongkhao

<ul style="list-style-type: none"> <p>■ การบริหารจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนแบบ 8R Model 72 The Management of the Project “Moral Teaching Monks in School” with 8 Rs Model พระครูปลัดกวีวัฒน์ (ธีรวิทย์ ฉนทวิชโซ), พิณสุดา สิริธรงค์ศรี, สินธวา คามดิษฐ์ Phrakrupalad Kawiwat (Thirawit Chandaviccho), Pinsuda Sirithongsri, Sinthawa Chamdit</p> <p>■ การปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปฏิรูปไทยแลนด์ 4.0 87 The Governance of the Thai Sangha in the Reformation Period of Thailand 4.0 พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ Phrakrupariyatwisuddhikun</p> <p>■ นาคและบาดาลโลก: พัฒนาการทางความเชื่อในโลกทัศน์ของชาวพุทธ 104 Naga and Underworld: Belief Development in Buddhist Perspective วรเดช มีแสงรุ่งสกุล Vordech Miseangruthkul</p> <p>■ เปรียบเทียบหลักอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาและหวู่-เว่ยในลัทธิเต๋า 115 A Comparison of the Tranquility (Upekkha) in Buddhism and Wu-Wei in Taoism พระมหาพงษ์ประกาภรณ์ วิสุทธิญาณเมธี, พระครูวรธรรมวิฑูรย์, ชูชาติ สุทธะ Phramaha Phongprabhakorn Visuddhiyanamethi, Phrakruworwanwitoon, Chuchat Suttha</p> <p>■ เหลียวหลังแลหน้าบ้านเมืองตะลุงเก่า ในอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ 129 Looking Black and Forward to Old Talung City in Praconchai District, Buriram Province ธงชัย สีโสภณ Thongchai Sisophon</p> 	
ภาคผนวก	
<ul style="list-style-type: none"> <p>กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ 140</p> <p>คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ 142</p> <p>หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ 148</p> 	

ศึกษารูปแบบการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5”
ของคณะสงฆ์ จังหวัดหนองคาย

A Study of Actualized Model of Project "The Village of Five
Precepts" of the Order in Nongkhai Province

พระราชนทร์ วิสารโท

Phra Rachen Wisarado

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkai Campus

E-mail: rchaicharoen11@gmail.com

ได้รับบทความ: 22 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 3 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 4 ธันวาคม 2562

Received: October 22, 2019; Revised: December 3, 2019; Accepted: December 4, 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี และรูปแบบการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” 2) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและกลไกของการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย 3) เพื่อเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ของคณะสงฆ์ จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า (1) “ศีล” หมายถึง เป็นความประพฤติชอบทางกาย และวาจา หรือเรียกว่าความเป็นปกติ คือ ความมีระเบียบวินัยทางกาย และวาจา โดยอาศัยเจตนางดเว้น จีงละบาป คือ อกุศลได้ คือ กายทุจริต วจีทุจริต (2) คณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย ได้ดำเนินการขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยใช้กรอบแนวคิดแบบวงจรคุณภาพ คือ Plan หมายถึงการวางแผน Do หมายถึงการปฏิบัติงานตามแผน Check หมายถึงการตรวจสอบ และ Action หมายถึงการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่บกพร่อง (PDCA) และรูปแบบของการขับเคลื่อนโครงการของคณะสงฆ์จังหวัดหนองคายใช้บันไดทั้งสามขั้น คือ ปรียัติ หรือเข้าใจ ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีอยู่แล้ว ปฏิบัติหรือการเข้าถึง เป็นเรื่องการเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย และ ปฏิเวธหรือการพัฒนาเริ่มต้นด้วยตัวเอง เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นเจ้าของท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการดำเนินงานขับเคลื่อน, หมู่บ้านรักษาศีล 5, คณะสงฆ์

Abstract

The main purposes of this research paper were 1) to study the concept, theory and the actualized model of the project entitled “The Village of the Five Precepts” 2) to study the condition of work and the mechanics of actualized model of project and 3) to propose the actualized model of project “The Village of Five Precepts” of the Buddhist monks in Nongkhai Province. The results of the research were found that “sila” (morality) means the physical and verbal behavior or it may be called the normality, that is, to have physical and verbal regulation by the help of the attentive abstention. So the sin is avoided, namely, the unwholesome, that is, physical misconduct and verbal misconduct. The Buddhist monks of Nongkhai Province carry out the model actuation of project of the “Village of Five Precepts” in the concept of the qualitative circle, that is, ‘Plan’ means to lay out plan, ‘Do’ means the practice in accordance with plan, ‘Check’ means the investigation and ‘Action’ means to improve the weak point (PDCA) and three steps, that is, the study of scriptures or to understand the empirical data as appeared, The practice and approach are to understand the target and penetration or development beginning by oneself and the model to disperse the knowledge, that is, the actualized model of the project “The Village of Five Precepts” of the Buddhist monks of Nongkhai Province in order to make the community belong to the location and lead to the development of the country sustainably.

Keywords: Actualized Model, the Five Precepts Village, the Order

1. บทนำ

ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) เป็นต้นมา มุ่งยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนา ให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น กรอบแนวคิดการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงมีแนวคิดที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลักการปฏิบัติตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกภาคส่วน ทุกระดับ ยึดแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” นับว่าเป็นแนวคิดในการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของ

สังคม และสามารถสร้างความยั่งยืนได้ แต่เนื่องจากในช่วงแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเป็นอย่างมากประกอบกับการแพร่ขยายของข้อมูลในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การดูแลและป้องกันเด็กและวัยรุ่นจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์เป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะในเรื่องเพศ และการค้ายาเสพติด ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนเสื่อมลง การก่ออาชญากรรม และปัญหาทางเพศก็มีในหลายรูปแบบ (สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10) การแก้ไขปัญหาจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก และเป็นการแก้ที่ปลายเหตุมากกว่า ประกอบกับการสื่อสารในโลกยุคโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังมี 2 ปัจจัยสำคัญด้วย กล่าวคือ 1) นักธุรกิจ นักการเมืองและบุคลากรในสายอาชีพอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียงและประสบความสำเร็จในสังคมไทย มักจะมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ตามแนวทางสากลสูง คือ มุมานะ บากบั่น อดทน เน้นการแข่งขันกับผู้อื่นและมาตรฐาน เพื่อทะยานสู่ความสำเร็จ มีความคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นและสังคมน้อย บุคคลเหล่านี้เป็นตัวแทนทางสังคมที่สำคัญต่อเยาวชน 2) วิถีชีวิตสังคมไทยที่เปลี่ยนไปทำให้สถาบันสำคัญในสังคม คือ ครอบครัว การศึกษาและศาสนา มีบทบาทน้อยลงในการอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังค่านิยม และคุณธรรม ดังนั้น การแก้ปัญหาในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม จึงควรดำเนินการในลักษณะของการป้องกัน และสร้างภูมิคุ้มกัน ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุมากกว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่สถาบันการศึกษา และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จะต้องตระหนักและหาวิธีการดำเนินการให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม โดยดูที่บริบทของสังคมไทยในปัจจุบันเป็นส่วนประกอบ

จากสถานการณ์ประเทศไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา บ้านเมืองได้ประสบปัญหา มากมาย ประกอบด้วยการกระทำผิดกฎหมาย ปัญหาอาชญากรรม การทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติดและอบายมุข การแตกแยกทาง ความคิด การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิด จากการขาดสติ จิตสำนึก ศีลธรรม และคุณธรรมจริยธรรมความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและ เทคโนโลยี ความทันสมัย มีผลทั้งทางบวกและในขณะเดียวกันผลในทางลบก็ก่อให้เกิด ปัญหาหลายประการ เช่น การทำร้ายกันจนถึงแก่ชีวิตหรือการเบียดเบียนกัน การฉ้อราษฎร์ บังหลวง การล่อลวงละเมิดทางเพศ การไม่มีความซื่อสัตย์ต่อกัน และการดื่มสุราหรือเสพยาเสพติด เป็นต้น จึงเป็นเหตุทำให้ประเทศไทยเกิดความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม และจริยธรรม ทำให้ ผู้คนห่างเหินทางศาสนา ขาดการศึกษาและการอบรมที่ดีด้านจิตใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็ก และเยาวชนไทย ซึ่งจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่และเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคต ดังจะเห็นได้จากตัวเลขการรับแจ้งและจับกุมคดีอาญา 5 กลุ่ม ในปี 2550 ที่ผ่านมา โดยกอง พัฒนาการป้องกันและควบคุมอาชญากรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (สำนักงานตำรวจ แห่งชาติ, 2558)

กลุ่มที่	รายการคดีอาญา 5 กลุ่ม	รับแจ้ง(คดี)	จับกุม(คดี)
1.	คดีอุกฉกรรจ์ สะเทือนขวัญ ได้แก่ ฆ่าเจตนา, ปล้นทรัพย์, ชิงทรัพย์, ลักพา, วางเพลิง	7,997	3,697
2.	คดีประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย และเพศ ได้แก่ ฆ่าเจตนา, ฆ่าไม่เจตนา, โดยประมาท, พยายามฆ่า, ทำร้ายร่างกาย, ข่มขืน	39,461	19,217
3.	คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์ ได้แก่ ลักทรัพย์, ชิงทรัพย์, วิวาท, ริดเอาทรัพย์ กรรโชก, ชิงทรัพย์, ปล้นทรัพย์, รับของโจร, ทำให้เสียทรัพย์	73,068	30,849
4.	คดีที่น่าสนใจ ได้แก่ จักรยานยนต์, รถยนต์, โศกกระป๋อง, เครื่องมือ, ปล้นแท็กซี่, ข่มขืนฆ่า, เรี่ยกค่าไถ่, ฉ้อโกง, ยักยอก	44,158	8,434
5.	คดีที่รัฐเป็นผู้เสียหาย ได้แก่ อาวุธปืน, การพนัน, ยาเสพติด, ค้าประเวณี, วัตถุลามก		284,134
	รวมการรับแจ้งและจับกุมคดีอาญา 5 กลุ่ม ในปี 2550	164,684	346,331

ถ้าเราสังเกตจากตัวเลขจำนวนคดีอาญา 5 กลุ่มข้างต้น ในปี 2550 มีผู้แจ้งถึง 164,684 คดี เป็นตัวบ่งชี้ถึงเครื่องมือที่สังคมใช้ ไม่สามารถจัดระเบียบให้กับสังคมได้ ทั้งนี้ อาจเกิดขึ้นจากความขัดแย้งระหว่างกฎหมายกับความมุ่งหวังของคนในสังคม กลุ่มคนในสังคมมีผลประโยชน์ มีหน้าที่ตามสถานภาพ และมีบทบาทที่ขัดแย้งกัน และยิ่งจะเห็นได้ชัดเจนขึ้น ถ้าเราดูตัวเลขผลการจับกุมคดีอาญา 5 กลุ่ม เมื่อพิจารณาจากผลการจับกุม พอจะกล่าวได้ว่ากฎหมายสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น นอกจากกฎหมายที่ควบคุมปัญหาได้เพียงระดับหนึ่งนั้นกลุ่มจารีตประเพณี หรือ สถาบันพื้นฐานในสังคมอาจจะมีบทบาทไม่มากพอที่จะทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้ กลุ่มหรือสถาบันต่าง ๆ อาจจะถูกพร่องในการให้การอบรม สร้างความรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผนของสังคมก็เป็นได้ ทั้งนี้พบว่า รากเหง้าแห่งปัญหาที่แท้จริงคือการที่คนในสังคมขาดการกลมกลืนจิตใจ และปลูกฝังในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม จนทำให้ความสำนึกต่อหน้าที่ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี การใช้สติพิจารณาบังคับ ลดน้อยถอยลงและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม

ภายนอกที่ไม่เหมาะสม กอปรกับสภาพแวดล้อมรอบตัวของคนในสังคมที่ยุง ส่งเสริมชักจูง และโน้มน้าวอย่างต่อเนื่องด้วยรูปแบบที่มีการพัฒนาอย่างหลากหลาย ทำให้ยากต่อการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาคนในสังคมให้สัมฤทธิ์ผลได้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ เว้นแต่คนในสังคมจะถูกจัดระเบียบทางความคิด จนมีจิตใจที่ใฝ่ดีและมีพลังใจที่เข้มแข็งสามารถเป็นภูมิคุ้มกันเหตุปัจจัยในทางเสื่อมที่จะเข้ามาทำลายคุณภาพชีวิตที่พึงงามได้ด้วยหลักธรรมทางศาสนา (กรมศาสนา, กระทรวงวัฒนธรรม, 2546: 22) แต่ในขณะเดียวกัน จุดแข็งอย่างหนึ่งของสังคมไทย ก็คือ การมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติและได้รับการยอมรับโดยพฤตินัยว่า ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา จากข้อมูลระบุว่า ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ มีวัดทางพุทธศาสนากว่า 30,000 วัด มีพระภิกษุกว่า 300,000 รูป สามเณรกว่า 100,000 รูป มีพุทธศาสนิกชนประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ที่ประกาศเป็นพุทธมามกะในรัฐธรรมนูญยังได้กำหนดให้พระมหากษัตริย์เป็นพุทธมามกะอีกด้วย

นอกจากนี้วัดและชุมชนยังได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันมาเป็นเวลาช้านาน จนนับได้ว่าวัดและชุมชนต่างก็มีความผูกพันต่อกันเป็นอย่างดีจนกล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้ เป็นทุนทางจิตวิญญาณ และทุนทางวัฒนธรรม ในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้น บ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นทุนมรดกทางสังคม ที่มีมาคู่สังคมไทย สถาบันทั้ง 3 จึงมีความสัมพันธ์ในทางสังคม และเป็นตัวเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชนทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แม้พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย แต่สังคมไทยก็มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมาตลอดจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในข่าวสะเทือนขวัญและจิตใจคนไทย ที่มีจะมีการเบียดเบียนชีวิตทรัพย์สินฉ้อโกงหลอกลวงกันและกันอยู่เสมอตามสถิติของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ทั้งนี้ก็เป็นเพราะการที่ผู้คนในสังคมขาดศีลธรรม จริยธรรมที่ดีเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาในสังคมดังกล่าว สังคมจึงต้องมีข้อตกลงร่วมกัน เรียกว่า บัญญัติของสังคม ซึ่งหมายถึง กติกา และระเบียบของสังคม เพื่อที่จะทำให้สังคมมีความสงบสุข มีระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อควบคุมความประพฤติของคนให้อยู่ในกรอบเดียวกัน เพราะคนเราจะต้องอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขทั้งในมนุษย์และสัตว์เหล่าอื่น หากขาดสิ่งดังกล่าว คนก็ไม่อาจพัฒนาไปสู่คุณธรรมที่สูงกว่าได้ คนและสัตว์เดรัจฉาน ย่อมมีการกิน การนอน การสืบพันธุ์ และการกลัวภัยเสมอกัน แต่สิ่งที่ทำให้คนต่างจากสัตว์เดรัจฉานนั้นก็คือ ธรรม และสิ่งที่จะนำคนให้เข้าถึงธรรมได้นั้นก็คือระเบียบกฎเกณฑ์ หรือทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ศีล ศีลเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานแรกของพระพุทธศาสนา หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นข้อปฏิบัติของความเป็นคนก็ได้ คนเราจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นมิใช่ว่าจะเกิดมา มีรูปร่างหน้าตาเป็นมนุษย์เท่านั้น จะต้องมียธรรมคือศีล 5 สำหรับมนุษย์อีกด้วย (พระมหาสารวย ญาณส่วโร, 2542: 1)

ศีล 5 เรียกว่า อาคาริยวินัย คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดกายและวาจาของผู้ครองเรือนท่านรวมศีล 5 จำนวน 4 ข้อ คือ ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากประพฤติดีในกาม มุสาวาทา เวรมณี เจตนางดเว้นจากกล่าวเท็จ ไว้ในกุศลกรรมบถ 10 ประการ (มจล. (ไทย), 2/93-94)

มนุษยธรรม คือ หลักปฏิบัติของมนุษย์ หรือทำให้เกิดเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ คือเป็นสัตบุรุษ ดังข้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสพอสรูปได้ว่า บุคคล เป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้ละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพฤติดีในกาม เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ย่อมเสวยสุขโสมนัสในปัจจุบัน (ม.อ. (ไทย), 14/253/299-300) สัตบุรุษในโลกนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติดีในกาม (ม.อ. (ไทย), 14/92/108, 377/426)

คณะสงฆ์โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบสันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน โดยให้พุทธศาสนิกชนได้น้อมนำหลักศีล 5 มาประพฤติดีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเพื่อสร้างความปรองดอง ความสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ให้แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2557 ด้วยการให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกันดำเนินการทำให้ประชาชนมีความรักสามัคคีกัน โดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะพาประเทศชาติก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัยยิ่งขึ้น

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานราชการที่มีภาระหน้าที่ในการส่งเสริมให้สังคมไทยมีคุณธรรม จริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา จึงได้กำหนดโครงการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน และประชาชนโดยทั่วไป ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้กับตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ภายใต้โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” โดยการขับเคลื่อนการดำเนินงานในลักษณะการประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และราชการทุกภาคส่วนของประเทศ ดังที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า มังคลาจารย์ ได้ประทานโอวาทไว้ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2556 ความว่า “อันว่าศีล 5 เป็นการสำคัญของมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล 5 ด้วยกัน สังคมนั้น ๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อเป็นไปได้อธิบายให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล 5”

จังหวัดหนองคายประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายเป็นรูปแบบเฉพาะของคนหนองคาย ภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอันสวยงาม ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งที่รุนแรงในหมู่ประชาชน ถึงแม้ในช่วง 4-5 ปี ที่ผ่านมามีประชาชนอาจมีความคิดเห็นทางการเมืองที่ต่างกันบ้างแต่ก็ไม่มีความรุนแรงใด ๆ เกิดขึ้น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน และที่สำคัญของจังหวัดหนองคาย มีดังนี้ บั้งไฟพญานาค งานนมัสการหลวงพ่อบุญรอดเจ้าองค์โต งานอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ งานบุญบั้งไฟ งานแห่เทียนเข้าพรรษา งานแห่ปราสาทผึ้ง งานวันออกพรรษา จากการศึกษาที่จังหวัดหนองคาย ได้มีการจัดประเพณี วัฒนธรรมอันเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และจังหวัดหนองคายยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ประเพณี วัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาที่สำคัญ เช่น วังน้ำมอก บั้งไฟพญานาค วัดหลวงพ่อบุญรอด วัดศรีชมพูนาค วัดอรัญบรรพต วัดหินหมากเป้ง แหล่งโบราณคดีโคกคอน อำเภอท่าบ่อ และมีเกจิอาจารย์ชื่อดังคือ หลวงปู่เทศก์ และหลวงปู่เหรียญ เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาว่าสถานภาพการดำเนินงานขับเคลื่อนของโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในพื้นที่จังหวัดหนองคายเป็นอย่างไร ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในพื้นที่จังหวัดหนองคายเป็นอย่างไร และมีแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไร โดยจะทำการศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้มาเสนอเป็นรูปแบบการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ของคณะสงฆ์ จังหวัดหนองคายต่อไป ซึ่งจะก่อให้เกิดการวางแผนการจัดการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ที่เหมาะสมในพื้นที่จังหวัดหนองคายอย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและรูปแบบการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5”
2. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานและกลไกของการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อเสนอรูปแบบการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ของคณะสงฆ์จังหวัดหนองคาย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ปกรณวิเสส คัมภีร์สำคัญอื่น ๆ งานวิจัย ตำรา บทความ/เอกสารทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและด้านต่าง ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่

เป็นข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ที่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามต่าง ๆ ไว้ก่อนล่วงหน้า โดยซักถามผู้ถูกสัมภาษณ์ทุก ๆ ท่านด้วย ข้อคำถามเดียวกันตามแบบสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยออกไปเก็บข้อมูลแบบเผชิญหน้า (face to face) พูดโต้ตอบซึ่งกันและกัน เริ่มตั้งแต่การแสดงความเคารพ แนะนำตัวผู้วิจัย และจุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์ เริ่มการสัมภาษณ์ และจดบันทึกคำตอบทั้งหมดลงในแบบสัมภาษณ์ ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

4. สรุปผลการวิจัย

1. แนวคิดทฤษฎีและรูปแบบการดำเนินงานขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ผลการวิจัย พบว่า “ศีล” (Morality) หมายถึง เป็นความประพฤติชอบทางกาย และวาจาหรือ เรียกว่าความเป็นปรกติ คือ ความมีระเบียบวินัยทางกาย และวาจา โดยอาศัยเจตนาจดเว้น จึงละบาป คือ อกุศลได้ คือ กายทุจริต วาจทุจริต ศีลพื้นฐาน หรือขั้นต้นที่สุด คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าจะด้วยทางกาย หรือวาจา และการไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุมศีลของตน การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เกิดจากการเกี่ยวข้องและเปิดโอกาสให้กับบุคคล กลุ่มบุคคล สมาคม หรือองค์กรต่าง ๆ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม อันเป็นเหตุเร้าใจให้เกิดการมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ สำรวจปัญหา วางแผน ปฏิบัติการดำเนินงาน ตลอดจนติดตามประเมินผล ทั้งนี้ เพื่อให้สมาชิกตระหนักว่าตนเองได้มีส่วนร่วม และเป็นเจ้าของกิจกรรมของชุมชนจะได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยดี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะมีผลกระทบโดยตรงต่อตนเองและส่วนรวม ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อพื้นฐานของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงานแต่ละองค์กร รวมทั้งขึ้นอยู่กับกาลเวลาและยุคสมัยอีกด้วย ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาการอยู่ร่วมกันของชุมชนในพื้นที่วิจัย ให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยคำนึงถึงคุณค่าและความหลากหลายของคนในสังคม

รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมของปัจเจกบุคคล กลุ่ม ผ่านรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยการทำกิจกรรมร่วมกันตลอดจนมีเป้าหมายเดียวกัน หรือที่เรียกว่า เครือข่ายทางสังคมนั้น คือการดำเนินการเพื่อเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านมาร่วมกันรักษาศีล 5 จะต้องมีการสร้างเครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงกลุ่มคนที่สมัครใจจะร่วมกันรักษาศีล 5 ภายใต้อาณัติพื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน เป็นการร่วมมือของกลุ่มคนในการทำกิจกรรมของส่วนรวมด้วยความสมัครใจ การมีความรู้สึกผูกพัน และรับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งการประชาสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญในการที่จะเผยแพร่ข่าวสารความรู้ หลักธรรมที่ถูกต้องให้เข้าใจตรงกันและถือเป็นหัวใจสำคัญของการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา การประชาสัมพันธ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับวัด

หมู่บ้าน และทุกหน่วยงาน เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจในคุณค่าของการรักษาศีล 5 เพื่อแสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนจากสาธารณชน ทั้งจากสาธารณชนภายในและภายนอก กับทั้งเพื่อส่งต่อความดีงามในหลักธรรมแห่งศีล 5 ให้กับประชาชนได้มีโอกาสเลือกเดินไปในหนทางที่ถูกต้องดีงามตามความตั้งใจของแต่ละบุคคลในที่สุด

2. สภาพการดำเนินงานและกลไกของการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัย พบว่า การควบคุมคุณภาพตามกระบวนการ PDCA จะต้องมีการกระทำในทุกระบบอย่างต่อเนื่อง และปฏิบัติการในทุกระดับไม่ว่าจะเป็น คณะสงฆ์ระดับเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ และผู้บริหารหน่วยงานราชการระดับจังหวัด หัวหน้าหมวดหรือฝ่าย และบุคลากรอื่น ๆ และมีการเชื่อมโยงกันจึงจะเกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอันจะส่งผลให้ผลผลิตมีคุณภาพตามมาด้วย คณะสงฆ์จังหวัดหนองคายใช้ระบบการบริหารจัดการเชิงระบบ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด หรือเพื่อความเป็นเลิศ โดยใช้มุมมองเชิงระบบ ดังนี้คือ 1) การนำองค์การ 2) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ 3) การมุ่งเน้นพุทธบุตร 4) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ 5) การมุ่งเน้นการปฏิบัติงาน 6) การมุ่งเน้นบุคลากร 7) ผลลัพธ์ หรือเป้าหมายสูงสุดคือสัมฤทธิ์ผลอันเป็นเลิศ และมีกระบวนการติดต่อสื่อสาร ส่งการมอบหมายงานผ่านสื่อมัลติมีเดีย โซเชียลเน็ตเวิร์ค และโทรศัพท์มือถือ ได้แก่ Messenger in Facebook และ Line ที่สามารถติดต่อสอบถามและประสานงานกันได้ตลอดเวลา

อีกทั้งคณะสงฆ์จังหวัดหนองคายมีแผนการดำเนินงานและขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งมีนโยบายที่ชัดเจนในการให้ความร่วมมือ และได้สนับสนุนโครงการในทุกด้านอย่างเต็มที่ เพื่อให้การขับเคลื่อนเกิดเป็นรูปธรรม และในการดำเนินงานของโครงการในระยะที่ 3 ของปี 2559-2560 ซึ่งเป็นการดำเนินงานในเชิงคุณภาพควบคู่กับการดำเนินงานเชิงปริมาณอย่างเป็นระบบโดยมีกรอบแนวทางการดำเนินกิจกรรมหลัก 3 แนวทาง ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศีล 5 กิจกรรมตามวิถีชาวพุทธ และกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) รวมทั้งจังหวัดหนองคายได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนโครงการในระยะที่ 3 ของจังหวัดหนองคาย ไว้ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การบริหารจัดการโครงการ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การจัดทำคู่มือแนวทางการดำเนินงานโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ยุทธศาสตร์ที่ 3 จัดกิจกรรมสนับสนุนโครงการฯ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ยุทธศาสตร์ที่ 4 การติดตามประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสรุปและประกาศผล หมู่บ้านต้นแบบ หน่วยงานต้นแบบ และโรงเรียนต้นแบบ ยุทธศาสตร์ที่ 6 การมอบโล่รางวัล/เกียรติบัตร “หมู่บ้านรักษาศีล 5”

3. รูปแบบการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ของคณะสงฆ์ จังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัย พบว่า บันไดทั้งสามขั้น คือปริยัติ หรือ เข้าใจข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีอยู่แล้ว ปฏิบัติ หรือการเข้าถึง เป็นเรื่องการเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย และปฏิเวธหรือการพัฒนา เริ่มต้นด้วยตัวเอง เป็นต้นแบบเผยแพร่ความรู้ จะทำให้ชุมชนมีความเป็นเจ้าของท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในที่สุด ผลของการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในแผนยุทธศาสตร์มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยสอดคล้องกับข้อที่หนึ่ง คือ เป็นแนวทางการดำเนินงานตามโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ระยะยาว ในปี 2558-2560 ทำให้หมู่บ้านและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ข้อที่สอง คือ เป็นการรณรงค์ส่งเสริมให้หมู่บ้าน ชุมชน สถานศึกษา องค์กรหน่วยงานทางศาสนาอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ด้วยโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยใช้หลักเบญจศีล และเบญจธรรม เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และข้อสาม คือ เพื่อให้คนไทยมีความปรองดองสมานฉันท์ รักและเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ ส่วนผลการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมมีรายงานผลการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการที่มีผลสัมฤทธิ์ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ สำหรับการนำศีล 5 ไปใช้ในการดำเนินชีวิตตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในปัจจุบันของชุมชน ในเขตอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เพราะความคิดในจิตใจของตนเองว่า เมื่อสมานานรับศีล 5 แล้ว จะไปกระทำผิดไม่ได้ แม้กระทั่งคิดที่จะกระทำจนกลายเป็นตราบาปอยู่ในใจเสมอ ดังนั้นพระภิกษุสงฆ์หรือบัณฑิต นักปราชญ์ ผู้รู้ สมควรอธิบายขยายเนื้อความให้ชัดเจนหรือมีเหตุผลรองรับเสมอ ประเด็นที่ว่าศีล 5 ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์จากการดำเนินชีวิตตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และสามารถนำผลสัมฤทธิ์ไปสู่การปฏิบัติในปัจจุบันได้มากถึง 100% สอดคล้องกับประเด็นที่ว่า ผู้ที่จะเป็นคนที่เต็มคนคือ 100% จะต้องเป็นผู้มีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ประกอบด้วยเบญจศีลและเบญจธรรมทั้ง 5 ข้อดังกล่าวแล้ว

5. อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบการดำเนินงานการขับเคลื่อนตามกิจกรรมของโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” เชิงปริมาณจังหวัดหนองคายมีจำนวน 9 อำเภอ 68 ตำบล และ 678 หมู่บ้าน เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 100.00 มีจำนวนประชากรทั้งหมด 517,260 คน เข้าร่วมโครงการ 309,487 คน คิดเป็นร้อยละ 59.83 ของจำนวนประชากรมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 160,322 ครัวเรือน เข้าร่วมโครงการ 96,193 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 60.00 ของจำนวนครัวเรือนจำนวนนักเรียน นักศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 68,118 คน เข้าร่วมโครงการ 42,914 คน คิดเป็นร้อยละ 63.00 ของจำนวนนักเรียน นักศึกษามีพระภิกษุสามเณรสมัครเป็นแกนนำ (อาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนา) จำนวน 1,669 รูปแบบการ

จัดเก็บข้อมูลจังหวัดหนองคายอยู่ระหว่างการดำเนินงานลงข้อมูลใน www.sila5.com โดยปัจจุบันมีจำนวนประชากรที่เข้าร่วมสมัครโครงการแล้ว 340,767 คน คิดเป็นร้อยละ 66 ของจำนวนประชากรทั้งหมด อยู่ในลำดับที่ 45 ของประเทศ (ข้อมูล ณ วันที่ 25 สิงหาคม 2559) และการขับเคลื่อนเชิงคุณภาพจังหวัดหนองคายได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาชีวิตตามหลักศีล 5 กิจกรรมตามวิถีชาวพุทธ และกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จำนวน 14 โครงการ ซึ่งประสบผลสำเร็จทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพมีหน่วยงานต้นแบบรักษาศีล 5 ที่ผ่านการคัดเลือก จำนวน 11 แห่ง สถานศึกษาต้นแบบรักษาศีล 5 ที่ผ่านการคัดเลือก จำนวน 53 แห่ง ที่ทำการกำนันต้นแบบรักษาศีล 5 ที่ผ่านการคัดเลือก จำนวน 60 แห่ง ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านต้นแบบรักษาศีล 5 ที่ผ่านการคัดเลือก จำนวน 70 แห่ง จากเป้าหมายที่กำหนดทั้งหมด 79 แห่ง ได้ 194 แห่ง ซึ่งเกินเป้าหมายที่กำหนดคิดเป็นร้อยละ 245.57 ของจำนวนเป้าหมายการจัดกิจกรรมส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาตามกรอบกิจกรรม 3 ด้าน ด้วยการแสดงนิทรรศการของหมู่บ้านต้นแบบที่ผ่านการคัดเลือกแต่ละอำเภอ จำนวน 9 อำเภอ และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลที่ผ่านการคัดเลือกในการจัดกิจกรรมส่งเสริมโครงการ จากอำเภอเมืองหนองคาย 3 แห่ง อำเภอรัตนวาปี 3 แห่ง อำเภอโพธิ์ตาก 3 แห่ง อำเภอท่าบ่อ 1 แห่ง และอำเภอโพนพิสัย 9 แห่ง รวมจำนวน 19 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 126.67 ของจำนวนเป้าหมาย

6. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในเรื่องเกี่ยวกับการขับเคลื่อนงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” นวัตกรรมในการจัดการความรู้ในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ข้อมูลมาอธิบายพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประกอบการจัดทำแผนงาน/โครงการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมให้คนในสังคมให้เกิดมีความสงบสันติสุข เพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ เพื่อเป็นแนวทางของการสร้างความมั่นคง มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้งสร้างความรักกันระหว่างประชาชนในประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ, 2546.
- พระมหาสำราญ ญาณส่วโร (พินดอน). “การศึกษาผลกระทบจากการกล่าวละเมิดศีลข้อที่ 5
ที่มีต่อสังคมไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดหนองคาย. การดำเนินโครงการสร้างความปรองดอง
สมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” (ระยะที่ 3)
จังหวัดหนองคาย, 2559.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช,
2542.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. รายงานการรับแจ้งและจับกุมคดีอาญา 5 กลุ่ม. กรุงเทพมหานคร.
แหล่งที่มา : http://statistic.police.go.th/stat/40_50/MONTH50.xls,
(6 สิงหาคม 2560).

ศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์:

กรณีศึกษานิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์

Study of Behavior in the Set of Regulations of Buriram Buddhist
College: A Case Study of Undergraduate Field Political Science

พระครูปริยัติปัญญาโสภณ (ชัย บุรณะ),

Phrakrupariyatpanyasophon (Chai Burna),

ทัศนะ คล่องวิจิตร, สมภาพร มังคลัง

Tassana Khongvijak, Samaporn Mangalang

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: phrakruchai11@gmail.com

ได้รับบทความ: 20 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 3 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 4 ธันวาคม 2562

Received: October 20, 2019; Revised: December 3, 2019; Accepted: December 4, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกฎระเบียบวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีที่พึงประสงค์ตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่างใช้จากจำนวนประชากรจำนวน 55 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามซึ่งเป็นแบบตรวจสอบรายการ และแบบสอบถามเป็นคำถามปลายเปิดวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อบรรยายข้อมูลคุณลักษณะส่วนตัวหรือตัวแปรต้น

ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์กรณีศึกษา นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.26 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน การเปรียบเทียบกับด้านการรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า ด้าน การรับรู้ถึงการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิ์สอบกลางภาค, ปลายภาค มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 0.76 และด้านการปฏิบัติตามของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ตามประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์สงฆ์บุรีรัมย์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.43 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน การเปรียบเทียบกับด้าน การปฏิบัติตามของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ตามประกาศ, กฎระเบียบ,

คำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์สงฆ์บุรีรัมย์ พบว่า ด้านด้านการเคารพให้เกียรติต่อเพื่อน ต่อครู อาจารย์ในขณะเรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 0.94

คำสำคัญ: พฤติกรรม, การปฏิบัติตน, กฎระเบียบ, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

Abstract

The purpose of the study was to 1) Study the history and theories about the regulations of the Buddhist College, Buriram 2) Study to behave according to regulations of Buriram Buddhist College, Political Science Students. 3) Present their exemplary practices desirable regulations of Buriram Buddhist College. Using samples from a population of 55 people. The instruments used to collect data in this research. A questionnaire, which is a check list. And open-ended questions were analyzed using the computer program. The statistics used in data analysis, percentage, average, standard deviation, describe the information personal characteristics or variables.

Study to behave according to the rules of BuriRam Buddhist College. Case study of Political Science students overall at a high level, Average 2.26 When considered individually the comparison with the recognition of regulatory announcement of the Buriram Buddhist College, Mahachulalongkomrajavidyalaya University **It found that:** The perception of the list of eligible midterm, final. most are average 0.76 and the practice of Political Science Students following the announcement, regulations, orders of Buriram Buddhist College, Overall, at a high level, Average 4.43. When considered individually the comparison to the Practice of Political Science Students following the announcement, regulations, orders of Buriram Buddhist College. **It found that:** The respect for a friend the teachers at school most are average 0.94.

Keywords: Behavior, Practice, Rules, Buriram Buddhist College

1. บทนำ

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดตั้งขึ้นตามอำนาจของกฎหมายที่ให้อำนาจจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามประกาศของกฎกระทรวงศึกษาธิการ การจัดการศึกษาของประเทศไทยได้แบ่งลำดับชั้นของการศึกษาออกเป็นชั้นอนุบาล ชั้นประถมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาและชั้นอุดมศึกษา การศึกษาในแต่ละชั้นต้องมี

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา กฎหมายปกครอง รวมทั้งกฎกระทรวง คำสั่ง ประกาศ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อนำกฎหมายต่าง ๆ มาจัดการหรือวางระเบียบทางการศึกษาได้เป็นโดยความสงบเรียบร้อยของสถานศึกษาและขั้นตอนทางการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลเกี่ยวข้องกับหน้าที่และความรับผิดชอบทางการศึกษา ความจำเป็นของกฎหมายที่นำเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระดับต่าง ๆ ย่อมที่จะมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัยจะมีกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นมาเพื่อมหาวิทยาลัยนั้น ๆ ให้นำไปบังคับใช้ตามหมวดและมาตราตราที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ การศึกษาในประเทศไทยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญของรัฐที่เป็นกฎหมายสูงสุดที่ตราไว้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในการศึกษามาตรา 49 “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพหรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น”

นอกจากนี้ เพื่อการศึกษาประชาชนได้มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น รัฐธรรมนูญได้กำหนดว่าด้วยบุคคลมีสิทธิเสมอกันในการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยรัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่ต้องเก็บค่าใช้จ่าย ในปัจจุบันได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก. 19 สิงหาคม 2542) โดยมีการให้ความหมายของ “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” หมายความว่า “การศึกษาระดับอุดมศึกษาด้วย” (มานิตย์ จุมปา, 2548) วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งมีกฎหมายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ว่าด้วย มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “มหาวิทยาลัย” หมายความว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย “สภามหาวิทยาลัย” หมายความว่า สภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย “สภาวิชาการ” หมายความว่า สภาวิชาการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย “วิทยาเขต” หมายความว่า เขตการศึกษาของมหาวิทยาลัยที่มีคณะสถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่า คณะสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ตั้งแต่สองส่วนงานขึ้นไปตั้งอยู่ในเขตนั้น ตามที่สภามหาวิทยาลัยกำหนด และมีการจัดการศึกษาตามมาตรา 6 ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น มหาวิทยาลัยหนึ่งเรียกว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเป็นนิติบุคคลให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์ รวมทั้งการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัยยังมีกฎระเบียบต่าง ๆ ที่บังคับใช้เป็นอำนาจของ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามมาตรา 19 สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของมหาวิทยาลัย และโดยเฉพาะให้มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

1) วางนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 2) วางระเบียบออกข้อบังคับ ข้อกำหนด และประกาศของมหาวิทยาลัย และอาจมอบหมายให้ส่วนงานใดในมหาวิทยาลัยเป็นผู้วางระเบียบ และออกประกาศสำหรับส่วนงานดังกล่าวก็ได้ 3) อนุมัติให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และ ประกาศนียบัตร 4) อนุมัติการจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่อ ใช้อื่นที่มีฐานะเทียบเท่าคณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการ แบ่งส่วนงานของหน่วยงานดังกล่าว 5) อนุมัติการรับเข้าสมทบ หรือการยกเลิกการสมทบของสถาบัน การศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนา 6) อนุมัติ การเปิดสอนและหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย รวมทั้งการยุบ รวม และยกเลิกหลักสูตรและ สาขาวิชา 7) พิจารณาดำเนินการเพื่อให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง และ พิจารณาถอดถอนอธิการบดี 8) พิจารณาดำเนินการเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง และพิจารณาถอดถอนศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์พิเศษ 9) แต่งตั้งและถอดถอนรองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่อ ใช้อื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ 10) ออกข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่ง การกำหนดอัตราเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน ค่าจ้าง สวัสดิการและประโยชน์อย่างอื่น การบรรจุและแต่งตั้ง การรับเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทนหรือค่าจ้าง การออกจากงาน การรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การร้องทุกข์ และการอุทธรณ์การลงโทษ ของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง เป็นธรรมชาติของกฎหมายเมื่อมีการบัญญัติเป็นกฎหมาย ย่อมมีการบังคับใช้ และมีบทลงโทษ เมื่อกระทำผิดกฎหมาย ในส่วนพระราชบัญญัติการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็ได้บทลงโทษสำหรับเจ้าหน้าที่ นิสิตและบุคคลภายนอกที่กระทำความผิดต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามมาตรา 60 ผู้ใดใช้ พัดวิทย์ฐานะ ครูวิทยฐานะ เข็มวิทยฐานะ ครูประจำตำแหน่ง เครื่องแบบ เครื่องหมาย หรือเครื่องแต่งกายนิสิตของมหาวิทยาลัยโดยไม่มีสิทธิจะใช้หรือแสดงด้วยประการใด ๆ ว่าตนมีปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา ประกาศนียบัตร หรือตำแหน่งของมหาวิทยาลัย โดยที่ตนไม่มีสิทธิ ถ้าได้กระทำเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนมีสิทธิจะใช้ หรือมีวิทยฐานะ หรือตำแหน่งเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ ปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540)

เมื่อกฎหมายบังคับให้มีบทลงโทษกับผู้กระทำความผิดเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี กฎย่อมที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ดำเนินการศึกษาตามนโยบายของรัฐในภายใต้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 เพื่อความสงบเรียบร้อยของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ทางผู้บริหารที่มีอำนาจบริหารวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ต้องมีการประกาศให้กฎหมาย กฎ คำสั่ง ประกาศ เพื่อให้คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ได้ถือปฏิบัติเป็นแนวเดียวกันการบริหารกับการปกครอง จึงมีความสัมพันธ์กัน หมายความว่าในหน่วยงานมีการแบ่งลำดับชั้นบริหาร คือมีผู้บังคับบัญชาเป็นหัวหน้ามีหน้าที่ปกครองให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทำหน้าที่ของตนเองตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยเฉพาะองค์กรที่เป็นของรัฐ การบริหารจัดการต้องมีกฎหมายมารองรับหน้าที่และต้องปฏิบัติตามกฎหมายนั้น วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เป็นองค์กรของรัฐต้องที่มีกฎหมายบังคับและให้ปฏิบัติตาม และมีบทลงโทษแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ที่กระทำละเมิดกฎ คำสั่ง ระเบียบ ข้อบังคับของรัฐหรือองค์กร การลงโทษพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ไม่ทำตามระเบียบหรือละทิ้งหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ การลงโทษทางวินัยข้าราชการ ได้มีกฎหมายพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดโทษทางวินัย (พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน, 2551) 5 สถาน คือ ภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน ลดเงินเดือน ปลดออก ไล่ออก การออกบทบัญญัติข้อบังคับทางกฎหมายให้เป็นมาตรการวิธีปฏิบัติราชการให้เป็นไปตามข้อบังคับและขอบเขตของกฎหมายที่จะนำมาบังคับบุคคลในองค์และแนวทางปฏิบัติงาน อำนาจหน้าที่ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องใช้อำนาจทางกฎหมายในการปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นไปตามขอบเขตของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้

สภาพปัญหาของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เกี่ยวกับนิติสาขาวิชารัฐศาสตร์ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ คำสั่ง ระเบียบ ประกาศ มติของของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ จึงมีผลกระทบกับการบริหารจัดการของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ไม่เป็นไปตามกฎ คำสั่ง ระเบียบ มติ นิติสาขาวิชารัฐศาสตร์ทุกชั้นปี มีนิสิตบางรูป/คน ที่ยังละเมิดฝ่าฝืนกฎ คำสั่ง ระเบียบ มติของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ถึงแม้ว่าวิทยาลัยสงฆ์จะมีประกาศกฎ คำสั่ง ระเบียบ มติให้นิติสาขารัฐศาสตร์ทราบเป็นลายลักษณ์อักษร ปิดประกาศตามป้ายประชาสัมพันธ์และประกาศผ่านเครื่องกระจายเสียงของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เพื่อให้ นิสิตได้ตระหนักถึงความสำคัญของกฎระเบียบ เพราะว่า กฎระเบียบมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม กฎระเบียบการปฏิบัติและการปฏิบัติตามกฎระเบียบ เป็นแบบแผนข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้ประพฤติตามความสงบสุขของส่วนรวมและสังคม วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เห็นความสำคัญของระบบการปกครองของประชาธิปไตยที่ต้องให้ระเบียบวินัยเป็นพื้นฐานของการปกครองประชาชนต้องเคารพกฎเกณฑ์และกติกาสังคม เคารพในสิทธิและรับฟัง

ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), 2538) ในสภาพปัญหาปัจจุบันนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ขาดระเบียบวินัยในการปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ซึ่งจะส่งผลให้ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองในอนาคตต่อไป และจะส่งผลเสียต่อวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และประเทศชาติอีกด้วย ดังนั้นวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ต้องมีหน้าที่อบรมสั่งสอนนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ ให้มีการเสริมสร้างวินัยโดยมุ่งเน้นให้เกิดการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์จนเคยชินและเป็นนิสัย ซึ่งวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เป็นหน่วยงานสถานศึกษาแห่งหนึ่ง ที่รับผิดชอบในเรื่องการศึกษา และสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่มุ่งเน้นพัฒนาการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้า ทั้งวิชาการ จริยธรรมและคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง มีระเบียบวินัยที่ดีงามและดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมความเป็นไทย ดังที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) (ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา, 2543)

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ได้แก่ ปัญหาการวางรองเท้าตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ ทางวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ได้กำหนดที่วางรองเท้า และเตรียมชั้นวางรองเท้าไว้บริการแก่นิสิต พร้อมทั้งกำหนดเป็นข้อปฏิบัติทั้งคณาจารย์และนิสิตเหมือนกันแต่ยังมีนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์บางรูป/คนที่ไม่ปฏิบัติตามประกาศของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ปัญหาการแต่งกายของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ ไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เป็นการแต่งกายผิดแบบ การสวมกางเกงและกระโปรงไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ การไม่คาดเข็มขัดของสถาบันการเอาชายเสื้อออกจากกางเกง ปัญหาการเข้าห้องเรียนสายของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ ไม่เป็นไปตามประกาศของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ กำหนดเวลาเข้าห้องเรียนและเวลาเลิกเรียนเป็นการกำหนดเวลาที่แน่นอนและนิสิตต้องเข้าเรียนตามเวลาที่กำหนดไว้ นิสิตบางรูป/คนยังมีการมาเรียนและเข้าห้องเรียนสายเป็นปัญหากับการเรียนการสอนของอาจารย์และเป็นปัญหากับนิสิตเรื่องเวลาเรียนไม่ครบชั่วโมง อาจถูกพักการเรียนหรือถูกไล่ออก ปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์มีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร ยังมีนิสิตบางรูป/คนไม่เข้าร่วมกิจกรรมหรืออยู่รวมกิจกรรมไม่เต็มวันหรือเข้าร่วมกิจกรรมไม่ตลอดตามระยะเวลาของการทำกิจกรรมในแต่ละครั้ง ทำให้กิจกรรมที่จัดทำขึ้นขาดประสิทธิภาพและขาดความสนใจจากนิสิต ความร่วมมือของนิสิตเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์จัดขึ้น กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ กิจกรรมวันปิยะมหาราช กิจกรรมปฏิบัติธรรมประจำปีหรือปฏิบัติธรรมในโอกาสต่าง ๆ เช่น ปฏิบัติธรรมถวายพระราชกุศลสมเด็จพระสังฆราชและกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระประจำสัปดาห์ นิสิตไม่เข้าร่วมกิจกรรม

ดังนั้นผู้ศึกษาวิจัยจึงได้ชี้ประเด็นที่เป็นปัญหาการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับพฤติกรรมของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ในการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ให้ถูกต้องตามระเบียบ จึงสนใจที่จะศึกษาการไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนานิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ให้มีระเบียบวินัยที่ดียิ่งมีความรับผิดชอบในตนเองและตรงตามความต้องการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ด้านการพัฒนาบัณฑิตให้คุณภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการปฏิบัติตนแบบอย่างที่ดีที่พึงประสงค์ตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์วิธีการศึกษาสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง นิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ซึ่งมีขั้นตอนการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- 1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ ได้แก่ นิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมดจำนวน 55 คน
- 2) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่

$$N = \frac{N}{1 + Ne}$$

เมื่อ n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N แทน จำนวนประชากรที่ศึกษา

e แทน ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างกำหนดเป็น 0.5

$$\text{แทนค่า } \frac{55}{1 + 101^2} = 0.05$$

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน = 55

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยสร้างขึ้นมาจากการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตรวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 1 ชุด ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) โดยสอบถามสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร ตามประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์สงฆ์บุรีรัมย์ 2557 แบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง	การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ	อยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนน 4 หมายถึง	การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ	อยู่ในระดับมาก
คะแนน 3 หมายถึง	การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน 2 หมายถึง	การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ	อยู่ในระดับน้อย
คะแนน 1 หมายถึง	การปฏิบัติตนตามกฎระเบียบ	อยู่ในระดับน้อยที่สุด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ซึ่งใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เนื้อหาของข้อคำถามที่ใช้ ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตรในด้านารรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แบบสอบถามเป็นปลายเปิดและมีข้อเสนอแนะในการวิจัย

2) ระยะเวลาในการดำเนินการเก็บข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร ประมาณ 1 สัปดาห์ (25-30 มีนาคม 2558)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลมาเรียบร้อยแล้วจึงทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้มาจากแบบสอบถามและได้ดำเนินการต่อไปนี้

- 1) นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ทั้งหมดมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ
- 2) นำแบบสอบถามที่ให้หมายเลขประจำฉบับเสร็จแล้ว มาลงรหัสตามคู่มือการลงรหัส ซึ่งได้จัดทำขึ้นและผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว และเมื่อลงรหัสเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้ไปบันทึก เพื่อทำการวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS For Window (Statistical Package for Social Sciences)
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนา จะใช้การเสนอโดยตารางแจกแจงความถี่(Frequencies)
- 4) ค่าร้อยละ(Percentage)ใช้ในการนำเสนอและอธิบายข้อมูลทั่วไปตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชากรที่ศึกษา
- 5) ค่าเฉลี่ย(Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation): S.D. ใช้ในการอธิบาย สำหรับค่านัยสำคัญทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้กำหนดไว้ที่ระดับ .05

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามจากนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์จำนวน 55 ชุดจากแบบสอบถามดังกล่าว จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยผลการวิจัยดังนี้ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอนดังนี้

- ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
- ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ตามประกาศกฎระเบียบคำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์สงฆ์บุรีรัมย์

1. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามจากการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ทั้งหมด จำนวน 55 ฉบับ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยประกอบด้วยเพศ สถานภาพทางสังคม ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

เพศ พบว่า นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ จำแนกเป็นเพศชาย จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 58.18 และจำแนกเป็นเพศหญิงจำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 41.81

อายุ พบว่า นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 26-30 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 40 อายุระหว่าง 20-25 ปี จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 8.18 อายุระหว่าง 31-35 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.81 อายุระหว่าง 41-45 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.81 อายุระหว่าง 46-50 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 5.45 อายุระหว่าง 50 ปีขึ้นไป จำนวน 0 คน คิดเป็นร้อยละ 0 ตามลำดับ

สถานภาพทางสังคม พบว่า นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ส่วนใหญ่เป็นนิสิตคฤหัสถ์ จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 81.81 เป็นนิสิตบรรพชิต จำนวน 6 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 34.54 เป็นนิสิตสามเณร จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 7.27

ระดับการศึกษา พบว่า นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ส่วนใหญ่เป็นนิสิตปี 3 จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 52.72 นิสิตปี 1 จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 34.54 นิสิตปี 2 จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 10.90 นิสิตปี 4 จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.81

2. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัย สงฆ์บุรีรัมย์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ จำแนกเป็นด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้ถึงการประกาศรับสมัคร นิสิตเข้าเรียนต่อในแต่ละปี 2) การรับรู้ถึงการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิ์สอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อ 3) การรับรู้ถึงการประกาศวันปฐมนิเทศนิสิตใหม่ของแต่ละปี 4) การรับรู้ถึงการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิ์สอบกลางภาค,ปลายภาค 5) การรับรู้ถึงการประกาศการชำระค่าเล่าเรียนในแต่ละภาคเรียน 6) การรับรู้ถึงการประกาศการแต่งกายของนิสิต 7) การรับรู้ถึงการประกาศเวลาเข้าห้องเรียน 8) การรับรู้ถึงการประกาศให้เข้าร่วมกิจกรรมของวิทยาลัย

ระดับการรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ 8 ด้าน พบว่าระดับการรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 3.87$) มีค่าเฉลี่ย 0.78 เมื่อพิจารณาทางด้านพบว่า การรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ด้านการรับรู้ถึงการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิ์สอบกลางภาค,ปลายภาค ($\bar{X} = 4.00$) มีค่าเฉลี่ย 0.76 อยู่ในระดับดี และด้านการรับรู้ถึงการประกาศรับสมัคร นิสิตเข้าเรียนต่อในแต่ละปี ($\bar{X} = 3.96$) มีค่าเฉลี่ย 0.57 อยู่ในระดับดี และด้านการรับรู้ถึงการประกาศวันปฐมนิเทศนิสิตใหม่ของแต่ละปี ($\bar{X} = 3.93$) มีค่าเฉลี่ย 0.73 อยู่ในระดับดีมาก ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาตามลำดับได้แก่

ด้านการรับรู้ถึงการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิ์สอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อ ($\bar{X} = 3.91$) มีค่าเฉลี่ย 0.73 อยู่ในระดับดี และด้านการรับรู้ถึงการประกาศเวลาเข้าห้องเรียน ($\bar{X} = 3.84$) มีค่าเฉลี่ย 0.89 อยู่ในระดับดีด้านนักรการเมืองที่มีมุ่งทำประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ($\bar{X} = 4.41$) มีค่าเฉลี่ย 0.66 อยู่ในระดับดี ด้านการรับรู้ถึงการประกาศการชำระค่าเล่าเรียนในแต่ละภาคเรียน ($\bar{X} = 3.82$) มีค่าเฉลี่ย 0.83 อยู่ในระดับดี ด้านการรับรู้ถึงการประกาศการแต่งกายของนิสิต ($\bar{X} = 3.76$) มีค่าเฉลี่ย 0.89 อยู่ในระดับดี ด้านการรับรู้ถึงการประกาศให้เข้าร่วมกิจกรรมของวิทยาลัย ($\bar{X} = 3.76$) มีค่าเฉลี่ย 0.83 อยู่ในระดับดี

3. ผลของการวิเคราะห์การปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ตามประกาศ กฎระเบียบคำสั่งของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ตามประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ จำแนกเป็นด้านได้แก่ 1) ด้านการแต่งกายตามแบบวิทยาลัยกำหนด 2) ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้น 3) ด้านการตรงต่อเวลาในการเข้าห้องเรียนของแตรวัน 4) ด้านการตรงต่อเวลาในการชำระค่าเล่าเรียนแต่ละภาคเรียน 5) ด้านการจัดเก็บรองเท้านที่วิทยาลัยกำหนด 6) ด้านการนำอาหาร เครื่องดื่ม เข้าไปกินในห้องเรียน (เวลาเรียน) 7) ด้านการเล่นเฟซบุ๊ก ไลน์ เกมพ์ รัับโทรศัพท์ ในเวลาเรียน 8) ด้านการเคารพต่อประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่งของวิทยาลัย 9) ด้านการเคารพให้เกียรติต่อเพื่อนต่อครูอาจารย์ในขณะที่เรียน 10) ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบคำสั่งเป็นนิสิตตัวอย่างที่ดี

ระดับการปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ตามประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์สงฆ์บุรีรัมย์ พบว่า ระดับการปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ตามประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) ค่าเฉลี่ย 0.89 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ระดับการปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ตามประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ด้านการแต่งกายตามแบบวิทยาลัยกำหนด ($\bar{X} = 3.78$) มีค่าเฉลี่ย 0.78 อยู่ในระดับดีและข้อรองลงมาด้านด้านการเคารพให้เกียรติต่อเพื่อน ต่อครูอาจารย์ในขณะที่เรียน ($\bar{X} = 3.75$) มีค่าเฉลี่ย 0.94 อยู่ในระดับดี ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับได้แก่ด้านการตรงต่อเวลาในการชำระค่าเล่าเรียนแต่ละภาคเรียน ($\bar{X} = 3.85$) มีค่าเฉลี่ย 0.88 อยู่ในระดับดี ด้านการเคารพต่อประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่งของวิทยาลัย ($\bar{X} = 3.75$) มีค่าเฉลี่ย 0.81 อยู่ในระดับดี ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ($\bar{X} = 3.69$) มีค่าเฉลี่ย 0.93 อยู่ในระดับดีด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบคำสั่งเป็นนิสิตตัวอย่างที่ดี ($\bar{X} = 3.69$) มีค่าเฉลี่ย 1.01 อยู่ในระดับดี ด้านการจัดเก็บรองเท้านที่วิทยาลัยกำหนด ($\bar{X} = 3.53$) มีค่าเฉลี่ย 0.88 อยู่ในระดับดี ด้านการตรงต่อเวลาในการเข้าห้องเรียน

ของแต่วัน ($\bar{X}$ = 3.49) มีค่าเฉลี่ย 0.74 อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการเล่นเฟซบุ๊ก ไลน์ เกมส์ รับโทรศัพท์ ในเวลาเรียน ($\bar{X}$ = 3.40) มีค่าเฉลี่ย 0.95 อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการนำอาหาร เครื่องดื่ม เข้าไปกินในห้องเรียน(เวลาเรียน) ($\bar{X}$ = 3.31) มีค่าเฉลี่ย 0.81 อยู่ในระดับปานกลาง

5. อภิปรายผลการวิจัย

พฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 58.18 โดยมีอายุระหว่าง 26-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 40.00 มีสถานภาพเป็นนิสิตฝ่ายคฤหัสถ์ 45 คิดเป็นร้อยละ 81.81 และมีระดับการศึกษาเป็นนิสิตชั้นปีที่ 3 เป็นร้อยละ 52.72 ตามลำดับ

พฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก คิดเป็นค่าร้อยละ 0.78 จากการศึกษาในครั้งนี้พอสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ที่มีต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์ ค่าเฉลี่ย 3.87 เมื่อพิจารณาในแต่ละเรื่อง ปรากฏว่าการรับรู้ถึงการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิ์สอบกลางภาค,ปลายภาค ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 0.76 รองลงมาปรากฏ การรับรู้ถึงการประกาศรับสมัครนิสิตเข้าเรียนต่อในแต่ละปี ที่มีค่าเฉลี่ย 0.57 ตามลำดับ

2. ด้านการปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์ตามประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์สงฆ์บุรีรัมย์ที่มีต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตนตาม กฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์ ค่าเฉลี่ย 0.89 เมื่อพิจารณาในแต่ละเรื่อง ปรากฏว่า การแต่งกายตามแบบวิทยาลัยกำหนด มีค่าเฉลี่ย 0.78 รองลงมาปรากฏว่าการเคารพให้เกียรติต่อเพื่อน ต่อครูอาจารย์ในขณะที่เรียน มีค่าเฉลี่ย 0.94 ตามลำดับ

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา พบว่าพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ของนิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์ กรณีศึกษาถึงพฤติกรรมการปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ที่มีอายุแตกต่างกัน มีเหตุผลทางด้านจริยธรรมคุณธรรมที่แตกต่างกัน คือนิสิตที่มีอายุ ระหว่าง 26-30 ปี มีการรับรู้ถึงกฎระเบียบประกาศ ข้อบังคับของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ส่วนนิสิตที่มีอายุระหว่าง 20-25 ปี ย่อมมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ความคิด แนวความคิด และความรับผิดชอบในหน้าที่ขั้นตอนของความเป็นนิสิตวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์จากความเอาใจใส่ในกฎระเบียบที่วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ทำการประกาศใช้จึงเป็นเหตุให้นิสิตขาดการติดตามข่าวความเคลื่อนไหวและระเบียบข้อบังคับของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

1. พฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมีการรับรู้และการเข้าถึงข้อมูลของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เกี่ยวกับการสื่อสารข้อมูลระหว่างนิสิตกับวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เมื่อพิจารณาเป็นข้อ พบว่าการรับรู้ถึงการประกาศกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ การรับรู้ถึงการประกาศรับสมัครนิสิตเข้าเรียนต่อในแต่ละปี การรับรู้ถึงการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิ์สอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อ การรับรู้ถึงการประกาศวันปฐมนิเทศนิสิตใหม่ของแต่ละปี การรับรู้ถึงการประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิ์สอบกลางภาค, ปลายภาค การรับรู้ถึงการประกาศการชำระค่าเล่าเรียนในแต่ละภาคเรียน การรับรู้ถึงการประกาศการแต่งกายของนิสิต การรับรู้ถึงการประกาศเวลาเข้าห้องเรียน การรับรู้ถึงการประกาศให้เข้าร่วมกิจกรรมของวิทยาลัย อยู่ในระดับดี ตามลำดับ

2. การปฏิบัติตนของนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ตามประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่งของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี นิสิตมีปฏิบัติตนตามประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่ง ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เมื่อพิจารณาเป็นข้อ พบว่านิสิตสาขาวิชา รัฐศาสตร์ มีพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เช่น ด้านการแต่งกายตามแบบวิทยาลัยกำหนด ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ด้านการตรงต่อเวลาในการเข้าห้องเรียนของแต่ละวัน ด้านการตรงต่อเวลาในการชำระค่าเล่าเรียนแต่ละภาคเรียน ด้านการจัดเก็บรองเท้าตามที่วิทยาลัยกำหนด ด้านการนำอาหาร เครื่องดื่ม เข้าไปกินในห้องเรียน (เวลาเรียน) ด้านการเล่นเฟซบุ๊ก ไลน์ เกมส์ รับโทรศัพท์ ในเวลาเรียนด้านการเคารพต่อประกาศ, กฎระเบียบ, คำสั่งของวิทยาลัยด้านการเคารพให้เกียรติต่อเพื่อน ต่อครูอาจารย์ในขณะที่เรียน ด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบคำสั่งเป็นนิสิตตัวอย่างที่ดี

3. จากการศึกษา พบว่าพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ สำหรับนิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของวิทยาลัยให้นิสิตได้ทราบยังไม่เป็นระบบและยังขาดกระบวนการบริการจัดการที่ดีในการสื่อสารระบบข้อมูลสารสนเทศรวมทั้งเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นในการสื่อสาร เช่น กระดาษป้าย ประชาสัมพันธ์ เอกสาร เครื่องกระจายเสียงตามสาย และเจ้าหน้าที่ประชาชนสัมพันธ์

4. จากการศึกษา พบว่า ระบบการบริหารจัดการของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ยังไม่ได้มาตรฐานในการบริการทางการศึกษาในระดับโครงสร้างของการบริหาร เช่น ขั้นตอน การวางระเบียบการจัดเขตให้บริการแก่นิสิต ความสะดวกในการติดต่อประสานงานกับคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ของวิทยาลัยและกระบวนการบังคับใช้ข้อบังคับ ระเบียบ กฎกติกา คำสั่ง ประกาศให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย เมื่อนิสิตกระทำละเมิดต่อข้อบังคับ ระเบียบ กติกา คำสั่ง ประกาศ ก็ยังไม่มีการดำเนินการลงโทษ ตักเตือนหรือให้คำปรึกษาชี้แนะแก่นิสิตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา. การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ: ของนักศึกษาแผนกวิชา
ออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตภาค
พายัพ จังหวัดเชียงใหม่, 2553.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **วินัยของคนในชาติ: ความหมายและการปลูกฝัง**.
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2538.
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540 (มาตรา 19).
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540 (มาตรา 60).
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน, 2551.
- มานิตย์ จุมปา. **คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548.
- ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก., 19 สิงหาคม 2542.

การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล: กรณีศึกษากองทุน
หมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
Management of Community Fund by Good Governance: A Case
Study of Community Fund of Banchoraka, Nafai Sub-district,
Muang District, Chaiyaphum Province

สุนทร ปัญญาพงษ์ , อัญชลี ชัยศรี, ทศไนยวรรณ ดวงมาลา,
Sunthorn Panyapong, Anchali Chaisri, Tassanaiwan Duangmala,
วิทย์ญู ขำชัยภูมิ, วิมลศิลป์ ประจักษ์ชัยภูมิ
Vatunyu Khumchaibhum, Vimolsil Prungchaibhum
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Chaibhum Rajabhat University
E-mail: soonpan_cpru@hotmail.com

ได้รับบทความ: 20 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 4 ธันวาคม 2562
Received: October 20, 2019; Revised: December 4, 2019; Accepted: December 4, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล 2) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างคือ สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านช่อระกา จำนวน 83 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติได้แก่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านบ้านช่อระกา มีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเป็นหลักในการดำเนินงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย หลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน พบว่า การกักเงินจากกองทุนหมู่บ้าน การพิจารณาอนุมัติการกักเงินของคณะกรรมการ การรับเงินและส่งคืนเงินยืม การประชาสัมพันธ์ เป็นปัญหาสำคัญของการบริหารจัดการกองทุน ตามลำดับ

การศึกษาในพื้นที่ครั้งนี้สามารถทำให้ผู้สนใจได้เรียนรู้การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในชุมชนที่มีผลต่อการเรียนรู้วิชาการจัดการกองทุนหมู่บ้านและที่สำคัญคือการนำเอากระบวนการ ความคิดใหม่ ๆ ไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอย่างต่อเนื่องในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, กองทุนหมู่บ้าน, หลักธรรมาภิบาล

Abstract

This research has a purpose 1) to study the fund management as corporate governance, 2) to study the difficulties in the village operations department. A sample group is a member of the Provident 83 people. The tools for data collection and statistics are average percentage and standard deviation values.

The results of the research showed that the community fund management has been mainly the Community Fund Committee in its operations based on the good governance. The overall image is very high. It comprises of the principles of the law, principles of transparency, participation principle and principles of value. The problems and barriers to the operations of the village fund found the borrowing from the community fund approval of the Board of Directors' loan, receiving and returning loans is an important issue in the fund management, respectively.

The study in this area can give people the ability to learn the management in a community that has good work to learn the management of the community fund and the key is to remove the process. New ideas continue to apply to the community for the next future.

Keywords: Management, Community Fund, Good Governance

1. บทนำ

นโยบายการพัฒนาประเทศไทยเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นนโยบายและภารกิจหลักของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย ทุกรัฐบาลจึงมุ่งเน้นที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ของประชาชนและเสริมสร้างโอกาสให้แก่ประชาชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนประชาชนให้ดำรงอยู่ใน ชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจมีการชะลอตัว รัฐบาลก็มักจะมียุทธศาสตร์หรือโครงการเพื่อช่วยแก้ไขคลี่คลายสถานการณ์บรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนอย่างเร่งด่วน เช่นโครงการเงินผันของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อ พ.ศ. 2518 และ โครงการมียาชาวาของรัฐบาล นายชวน หลีกภัย เมื่อ พ.ศ. 2542 สำหรับโครงการกองทุนหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองที่รัฐบาลนายทักษิณ ชินวัตร ได้ริเริ่มในปี พ.ศ. 2544 เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน โดยส่งเสริมสนับสนุนคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ของคนส่วนรวมในการสร้างชุมชนให้มีความสามัคคี เข้มแข็ง โดยมี

หมู่บ้านเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา รวมทั้งเป็นการกระจายอำนาจ กระจายโอกาส และกระจายงาน สนับสนุนคนยากจนส่วนใหญ่ในประเทศ

การศึกษากองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับการลงทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ เพื่อให้มีรายได้เพิ่ม การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉิน ส่งเสริมการพัฒนาในหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดการระบบและการบริหารเงินทุนของตนเอง เสริมสร้างการเรียนรู้การพึ่งพาตนเอง ของคนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง ให้คนในชุมชนมีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม เห็นอกเห็นใจสร้างความสามัคคีและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพื่อสร้างความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ การดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จะมีความแตกต่างจากโครงการอื่น ๆ โดยการจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนฯ จำนวน 9-15 คน ซึ่งมาจากการคัดเลือกกันเอง โดยสมาชิกจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความรับผิดชอบที่จะบริหารจัดการกองทุน ส่วนข้าราชการจะทำหน้าที่คอยสนับสนุนการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการสนับสนุนการดำเนินงานเท่านั้น หัวใจสำคัญของการดำเนินงาน คือคณะกรรมการกองทุนจะต้องมีบทบาทในการบริหารจัดการ ช่วยกันดูแลรักษาเงินกองทุนให้เกิดประโยชน์ ไม่ให้ใครนำไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง หากคณะกรรมการไม่เข้ามาร่วมบริหารจัดการเงินกองทุน ย่อมเกิดการทุจริตและสูญหายได้ ซึ่งการที่จะบริหารกองทุนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกองทุน ถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้หมู่บ้านและชุมชนได้ใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีค่าเข้ามาทำงานร่วมกัน เพื่อหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเอง ในการปฏิบัติงานตามบทบาทของคณะกรรมการกองทุนเป็นสิ่งที่ดีและประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติในระดับหนึ่ง

เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลจึงได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 และระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติและแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 ตลอดจนจัดทำคู่มือการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านขึ้น เพื่อให้ประชาชนและภาครัฐ ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานของภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นการอบรมให้ความรู้การช่วยเหลือแนะนำวิธีการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ตลอดจนโครงการของสถาบันอุดมศึกษาที่ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ ของชาวบ้าน โดยให้คำชี้แนะและช่วยเหลือเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ ในการดำเนินการของกองทุนหมู่บ้าน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องหลังจากนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของรัฐบาลอยู่ในขั้นตอนของ

การปฏิบัติและนับเป็นปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญ ซึ่งจะส่งผลถึงการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน และการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้ของคนในชุมชนทั้งในระดับหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัจจัยภายนอกที่ได้กล่าวถึงในข้างต้นแล้ว ปัจจัยภายในชุมชนเมืองและหมู่บ้านเอง เช่น ผู้นำชุมชน คุณลักษณะกลุ่มอาชีพในชุมชน การบริหารกองทุนอื่น ๆ ที่เคยมีการดำเนินการมาก่อนหน้านี้ก็มีความสำคัญเช่นกัน และคงต้องกล่าวรวมไปถึงวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละชุมชนและหมู่บ้านที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของแต่ละแห่งได้ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ เช่น แหล่งน้ำ สภาพดินที่เป็นแหล่งผลิตหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำเกษตรของชุมชนหมู่บ้าน และการคมนาคมที่จะนำผลผลิตไปจำหน่าย ลักษณะของกลุ่มผู้ซื้อ ซึ่งในชุมชนเมืองและหมู่บ้านย่อมมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ในการศึกษาเปรียบเทียบความสำเร็จและล้มเหลวในการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ต้องให้ความสำคัญในหลายเรื่อง เช่น ขนาดและความหนาแน่นของประชากร ชุมชนชนบทจะมีขนาดน้อยกว่าชุมชนในเมือง แต่ถ้าหากพิจารณาถึงรายได้และระดับการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาอาชีพ การจับจ่ายหรือซื้อผลผลิต ชุมชนในเมืองจะมีอำนาจซื้อสูงกว่า อย่างไรก็ตาม หากมองในแง่นิเวศวิทยา ชุมชนในชนบทจะมีทุนทรัพยากรธรรมชาติในการสร้างอาชีพทางการเกษตรที่สูงกว่า เพราะมีพื้นที่ทำกินมากกว่า ซึ่งสะท้อนสังคมหมู่บ้านว่าเป็นสังคมเกษตรกรรม ส่วนคนในชุมชนเมืองจะมีอาชีพที่หลากหลายดังนั้นการกู้เงินกองทุนหมู่บ้านหนึ่งล้านบาทเพื่อทำอาชีพ และสร้างรายได้ของคนในสองชุมชนก็มีความแตกต่างกัน

ประเด็นการศึกษาเปรียบเทียบชุมชนเมืองกับหมู่บ้านในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจแล้ว ความเชื่อในเรื่องการพัฒนาแนวใหม่ที่เชื่อว่าความสำเร็จของการพัฒนาขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นหลัก โดยมีเจ้าหน้าที่ของทางราชการและผู้ที่เกี่ยวข้องที่มาจากหน่วยงานขององค์กรเอกชนเป็นฝ่ายสนับสนุน ซึ่งสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2549) ได้สรุปว่าชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงความสำเร็จของโครงการ ในตอนสุดท้ายนั้นก็คือชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคตโดยใช้ภูมิปัญญาของตนเองในการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม นอกจากนี้ยังเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นและเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานต่อไป และหากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองก็จะพบว่าประเด็นหลัก ๆ ที่ภาครัฐมุ่งเน้นคือให้กองทุนนี้เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้การลดรายจ่ายการบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน และนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิการที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2550)

การช่วยเหลือจากภาครัฐในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ไม่มีรูปแบบชัดเจน รวมทั้งภูมิปัญญาของชาวบ้านในการบริหารจัดการที่แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน หากพิจารณาถึงการดำเนินงานที่ผ่านของกองทุนหมู่บ้านในเขตบ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ พบว่ามีหลายประเด็นที่สำคัญและนำไปสู่ความสนใจในการศึกษาอาทิ การบริหารกองทุนหมู่บ้านที่ต้องมีการวางระบบการบริหาร การได้รับการยอมรับจากสมาชิกกองทุน การกำหนดระเบียบข้อบังคับกองทุน ตลอดจนความรู้ความสามารถของคณะกรรมการบริหารกองทุน และการตรวจสอบติดตามประเมินผล หากนำมาเปรียบเทียบกับการบริหารกองทุนชุมชนเมือง ที่มีปัจจัยการบริหารคล้ายคลึงกันได้ ส่งผลให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาอาชีพของสมาชิกกองทุนในสองชุมชนนี้อย่างไร

ผลการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านช่อระกา อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิพบว่ามีปัญหามากมายที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน สิ่งสำคัญประการแรกคือคณะกรรมการกองทุนยังขาดความรู้ และความสามารถในการบริหารจัดการเงินกองทุน ประการที่สอง ประชาชนมีการกู้เงินไปใช้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ไม่สามารถนำเงินมาใช้ได้ตามเป้าหมาย ส่งผลให้เกิดการนำเงินนอกระบบมาค้ำเงินหรือในลักษณะกู้ใหม่เพื่อค้ำเงินเก่า เกิดหนี้สะสมและวงจรหนี้วนเวียนไม่จบสิ้น ในที่สุดประชาชนเป็นหนี้มากขึ้น และประการที่สามจากการที่รัฐบาลได้สรุปว่าการดำเนินงานตามนโยบายประสบความสำเร็จ โดยดูจากบัญชีรับจ่ายที่ชาวบ้านนำเงินมาครบตามจำนวนตามกำหนดพร้อมทั้งมีจัดลำดับของหมู่บ้านและใช้เกณฑ์ในการประเมินความเข้มแข็งของกองทุนหมู่บ้าน แต่ความจริงที่ยังซ่อนเร้นอยู่ อาทิ ชาวบ้านกู้เงินไปทำอะไรบ้าง มีระบบการค้ำเงินอย่างไรและคณะกรรมการมีระบบการติดตามและกำกับดูแลหนี้สินอย่างไร (สเน่ห์ จุ้ยโต และคณะ, 2547) ซึ่งข้อมูลที่เป็นเท็จจริงเหล่านี้ได้ถูกครอบงำโดยกลไกทางการเมืองและระบบของรัฐ ซึ่งส่งผลให้การวิเคราะห์และประเมินผลผิดพลาดได้ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดทิศทางหรือกลยุทธ์ที่ผิดพลาดได้

กองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2544 ตามนโยบายของรัฐบาลนายทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี โดยได้รับเงินก้อนแรกเป็นเงินจำนวน 1 ล้านบาท ปัจจุบันกองทุนหมู่บ้านช่อระกา มีนายปรัชญา คังดินเป็นประธาน และคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งโดยมติของสมาชิกจำนวน 15 คน เพื่อทำการบริหารจัดการกองทุน โดยมีสมาชิกกองทุนฯ ทั้งสิ้น จำนวน 105 คน สมาชิกสามารถถือหุ้นกองทุน หุ้นหนึ่ง ๆ มีมูลค่าละ 100 บาท สมาชิกแรกเข้าจะต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้น แต่ต้องไม่เกินหนึ่งในห้าของจำนวนหุ้นทั้งหมดที่มีอยู่ในกองทุน และสามารถชำระหุ้นและเพิ่มค่าหุ้นได้ปีละ 1 ครั้ง ในวันประชุมใหญ่สามัญประจำปี สมาชิกทุกคนจะต้องส่งเงินฝากสัจจะทุกเดือน ๆ ละเท่ากัน ในวงเงินไม่ต่ำกว่าเดือนละ 20 บาท และสูงสุดไม่เกินเดือนละ 500 บาท ทุกวันทำการที่ 10 ของเดือน และสามารถเพิ่มจำนวนเงินฝากสัจจะได้ปีละ 1 ครั้ง โดยแสดงเจตนาเป็นหนังสือต่อคณะกรรมการกองทุนในวันประชุมใหญ่สามัญประจำปี

ซึ่งสมาชิก 1 ราย สามารถกู้ได้ในวงเงินตั้งแต่ 30,000 - 75,000 บาท เงินหมุนเวียนภายในกลุ่มมี 2,000,000 บาท สมาชิกได้กู้ไป 1,200,000 บาท เงินทุนตอนนี้เหลือ 80,000 บาท (รายงานประจำปีกองทุนหมู่บ้านช่อระกา, 2560)

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษา การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านช่อระกา อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านอย่างไร และการดำเนินการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านที่ผ่านมาประสบปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ซึ่งผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดทิศทางการพัฒนา นโยบายและการวางแผน เพื่อขจัดปัญหาและอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านบรรลุตามเป้าหมายต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล กองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2.2 เพื่อศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

3.1 พื้นที่ศึกษา

กองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่และองค์กรชุมชนในการศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.2 หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์

หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ คือ ระดับครัวเรือนและระดับองค์กรชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านบ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ตามทะเบียนรายชื่อสมาชิก ณ วันที่ 31 ตุลาคม 2560 จำนวน 105 คน

2.) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สมาชิกของกองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 83 คน กำหนดขนาดกลุ่มตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่

และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) โดยการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling)

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำคัญที่สร้างขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ประสบการณ์ในการเข้าร่วมกลุ่ม/การบริหารกองทุน และประวัติการกู้ยืมเงิน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านที่มีต่อการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านช่อระกาตามหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย นิติธรรม การมีส่วนร่วม รับผิดชอบ คุณธรรม ความโปร่งใส และความคุ้มค่า มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีคำถามให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ลักษณะแบบสอบถามตอนที่ 2 เป็นชนิดมาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert Scale) ซึ่งกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ 5 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 4 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมาก 3 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง 2 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อย 1 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด จากนั้นกำหนดเกณฑ์ในการแปลค่าของคะแนนดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด จำนวน 6 ข้อ เพื่อสอบถามปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านช่อระกาตามหลักธรรมาภิบาล เกี่ยวกับนิติธรรม การมีส่วนร่วม รับผิดชอบ คุณธรรม ความโปร่งใส และความคุ้มค่า

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปประสานงานกับประธานกรรมการกองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2) ตรวจสอบข้อมูลสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ทำสลากชื่อตามลำดับเลขทะเบียนสมาชิกทุกคนทั้ง 105 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) คือจับสลากจากรายชื่อสมาชิก กองทุนหมู่บ้านทั้งหมดซึ่งรวมทั้งคนที่เป็กรรมการกองทุนหมู่บ้านชุดปัจจุบันนี้ด้วยโดยอิสระและไม่ใส่คืน จนได้กลุ่มตัวอย่าง 83

ตัวอย่าง ตามขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมในตารางสำเร็จรูปของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

3) ผู้วิจัยเดินสำรวจและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตามรายชื่อที่สุ่มได้

4) ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล บันทึกข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (X) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลกองทุนหมู่บ้าน

ในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านบ้านช่อระกาตามหลักธรรมาภิบาลแบ่งออกเป็น 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ผลการศึกษาพบว่า

1) การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักนิติธรรม พบว่า ระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือระเบียบกองทุนฯนำมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารกองทุนฯ รองลงมาคือคณะกรรมการกองทุนฯ ปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามประกาศระเบียบข้อบังคับหรือคำสั่ง และมีการติดประกาศและแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการและข้อมูลอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์เช่นขึ้นต้นและระยะเวลาการให้บริการ ตามลำดับ

2) การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักคุณธรรม พบว่า ระดับความพึงพอใจที่มากที่สุดคือคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีความซื่อสัตย์สุจริตยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมต่อการบริหารกองทุน รองลงมาคือการพิจารณาเงินกู้ยืมให้แก่สมาชิกหรือกองทุนตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่คณะกรรมการกองทุนฯ กำหนด และการประชุมเพื่อติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับ

3) การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักความโปร่งใส พบว่า ระดับความพึงพอใจที่มากที่สุดคือการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านมีการเผยแพร่ข้อมูลให้สมาชิกกองทุนฯทราบ เช่นประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูล รองลงมาคือเปิดโอกาสให้สมาชิกติดตามตรวจสอบการบริหารงานของคณะกรรมการฯ และมีการประกาศให้สมาชิกกองทุนฯทราบเกี่ยวกับสิทธิเกี่ยวกับสวัสดิการ ตามลำดับ

4) การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักการมีส่วนร่วม พบว่า ระดับความพึงพอใจที่มากที่สุดคือ มีการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

จากสมาชิก รองลงมาคือ เปิดโอกาสให้สมาชิกกองทุนได้ติดตามตรวจสอบการบริหารงาน และมีการประชุมเพื่อติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ตามลำดับ

5) การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักความรับผิดชอบต่อ พบว่า ระดับความพึงพอใจที่มากที่สุดคือ คณะกรรมการกองทุนฯ ตระหนักในความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง รองลงมาคือ คณะกรรมการฯ มีการกำกับติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน และคณะกรรมการฯ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตามลำดับ

6) การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า ระดับความพึงพอใจที่มากที่สุดคือ คณะกรรมการฯ มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับหน้าที่รับผิดชอบ รองลงมาคือคณะกรรมการฯ มีการนำเทคโนโลยีและอุปกรณ์อื่น ๆ มาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการให้บริการ และการบริหารงานของคณะกรรมการกองทุนมีประสิทธิภาพรวดเร็วและคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกเป็นสำคัญ ตามลำดับ

4.2 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านบ้านช่อระกา พบว่าจากการดำเนินงานที่ผ่านมาประสบปัญหาและอุปสรรคสำคัญต่อการบริหารจัดการ ได้แก่

1) **ด้านการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน** เนื่องจากสมาชิกกองทุนกล่าวว่า การกู้ยืมเงินมีระบบและขั้นตอนที่เป็นอุปสรรคทำให้เข้าถึงแหล่งเงินทุนชุมชน ประกอบด้วย การที่สมาชิกที่มีความประสงค์จะขอกู้เงินต้องเขียนคำขอกู้ตามแบบคำขอกู้ที่คณะกรรมการกำหนด และคณะกรรมการฝ่ายทะเบียนใช้เวลาในการตรวจสอบคุณสมบัติเพื่อดูสิทธิในการกู้ยืมเงินมากเกินไปทำให้เกิดความล่าช้าเพราะมีขั้นตอนอื่น ๆ ที่ซับซ้อน ส่งผลให้การกู้ยืมแต่ละคนใช้เวลาในการพิจารณาคำขอกู้เพื่อทำสัญญาและโอนเงินเข้าบัญชีสมาชิกใช้เวลานานเกิน 1 เดือน

2) **การพิจารณาอนุมัติการกู้ยืมเงินของคณะกรรมการ** พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดคือการที่สมาชิกผู้ขอกู้เงินได้รับการอนุมัติวงเงินจำนวนน้อยกว่าที่ยื่นคำขอกู้ตามที่เสนอความต้องการไว้แล้ว จึงไม่สามารถนำไปลงทุนหรือใช้จ่ายเพื่อให้เกิดผลกำไรตอบแทนและไม่สามารถนำไปชำระหนี้ตามที่ต้องการได้

3) **การรับเงินและส่งคืนเงินยืม** สมาชิกส่วนใหญ่กล่าวว่า การที่กรรมการบางคนไม่มีจิตอาสาหรือจิตบริการ เช่น กรรมการฝ่ายการเงินบางคนมีกิริยาหรือการแสดงออกทางวาจาที่ไม่เหมาะสม อาจจะทำให้เกิดปัญหาในการประสานงานหรือการติดต่อกับสมาชิกเรื่องอื่น ๆ ในอนาคต

4) **การประชาสัมพันธ์** สมาชิกบางคนกล่าวว่า ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่มหรือกองทุนหมู่บ้านคือการประชาสัมพันธ์ด้านข้อมูลข่าวสารที่ไม่ทั่วถึง

เนื่องจากที่ผ่านมาพบว่า การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของชุมชนส่วนใหญ่จะใช้หอกระจายของวัดหรือบ้านผู้นำชุมชนที่ไม่สามารถกระจายเสียงไปครอบคลุมทุกพื้นที่ของหมู่บ้าน ทำให้สมาชิกหลายคนไม่รับทราบข้อมูลข่าวสารดังกล่าว ทำให้ขาดการติดต่อหรือเข้ามาร่วมกิจกรรมที่ดีของกองทุนหมู่บ้าน รวมทั้งกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนอีกด้วย

5. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลกองทุนหมู่บ้านช่อระกา อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ มีข้อเสนอแนะดังนี้

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. หน่วยงานระดับปฏิบัติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลนาฝาย ควรมีการพัฒนาศักยภาพการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านช่อระกาอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมศึกษาดูงานกองทุนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จตลอดจนสร้างความสำคัญของกองทุนสวัสดิการชุมชน และบริการประชาชน

2. คณะกรรมการบริหารหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องควรให้สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินของกองทุนสวัสดิการชุมชนมากขึ้น การคิดและการวางแผนการดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ของกองทุนสวัสดิการชุมชน ตามหลักธรรมาภิบาล

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

จากการศึกษา การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านตามหลักธรรมาภิบาล กรณีศึกษากองทุนหมู่บ้าน ช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ นักศึกษามีความเห็นว่าควรมีการศึกษาในการ

- 1) ประเมินผลต่อการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน
- 2) ควรศึกษาในเรื่องการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์แก้ปัญหาของกองทุน
- 3) ควรศึกษาในเรื่องการวางแผนงาน กิจกรรมรวมทั้งสมาชิกภายในกองทุนหมู่บ้าน
- 4) การสร้างเสริมความเป็นผู้นำของสมาชิกกองทุนด้วยเน้นหลักธรรมาภิบาลต่อกองทุนชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. ทูตทางสังคม: แนวคิดทางสังคมวิทยา. วารสารการพัฒนาท้องถิ่น, 1 (1), 25-30, 2549.
- สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. คู่มือการดำเนินงานการเพิ่มทุนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2550.
- สเน่ห์ จุ้ยโต และคณะ. ตัวชี้วัดการบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเวทีท้องถิ่น: ทางออกการบริหารงานบุคคลของ อบต. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, 2547.
- รายงานประจำปีกองทุนหมู่บ้านช่อระกา. กองทุนหมู่บ้านช่อระกา ตำบลนาฝาย อำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ, 2560.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้นฉบับปรับปรุงใหม่. กรุงเทพฯ: สุวีริยา สาสน์, 2545.

รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ขององค์การบริหาร
ส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี
Buddhist Style of Conflict Management by Peaceful Buddhist
Means of Sub-district Administrative Organization,
Chonburi Province

สุชน ประวัตดี

Suchon Prawatdee

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: suchon165@gmail.com

ได้รับบทความ: 20 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 3 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 4 ธันวาคม 2562

Received: October 20, 2019; Revised: December 3, 2019; Accepted: December 4, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้งในระดับท้องถิ่น เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารและใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกและพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี จำนวน 200 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งผลการวิจัย สรุปได้ว่า 1) รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ได้แก่การนำเอาหลักการจัดการความขัดแย้งที่ไม่ใช้ความรุนแรงไม่ทำร้ายร่างกายและชีวิต เช่น การหลีกเลี่ยง การยินยอม การมีส่วนร่วมในการตั้งกฎเกณฑ์ การปรองดอง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง การอภัยทาน 2) รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีในองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี ได้แก่การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง แต่คนกลางนั้นจะต้องประกอบไปด้วยคุณธรรมเป็นกลาง โปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่มีผลประโยชน์ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้งในระดับท้องถิ่น ได้แก่ความขัดแย้งระหว่างข้าราชการการเมือง ซึ่งมาพร้อมกับนโยบายที่มาจาก การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น และข้าราชการพนักงานประจำองค์การบริหาร

ส่วนตำบล ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติของราชการ ส่วนท้องถิ่น จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี มาจัดการ โดยไม่ใช้วิธีจัดการความขัดแย้งด้วยความรุนแรง ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง เพราะทั้งสองฝ่ายต้องการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน คือ ต้องการสร้างความเจริญให้ท้องถิ่น อำนวยความสะดวกสบายและความปลอดภัยแก่ประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี ดังนั้นจึงต้องดำเนินงานจัดการความขัดแย้งให้เป็นไปตามหลักพุทธสันติวิธี ที่ปราศจากความรุนแรงและส่งผลให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์เป็นองค์การแห่งสันติสุขที่ทุกฝ่ายจะได้ประโยชน์

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง, สันติวิธี, พระพุทธศาสนา, การจัดการ

Abstract

Research on “Buddhist Style of Conflict Management by Peaceful Buddhist Means of Sub-district Administrative Organization, Chonburi province” have three purposes namely; 1) to determine the ideas and principles of Buddhism by peaceful Buddhist means of conflict management, 2) to study ways to manage conflicts by peaceful means of Sub-district Administrative Organization, Chonburi and 3) to analyze the relationship of conflict management at the local level. Data were collected by the study of documents, and questionnaires were used to collect data. And in-depth interviews Samples from the members and employees of the district administration, Chonburi province, and 200 people were then analyzed for frequency, percentage, mean and standard deviation. The results of the study are that: 1. The forms of conflict management by the Buddhist Peace is bringing the conflict without using violence, assault and life like avoiding consent to take part in setting the rules, respected reconciliation talks between the two sanctuary. 2. The forms of conflict management by peaceful Buddhist means in Sub-district Administrative Organization, Chonburi province. The intermediary must include the moral neutrality transparent monitoring has no interest 3. Analysis of Conflict Management at the local level is the conflict between political officials who accompanied the policy and the elected officials at the local level, officials and employees of the District Administrative Office. This is

a duty must abide by the law Regulation of local government It is necessary to put the conflict by peaceful means to deal Buddhism. How to deal with conflicts without using violence. We can use of mediation because both sides want to do things together all the time. Rely on each other and the goal is the same Need to strengthen prosperity to the local area. Provides confidence and safety to the people who use our services always sub-district Administrative Organization. Therefore, it must manage the conflict to adhere to the Buddhist Peace is free of violence and lead to reconciliation restore a society of peace, which will benefit all parties.

Keywords: Conflict, Peace, Buddhism, Management

1. บทนำ

ความขัดแย้งในสังคมไทยมีขึ้นอย่างต่อเนื่องและทวีความรุนแรงตลอดมา เกิดขึ้นจากหลายเหตุปัจจัย นำไปสู่การแตกแยกทางความคิด การแบ่งฝักฝ่าย และเกิดความไม่ลงรอยกันทางความคิดไม่สามารถที่จะประสานรอยร้าวที่เกิดจากความไม่เข้าใจร่วมกันให้เป็นเอกภาพได้ ภาวะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้มีใช่เฉพาะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น ปัญหาเหล่านี้ลุกลามไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง แม้กระทั่งศาสนา จนเกิดขบวนการที่นำปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นโยงไปสู่การแบ่งแยกทางสังคมจนยากที่จะก่อให้เกิดสังคมสมานฉันท์ที่ได้โดยง่าย

พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ พระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมือง แต่พระพุทธศาสนาก็มีอิทธิพลและบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม ซึ่งนักสังคมศาสตร์ให้การยอมรับความสำคัญของพระพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นระบบควบคุมสังคมให้สุขสงบ และเป็นสถาบันเบื้องต้นสำหรับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และสวัสดิการของมนุษย์ (ภารดี มหาจันทร์, 2532: 33-50)

ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อน (Chaos) เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมามากจะมีแนวโน้มไปสู่ความรุนแรงได้ง่าย สันติวิธีจะเข้ามามีบทบาท และทำหน้าที่ในการประสาน ร่องรอยความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้สังคมไทยได้ปรับกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) จากวิธีเดิมที่ใช้อำนาจเข้าไปแก้ไขปัญหาแบบสังคมโบราณ ซึ่งใช้ไม่ได้แล้วในสังคมปัจจุบัน ไปสู่กระบวนการทางสังคมที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมกันคิดร่วมกันทำ เรียกว่า “วิธีการอารยะ” (Civilize) หรือ “ความเป็นอารยะ” (Civility) กล่าว คือ เป็นการพัฒนาจากสังคมเดิมไปสู่แนวทางสันติวิธี (ประเวศ วะสี, 2545: 1-12)

แนวคิดที่ใช้สงครามกำจัดสงครามนั้น ผู้ที่เน้นสันติภาพโดยวิธีการสันติวิธีมีทัศนะว่า บทเรียนจากประวัติศาสตร์ได้สอนว่าสิ่งนี้เป็นต้นเหตุของสงคราม แทนที่จะขจัดสงคราม เพราะแต่ละฝ่ายก็อยากเป็นใหญ่ เพื่อปกครองฝ่ายอื่น ๆ ไม่มีฝ่ายใดถูกปกครอง และมักไม่มองว่า ฝ่ายที่เข้มแข็งกว่าเป็นผู้จัดระเบียบให้เกิดความสงบ หากแต่มองว่าเป็นฝ่ายใช้อำนาจกดขี่อย่างไม่เป็นธรรม จึงต้องหาทางต่อสู้ให้พ้นจากการถูกกดขี่ให้ได้ จึงเกิดเป็นสงครามเรื่อยมา (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2532: 11-14) ส่วนแนวคิด ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2528: 56-69) ได้กล่าวถึงทัศนะที่ถือว่าสันติภาพคือสภาพที่ปราศจากความขัดแย้ง ตั้งอยู่บนสมมติฐานความเชื่อที่ไม่เป็นความจริงสองประการ คือ 1) ความขัดแย้งของมนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถจัดให้หมดสิ้นไปได้ 2) ความขัดแย้งเป็นสิ่งเลวร้ายหรือเป็นปัญหา ประเด็นปัญหาที่น่าสนใจก็คือว่า “สันติภาพจะเกิดขึ้นได้อย่างไร” หรือ “สันติวิธีในการที่จะสร้างสรรค์สันติภาพคืออะไร” แนวคิดที่ท่านพุทธทาสภิกขุย้ำก็คือ “ควรที่จะมุ่งเน้นตามมรรค 8 หรือความถูกต้อง 8 ประการ กล่าวคือ ความถูกต้องทางทฤษฎี ความถูกต้องทางความดี ความถูกต้องทางการทำงาน ความถูกต้องทางการดำรงชีวิต ความถูกต้องในความเพียร ความถูกต้องในความมีสติ และความถูกต้องในความมีสมาธิ ซึ่งความถูกต้องทั้ง 8 ประการนี้ จัดได้ว่าเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสันติภาพ และในขณะเดียวกันความรู้ที่ถูกต้อง และความหลุดพ้นที่ถูกต้อง ทั้ง 2 ประการนี้ จัดได้ว่าเป็นผลของสันติภาพ ด้วยเหตุนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุย้ำว่า ความถูกต้องทั้ง 11 ประการดังกล่าวถือได้ว่าเป็น “ตัวแท้ของพระพุทธศาสนา” (พุทธทาสภิกขุ, 2531: 11-341)

การใช้ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง หรืออหิงสา เป็นเครื่องมือในการผลักดันของมหาตมะ คานธี เพื่อเรียกร้องเอกราชจากประเทศอังกฤษ จนประสบความสำเร็จ จะเห็นว่า อหิงสานั้นจัดได้ว่าเป็นหลักการสำคัญ ที่เป็นแนวคิดเพื่อการปฏิบัติการโดยไร้ความรุนแรง อันเป็นการแสดงออก ทั้งในเชิงบวก กล่าวคือ ความรักต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อศัตรู และเชิงลบคือ การไม่ทำร้ายศัตรูด้วยอาวุธ ซึ่งปฏิบัติการ หรือเครื่องมือสำคัญก็คือ “หลักสัตยาเคราะห์” หรือ การดื้อแพ่ง (Civil Disobedience) (สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2553)

ดังนั้นทางออกของปัญหาความขัดแย้งจากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัย มีความคิดเห็นว่าในประเทศไทยขณะนี้ความขัดแย้งทางความคิดลงลึกแทบจะทุกหมู่บ้าน ในชุมชนที่มองแทบไม่เห็นหนทางแห่งความสมานฉันท์ สิ่งที่สามารถเป็นฐานรองรับการพัฒนาประชาธิปไตยก็คือ กระบวนการที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุก ๆ กลุ่มของสังคม ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดชลบุรี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี

2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี

3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้งในระดับท้องถิ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหาหรือประเด็นที่ทำการศึกษา มุ่งเน้นการศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปรองดอง และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี กระบวนการในการยุติความขัดแย้งด้วยวิธีการต่าง ๆ กลวิธีต่าง ๆ ที่เป็นสากล การไกล่เกลี่ยคนกลาง การประนีประนอม และการประยุกต์หลักการทางพุทธศาสนาเพื่อการยุติความขัดแย้งไม่ให้ลามไปสู่ความรุนแรงในสังคม

1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ประชากรที่ทำการศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี โดยแยกเป็นข้าราชการการเมือง และพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ลูกจ้างประจำ พนักงานจ้างตามภารกิจ และพนักงานจ้างทั่วไป จำนวน 3 แห่ง ดังนี้ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองช้างคอก และ 3) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาม โดยทำการสุ่มตัวอย่างประชากร แบบเจาะจง จำนวน 200 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่แบบสอบถามการวิจัย ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 2 เกี่ยวกับแบบสอบถามรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีขององค์การบริหาร ส่วนตำบลจังหวัดชลบุรี 3 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านหลักการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี จำนวน 10 ข้อ

2.2 ด้านรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี จำนวน 12 ข้อ

2.3 ด้านความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้งในระดับท้องถิ่น จำนวน 14 ข้อ

2.2 เครื่องมือเชิงคุณภาพ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นอิสระ และข้อเสนอแนะคำถามปลายเปิด/สัมภาษณ์/สังเกต

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยถึงหน่วยงานที่ต้องการเก็บข้อมูลได้แก่ อบต. ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการแจกแบบสอบถามและสัมภาษณ์

2) เมื่อได้รับการอนุมัติแล้ว ผู้วิจัยขออนุญาตเข้าพบ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ชี้แจงวัตถุประสงค์ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างในองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี ตามที่กำหนดไว้ และนอกจากนี้ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือในการวิจัย โดยมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ให้ทราบ และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

4) ระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557 โดยใช้แบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 200 ชุด

5) ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งหมดที่เก็บมา

6) ผู้วิจัยนำแบบวัดที่ได้รับมาดำเนินการจัดกระทำข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการจัดกระทำข้อมูลที่รวบรวมได้ตามขั้นตอน ดังนี้

1) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับ
2) ตรวจสอบให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด แล้วบันทึกข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์

3) วิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีทางสถิติ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) คำนวณหาค่าสถิติพื้นฐาน เพื่อบรรยายลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและตัวแปรต่าง ๆ เพื่อหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) ใช้สถิติสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation)

3) ใช้สถิติถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) เพื่อทำนายพฤติกรรม

4.3 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประมวล และสรุปผล สำหรับเครื่องมือการวิจัยที่เป็นความคิดเห็นอิสระ ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ สังเกตสรุปประมวลผล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Qualitative Data Analysis Techniques)

4. สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

1) สรุปผลการวิเคราะห์: ด้านข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มตัวอย่าง องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นชาย คิดเป็นร้อยละ 52.00 เป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ 48.00

ส่วนระดับการศึกษา ชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 2.00 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 8.00 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 35.00 ระดับอนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ 43.50 ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 9.50 และระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 2.00

ส่วนตำแหน่งในองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล คิดเป็นร้อยละ 1.50 เป็นรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล คิดเป็นร้อยละ 1.50 เป็นปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล คิดเป็นร้อยละ 1.50 เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คิดเป็นร้อยละ 26.50 เป็นผู้นำชุมชน (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน) คิดเป็นร้อยละ 19.50 เป็นอาสาสมัคร อปพร. คิดเป็นร้อยละ 17.00 เป็นอาสาสมัครกู้ชีพ คิดเป็นร้อยละ 17.00 และอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 1.50

2) สรุปผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการความขัดแย้ง โดยพุทธสันติวิธีขององค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า หลักการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 และความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้งในระดับท้องถิ่น อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 ตามลำดับ

3) สรุปผลการวิเคราะห์: รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี ในแต่ละด้านของ

(1) ด้านหลักการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี:

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อปรากฏว่า การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยบุคคลากรมุ่งช่วยเหลือของตนเองเป็นหลัก และข้อยุติที่ต่างฝ่ายร่วมกันคิดและแสวงหา เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้อย่างสันติ อยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.91 รองลงมาคือ ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่ปัญหาก็คือ ขัดแย้งกันอย่างไร จึงก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นหนึ่งในสันติวิธีที่จะนำมาจัดการความขัดแย้ง เพื่อที่จะลดผลกระทบเชิงลบให้น้อยที่สุด อยู่ในระดับ

“มาก” มีค่าเฉลี่ย 3.90 การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีหรือการไม่ใช้ความรุนแรง ถือเป็นทางเลือกหลักเมื่อเผชิญกับความขัดแย้งอยู่ในระดับ “มาก” ค่าเฉลี่ย 3.80 การจัดการความขัดแย้งจำเป็นต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบและแก้ไขที่รากเหง้าของปัญหาอย่างแท้จริงและความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์และสังคม หลีกเลี่ยงไม่พ้นอยู่ในระดับ “มาก” ค่าเฉลี่ย 3.79 ความขัดแย้งเป็นสิ่งปกติธรรมดาในสังคมซึ่งจะก่อให้เกิดความสูญเสียอยู่ในระดับ “มาก” ค่าเฉลี่ย 3.77 ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้อยู่ในระดับ “มาก” ค่าเฉลี่ย 3.69 และความขัดแย้งเป็นสิ่งที่คุกคามความสงบสุขในองค์กร ทุกคนพยายามแก้สถานการณ์ให้ราบรื่นโดยเร็วอยู่ในระดับ “มาก” ค่าเฉลี่ย 3.65 ตามลำดับ

(2) ด้านรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี:

สรุปผล ผลการวิเคราะห์พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น บุคลากรต้องใช้ความสามารถเกลี้ยกล่อมบุคคลที่เรามุ่งจะได้บางสิ่งบางอย่างจากเขาให้หรือยอมให้บางสิ่งบางอย่างนั้นแก่เรามากที่สุด อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 เมื่อมีปัญหาแก้ปัญหาด้วยทางสายกลางแก้ปัญหา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 บุคลากรช่วยแก้ปัญหา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 หาแนวทางในการแก้ปัญหาและในการดับปัญหา อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 ความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาสะท้อนภาพทั้งที่เป็นบุญและเป็นบาป อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 ใช้วิธีการผ่อนปรนปรับเข้าหากันต่อรองหรือประนีประนอม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ต้องปล่อยให้ไปไปตามสถานการณ์และดำรงตนอยู่บนสถานะของความขัดแย้งได้อย่างประสานสอดคล้องกับชีวิตและสังคมความขัดแย้งในพระพุทธศาสนาสะท้อนภาพทั้งที่เป็นบุญและเป็นบาป อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 การร่วมมือร่วมใจ เป็นวิธีการที่บุคลากรนำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ปรับความเข้าใจต่อกัน ต่างฝ่ายต้องเสียสละลดความต้องการลง ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและมีความสุข โดยไม่มีฝ่ายใดแพ้ ฝ่ายใดชนะ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 ตามลำดับ

(3) ด้านความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้งในระดับท้องถิ่น

สรุปผลการวิเคราะห์พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การจัดการความขัดแย้งไม่ให้เกิดขึ้น และลูกกลมในหมู่ประชาชนและจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล ตน ประมาณ กาล บุคคล และชุมชน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92 ในการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ให้ปัญหาต่าง ๆ ระงับยับยั้งอยู่ในองค์กร ไม่ให้บานปลายลูกกลมเป็นเรื่องใหญ่โต อยู่ในระดับ “มาก”

มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 ปัญหาความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่หน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่จะต้องทำการแก้ไขและเมื่อมีความขัดแย้ง ให้ผู้นำในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมให้เกิดความเข้าใจกันได้ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 มีการประชุมไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหมู่บ้าน บรรเทาและเยียวยาความเสียหายของเหยื่อด้วยจารีตกฎเกณฑ์ในชุมชน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.82 ตัดสินปัญหาที่เกิดขึ้นให้ผ่านพ้นได้เป็นอย่างดี พยายามในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการนำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและใช้พลังความเป็นมิตรในชุมชน และเผยแพร่แนวทางการจัดการความขัดแย้ง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 จัดตั้งกรรมการเจรจาหาข้อยุติความขัดแย้งทางสังคมในประเด็นต่าง ๆ ด้วยสันติวิธี อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 อาศัยความเป็นปึกแผ่น และความผูกพันในชุมชนในการป้องกันตนเองและชุมชน อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 ป้องกันการละเมิดกฎเกณฑ์ในหมู่พวกเดียวกันเอง อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 ในการที่จะต้องแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง หรือระงับยับยั้งปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในองค์กรของตนเอง ก่อนที่จะนำปัญหาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 และการให้ข้อมูลและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในลักษณะประชาธิปไตย อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามเกือบทั้งหมดมี ความคิดเห็น เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณาในรายด้านคือ มีความคิดเห็นในระดับมากทุกด้านเช่นกัน ซึ่งสามารถอภิปรายเป็นรายด้านได้ ดังนี้

1. ด้านหลักการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยบุคลากรมุ่งชัยชนะของตนเองเป็นหลักและข้อยุติที่ต่างฝ่ายร่วมกันและแสวงหา เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้อย่างสันติ อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 ในการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริพงศ์ ชัยเอกมงคลเลิศ (2551:69-71) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งของบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่าบุคลากร มีความคิดเห็นด้วย เกี่ยวกับการมีการจัดการความขัดแย้ง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ใน ระดับมาก ได้แก่ ด้านการร่วมมือร่วมใจเช่น บุคลากรให้ความร่วมมือร่วมใจอย่างเต็มที่ใน การแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ผู้บริหารสนับสนุนให้ทุกคนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างอิสระโดยเชื่อว่าความเห็นของทุกคนสำคัญ สามารถลด

ปัญหาความขัดแย้งได้ และผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของทุกคนในองค์การ

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาของด้านหลักการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี คือข้อที่เกี่ยวกับความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่ปัญหาก็คือ ขัดแย้งกันอย่างไร จึงก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการเจรจาไกล่เกลี่ยเป็นหนึ่งในสันติวิธีที่จะนำมาจัดการความขัดแย้ง เพื่อที่จะลดผลกระทบเชิงลบให้น้อยที่สุดอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ย 3.90 อาจเป็นเพราะว่าทุกคนมองว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกัน เพราะความขัดแย้งจะนำมาซึ่งความแตกแยก ความสามัคคีกลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นการมองความขัดแย้งในความหมายแง่ลบด้านเดียว สอดคล้องกับงานวิจัยของของ **ชลากร เทียนส่องใจ (2554:237-243)** ได้ศึกษาเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ: หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง พบว่าความขัดแย้งสามารถสรุปเป็น 2 ความหมายหลัก กล่าวคือ ความหมายในแง่บวก และความหมายในแง่ลบ ซึ่งการให้นิยามของความขัดแย้ง โดยส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มเป็นไปในเชิงลบ ซึ่งหมายถึงความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดผลเสีย และบรรยากาศที่ไม่ดีต่อตัวเอง องค์กรและสังคม อันเป็นการสะท้อนรูปลักษณะของความขัดแย้งออกมาในมิติของความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นการด่ากัน การทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย และทำสงครามประหัตประหารซึ่งกันและกัน แต่ความหมายในเชิงบวกซึ่งหมายถึงความขัดแย้งที่ก่อให้เกิดในเชิงสร้างสรรค์ และก่อให้เกิดผลดีต่อตัวเอง องค์กร และสังคมทั้งในแง่ของทัศนคติ และพฤติกรรม ในบางครั้งเมื่อเกิดความขัดแย้งแล้ว ก็สามารถที่จะหาทางออกในเชิงสมานฉันท์ แนวคิดของคุณลักษณะความขัดแย้งในทัศนะปัจจุบันสามารถสรุปได้ว่า เป็นแนวคิดที่มองความขัดแย้งไปในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ คือ ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ และสังคม ความขัดแย้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส และความขัดแย้งก่อการปฏิสัมพันธ์ที่จะทำให้สังคมเกิดความกลมเกลียวและเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับการวิจัยของ **เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2540: 12)** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้ง: การบริหารเพื่อการสร้างสรรค์” ที่ศึกษาแล้วพบว่า “ความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องเลวร้ายเสมอไปแต่อาจมีศักยภาพที่จะเป็นพลังทางบวก หรือพลังที่ส่งเสริมการปฏิบัติงานของกลุ่ม เนื่องจากความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามปกติและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงควรยอมรับความขัดแย้ง ยอมรับว่าต้องมีความขัดแย้งไม่สามารถจะกำจัดให้หมดไปได้ บางครั้งความขัดแย้งยังเป็นประโยชน์และส่งเสริมการปฏิบัติงานของกลุ่มด้วย ความขัดแย้งบางอย่างทำให้มองเห็นปัญหาต่าง ๆ ผู้บริหารจึงควรหาทางลดความขัดแย้งแทนที่จะปฏิเสธความขัดแย้ง”

2. ด้านรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” ทุกข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า บุคลากรให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบุคลากรต้องใช้ความสามารถเกลี้ยกล่อมบุคคลที่เรามุ่งจะได้บางสิ่งบางอย่างจากเขาให้หรือยอมให้บางสิ่งบางอย่างนั้นแก่เราามากที่สุด ความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” ในการวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุวรรณ สุทธิชาติ (2547) ได้ศึกษา รูปแบบผู้นำกับการจัดการความขัดแย้งในองค์กร: กรณีศึกษาบริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เลือกแบบผู้นำในการจัดการความขัดแย้งเมื่อเกิดปัญหากับหัวหน้าแบบการจัดการมุ่งทางสายกลางเลือกแบบผู้นำในการจัดการความขัดแย้งเมื่อเกิดปัญหากับเพื่อนร่วมงานแบบการจัดการมุ่งทีมงาน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เลือกพฤติกรรมจัดการความขัดแย้งแบบการหลีกเลี่ยง รองลงมาแบบการเอาชนะ แบบความร่วมมือ แบบประนีประนอม และแบบยอมให้ ตามลำดับ ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรูปแบบผู้นำที่แตกต่างกันเมื่อมีปัญหากับหัวหน้า ส่วนใหญ่เลือกพฤติกรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบเอาชนะ รองลงมาแบบร่วมมือและยอมให้ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรูปแบบผู้นำที่แตกต่างกันเมื่อมีปัญหากับเพื่อนร่วมงาน ส่วนใหญ่เลือกพฤติกรรมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแบบ แบบร่วมมือและยอมให้

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาของด้านรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี คือข้อที่เกี่ยวกับ เมื่อมีปัญหาแก้ปัญหาด้วยทางสายกลางแก้ปัญหายุ่งอยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคนกลางนั้นไม่สุดโต่งไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นการแก้ปัญหาคความขัดแย้งแบบมีเหตุผลและเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยบุญญากร) (2557: 431) ที่ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มแม่น้ำตาซัง จ.เชียงใหม่ พบว่าธัมมิกมัชฌิมิวิธี: พุทธสันติวิธีเชิงบูรณาการ ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ชุดของพุทธสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งพุทธสันติวิธีความมุ่งหมายในการวิจัยเรื่องคือ มัชฌิมิวิธีโดยมี ธัมมิกิวิธี เป็นตัวหล่อเลี้ยง สรุปลก็คือ พุทธวิธีหมายถึงวิธีการแบบกลาง ๆ หรือข้อปฏิบัติแบบกลาง (มัชฌิมิวิธี) ที่ประสานสอดคล้องพอเหมาะพอดี โดยการวิเคราะห์ และการประเมินจากทางเลือกหลาย ๆ ทางที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันหาทางออกและมีฉันทามติรวมกันว่า เป็นทางเลือกที่ดีที่สุด นอกจากนี้ จุดเด่นของมัชฌิมิวิธีก็คือ ต้องเป็นวิธีที่ก่อให้เกิด ความชอบธรรม (ธัมมิกิวิธี) กล่าวคือ ทุกฝ่ายมีความพร้อมเพรียงกัน โปร่งใส ถูกต้อง เหมาะสม สามารถปฏิบัติได้ไม่ผิดต่อกฎหมายก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในสังคม ฉะนั้น พุทธสันติวิธีก็คือ ธัมมิกมัชฌิมิวิธี สำหรับวิธีการหรือข้อปฏิบัติแบบกลาง ๆ ที่สามารถนำไปจัดการความขัดแย้งนั้นประกอบไปด้วยชุดวิธีใหญ่ ๆ 7 ชุด กล่าวคือ การเจรจาตนเอง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง การไต่สวน

การมีส่วนร่วม การใช้อินเทอร์เน็ต การใช้กระบวนการทางศาล และการออกกฎหมาย ซึ่งชุดวิธีเหล่านี้จำเป็นที่จะต้องใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การประนีประนอม การโน้มน้าว การโอนอ่อนผ่อนตาม และการเผชิญหน้า เป็นต้น ผลสำเร็จของการใช้วิธีดังกล่าวจัดการความขัดแย้งนั้น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าวิธีการใดดีที่สุด หรือได้ผลมากที่สุด เพราะวิธีหรือชุดวิธีนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและตัวแปรอื่น ๆ ในบริบทต่าง ๆ นั้นจะต้องประกอบไปด้วยธรรมหรือมีความชอบธรรมเช่นกัน 1) ดำเนินการต่อหน้าของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) ดำเนินการด้วยความโปร่งใส 3) ยุติธรรม 4) สามารถปฏิบัติร่วมกันได้จริง 8) เหมาะสมกับสถานการณ์และเหตุปัจจัย 9) ได้ประโยชน์ทุกฝ่าย และ 10) เคารพในสิทธิของผู้อื่น หรือสิ่งอื่น โดยใช้หลักความเป็นกลาง กล่าวคือผู้ไกล่เกลี่ยต้องให้ความช่วยเหลือแก่คู่พิพาทอย่างเท่าเทียมกัน และต้องไม่เข้าข้างฝ่ายใด หรือมีอคติทั้งในคำพูด การกระทำ หรือการแสดงออก

3. ด้านความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในระดับท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม ความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” ทุกข้อ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งไม่ให้เกิดขึ้นและลุกลามในหมู่ประชาชนและจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล บุคคล และชุมชน อยู่ในระดับ “มาก” ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของผู้เชี่ยวชาญคนสำคัญ ศ.นพ.ประเวศ วะสี (2545:คำนำ) ที่ได้กล่าวว่า “สันติวิธี คือ การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสภาพการใช้ความรุนแรงและสงคราม” โดยให้เหตุผลว่า “ในการสงคราม ไม่ว่าในครั้งโบราณหรือในปัจจุบัน จะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงโดยไม่สามารถทำอะไรได้มาก นักสิทธิมนุษยชนเห็นว่าเป็นการเคารพในศักดิ์และคุณค่าความเป็นคนทุกคน ต่อเมื่อมนุษย์มีจิตสำนึกในศีลธรรมพื้นฐานนี้จึงจะสามารถสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และยั่งยืนได้

อนึ่งสำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งไม่ให้เกิดขึ้น และลุกลามในหมู่ประชาชนและจัดการความขัดแย้งให้ถูกต้องตามหลักเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล บุคคล และชุมชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ “มาก” ในด้าน**ความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้งในระดับท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี** นั้นอาจจะเป็นเพราะองค์การนี้มีการจัดการความขัดแย้งตามรูปแบบของพุทธสันติวิธีคือ สัมปยุตธรรม 7 คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระยยุทธศิลป์ ยุทธศิลป์ (อุปศิริ) (2554: ข บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารงานโดยการประยุกต์ใช้หลักสัมปยุตธรรม 7 ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคือ อำเภโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานโดยการประยุกต์ใช้หลักสัมปยุตธรรม 7 ตามความคิดเห็นของประชาชน 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ต่อการบริหารงาน โดยการประยุกต์ใช้

หลักสี่ปฐิสรธรรม 7 โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ต่อการบริหารงานโดยการประยุกต์ใช้หลักสี่ปฐิสรธรรม 7 พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.85 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ ค่าเฉลี่ย คือ ด้านมัตตัญญู (ผู้รู้จักประมาณ) ด้านอัตตัญญู (ผู้รู้จักตน) ด้านบุคคลัญญู (ผู้รู้จักบุคคล) ด้านกาลัญญู (ผู้รู้จักกาลเวลา) ด้านปริสัจญู (ผู้รู้จักชุมชน) ด้านธัมมัญญู (ผู้รู้จักเหตุ) และด้านอตถัญญู (ผู้รู้จักผล)

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาของด้าน **ความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในระดับท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี** คือข้อที่เกี่ยวกับการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ให้ปัญหาต่าง ๆ ระวังยับยั้งอยู่ในองค์กร ไม่ให้บานปลายลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โต อยู่ในระดับ “มาก” มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 สอดคล้องกับแนวคิดของผู้เชี่ยวชาญคนสำคัญ **ไพศาล วงศ์วรสิทธิ์** (2533: 26-28) ที่กล่าวว่า สันติวิธี คือ วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตบโต้ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคู่กรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต แต่ถึงกระนั้นก็พยายามจะอธิบายว่า บางสำนักมองว่า สันติวิธีจะต้องมีความรักเป็นพลังผลักดันและเป็นตัวกำกับเอาไว้ด้วยจึงเป็นสันติวิธีที่แท้จริง ตามนิยามนี้ สันติวิธีจึงหมายถึงรวมถึง การเขียน การพูด การเจรจา การประชุมตกลงแก้ไขข้อพิพาท กระบวนการทางศาลและกฎหมาย และ อย่างไรก็ตามยังมีสันติวิธีอีกประเภทหนึ่งที่เป็นพลังในการเปลี่ยนแปลง เรียกว่า เป็นอุปกรณสำคัญของผู้ใฝ่สันติวิธีเลยทีเดียว นั่นคือ ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง ซึ่งประเด็นหลังนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ **รศ.ดร.มารค ตามไท** (2542: 80) ที่ชี้ว่าการจัดการความขัดแย้ง หมายถึง การแปรสภาพสถานการณ์ให้เข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ในกรณีที่แก้ไขปัญหาก็ก็มองว่าเป็นการจัดการความขัดแย้งแบบหนึ่ง การแปรรูปความขัดแย้งอาจจะทำได้ในหลายลักษณะ เช่น อาจแปรรูปแบบความขัดแย้งเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนเป็นเรื่องอื่น คือ เรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมเขื่อนจึงกลายเป็นเรื่องหนึ่งเท่านั้น

อนึ่งความคิดเห็นในข้อที่ว่า **ตั้งกรรมการเจรจาหาข้อยุติความขัดแย้งทางสังคมในประเด็นต่าง ๆ ด้วยสันติวิธี อยู่ในระดับ “มาก”** ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ชลกร เทียนส่องใจ** ที่ทำการวิจัยเรื่อง “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ: หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง” พบว่า ในทัศนะของพระพุทธศาสนา รากเหง้าที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งเกิดจากเหตุ ปัจจัยภายใน คือ อกุศลธรรมและปัญญาธรรม โดยทิวฐิซึ่งเป็นหนึ่งในปัญญาธรรมนั้น ถือว่าเป็น แกนกลางที่อยู่ลึกที่สุด เพราะเป็นการยึดมั่นถือมั่นในอุดมการณ์ของแต่ละคน ยิ่งถ้าทิวฐินั้นประกอบไปด้วยอกุศลมูล อันได้แก่ โลภะ โทสะและโมหะ ทิวฐินั้นก็จะกลายเป็นมิจฉาทิวฐิ เหตุปัจจัยภายใน รวมทั้งเหตุปัจจัยภายนอกจะกลายเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดสภาวะของความขัดแย้งขึ้น จนนำไปสู่ ความรุนแรงในที่สุด ในการปฏิบัติการจัดการความขัดแย้งทางพระพุทธศาสนา นั้นแบ่งออกได้เป็น 3 วิธี คือ

1) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง 2) อภัยทาน และ 3) ทางเลือกอื่นตามแนวทางแห่งพระธรรมวินัย ซึ่งได้แก่ การไต่สวน การประนีประนอม การใช้เสียงข้างมาก และการพิจารณาตัดสินโดย สังฆสภา และยังสามารถคล้องกับข้อสรุปการจัดการความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ตามแนวคิดของ ซุลลิแวน และ เดคเคอร์ (Sullivan & Decker:1992:474-475) มีดังนี้ 1) การเจรจาต่อรอง 2) การร่วมมือ 3) การประนีประนอม 4) การเผชิญหน้าการนำปัญหาพูดคุยกัน อันหมายถึงสภาพบรรยากาศความยินดีพอใจ ที่จะหยุดยั้งการลุกลามไปสู่ความขัดแย้งในระยะต่อ ๆ ไปได้เพราะมีมุมมองหรือทัศนคติที่ยอมรับ ความสัมพันธ์ของการจัดการความขัดแย้ง ว่าต้องเป็นรูปแบบที่ก่อให้เกิดความรู้สึกแบบ Win-win แก่ทั้งคู่กรณีนั้น ประเด็นจึงไปที่แนวทางการเจรจาไกล่เกลี่ยที่ผลก่อให้เกิดความรู้สึก ชนะ-ชนะ มากกว่าการฟ้องร้องที่ให้ผล แพ้-ชนะ

อนึ่งจากการสังเกตรูปแบบการเจรจาไกล่เกลี่ยที่ใช้ในการจัดการความขัดแย้งในองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดชลบุรี พบว่ามี 2 รูปแบบ คือ การเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยตนเองกับการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง และผลสำเร็จของการเจรจาทั้งสองรูปแบบ พบว่าการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลางจะเกิดผลสำเร็จเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่การเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยตนเองสัดส่วนความสำเร็จของการเจรจาอยู่ที่ครึ่งต่อครึ่ง นอกจากนี้บางกรณีการแก้ไขปัญหา ยังไม่สมบูรณ์เพราะได้ผลแค่ในระยะสั้นนาน ๆ ไปก็กลับไปสร้างปัญหาเหมือนเดิมเป็นระยะ ๆ ดังนั้นรูปแบบการเจรจาไกล่เกลี่ยโดยคนกลางจึงเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งในองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดชลบุรี

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

จากการศึกษา รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี ทำให้ทราบว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดชลบุรีนั้น มาจากระบบการจัดการความขัดแย้งภายในขององค์การเอง จึงอาจทำให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นลุกลามกลายเป็นความแตกแยก เพราะตามแนวความคิดเดิมนั้นเชื่อว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เลวร้าย เป็นความรุนแรง ไม่มีประโยชน์ต่อองค์การ ซึ่งควรหลีกเลี่ยงหรือจัดให้หมดไป และหากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ถือว่าเป็นความผิดพลาดของผู้บริหาร จึงต้องช่วยกันปกปิดแต่ตามความเป็นจริงแล้วความขัดแย้งยังคงอยู่สำหรับแนวคิดปัจจุบันเห็นว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในทุกกลุ่มทุกองค์การ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หากความขัดแย้งที่มีระดับที่เหมาะสมอาจทำให้การปฏิบัติงานมีผลดีขึ้น เพราะคนมีความตื่นตัวกระตือรือร้น ประเมินตนเอง และมีความคิดสร้างสรรค์ ปัญหาความขัดแย้ง จึงขึ้นอยู่กับมุมมองและระบบการจัดการก็จะสามารถนำหลักพุทธสันติวิธีการไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษา ความเป็นอยู่ขององค์กรที่ใช้พุทธสันติวิธีเพื่อการตระหนักรู้ทัศนคติ และทักษะการควบคุมพฤติกรรมความขัดแย้งรุนแรง
- 2) ควรศึกษา รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี ขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัด อื่น ๆ ที่มีพื้นที่อยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษเหมือน ๆ กัน

เอกสารอ้างอิง

- ชลากร เทียนส่องใจ. “การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ: หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “ความเรียงเบื้องต้นว่าด้วยสันติภาพกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม”. *วารสารธรรมศาสตร์*, 14, 4, 4 ธันวาคม, 2528.
- ประเวศ วะสี. *สันติวิธีกับสิทธิมนุษยชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2545.
- ประเวศ วะสี. *พุทธศาสตร์อาหารไทยกับพลังแผ่นดิน: จุดคานงัดสู่ความมั่นคงของชาติ*. ปาฐกถาการประชุมเวทีสาธารณะเพื่อวิพากษ์แผนความมั่นคงทางอาหารวันที่ 6 สิงหาคม 2544. กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2545.
- ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์. *สร้างสันติด้วยมือเรา: คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไร้ความรุนแรง*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, 2533.
- พระไพศาล วิสาโล. “องค์กรรวมแห่งสันติภาพ: ความเรียงในวาระ 50 ปี แห่งการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง”. *วารสารธรรมศาสตร์*, 21, 2, พฤษภาคม-สิงหาคม, 2538.
- พระยุทธิศิลป์ ยุทธิศิลป์ (อุปศรี). “การบริหารงานโดยการประยุกต์ใช้หลักสัปติธรรม 7 ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านค้อ อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญการ). “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.
- พุทธทาสภิกขุ. *สันติภาพของโลก*. ไซยา: ธรรมทานมูลนิธิ, 2531.
- รุ่งธรรม ศุภจิธรรมรักษ์. “สันติศึกษากับสันติภาพ”. *เอกสารการสอนชุดวิชาสันติศึกษา หน่วยที่ 1-7*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.

- ภารดี มหาจันทร์. **พื้นฐานอารยธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2532.
- มารค ตามไท. **ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับ Post-modernism**. รมพฤษ ปีที่ 15 เล่มที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2542.
- สิริพงศ์ ชัยเอกมงคลเลิศ. “การจัดการความขัดแย้งของบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามหาสารคาม เขต 2”. **วิทยานิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต**. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- สถาบันดำรงราชานุภาพ. สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. **สันติวิธี: เครื่องมือในการ จัดการความขัดแย้ง**. เอกสารความรู้ สดร. ลำดับที่ 20/ปีงบประมาณ 2553.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. **ความขัดแย้ง: การบริหารเพื่อสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ้อแกรมมี. อำไพ อินทรประเสริฐ, 2540.
- Sullivan, J. & Decker, J. **Effective Management in Nursing**. California: Addison Wesley Publishing Company, 1992.

การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อประชาคมอาเซียน Administration of Buddhist University for ASEAN Community

พระเมธาวิจารย์ (สุเทพ พุทธรชยา),
Phramethavinairos (Sutep Buddhacanya),
พินสุดา สิริธรงค์ศรี, กล้า ทองขาว
Pinsuda Sirithrungsri, Kla Thongkhao
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
E-mail: psbud99@hotmail.com

ได้รับบทความ: 21 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 8 ธันวาคม 2562
Received: October 21, 2019; Revised: December 4, 2019; Accepted: December 8, 2019

บทคัดย่อ

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและการแข่งขันอย่างสูง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกได้ โดยเฉพาะภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยของไทยที่กำลังประสบปัญหาอย่างหลากหลาย โดยเป็นปัญหาในระดับวิกฤติ ทั้งทางด้านคุณภาพและด้านประสิทธิภาพ อันเป็นผลมาจากความอ่อนแอในหลายส่วนที่กระทบกันเข้ามาเป็นห่วงโซ่ของปัญหา ทั้งด้านการจัดโครงสร้างการบริหาร ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ และด้านการบริหารงานบริหารทั่วไป ดังนั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเผชิญกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ และการก้าวสู่ยุคข้อมูลข่าวสารของสังคมโลก ตลอดจนการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการปรับกระบวนการตัดสินใจในการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้เป็นสากลสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความสามารถในการแข่งขัน บทความนี้ได้สร้างองค์ความรู้จากการศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารจัดการ ปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษา และการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อนำเสนอการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, มหาวิทยาลัยสงฆ์, ประชาคมอาเซียน

Abstract

Thailand is faced with rapid change and high competition in cases of economics, social, politics, governing and technology for participation competency in ASEAN community and world community especially under changing surrounding of globalization which are changing as rapidly and high complexity those are affected to Thai University which are faced a lot of problems and crisis level both in quality and effectively all are fruited from variety of weakness

which are effected together as a chain of problem in terms of administrative structure, personal administration, academic administration, budget administration and general administration, therefore the two Sangha Universities; Mahamakut Buddhist University and Mahachulalongkornrajavidyalaya need to stand by for facing off changing situation of globalization current and going to information technology age of the world society throughout participation of ASEAN community with adaptation of vision in administration of Sangha Universities as universal along with changing and competition competency. This abstract has made a body of knowledge from literature review on concept of administration, ASEAN declaration of education, and education of Sangha Universities for presentation of administration of Sangha Universities for supporting of ASEAN community.

Keywords: Administration, Sangha Universities, ASEAN Community

1. บทนำ

ในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่มหาวิทยาลัยทั่วโลกกำลังได้รับผลกระทบจากกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยหลายแห่งต่างจำเป็นต้องยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ขณะที่มหาวิทยาลัยของไทย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐได้เผชิญกับกระแสต่าง ๆ โดยเฉพาะกระแสนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามามีอิทธิพลสำคัญต่อมหาวิทยาลัยของไทย ซึ่งส่งผลกระทบที่รุนแรงและน่ากังวลมากขึ้น (อานนท์ ศักดิ์วีระวิชัย, 2559: 9) มหาวิทยาลัยของไทยหลายแห่งในเวลานี้ นอกจากจะถูกตั้งคำถามจากประชาคมอุดมศึกษาแล้ว สังคมภายนอกเองยังจับตามองและตั้งคำถามถึงการปรับเปลี่ยนทั้งบทบาทและสถานภาพของตนเองว่าจะไปใน

ทิศทางไหน ท่ามกลางกระแสทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังทำลายมหาวิทยาลัยของไทย (ดร.ณัฐศักดิ์ ตติยะลาภะ, 2554: 18) อีกทั้งค่านิยมของมหาวิทยาลัยที่ได้เปลี่ยนไปจากค่านิยมทางวิชาการมาสู่ค่านิยมและคุณค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น กระแสค่านิยมและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างมากต่อนโยบายในการพัฒนามหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยคาดการณ์ว่า แนวโน้มในอนาคตนี้การแข่งขันทางการศึกษาจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550: 41)

นอกจากนี้ การที่ประเทศไทยเป็นหนึ่งในผู้นำที่ก่อตั้งสมาคมอาเซียน การสร้างประชาคมอาเซียนให้เข้มแข็งภายใต้ยุทธศาสตร์วิสัยทัศน์เดี่ยว เอกลักษณะเดี่ยว และประชาคมเดียว เพื่อความเจริญมั่นคงของประชากร ทรัพยากร และเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียน โดยต้องยึดหลักสำคัญคือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน สำหรับการศึกษา นั้นจัดอยู่ในประชาคมสังคมและวัฒนธรรมซึ่งมีบทบาทสำคัญที่ส่งเสริมให้ประชาคมด้านอื่น ๆ มีความเข้มแข็ง เนื่องจากการศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน (ขวัญทิพย์ ชินเศรษฐวงศ์, 2556: 87) จึงได้มีการสร้างเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network; AUN) ซึ่งเป็นความร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษาระหว่างประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน ส่งผลทำให้กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้พิจารณาแนวทางการดำเนินงานตามปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษา เพื่อกำหนดเป็นนโยบายรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556: 48) ดังนั้น จากกระแสการเปลี่ยนแปลงและนโยบายการศึกษาเพื่อประชาคมอาเซียนและปฏิญญาอาเซียนดังกล่าว ส่งผลทำให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยต้องปรับตัวให้ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทั้งจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก โดยพัฒนาระบบการบริหารจัดการองค์กรให้เป็นสากลที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสามารถรองรับกับประชาคมอาเซียนได้ และเพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาการของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในบทความนี้ผู้เขียนจะแสดงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อประชาคมอาเซียน ซึ่งจะมีการอธิบายแนวคิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประชาคมอาเซียน และปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษา สู่การเชื่อมโยงองค์ความรู้ทั้งสามเข้าด้วยกันเพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบาย และทิศทางการบริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. การบริหารจัดการ

คำว่า “การบริหาร” มาจากภาษาอังกฤษว่า “Administration” หรือ “Management” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน เพราะเป็นคำเหมือน (Synonym) ในวงการราชการมักจะเลือกใช้คำว่า “Administration” ด้วยเหตุผล 2 ประการคือ ประการแรก เมื่อไม่ต้องการใช้คำที่มีความหมายหนักไปในทางการจัดการธุรกิจของเอกชน และประการที่สองเมื่อไม่ต้องการใช้คำที่จะทำให้เกิดความสับสน เพราะคำว่า “การจัดการ” (Management) จะมีความหมายแคบจำกัดลงไปว่าเป็นผู้บริหารงานขององค์กรแห่งใดแห่งหนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น คำว่า “Management” จึงนิยมใช้ทางการบริหารธุรกิจ อย่างไรก็ตามทั้ง 2 คำนี้ก็มีความหมายที่เหมือนกันใช้แทนกันได้ แต่นิยมใช้ต่างกันในการบริหารราชการและวงการบริหารธุรกิจเท่านั้นเอง สำหรับการบริหารนั้นจะมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ 1) ต้องมีบุคคลอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป 2) ต้องมีการกระทำหรือการดำเนินงานซึ่งมีลักษณะเป็นความพยายามร่วมกันระหว่างบุคคลกลุ่มนั้น และ 3) ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายร่วมกันอย่างมีเหตุผลเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการนั้น เป็นการร่วมมือกันดำเนินกิจการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยการนำหลักทรัพยากรในการบริหารได้แก่ คน เงิน วัสดุ สิ่งของ และวิธีจัดการ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยใช้กระบวนการบริหาร (วิจิตร ศรีสอาน, 2552: 30) สำหรับองค์ประกอบของกระบวนการบริหารนั้นจะใช้แนวคิดของกุลิกและเออร์วิค (Gulick & Urwick) ซึ่งได้รับการยอมรับและนำไปใช้อย่างแพร่หลาย ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การบริหารงานบุคคลากร (Staffing) การตัดสินใจ (Decision making) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และการงบประมาณ (Budgeting) การบริหารจัดการจึงจัดเป็นกิจกรรมที่คนหลายกลุ่มร่วมกันทำ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยมีการนำหลักการบริหารมาใช้ทางการศึกษาด้วย ซึ่งหลักการบริหารในมหาวิทยาลัยสามารถแบ่งงานบริหารได้ ดังนี้

1. การจัดโครงสร้างการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดระบบโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้มีลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติงานและระดับชั้นของการบังคับบัญชาที่มีความชัดเจนไม่ซ้ำซ้อน โดยกระจายอำนาจการบริหารงานแก่วิทยาเขตต่าง ๆ ให้เกิดความคล่องตัว เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงและการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การบริหารงานบุคคล หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการกำหนดอัตรากำลัง การสรรหาการพัฒนา การสร้างขวัญกำลังใจ การลงโทษ การให้ออก การสร้างความร่วมมือและการทำงานเป็นทีมในหน่วยงานทั้งส่วนกลางและวิทยาเขต รวมทั้งการสร้างบรรยากาศและสภาพการทำงานที่ดี

3. การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การเรียนรู้ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา โดยเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับหลักการของประชาคมอาเซียน ปรับปรุงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษาและสร้างฐานข้อมูลทางวิชาการให้มีความทันสมัย รวมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทั้งในระดับประเทศและระดับอาเซียน โดยการบูรณาการร่วมกัน เพื่อพัฒนาสมรรถนะในการแข่งขันในระดับนานาชาติ

4. การบริหารงานงบประมาณ หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณ การเบิกจ่ายงบประมาณ การควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณตามแผนงานและโครงการที่ได้รับอนุมัติ โดยมุ่งเน้นให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่า มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ จัดสรรงบประมาณโดยดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนงบประมาณรายจ่ายประจำปีและตอบสนองต่อภารกิจของมหาวิทยาลัยอย่างเป็นรูปธรรม

5. การบริหารงานบริหารทั่วไป หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการวางแผน การออกกฎระเบียบ การอำนวยความสะดวก การจัดการระบบการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยวางระบบการบริหารงานเชิงรุกเพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น ปรับปรุงระเบียบและข้อบังคับการบริหารงานที่เหมาะสม รวมทั้งกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล การดำเนินงานให้เป็นไปตามกฎระเบียบ ข้อบังคับและกฎหมายที่กำหนดไว้ภายใต้หลักธรรมาภิบาล

ดังนั้น จากแนวคิดการบริหารจัดการดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูง ซึ่งโดยทั่วไปจะมีภาระหน้าที่ทั้งด้านการสอน การวิจัย และการบริการสังคม ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม แต่ภาระหน้าที่สำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัยคือ ผลิตบุคลากรระดับสูงที่มีความรู้ความสามารถออกไปรับใช้ประเทศชาติและสังคม การวิจัยและการให้บริการวิชาการแก่สังคมเป็นภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ซึ่งมีความพร้อมทางวิชาการเป็นอย่างดี แม้ว่ามหาวิทยาลัยจะมีภารกิจแตกต่างจากสถาบันอื่น แต่การบริหารจะใช้ระบบราชการเหมือนระบบราชการทั่ว ๆ ไป จึงไม่สามารถตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายในและต่างประเทศ การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยในรูปแบบเดิมที่มุ่งเน้นไปที่มีขนาดของโครงสร้างองค์กรที่ใหญ่โต มุ่งเน้นเฉพาะการแก้ไขปัญหาบนฐานของกฎระเบียบที่เคร่งครัดตายตัว ซึ่งเป็นไปตามระเบียบราชการ การบริหารในรูปแบบนี้จึงไม่เพียงพอต่อการสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันอย่างยั่งยืนให้กับสถาบันได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การแข่งขันที่รุนแรงจากการรุกคืบของมหาวิทยาลัยต่างประเทศรวมทั้งภาวะคุกคามอื่น ๆ มหาวิทยาลัยสงฆ์ก็ได้ตระหนักถึงภาวะคุกคามดังกล่าวเช่นเดียวกัน จึงได้พยายามหาแนวทางเพื่อขจัดอุปสรรคที่มีต่อการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย ซึ่งจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมโดยศึกษาว่ามหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีแนวทางเป็นอย่างไร เพื่อให้มหาวิทยาลัยสงฆ์สามารถปรับตัวต่อการ

เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการของประชาคมอาเซียน และเป็นการเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับการแข่งขันในระดับนานาชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ประชาคมอาเซียน

อาเซียน คือ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations หรือ ASEAN) โดยการจัดตั้งในครั้งแรกมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมและร่วมมือในเรื่องสันติภาพ ความมั่นคง เศรษฐกิจ องค์กรความรู้ สังคมวัฒนธรรม บนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน และผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิก อาเซียน ได้ก่อตั้งขึ้นโดย ปฏิญญากรุงเทพ (Bangkok Declaration) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2510

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) เป็นเป้าหมายของการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียนภายในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) โดยมีวิสัยทัศน์ร่วมของผู้นำอาเซียน คือ "การสร้างประชาคมอาเซียนที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง มีกฎเกณฑ์กติกาที่ชัดเจน และมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง" ทั้งนี้ เพื่อสร้างประชาคมที่มีความแข็งแกร่งสามารถสร้างโอกาสและรับมือสิ่งท้าทายทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เพิ่มอำนาจต่อรองและขีดความสามารถการแข่งขันของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศทุกด้าน โดยให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี สามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้สะดวกมากขึ้น และประชาชนในอาเซียนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ ยังมีการเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกันภายในอาเซียน ใน 3 มิติ คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านกฎระเบียบ และความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน การเป็นประชาคมอาเซียน คือ การทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเป็น "ครอบครัวเดียวกัน" ที่มีความแข็งแกร่งและมีภูมิทัศน์ที่ดี โดยสมาชิกในครอบครัวมีสภาพความอยู่ที่ดี ปลอดภัย และสามารถค้าขายได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น ประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย 3 เสาหลัก (Pillar) คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และประชาชนของประเทศอาเซียนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้ง 3 เสาหลัก ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (นิคม ชาวเรือ, 2556: 15)

ทั้งนี้ภายใต้การก่อตั้งนี้ต้องยึดหลักการสำคัญ คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน การศึกษานั้นจัดอยู่ในประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่ส่งเสริมให้ประชาคมด้านอื่น ๆ ให้มีความเข้มแข็ง เนื่องจากการศึกษาเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน การเตรียมความพร้อมของการศึกษาไทยจึงมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552: 28)

1. การสร้างประชาคมอาเซียนด้วยการศึกษา ให้ประเทศไทยเป็น Education Hub มีการเตรียมความพร้อมในด้านกรอบความคิด คือ แผนการศึกษาแห่งชาติ ที่จะมุ่งสร้างความตระหนักรู้ของคนไทยในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนไทยให้ เป็นคนของประชาคมอาเซียน พัฒนาสมรรถนะให้พร้อมจะอยู่ร่วมกันและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ ด้านการศึกษา โดยให้มีการร่วมมือกันใน 3 ด้านคือ ด้านพัฒนาคุณภาพการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริการและจัดการศึกษา

2. ขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนด้วยการศึกษา ด้วยการสร้างความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียน ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ หลักสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประเทศอาเซียน มีการเพิ่มครูที่จบการศึกษาด้านภาษาอังกฤษเข้าไปในทุก ระดับชั้นการศึกษา เพื่อให้นักเรียนไทยสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกับภาคเอกชนในการรับอาสาสมัครเข้ามาสอนภาษาต่างประเทศ รวมถึงวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกันของประเทศในประชาคม ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงแนวคิดที่ปรากฏในปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษา ดังนี้

4. ปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษา

จากจุดมุ่งหมายดังกล่าวข้างต้น กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้พิจารณาแนวทางการดำเนินงานตามปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษา เพื่อกำหนดเป็นนโยบาย ซึ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์สามารถนำเป็นเป้าหมายของการพัฒนาการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ดังนี้

1. การเผยแพร่ความรู้ หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารและเจตคติที่ดีเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน เพื่อสร้างความตระหนัก และเตรียมความพร้อมของผู้บริหารคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และนักศึกษา โดยเน้นความสามารถในการรับรู้ที่สอดคล้องและเป็นประโยชน์กับหลักสูตรและสาขาวิชาของมหาวิทยาลัยเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

2. การพัฒนาศักยภาพของนักศึกษา หมายถึง การพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในศาสตร์ของตน สามารถเรียนรู้ สร้างและประยุกต์ ใช้ความรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง สามารถปฏิบัติงานและมีทักษะที่เหมาะสมเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เช่น ความรู้ภาษาอังกฤษ ภาษาประเทศเพื่อนบ้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะและความชำนาญการ ที่สอดคล้องกับการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการเพิ่มโอกาสในการหางานทำของนักศึกษา และการจัดทำแผนผลิตภัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับประชาคมอาเซียน

3. การพัฒนามาตรฐานการศึกษา หมายถึง การพัฒนามาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิต ให้เป็นผู้มีความสามารถในการเรียนรู้ และการพัฒนาตนเอง สามารถประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความสำนึกและความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองและพลโลก มุ่งเน้นพัฒนามาตรฐานด้านธรรมาภิบาลของมหาวิทยาลัยให้มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลโดยคำนึงถึงความหลากหลายและความเป็นอิสระทางวิชาการ รวมทั้งพัฒนามาตรฐานด้านการสร้างพัฒนาสังคมฐานความรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้การแสวงหา และการจัดการความรู้ตามแนวหลักการอันนำไปสู่สังคมฐานความรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

4. การเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดเสรีทางการศึกษา หมายถึง การเตรียมความพร้อมในการเปิดเสรีการศึกษา เพื่อรองรับการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนทั้งด้านเอกสารวิชาการ บุคลากร และโครงสร้างการดำเนินงาน ประกอบด้วยการจัดทำความตกลงยอมรับร่วมด้านการศึกษา การพัฒนาความสามารถ ประสบการณ์ในสาขาวิชาชีพสำคัญต่าง ๆ เพื่อรองรับการเปิดเสรีการศึกษา ควบคู่กับการเปิดเสรีด้านการเคลื่อนย้ายแรงงาน การเตรียมบุคลากร ทั้งด้านทักษะ ทักษะคิด และสมรรถนะ โดยมียุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร ที่เน้นทั้งด้านทักษะ ด้านภาษา ด้านการเจรจาต่อรอง ด้านการดำเนินการประชุม ด้านกฎหมายระหว่างประเทศ ด้านการทำงานเป็นทีม และด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน

5. การพัฒนาเยาวชนเพื่อเป็นทรัพยากรสำคัญในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการสนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือด้านการศึกษาทุกระดับ ทั้งในระบบ การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ การพัฒนาศักยภาพเยาวชนไทยให้พร้อมเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และเพื่อรองรับบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันและอนาคต โดยมีการเตรียมสภาพแวดล้อมทางการศึกษาขององค์กร เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ ตลอดชีวิต การเรียนรู้นอกห้องเรียน รวมทั้งการสร้างเยาวชนนักศึกษาให้พร้อมรับกับการทำงานและพัฒนาการทำงานควบคู่กับทักษะทางวิชาการ สามารถปรับตัวได้ในพื้นที่พหุวัฒนธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้มหาวิทยาลัยสงฆ์จะปรับตัวอย่างไร

5. บทบาทมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อประชาคมอาเซียน

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยทางด้านพระพุทธศาสนาที่มีพันธกิจในการมุ่งสร้างบัณฑิตให้มีคุณสมบัติตามหลักพระพุทธศาสนา บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เน้นการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยมีภารกิจที่สำคัญคือ การผลิตบัณฑิต การบริการวิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปะและ

วัฒนธรรม และการผลิตงานวิจัยทางด้านพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นฐานองค์ความรู้และประยุกต์องค์ความรู้ต่าง ๆ ไปสู่การพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น แต่เนื่องจากกระแส โลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยีเป็นต้นได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และส่งผลทำให้เกิดการแข่งขันในสังคมภายในประเทศและสังคมนานาชาติมากขึ้น แต่สภาพการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งในปัจจุบันยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงแนวทางการบริหารของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่งในท่ามกลางกระแสของความเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันอย่างรุนแรงดังกล่าวแล้ว ผู้เขียนจึงได้สรุปเนื้อหาสาระจากแนวคิดทั้ง 3 ได้แก่ การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ ประชาคมอาเซียน และปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษา โดยนำมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ดังนี้

1. เสริมสร้างสมรรถนะและเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตตามแนวพุทธศาสนาให้มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากล

แนวทางนี้มีเป้าหมายเพื่อจัดการศึกษาศาสตร์ต่าง ๆ โดยบูรณาการด้วยหลักพระพุทธศาสนา เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรมสูง มีความรู้ ทักษะวิชาชีพในสาขาตามมาตรฐานสากลที่สามารถแข่งขันได้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ซึ่งการนำเสนอยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ เนื่องจากหากพิจารณาถึงทิศทางของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อรองรับกับประชาคมอาเซียน สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือ หลักการของประชาคมอาเซียน เนื่องจากการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาวการณ์ของสังคมอาเซียนและสังคมโลกที่มีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพราะแนวโน้มการบริหารการอุดมศึกษาไทยไม่ได้เป็นไปในทิศทางที่รัฐบาลไทย หรือสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาสามารถกำหนดได้เองทั้งหมด หรือแม้แต่ละมหาวิทยาลัยก็ไม่สามารถจะดำเนินการอย่างเป็นเอกเทศได้ แต่จะถูกปัจจัยสภาพโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นกระแสระดับโลกผลักดันและขับเคลื่อนให้ไปในทิศทางที่มหาวิทยาลัยต่างต้องจับตามอง รวมทั้งความทันสมัย (Modernization) ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาจะต้องเป็นแหล่งความรู้ทันสมัยในรูปของทรัพยากรมนุษย์และเทคโนโลยีข่าวสาร โดยมีการปฏิรูปและการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนได้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และต้องพัฒนาองค์ความรู้ที่ทันสมัย เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญกับการคาดการณ์แนวโน้มอนาคตที่จะมาถึง เพื่อเตรียมพร้อมรับได้อย่างเท่าทัน อันจะนำพามหาวิทยาลัยให้สามารถอยู่รอดและแข่งขันได้

นอกจากนี้มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งมีแนวโน้มที่จะสร้างและพัฒนาจุดแข็งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะด้านของตนพร้อม ๆ กับการเกิดสภาพของหลักสูตรการศึกษากระแสหลักที่คล้ายคลึงกันทั่วทั้งโลก และการพยายามทำให้ต้นทุนทางการศึกษาลดต่ำลง ซึ่งมีสาเหตุมาจากสภาพของโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของโลกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านองค์ความรู้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งนี้จากการที่มหาวิทยาลัยในอาเซียนมุ่งแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเองดังกล่าว ทำให้เกิดการแข่งขันทางการศึกษาที่รุนแรงขึ้น ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษามีทรัพยากรจำกัด อีกทั้งผู้เรียนต้องการการศึกษาที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน และผู้เรียนมีโอกาเลือกสถาบันอุดมศึกษาได้มากขึ้น ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต่างพยายามพัฒนาตนเองให้แข่งขันได้ ด้วยเหตุนี้สถาบันอุดมศึกษาจึงมีแนวโน้มสู่การค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะที่ถนัดเชี่ยวชาญ และมีประสิทธิภาพที่สุด เพื่อทุ่มทรัพยากรในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการสอนที่เป็นจุดเด่นนั้นได้อย่างมีคุณภาพ และแตกต่างจากสถาบันอื่น อาทิ มหาวิทยาลัยบางแห่งอาจเน้นด้านการท่องเที่ยว โดยการสอนทุกสาขา ควรมีแกนหลักวิ่งเข้าหาเรื่องท่องเที่ยว เช่น สาขาบริหารธุรกิจที่เฉพาะสำหรับการท่องเที่ยวเป็นหลักมิใช่การบริหารธุรกิจทั่วไป เศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

ประเด็นต่อมาคือ การผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากลมหาวิทยาลัยสงฆ์ ต้องพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยทั่วไปจะมีลักษณะเหมือนกัน ทำให้สร้างความรู้หรือเทคโนโลยีออกมาในลักษณะคล้าย ๆ กัน ไม่มีความหลากหลาย ซึ่งสิ่งนี้เป็นจุดอ่อนของหลักสูตรในมหาวิทยาลัยทั่วไป เนื่องจากไม่สามารถตอบสนองความต้องการ และแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ สาเหตุเพราะชุมชนชนบทของประเทศกว่าร้อยละ 70 ที่มีความทุกข์ยาก มีปัญหาต้องการเทคโนโลยีหรือความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ที่แตกต่างกันนั่นเอง ดังนั้น หลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์จะต้องมีความหลากหลาย เพื่อผลิตบัณฑิตหลากหลายสาขาให้ออกไปรับใช้ชุมชนได้บทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในอนาคต จึงควรจะเป็นศูนย์ประสานงานกับภาคเอกชนในเรื่องของฐานข้อมูล ในเรื่องของ E-commerce, E-industry, E-society หรือไปถึง E-education, E-learning โดยมหาวิทยาลัยจะต้องสร้างระบบนี้ให้เข้มแข็ง เพราะเป็นจุดที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็งทางวิชาการ โดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยในประชาคมอาเซียนและมหาวิทยาลัยทั่วโลกได้ด้วย ซึ่งจะช่วยให้ฐานข้อมูลของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีความเข้มแข็งโดยใช้ศักยภาพของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในภูมิภาคต่าง ๆ ให้เป็นศูนย์ประสานงานร่วมกัน นอกจากนี้ผู้ที่รับผิดชอบเรื่องการบริหารจัดการ ต้องหามาตรการที่จะสร้างอาจารย์ผู้สอนให้มีคุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึก รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบในเรื่องของงานสอนและงานวิจัยให้มากขึ้น มหาวิทยาลัยเป็นของประชาชน ดังนั้นก็ต้องทำเพื่อประโยชน์ของสังคม สิ่งที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรทำประการแรก คือต้องทำความเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ของสังคม จุดเด่น-จุดด้อย และตั้งคำถามกับตนเองว่า ขณะนี้ได้ดำเนินการอะไรไปบ้างแล้ว เพื่อจะได้วางแผนว่าจะกระทำการสิ่งใดต่อไปอีกในอนาคต ประการต่อมา ต้องพิจารณาว่าจะให้ความสนใจต่อปัญหาสังคมมากน้อยเพียงใด จริงจังหรือไม่ ซึ่งทั้งสองประการนี้ เป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยสงฆ์ต้องให้

ความสำคัญและต้องทำหน้าที่อย่างมีคุณภาพมิใช่หน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน และวิจัย เท่านั้น

2. สร้างสรรค์นวัตกรรมงานวิจัยและองค์ความรู้ทางพุทธศาสตร์เพื่อเป็น ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาแห่งอาเซียน (Buddhism Education Hub)

แนวทางนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมประยุกต์ด้วยหลักธรรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของประชาสังคมแห่งอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการนำเสนอยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ เนื่องมาจากกระแสของโลกยุคโลกาภิวัตน์ และการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทำให้มหาวิทยาลัยหลาย ๆ แห่งได้พยายามพัฒนาองค์ความรู้เพื่อยกระดับความสามารถของตนเองให้แข่งขันกับนานาชาติได้ โดยพัฒนาตนให้เป็นมหาวิทยาลัยด้านการวิจัย เป็นมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นเลิศด้านการวิจัย เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ของไทยที่มีอัตลักษณ์ทางด้านพุทธศาสนา จึงได้พัฒนาวิชาการและการวิจัยทางพุทธศาสนาสู่ความเป็นเลิศในประชาคมอาเซียน และสร้างเครือข่ายด้านการวิจัยระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์กับสถาบันอุดมศึกษา/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศและในอาเซียนในสาขาที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและทิศทางของอาเซียน โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นศูนย์กลางการศึกษาพุทธศาสนาแห่งอาเซียน (Buddhism Education Hub)

ทั้งนี้ จากสภาพของความจำกัดทางทรัพยากร และการแข่งขันทางการศึกษาที่รุนแรง ประกอบกับความต้องการขยายตลาดทางการศึกษาไปยังกลุ่มคนต่าง ๆ ให้มากขึ้น ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาต่างมุ่งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกมากขึ้น เพื่อเสริมจุดอ่อนจุดแข็งกันและกัน แบ่งปันหรือระดมทรัพยากร ทำวิจัย หรือแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้เรียน ฯลฯ เป็นการเพิ่มอำนาจการเจรจาต่อรองในประเด็นต่าง ๆ โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือหรือการสร้างหุ้นส่วน มีอยู่ในหลายระดับ อาทิ การค้า ลิขสิทธิ์ เครือข่ายและการรวมกลุ่ม การร่วมลงทุน และควบหรือรวมกิจการ ฯลฯ โดยมีแนวโน้มพัฒนาในการสร้าง Brand name ร่วมกันระหว่างเครือข่าย มหาวิทยาลัยสงฆ์ จึงจำเป็นต้องพัฒนาเครือข่ายการวิจัยในระดับชาติและนานาชาติ โดยสร้างความร่วมมือทางการวิจัยระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงาน ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ ในอาเซียน มีการสนับสนุนทุนวิจัยระดับปริญญาเอก ทุนพัฒนาอาจารย์และทุนสนับสนุนเพื่อผลิตงานวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิจัย เช่น ในการประชุมทางวิชาการระดับภูมิภาคและวารสารทางวิชาการในระดับนานาชาติ เป็นต้น เพื่อพัฒนางานวิจัยให้ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติและหลักการของประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษาจะมุ่งผลิตผลงานวิจัย เนื่องจากสภาพการแข่งขันของสถาบันอุดมศึกษาที่รุนแรงขึ้นส่งผลให้มหาวิทยาลัยบางแห่งอาจปรับยุทธศาสตร์ไปสู่ทิศทางการมุ่งผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ โดยสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมการวิจัยใหม่ ๆ จนเป็นที่รู้จักและ

ยอมรับจากนักศึกษาทั่วโลก ทั้งยังเป็นช่องทางหนึ่งในการสร้างรายได้เข้าสู่มหาวิทยาลัยด้วย อย่างไรก็ตามการพัฒนาสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย ยังมีลักษณะของมหาวิทยาลัยที่มีการจัดการเรียนการสอนควบคู่ไปกับการผลิตผลงานวิจัยที่มี

3. บริการวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาแก่ประชาคมสังคมอาเซียนเพื่อแก้ไขปัญหาและความท้าทายในภูมิภาค

แนวทางนี้มีเป้าหมายเพื่อเป็นแหล่งบริการส่งเสริมการเรียนรู้ทางด้านพุทธศาสนาเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาสังคมอาเซียน และมีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ซึ่งการนำเสนอยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ เนื่องจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน จะมีการสร้างเครือข่ายที่หลากหลายมากขึ้นทั้งระหว่างมหาวิทยาลัยด้วยกันเอง ระหว่างสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ หรือกับองค์กรประเภทอื่น ๆ เช่น องค์กรธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) องค์กรภาคประชาการ ฯลฯ โดยอาจจะมีขอบข่ายของเครือข่ายที่กว้างขวางไปทั่วโลก หรืออาจเป็นเครือข่ายแบบเหมือนจริงที่ไม่จำเป็นต้องมีการลงทุนในการสร้างสถานที่หรือเคลื่อนย้ายบุคลากรและทรัพยากรมากนัก แต่เชื่อมโยงเครือข่ายด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งการสร้างเครือข่ายทางการศึกษานี้ จะทำให้บริการทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ นับตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งประชาคมอาเซียนขึ้น ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องทั้งทางด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข ด้านสารสนเทศ ด้านการพัฒนาสตรี เด็ก และเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการจัดความยากจน ด้านการพัฒนาชนบทด้านการพัฒนาและส่งเสริมสวัสดิการสังคม ด้านการจัดการด้านภัยพิบัติ ด้านแรงงานและด้านอื่น ๆ ความร่วมมือดังกล่าวนี้เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ในภูมิภาคอาเซียน

ทั้งนี้ในขณะที่ปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้นในสังคมอาเซียนและสังคมโลก มีความซับซ้อนมากขึ้น มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นหน่วยงานที่จะต้องเข้าถึงพรมแดนความรู้และเสนอความคิดเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ จึงต้องนำตัวเองไปร่วมกับส่วนต่าง ๆ ของสังคมในลักษณะเครือข่าย เพื่อสามารถตามทันองค์ความรู้ ประเมินผล แก้ปัญหาปรับตัวและวางแผนเชิงรุกทางการศึกษาได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งสภาพการแข่งขันทางการศึกษารุนแรงขึ้นทำให้มหาวิทยาลัยก็จะมีสภาพเช่นเดียวกับองค์กรทางธุรกิจอื่น ๆ ที่มีแนวโน้มในการร่วมมือกันมากขึ้นเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันที่เหนือมหาวิทยาลัยคู่แข่งและเป็นการลดคู่แข่งชั้นลง เพราะต่างหันมาร่วมมือเพื่อทำให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในลักษณะ win-win มากขึ้น ประกอบกับความจำกัดบุคลากรมีจุดแข็งจุดอ่อนของแต่ละมหาวิทยาลัยที่แตกต่างกัน ทำให้มหาวิทยาลัยไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและผู้เรียนได้อย่างครบถ้วน ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถแข่งขันและดำรงกิจการ

อยู่ได้ ดังนั้นการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยจึงถูกผลักดันให้ต้องสร้างเครือข่ายมากยิ่งขึ้น อันเป็นการทำให้เกิดการเสริมสร้างแล้วได้ผลที่มากกว่าหนึ่งบวกหนึ่งได้เท่ากับสอง (Synergy) เพื่อเสริมจุดแข็งและแก้ไขจุดอ่อนของมหาวิทยาลัยที่เป็นเครือข่ายร่วมกันได้

มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งก็เช่นเดียวกันจะต้องสร้างเครือข่าย โดยมุ่งพัฒนา เครือข่ายการเรียนรู้ทางด้านพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางทั้งในระดับชาติ และพัฒนาบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในการเป็นศูนย์แห่งความรู้ทางพุทธศาสนา (Buddhism Knowledge Center) ของอาเซียน โดยการบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อให้เกิดการบริการทางวิชาการแบบสหวิทยาการ โดยมีเป้าหมายเพื่อก้าวเข้าสู่ความเป็นนานาชาติ (Internationalization) ซึ่งจะต้องปรับตัว คือ การพัฒนาทัศนคติ ค่านิยมและปรับพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมหลายเผ่าพันธุ์ของสังคมไทยและสังคมโลกยุคใหม่ การพัฒนาความสามารถในการสื่อสารกับสังคมอาเซียนและสังคมโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. บูรณาการแหล่งการเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรมที่หลากหลายของอาเซียนให้มั่นคงและยั่งยืนภายใต้เอกลักษณ์เดียวกัน

แนวทางนี้มีเป้าหมายเพื่อมุ่งเน้นการเผยแพร่และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการแลกเปลี่ยนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับภูมิภาคต่าง ๆ และระหว่างประเทศ ซึ่งการนำเสนอยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ เนื่องมาจากอาเซียนได้ตั้งเป้าหมายการจัดประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยมุ่งหวังในการเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน และมีการพัฒนาในทุกด้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยในแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (พ.ศ. 2552-2558) ได้ระบุถึงการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนเขียนไว้ว่า “อัตลักษณ์อาเซียนเป็นพื้นฐานด้านผลประโยชน์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นตัวตนร่วมกัน จารีต ค่านิยม และความเชื่อ รวมทั้งความปรารถนาในฐานะประชาคมอาเซียน อาเซียนจะส่งเสริมการตระหนักและมีส่วนร่วมร่วมกันในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันท่ามกลางความแตกต่างในทุกชนชั้นของสังคม”

“อัตลักษณ์” หรือเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเฉพาะที่เด่น หรือเฉพาะของคน กลุ่มหนึ่ง หรือชาติหนึ่ง อัตลักษณ์ของอาเซียน คือ ลักษณะที่เด่นหรือเฉพาะร่วมกันของประเทศสมาชิกอาเซียน ประเทศแต่ละประเทศที่เป็นสมาชิกอาเซียนต่างก็มีอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของตน มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ก็มีลักษณะเด่นหรือจำเพาะและวัฒนธรรมที่ร่วมกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งควรจะเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกัน ซึ่งได้แก่ “จิตวิญญาณของอาเซียน การเอื้ออาทรและแบ่งปัน” (Spirit of ASEAN-Caring and Sharing) การสร้างอัตลักษณ์ของอาเซียน “จิตวิญญาณของอาเซียน การเอื้ออาทรและช่วยเหลือกัน” จะต้องอาศัยความร่วมมือของประเทศสมาชิกอาเซียน ในการปลูกฝังจิตวิญญาณของอาเซียนซึ่งจะนำไปสู่

อัตลักษณ์ของอาเซียน ศาสนาและวัฒนธรรมมีบทบาทที่สำคัญ แม้แต่แต่ละประเทศจะนับถือศาสนาที่ต่างกัน แต่ทุกศาสนาก็มีเป้าหมายตรงกัน คือ ต้องการให้ศาสนิกชนของทุกศาสนาเป็นคนดี มีความเมตตาเอื้ออาทรต่อกัน และช่วยเหลือกัน ทำประโยชน์ให้เพื่อนมนุษย์ สังคมและโลกศาสนิกของศาสนาต่าง ๆ จึงต้องมีความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ร่วมมือกันในการนำพลังของศาสนา การป้องกันแก้ไขปัญหาสังคมในการพัฒนาสังคมและการสร้างประชาคมอาเซียน

ทั้งนี้ในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน อาเซียนมีเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน โดยส่งเสริมการสงวนและอนุรักษ์ มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาคมว่าจะส่งเสริมความตระหนักรับรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของภูมิภาค และความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิก รวมทั้งปกป้อง ความเป็นเอกลักษณ์มรดกทางวัฒนธรรมอาเซียนในภาพรวม โดยกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับหน่วยงานและทุกภาคส่วนในสังคมได้เตรียมพร้อมสังคมไทยสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

จากความสำคัญดังกล่าว ทำให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ซึ่งเป็นองค์กรทางพุทธศาสนาและมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านศาสนาและวัฒนธรรมของไทย จะต้องพัฒนามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพุทธศาสนาแห่งอาเซียน และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นส่วนหนึ่งของสื่อการเรียนการสอน โดยจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายทางวัฒนธรรมและเครือข่ายพหุวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมความเข้าใจศาสนา ประเพณี ความเชื่อที่แตกต่างในประชาคมอาเซียน มีการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งเน้นปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นให้กับนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัย รวมทั้งส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องเอกลักษณ์วัฒนธรรมของไทยและประเทศสมาชิกอาเซียน โดยจัดกิจกรรมสัมพันธ์ในหมู่ประชาชน ประชาคมอุดมศึกษาและเยาวชนอาเซียน

5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยที่บูรณาการเข้ากับระบบสากลให้มีความมาตรฐานในการรองรับกับประชาคมอาเซียน

แนวทางนี้มีเป้าหมายเพื่อการเป็นองค์กรสมัยใหม่ที่มีคุณภาพมาตรฐาน และมีรูปแบบที่เป็นสากลสามารถรองรับกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ซึ่งการนำเสนอยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ เนื่องมาจากในอนาคตมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนจะมีลักษณะเป็นองค์กรธุรกิจมากขึ้น เช่น จะมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพแบบองค์กรธุรกิจ การขยายการเปิดสาขาของมหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศ การขยายช่องทางในการให้บริการทางการศึกษา เช่น การศึกษาทางไกลผ่าน

เทคโนโลยีสารสนเทศ การสร้างหลักสูตรร่วมกับองค์กรการทำงานที่มีชื่อเสียงเพื่อดึงดูดผู้เรียนเข้ารับการศึกษา การเปิดหลักสูตรเข้มข้นระยะสั้นเฉพาะด้านตามความต้องการของตลาดการศึกษา การเปิดสาขาวิชาที่สามารถทำรายได้สูง การยุบ การลดขนาด การรวมหรือการลดการให้ความสำคัญของสาขาที่ไม่ให้ผลตอบแทนสูงลงเป็นต้นซึ่งทำให้ผลประโยชน์ทางธุรกิจจะเข้ามามีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษามากขึ้น และอาจมีผลบางส่วนต่อการลดคุณภาพทางการศึกษาลงได้หากขาดความระมัดระวังและความสมดุล โดยสิ่งที่กล่าวมานี้มีสาเหตุมาจากการขยายขอบเขตการแข่งขันทางการศึกษา การก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและการคมนาคมที่ทันสมัย ทำให้ผู้คนสามารถเลือกเรียนได้ในมหาวิทยาลัยที่ไม่จำกัดว่าต้องอยู่ในพื้นที่ มหาวิทยาลัยต่างแข่งขันขยายช่องทางบริการทางการศึกษามากขึ้น เช่น การศึกษาทางไกลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ การขยายสาขาของมหาวิทยาลัย อีกทั้งการเปิดเสรีทางการศึกษาจะทำให้เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคในการแข่งขันทางการศึกษาถูกคลายออก เป็นผลให้สภาพการแข่งขันทางการศึกษาที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากจะมีจำนวนผู้เรียนเข้าสู่การศึกษาระดับนี้มากขึ้น

ทั้งนี้เพราะการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยจะสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประกอบกับการที่รัฐอุดหนุนทางการศึกษาในอัตราส่วนที่ลดลงเพราะรัฐต้องปรับการใช้จ่ายงบประมาณอย่างสมดุลกับด้านอื่นที่ไม่สามารถอุดหนุนค่าใช้จ่ายทางการศึกษาทั้งหมดให้กับกลุ่มคนในระดับนี้ ซึ่งจะมีมากขึ้นในอนาคตได้ อีกทั้งการตระหนักถึงความไม่คุ้มค่าในการทุ่มงบประมาณอย่างมากเกินสมควรให้กับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เพราะการศึกษาระดับนี้ให้ผลตอบแทนต่อสังคมต่ำกว่าผลตอบแทนจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน สิ่งเหล่านี้ทำให้มหาวิทยาลัยต่างต้องปรับการบริหารให้เป็นไปในเชิงธุรกิจที่มีการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพให้บริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ และสามารถหาแหล่งเงินทุนในการพึ่งตนเองให้มากขึ้นทั้งเพื่อสามารถแข่งขันและอยู่รอดได้ในอนาคต

มหาวิทยาลัยสองแห่งทั้งสองแห่งจึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยให้บูรณาการเข้ากับระบบสากลมีมาตรฐานในการรองรับกับประชาคมอาเซียน โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการบนฐานอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องด้วยความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้การเรียนแบบ e-education หรือ e-learning เป็นที่นิยมมากขึ้น โดยในอนาคตจะมีการวิจัยและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน เนื้อหาหลักสูตรบนฐานอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น มีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสร้างความสามารถในการแข่งขัน การอยู่รอด การดึงดูดผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และการผลิตผู้เรียนให้เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน การพัฒนาห้องสมุดที่มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยรองรับการศึกษาค้นคว้าและการเรียนรู้ ในระดับมหาวิทยาลัยมีการใช้อินเทอร์เน็ตทำให้เกิดกิจการที่เป็นธุรกิจขนาดใหญ่ จนเกิดเป็นมหาวิทยาลัยที่ไม่มีสถานที่ตั้งหรือที่เรียกว่า มหาวิทยาลัยเสมือนจริง (Virtual University) ซึ่งจะมีประโยชน์ในการเพิ่มโอกาส

เข้าสู่การอุดมศึกษามากขึ้น รวมถึงผู้อยู่ในพื้นที่ห่างไกล อย่างไรก็ตาม ข้อพึงระวังในการจัดการศึกษารูปแบบนี้ คือ คุณภาพการจัดการศึกษาที่ต้องการควบคุมและประเมินผลอย่างเข้มงวด

6. สรุป

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การบริหารจัดการของมหาลัยสงฆ์เพื่อประชาคมอาเซียน ต้องเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระในการบริการงานด้านวิชาการ มีลักษณะเป็นพลวัตปรับเปลี่ยนตนเองได้รวดเร็ว คล่องตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการและเทคโนโลยี ทั้งนี้ การที่มหาวิทยาลัสงฆ์จะสามารถดำเนินภารกิจตามบทบาทหน้าที่ดังกล่าวให้บรรลุได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ มหาวิทยาลัสงฆ์ซึ่งเป็นแหล่งรวมของวิทยาการและนักวิชาการจำนวนมาก จำเป็นต้องมีความคล่องตัวในการดำเนินงาน (Autonomy) ทั้งด้านการบริหาร วิชาการ บริหารงบประมาณและบุคลากรและมีเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) เพื่อสามารถคิดค้น แสวงหาความรู้ ความจริง เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมและเพื่อพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการให้กับประเทศ และสามารถแข่งขันกับนานาชาติประเทศ ควบคู่กับความรับผิดชอบต่อที่สถาบันพึงมีต่อสังคมและประเทศชาติ ภายใต้การกำกับและตรวจสอบโดยรัฐและประชาชน การบริหารจัดการมหาวิทยาลัสงฆ์จึงจำเป็นต้องมีเอกภาพในด้านนโยบาย แต่มีความหลากหลายในรูปแบบและวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถเข้าถึงความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง เน้นการระดมทรัพยากรและการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรท้องถิ่นชุมชนและประชาชน ทั้งในระดับอาเซียนและระดับนานาชาติต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

ขอนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัสงฆ์เพื่อประชาคมอาเซียน อันจะทำให้มหาวิทยาลัสงฆ์ได้เข้าใจถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาการบริหารจัดการ สามารถนำมาปรับปรุงการบริหารจัดการให้ดีขึ้น ดังนี้

1. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งได้มีการเตรียมความพร้อม เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนโดยมีการจัดทำแผนงานพัฒนาองค์กรและแผนพัฒนาการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น มหาวิทยาลัสงฆ์ควรมีการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลั โดยเปิดสอนหลักสูตรอาเซียนศึกษา และจัดตั้งศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศเพื่อนบ้าน มีการศึกษาและค้นคว้าวิชาการทางด้านพุทธศาสนาร่วมกัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และศักยภาพในการพัฒนาเฉพาะทาง รวมทั้งควรมีการเชิญนักวิชาการที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านพุทธศาสนา จากประเทศเพื่อนบ้านและต่างประเทศมาประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

2. สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งความรู้อันทันสมัย และเป็นแหล่งถ่ายทอดเครือข่ายการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนได้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และพัฒนาองค์กร

ความรู้ให้มีความทันสมัยในทุก ๆ ด้าน เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของโลก ดังนั้น มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีนโยบายเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ในระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่ทันสมัย สร้างเสริมให้บริการวิชาการแก่สังคมชุมชนและท้องถิ่น โดยเฉพาะวิชาการทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปประยุกต์ ใช้ในชีวิตประจำวันและสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมชุมชนและท้องถิ่น

3. สถาบันอุดมศึกษาจะแสวงหาเอกลักษณ์ด้านคุณภาพและความแตกต่าง เนื่องจากสภาพการแข่งขันด้านการศึกษาที่มีความรุนแรงขึ้น ผู้เรียนจึงมีโอกาสเลือกสถาบันอุดมศึกษาได้มากขึ้น ส่งผลทำให้สถาบันอุดมศึกษาต่างพยายามจะพัฒนาตนเองให้สามารถแข่งขันได้ ด้วยเหตุนี้ มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะที่ถนัด ทำได้ดีมีความเชี่ยวชาญ และมีประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งแตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาอื่น โดยเปิดตลาดการศึกษาด้านพระพุทธศาสนากับประเทศ ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาทั้งมหายานและเถรวาท

4. มหาวิทยาลัยสงฆ์จำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสม โดยพัฒนาระบบแผนงาน กลยุทธ์ขององค์กร งานประชาสัมพันธ์ และแนวทางการบริหารให้มีประสิทธิภาพ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และกระแสสังคมที่มุ่งสู่อุดมศึกษาอันเปิดกว้าง และควรมีการจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ชัดเจน เพราะจะทำให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน ช่วยสร้างประสิทธิภาพและศักยภาพในการแข่งขัน อีกทั้งจะช่วยเตรียมความพร้อมและพัฒนาบุคลากรที่อยู่ภายในองค์กรได้

ดังนั้น องค์กรที่จะได้เปรียบในการแข่งขัน และสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างยั่งยืน จะต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ผู้บริหารของมหาวิทยาลัย สงฆ์ก็เช่นเดียวกัน ควรจะตระหนักและให้ความสำคัญกับแรงผลักดันที่มาจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ แรงผลักดันจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ ผู้บริหารในปัจจุบันจะต้องตื่นตัวและรู้เท่าทันความเป็นไปของเศรษฐกิจ ทั้งภายในประเทศและระดับโลก เพราะต้องอยู่ท่ามกลางการแข่งขันแย่งชิงลูกค้า ขณะที่ทรัพยากรต่าง ๆ ก็มีอยู่อย่างจำกัด แรงผลักดันจากปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ผู้บริหารสามารถจะกำหนดได้จากทัศนคติ ความต้องการ ความคาดหวัง การศึกษา ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของผู้คนในสังคม แรงผลักดันจากปัจจัยทางด้านกฎหมายและการเมือง ผู้บริหารจะต้องเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ออกโดยรัฐบาล เพื่อจะกำหนดและควบคุมการประกอบกิจการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย และแรงผลักดันจากสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวนี้จะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินขององค์กรได้เร็วมาก องค์กรใดที่ต้องการอยู่รอดและเพิ่มความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ผู้บริหารจะต้องพัฒนาและจัดหาเทคโนโลยี เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยอย่างเร่งด่วน ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวนี้จะเป็แนวทางในการบริหาร การเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อรองรับประชาคมอาเซียนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญทิพย์ ชินเศรษฐวงศ์. “ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่ประชาคมอาเซียน”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.
- ดร.ณศักดิ์ ตติยะลาภะ. *มหาวิทยาลัยไทยในยุคทุนนิยม โลกาภิวัตน์: จุดปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์*. มหาวิทยาลัยไทยบนความท้าทาย. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*. 1 (2), 2554.
- นิคม ชาวเรือ. *ครอบครัวอาเซียน*. กรุงเทพฯ: บริษัทนกอภูกพับลิชชิงจำกัด, 2555.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. *มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 2552.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2556). *มาตรฐานการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2552.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *ผลกระทบโลกาภิวัตน์ต่อการจัดการศึกษาไทยใน 5 ปี ข้างหน้า*. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ทเพรส, 2556.
- อานนท์ ศักดิ์วีระวิญญ์. *มหาวิทยาลัยไทยจะอยู่รอดได้หรือไม่*. กรุงเทพฯ: คณะสถิติประยุกต์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2559.
- Daft, Richard L. *Nization Theory and Design*. (4th edition). Singapore: West Orga. Drucker, Peter F. (1975). *Management Challenges for the 21st Century*. New York: Harper Business, 1992.
- Fayol, Henri. *General and Industrial Management*. London: Sir Isaac Pitman & Sons Ltd, 1949.
- Higher Educational Committee. *Higher Education Planning Frameworks for 15 Years Vol. 2. (2008-2012)*. Bangkok: Chulalongkorn University Press, 2008.
- Khantip Chinnasettawong. *The Strategy for Running Basic Education to ASEAN Community*. Bangkok: Silpakorn University Press, 2013.
- Simon, Herbert A. *Administrative Behavior*. New York: MacMillan. Wheelen, Thomas L. and Hunger, David. (2004). *Strategic Management and Business Policy*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall, 1996.

การบริหารจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนแบบ 8R Model
The Management of the Project “Moral Teaching Monks in School”
with 8 Rs Model

พระครูปลัดกวีวัฒน์ (ธีรวิทย์ ฉนทวิชโช),
Phrakrupalad Kawiwat (Thirawit Chandaviccho),
พินสุดา สิริธรงค์ศรี, สินธวา คามดิษฐ์
Pinsuda Sirithongsri, Sinthawa Chamdit
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University
E-mail: teerawit.pk@mbu.ac.th

ได้รับบทความ: 21 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2562; ตอบรับตีพิมพ์: 8 ธันวาคม 2562
Received: October 21, 2019; Revised: December 4, 2019; Accepted: December 8, 2019

บทคัดย่อ

ผู้วิจัยนำหลักอริยมรรคมีองค์แปดมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการ ทำให้เกิดเป็นระบบการบริหารแบบ 8 R Model ได้แก่ การวิเคราะห์ การวางแผน การสื่อสารองค์กร การปฏิบัติการ การดำเนินการ การติดตามและตรวจสอบ การทบทวนและปรับปรุง และการควบคุมและรายงาน สำหรับกระบวนการบริหารจัดการตามรูปแบบ 8 R Model ได้แก่ สภาพแวดล้อมของงานสอนศีลธรรม ปัจจัยการบริหารจัดการ คือ งานบุคคล งบประมาณ งานวิชาการ และงานบริหารทั่วไป ขั้นตอนการดำเนินงาน เริ่มตั้งแต่การเสนอคำขอของงบประมาณ การเตรียมความพร้อมบุคลากร การรับสมัครและพัฒนาพระสอนศีลธรรม การส่งพระสอนออกปฏิบัติงานสอน การแนะแนว ติดตาม และประเมินผล การรายงานผลการดำเนินงาน และผลผลิต รูปแบบการบริหารจัดการ แบบ 8 R Model คือ การสร้างองค์กรแห่งคุณธรรม มีความสอดคล้องกับองค์กรทางสังคมไม่แสวงหากำไรหรือรายได้ เสริมพลังทางการบริหารจัดการ การศึกษา โดยจะต้องถ่ายทอดกระบวนการบริหารจัดการสู่บุคลากรทุกระดับ ประสานความร่วมมือในด้านต่าง ๆ และเร่งพัฒนาเครือข่าย

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, พระสอนศีลธรรม, มหาวิทยาลัยสงฆ์, รูปแบบ 8R

Abstract

The researcher has brought the principle of the noble eightfold path as the guideline in management as a result i.e. Analysis, Planning, Organization communication, Performance, Procedure, Following and checking, Reversing and improving and controlling and reporting. For the management according to 8 Rs model in the process, we can managed in process as follows; the background of moral teaching, the factors for management i.e. personal work, budget, academic work and general work. The process has begun with request of budget, prepare of personal, application and development of moral teaching monks, offering of moral teaching monk in schools, guidance, following and evaluation, proceeding report and productivity. The benefit of the model for management as 8 Rs Model as follows; it was made the moral organizations and consistent with non-profit social organizations which would be empower on management of education. There would be transformed to all level of personal, to be co-operated with each other's and to be speed on network development.

Keywords: Management, Moral Teaching Monks, Buddhist University, 8 R Model

1. โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของมหาวิทยาลัยสงฆ์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มี 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ตั้งอยู่ที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ 24 แห่ง (สำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558: 4) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง) ตั้งอยู่ที่อำเภอศาลายา จังหวัดนครปฐม มีวิทยาเขตและวิทยาลัย 9 แห่ง (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2556: 3) ซึ่งจัดการศึกษาเฉพาะด้านพระพุทธศาสนา ดำเนินงานด้านการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2551 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งปีงบประมาณ 2560 มีพระสอนศีลธรรมทั้งสิ้น 24,700 รูป งบประมาณสนับสนุน ปีละ จำนวน 649,900,000 บาท (กรมการศาสนา, 2549: คำนำ) โดยการรับสมัครพระภิกษุ การพัฒนาพระสอนศีลธรรม การส่งพระสอนศีลธรรมไปดำเนินการสอนในโรงเรียน การติดตามผลและการประเมินผล ตลอดจนการสรุปผลการดำเนินงาน

ปัญหาที่สะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการที่ยังขาดประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) ปัญหาในการวิเคราะห์องค์กร เช่น การเบิกจ่ายนิเทศย์ประจำเดือนของพระสอนศีลธรรม ที่มีหลายขั้นตอนและย้อนไปย้อนมา มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่ได้พัฒนาหลักสูตร ทั้งหลักสูตรที่ใช้สอนนักเรียน และหลักสูตรการพัฒนาพระสอนศีลธรรม และยังขาดระบบการจัดการฐานข้อมูลโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ 2) ปัญหาในการวางแผน เช่น การฝึกอบรมพระสงฆ์เพื่อเป็นพระสอนศีลธรรมทั้งเก่าและใหม่ที่ยังขาดแบบแผนอันเดียวกันทั่วประเทศ (พระอุดมเกียรติ วิสุทธาจาโร และคณะ, 2555: 176) 3) ปัญหาในการสื่อสารองค์กร เช่น ความล่าช้าในการติดต่อประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่และพระสอนศีลธรรม การประชาสัมพันธ์พระสงฆ์เข้าร่วมโครงการ การกระทบกระทั่งกันด้วยวาจาจากการแสดงความคิดเห็น 4) ปัญหาด้านการปฏิบัติงานขององค์กร เช่น พระสอนศีลธรรมหลายรูปหมดกำลังใจ และลาออกไปในที่สุด บุคลากรที่ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่ใส่ใจ ไม่ละเอียดในขั้นตอนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ 5) ปัญหาด้านการดำเนินการ เช่น การกำหนดแผนการปฏิบัติงานที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง หรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมตามที่ได้วางแผนไว้ (อนุพันธ์ อภิขยานุภาพ, 2555: 134) 6) ปัญหาในการติดตามและตรวจสอบโครงการฯ เช่น ขาดการติดตามการดำเนินงานตามที่ได้รับมอบหมาย ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในด้านการติดตามและประเมินผล ขาดหลักและวิธีการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ 7) ปัญหาในทบทวนและปรับปรุงแผนและการดำเนินงาน เช่น ความล่าช้าในการเบิกโอนงบประมาณโครงการ และ 8) ปัญหาในการควบคุมและรายงาน เช่น ความไม่เหมาะสมกันกับความจำเป็นที่ต้องฝึกอบรมทั้งทางด้านวิทยุและคุณวุฒิ จัดอบรมไม่ตรงกับความต้องการของผู้เข้าอบรม ขาดมาตรฐานความเป็นพระสอนศีลธรรม ส่งผลให้การสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่ปฏิบัติตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้

2. การบริหารจัดการ

การบริหารเป็นกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้า การปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคุมไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (พะยอมวงศ์สารศรี, 2542: 36) ทั้งนี้การบริหารจัดการโครงการเป็นการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างเหมาะสมและสมบูรณ์ที่สุด อันได้แก่ บุคลากร ความร่วมมือของทีมงาน เครื่องมือเครื่องใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนข้อมูล ระบบงาน เทคนิค เงินทุน และเวลา เพื่อให้การ

ดำเนินโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทรัพยากรของงานสอนศิลปกรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในโรงเรียนก็เช่นเดียวกัน แต่การบริหารจัดการเน้นไปทางการบริหารจัดการศึกษา ทรัพยากรการบริหารจึงประกอบด้วย งานบริหาร งานวิชาการ งานงบประมาณ และงานทั่วไป เช่นเดียวกับ โครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้นำ รูปแบบการบริหารทั้งที่เป็นแนวคิดทางตะวันตกและแนวคิดทางพระพุทธศาสนา เช่น 1) กระบวนการบริหารแบบ POSDCoRB 2) การบริหารงานเชิงกลยุทธ์ BSC หรือ วงจรการบริหารงานแบบ PDCA 3) การบริหารคนเชิงกลยุทธ์แบบ Luthan's S-O-B-C Model และ 4) หลักการบริหารโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เช่น หลักการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน เป็นต้น (สุวิทย์ ภาณุจารี, 2558. บรรยาย) ส่วนพระพุทธเจ้า ผู้เป็น ศาสตราของพระพุทธศาสนาเน้นสอนทางสายกลาง เป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาคือพระ นิพพาน โดยพระพุทธเจ้าได้ตรัสทางสายกลาง คือทางที่ไม่สุดโต่งทั้งในด้านย่อหย่อนหรือตึง ว่าเป็นทางนำไปสู่นิพพานโดยแท้ (ที.ม. (ไทย), 10/299/348) การนำหลักทางสายกลางมาใช้ในการ บริหารองค์การย่อมจะเป็นกระบวนการให้ถึงเป้าหมายได้เช่นเดียวกัน ผู้บริหารที่ได้รับรางวัล คุณภาพแห่งชาติมีแนวคิดเกี่ยวกับหลักทางสายกลางหรือมรรค 8 ว่าเป็นหลักส่งเสริมให้เกิดวินัย แห่งการเรียนรู้ 5 ด้าน คือ การรอบรู้แห่งตน รูปแบบวิถีคิดและมุมมองที่เปิดกว้าง วิสัยทัศน์ร่วม การทำงานเป็นทีม และการคิดเชิงระบบ (ทรงกลด เจริญพร, 2553: 49) กระบวนการทำงานที่มี ประสิทธิภาพจะต้องมีการวางแผน การดำเนินการ และการตรวจสอบประเมินผล โดยเฉพาะการ บริหารงานในปี งบประมาณ 2560 ที่จะถึงนี้ เป็นแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ (สุพัฒน์ นาครัตน์, 2558) ดังนั้น การบริหารจัดการดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ส่งผลให้การสอน ศิลปกรรมในโรงเรียนเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ แต่ก็ประสบปัญหาจากการบริหาร จัดการที่ไม่สอดคล้องกับทรัพยากรการบริหาร โดยเฉพาะองค์กรสงฆ์มีความจำกัดในหลาย ๆ เรื่อง ต่างจากทรัพยากรการบริหารในองค์กรอื่น ๆ ทั่วไป เช่น บุคลากร ที่มีทั้งนักบวชและบุคคล ทั่วไป งบประมาณที่มีความเสี่ยงต่อการใช้จ่ายระหว่างพระสงฆ์ที่มีข้อห้ามในการรับเงิน เป็นต้น

3. รูปแบบการบริหารจัดการโครงการสอนศิลปกรรมในโรงเรียน แบบ 8R Model

รูปแบบการบริหารจัดการโครงการสอนศิลปกรรมในโรงเรียน ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีส่วนสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 แนวคิด 8R Model

แนวคิด 8R Model คือการนำหลักอริยมรรคมีองค์ 8 มาเป็นแนวทางในการบริหาร จัดการ ได้แก่ 1) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ 2) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ 3) สัมมาวาจา

การเจรจาชอบ 4) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ 5) สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ 6) สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ 7) สัมมาสติ ความระลึกชอบ และ 8) สัมมาสมาธิ ความตั้งมั่น โดยชอบ โดยวัตถุประสงค์ของการนำแนวคิดมาใช้ในการบริหารจัดการ ได้แก่ 1) เพื่อจัดหาและพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถเข้าไปอบรม สั่งสอน ปลุกฝังนักเรียนในสถานศึกษา ให้มีความรู้คู่คุณธรรม 2) เพื่อให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้บริหารจัดการทรัพยากรของงานสอนศีลธรรม อย่างคุ้มค่าและเกิดการพัฒนา ให้พระสอนศีลธรรมปฏิบัติหน้าที่อย่างภาคภูมิ

ส่วนที่ 2 ระบบการบริหารจัดการของรูปแบบ 8R Model

แนวคิดของมรรคมือองค์ 8 ที่ทำให้เกิดเป็นระบบการบริหารจัดการแบบ 8R Model ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ 2) การวางแผน 3) การสื่อสารองค์กร 4) ปฏิบัติการ 5) การดำเนินการ 6) การติดตามและตรวจสอบ 7) การทบทวนและปรับปรุง 8) การควบคุมและรายงาน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีวิธีการ ดังนี้

1) การวิเคราะห์ (Right Analysis) การวิเคราะห์นั้น มีแนวคิดมาจากหลักธรรมข้อสัมมาทิฐิ แปลว่า ความเห็นชอบ (Right Understanding) จากการตีความของเนื้อหาและพิจารณาความสอดคล้องในระบบการบริหารจัดการ จะต้องมีวิเคราะห์เป็นลำดับแรก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ตามหลักของสัมมาทิฐิ คือ การวิเคราะห์ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในงานสอนศีลธรรม โดยให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม ปัจจัยการบริหารจัดการ ขั้นตอนและผลผลิต วิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์ผลของการพัฒนาและวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาตามสภาพแวดล้อม ปัจจัยการบริหารจัดการ ขั้นตอนและผลผลิต ดังจะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ เป็นการแยกแยะสิ่งที่จะพิจารณาออกเป็นส่วนย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อทำความเข้าใจแต่ละส่วนให้แจ่มแจ้ง รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้นสามารถเข้ากันได้หรือไม่ สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง ก็เช่นเดียวกัน ความรู้ในเหตุและผลของปัญหา ความรู้ในเหตุและผลของสภาวะไร้ปัญหา แล้วจึงนำความรู้เหล่านั้นมาวางแผน

2) การวางแผน (Right Planning) การวางแผนนั้นมีแนวคิดมาจากหลักธรรมข้อสัมมาสังกัปปะ แปลว่า ความดำริชอบ (Right Thought) การตีความหมายของเนื้อหาและพิจารณาความสอดคล้องในระบบการบริหารจัดการทำให้ทราบว่า การวางแผนนั้นจะต้องเว้นมโนทุจริต คือ ปราศจากความอาฆาตพยาบาท ปราศจากความโลภ และปราศจากความไม่รู้จริงตามวิธีการวิเคราะห์ แล้วทำมโนสุจริตเป็นพื้นฐานในการวางแผนแล้วกำหนดแผน 3 ระดับ คือ (1) แผนระดับความคิด เป็นการจัดทำแผนผังความคิดของงาน โดยกำหนดกรอบสภาพแวดล้อม กรอบปัจจัยการบริหารจัดการและการใช้ปัจจัยการบริหารจัดการ กรอบการดำเนินงาน และ

กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานให้ชัดเจน และกำหนดผลผลิต และกำหนดมาตรฐานและกำหนดตัวชี้วัด ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายได้ (2) แผนระดับการเรียนรู้ เป็นการนำเป้าหมายของงาน มาหาแนวทางพัฒนาหรือนำพางานให้ไปถึงเป้าหมายร่วมกัน (3) แผนระดับการปฏิบัติ เป็นการสร้างแผนงานด้านวิชาการแผนงานบุคคลแผนงานด้านงบประมาณหรือการบริหารงบประมาณ และสร้างแผนงานทั่วไปหรือการบริหารงานทั่วไป

3) การสื่อสารองค์การ (Right Communication) การพูด การเขียน การประชาสัมพันธ์ และการสั่งการจากระดับบนลงล่าง เน้นระบบการสื่อสารเฉพาะบุคคล เว้นวิหุจริต และมีวิสุจริตในการพูดเป็นพื้นฐาน มีแนวคิดมาจากหลักธรรมข้อ สัมมาวาจา แปลว่าการเจรจาชอบ (Right Speech) เป็นวิธีการให้บุคลากรในสำนักงานพระสอนศีลธรรม มีพฤติกรรมทางการสื่อสารที่เป็นวัฒนธรรมองค์กรแห่งคุณธรรม โดยวิธีการสื่อสารด้วยความจริง สื่อสารเพื่อให้เกิดความสามัคคี สื่อสารด้วยความสุภาพอ่อนโยน สื่อสารเฉพาะที่เป็นประโยชน์ เมื่อสื่อสาร มีใจที่ประกอบด้วยเมตตา เอื้อเฟื้อ เกื้อหนุนกันและกัน

4) การปฏิบัติการ (Right Operation) บุคลากรในโครงการพระสอนศีลธรรมแต่ละตำแหน่ง มีหน้าที่กำกับไว้ซึ่งกำหนดเป็นภาระงาน นอกจากนี้ยังมีภาระงานที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาด้วย ดังนั้น พฤติกรรมการทำงานของบุคลากรตั้งแต่ผู้อำนวยการสำนักงานจนถึงพระสอนศีลธรรม จึงต้องเป็นพฤติกรรมการทำงานที่เป็นองค์กรคุณธรรม ซึ่งการปฏิบัติการมีแนวคิดมาจากหลักธรรม ข้อ สัมมาปฏิบัติ (Right Action) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติการในภาระงานของแต่ละบุคคล หรือพฤติกรรมในการทำงานเฉพาะบุคคล จะต้องปฏิบัติตามหลักกายกรรม 3 ได้แก่ ปฏิบัติด้วยการไม่เบียดเบียนกัน ปฏิบัติด้วยความซื่อตรง ปฏิบัติด้วยความเป็นเจ้าของ คือ ให้ความร่วมมือกับงานสอนศีลธรรม โดยผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และพระสอนศีลธรรม ร่วมกันกำหนดหลักการ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ มีส่วนร่วมวางแผนการใช้ปัจจัยการบริหารจัดการของโครงการ ร่วมกันดำเนินโครงการตามแผนที่ได้วางเอาไว้

5) การดำเนินการ (Right Practice) มหาวิทยาลัยสงฆ์มีลำดับ ขั้นตอน วิธีการที่จะทำให้งานสอนศีลธรรมสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ แนวคิดการดำเนินการได้มาจากหลักธรรมข้อ สัมมาอาชีวะ แปลว่า การเลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood) ที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างมีความสุข ดังนั้น การดำเนินการที่เป็นระบบของการบริหารจัดการการสอนศีลธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ให้สามารถดำเนินการไปได้ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย จึงมีวิธีการดำเนินการ ได้แก่ ดำเนินงานตามแผนงาน การสื่อสารตามแผนงาน คือการยึดหลักการและวิธีการสื่อสาร ดำเนินการด้วยวิธีปฏิบัติการและแผนปฏิบัติการ

6) การติดตามและตรวจสอบ (Monitoring and Evaluation) มหาวิทยาลัยสงฆ์ มีการติดตามการสอนศีลธรรมของพระสอนศีลธรรม ซึ่งได้มีการติดตาม และนิเทศประเมินผลการสอนเป็นประจำทุกปี เริ่มตั้งแต่มีการดำเนินการสอนศีลธรรม แต่ในส่วนงานสนับสนุนของผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ยังไม่มีการติดตามและตรวจสอบ อีกทั้ง มหาวิทยาลัยสงฆ์ไม่มีระบบการติดตามตรวจสอบที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการดำเนินงาน เป็นเพียงการตรวจสอบการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม ไม่มีการติดตามและตรวจสอบในระดับแผนงาน การสื่อสาร และปฏิบัติการ ว่าเป็นอย่างไร ลักษณะของการติดตามและตรวจสอบตามแนวคิดของหลักธรรมข้อ สัมมาวายามะ แปลว่า ความเพียรชอบ (Right Effort) ได้แก่ แบบการเฝ้าระวังป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการวางแผนการสื่อสารและการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้วางไว้แล้ว แบบการขจัดปัญหาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แบบการพัฒนาการเพื่อวางแผนพัฒนาให้ดีขึ้น และแบบรักษามาตรฐาน โดยตรวจสอบตามตัวชี้วัดแผนการดำเนินงานการทบทวนและปรับปรุง

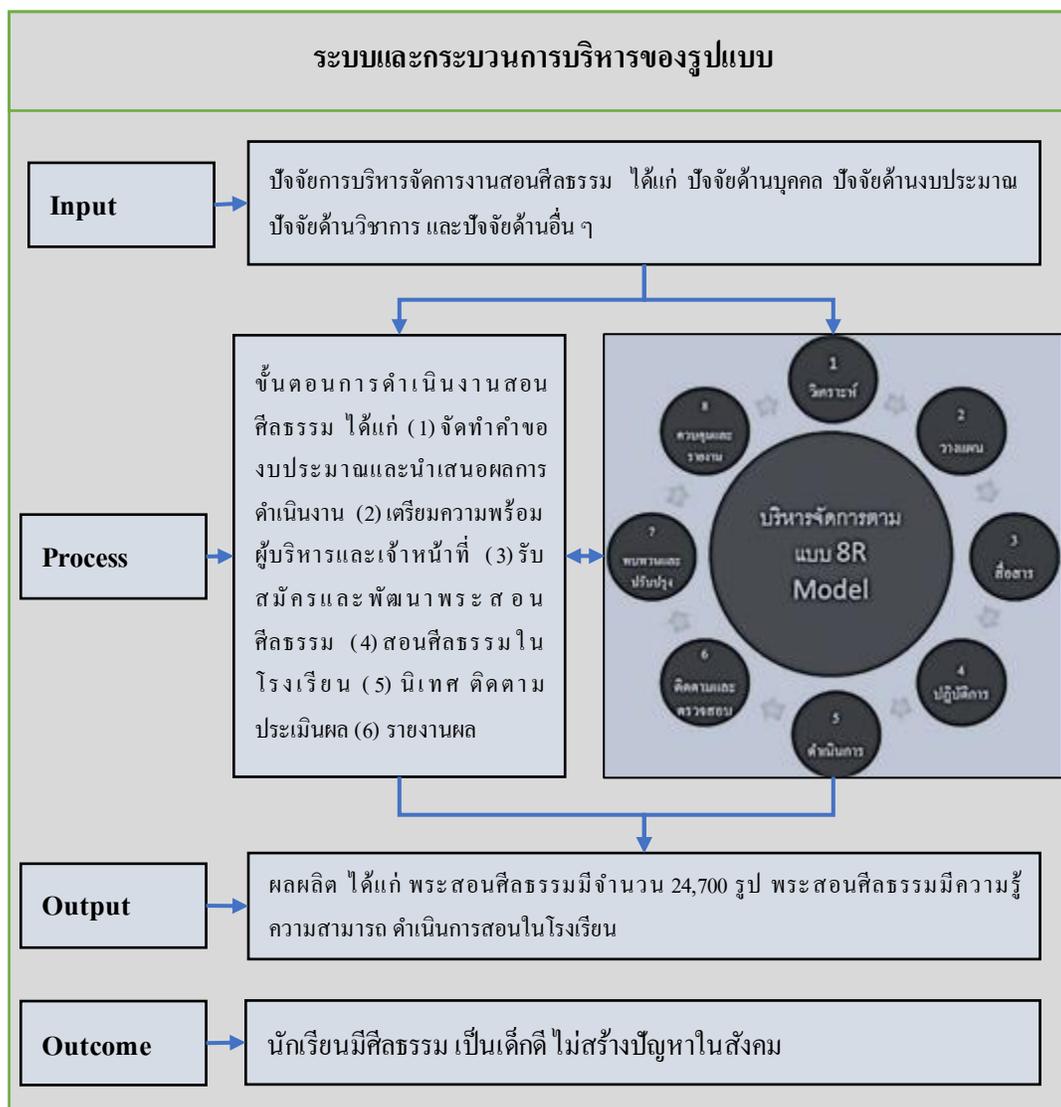
7) การทบทวนและปรับปรุง (Review and Improvement) การทบทวนและปรับปรุงเป็นวิธีการหนึ่งในระบบการบริหารจัดการที่ต่อเนื่องจากการติดตามและตรวจสอบแนวคิดในการทบทวนและปรับปรุงได้มาจากหลักธรรมข้อ สัมมาสติ ที่แปลว่า ระลึกชอบ (Right Mindfulness) โดยการนำหลักสติปัฏฐาน 4 เข้ามาใช้เป็นหลักในการทบทวนและปรับปรุง คือ การทบทวนโครงสร้างงานสอนศีลธรรมทั้งหมด ทบทวนการบริหารจัดการ ทบทวนผลของการบริหารจัดการ โดยทบทวนงานที่จะดำเนินการ งานที่กำลังดำเนินการ และงานที่ดำเนินการแล้ว

8) การควบคุมและรายงาน (Control and Reporting) มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังขาดมาตรฐานและตัวชี้วัดความสำเร็จของงานตามที่ได้กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการสอนศีลธรรม แนวคิดที่นำมาเป็นแนวทางในการควบคุมการดำเนินงาน มาจากหลักธรรมข้อ สัมมาสมาธิ แปลว่า ความตั้งมั่นชอบ (Right Concentration) ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเป็นการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการฝึกสมาธิ จึงมีความสอดคล้องกับการบริหารจัดการการสอนศีลธรรมที่เป็นการสร้างมาตรฐานการดำเนินงานโดยกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของแผนงานระยะสั้น ระยะยาว และตลอดโครงการ โดยกำหนดตัวชี้วัดทั้งหมดของแผนงาน การสื่อสาร และการปฏิบัติ และสร้างมาตรฐานการดำเนินการตลอดโครงการ

ส่วนที่ 3 กระบวนการของการบริหารจัดการแบบ 8R Model

กระบวนการบริหารจัดการตามรูปแบบ 8R Model เป็นการนำวิธีการของระบบการบริหารจัดการไปดำเนินงานตามขั้นตอนของการดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้มีการทำงานที่เป็นระบบ ได้แก่ สภาพแวดล้อมของงานสอนศีลธรรม ปัจจัยการบริหารจัดการ คือ งานบุคคล งบประมาณ งานวิชาการ และงานบริหารทั่วไป ขั้นตอนการดำเนินงาน เริ่มตั้งแต่การเสนอคำขอของงบประมาณ

การเตรียมความพร้อมบุคลากร การรับสมัครและพัฒนาพระสอนศีลธรรม การส่งพระสอนออกปฏิบัติงานสอน การแนะแนว ติดตาม และประเมินผล การรายงานผลการดำเนินงาน และผลผลิต คือพระสอนศีลธรรมมีจำนวน 24,700 รูป พระสอนศีลธรรมมีความรู้ความสามารถ ดำเนินการสอนในโรงเรียน ปรากฏดังภาพประกอบ

งานสอนศีลธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นงานจัดการศึกษาขนาดใหญ่ที่สนับสนุนการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยสงฆ์จัดส่งพระสอนศีลธรรมเข้า

ไปปฏิบัติงานสอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานทั่วประเทศ พื้นฐานการบริหารจัดการยี่ดภาระงานของพระสอนศีลธรรมเป็นหลัก การจัดการปัจจัยการบริหารของการสอนศีลธรรมโดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ งานบุคคล งานวิชาการ งบประมาณ และงานบริหารทั่วไป ยกตัวอย่างการบริหารจัดการงานบุคคลจะต้องมีการวิเคราะห์ตามเป้าหมายที่ได้กำหนดเอาไว้ โดยมีภาระหลักคือการสอนศีลธรรมในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน 18,000 รูป มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน 6,700 รูป มีคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่ส่วนกลาง วิทยาเขต และวิทยาลัย การจัดการงานบุคคลดำเนินงานตามวิธีการของระบบ ได้แก่ วิเคราะห์งานบุคคล วิเคราะห์ถึงปัญหาที่เป็นอยู่ให้รู้ว่าเป็นปัญหานั้นส่งผลกระทบต่อไปถึงงานอื่น ๆ หรือบุคคลในหน่วยงานอื่น หรือบุคคลอื่น หรือไม่อย่างไร ปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วก่อความเสียหายต่องานสอนศีลธรรมอย่างไรบ้าง คือ โครงสร้างงานบุคคล การกำหนดตำแหน่งงานและภาระงาน การสรรหาและการได้มาซึ่งบุคลากร ในระดับคณะกรรมการ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และพระสอนศีลธรรม ศึกษาให้รู้ในโครงสร้างบุคลากร ตำแหน่งของบุคลากร ภาระงาน และบุคลากรที่มาทำงานว่าทำให้เกิดปัญหาหรือไม่ จากนั้นวิเคราะห์ผลของการแก้ไขปัญหาในส่วนงานบุคคลที่ยังเกิดปัญหาอยู่ และผลของการพัฒนาต่อยอดงานที่ประสบผลสำเร็จให้มีผลมากยิ่งขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ จากนั้นหาแนวทางและวิธีการที่จะวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาต่อไป วิธีวางแผนงานบุคคล การวางแผนงานบุคคลเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาจะต้องมีเป้าหมายคือการทำงานพระสอนศีลธรรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเริ่มต้นจากการระดมความคิดเห็นของผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และพระสอนศีลธรรม ที่ปฏิบัติงานทั้งส่วนกลาง วิทยาเขต และวิทยาลัย การวางแผนจำเป็นจะต้องมีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำงาน ตำแหน่งและภาระงานที่รับผิดชอบ ผู้บริหารจะต้องกำหนดเป้าหมายของงานสอนศีลธรรม กำหนดภาระงาน แบ่งภาระงาน และกำหนดตำแหน่งของงาน จากนั้นวางแผนการสรรหาและพัฒนาบุคลากรเข้ามาร่วมดำเนินงานสอนศีลธรรมร่วมกัน

วิธีการสื่อสารองค์กรในงานบุคคล จะต้องเว้นคำพูดที่ไม่เป็นความจริง คำรุนแรง คำส่อเสียดและคำเพื่อจ้อ เป็นพื้นฐานในการสื่อสารกัน การสั่งการจากระดับบนลงล่าง การถ่ายทอดเป้าหมายของงานสอนศีลธรรม การถ่ายทอดตัวชี้วัดเป้าในระดับองค์กร คือ สำนักงานพระสอนศีลธรรม ระดับกลุ่มงานสอนศีลธรรม ระดับฝ่ายแต่ละฝ่าย จนถึงตัวชี้วัดเป้าหมายระดับบุคคล การสื่อสารกันตามภาระงาน และสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารองค์กรตามหลักวจีสัจจิริตเป็นพื้นฐาน วิธีการปฏิบัติการในงานบุคคล บุคลากรที่เข้ามาทำงานในสำนัก

พระสอนศีลธรรมตามตำแหน่งที่ได้กำหนด พร้อมทั้งคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งก่อนที่จะเข้ามาทำงานสอนศีลธรรม ทั้งกลุ่มงานสอนและกลุ่มงานสนับสนุน ทุกคนจะต้องยึดหลักปฏิบัติเฉพาะทางกายของแต่ละบุคคล คือ เว้นส่วนที่เรียกว่ากายทุจริต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารงานสอนศีลธรรมจำเป็นต้องพิจารณาตำแหน่งงานและกำหนดภาระงานให้เหมาะสม วิธีดำเนินการเกี่ยวกับงานบุคคล เริ่มจากการวางแผนงานบุคลากรของงานสอนศีลธรรม จากนั้นจัดสรรอัตราตามกลุ่มงาน สรรหาและบรรจุแต่งตั้งทั้งผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และพระสอนศีลธรรม เมื่อได้อัตรากำลังตามตำแหน่งแล้วยังต้องมีการเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายปรับเปลี่ยนตำแหน่งงานเพื่อแก้ไขปัญหาการทำงานหรือพัฒนางานให้มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ระหว่างการปฏิบัติงานต้องมีกำหนดการลาทุกประเภท รวมไปถึงการประเมินผลการปฏิบัติงาน หรือเมื่อมีการกระทำผิดทางวินัยต้องมีการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษและการสั่งพักงานและการสั่งให้ออกจากงานไว้ก่อน รายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ การอุทธรณ์และการร้องทุกข์ เป็นต้น งานบุคคลจำเป็นต้องมีการจัดระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติ จัดทำบัญชีรายชื่อบุคลากร ส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ ส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ ส่งเสริมวินัยคุณธรรมและจริยธรรมในการทำงาน การริเริ่มส่งเสริมการขอรับใบอนุญาต การพัฒนาและการดำเนินการที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งจะต้องมีการสื่อสารองค์กรและปฏิบัติภารกิจดังกล่าวแล้วข้างต้น วิธีติดตามและตรวจสอบงานบุคคล โดยติดตามการดำเนินงานเกี่ยวกับงานบุคคลเริ่มตั้งแต่การวางแผนงานบุคคลเป็นต้นไป วิธีการตรวจสอบโดย

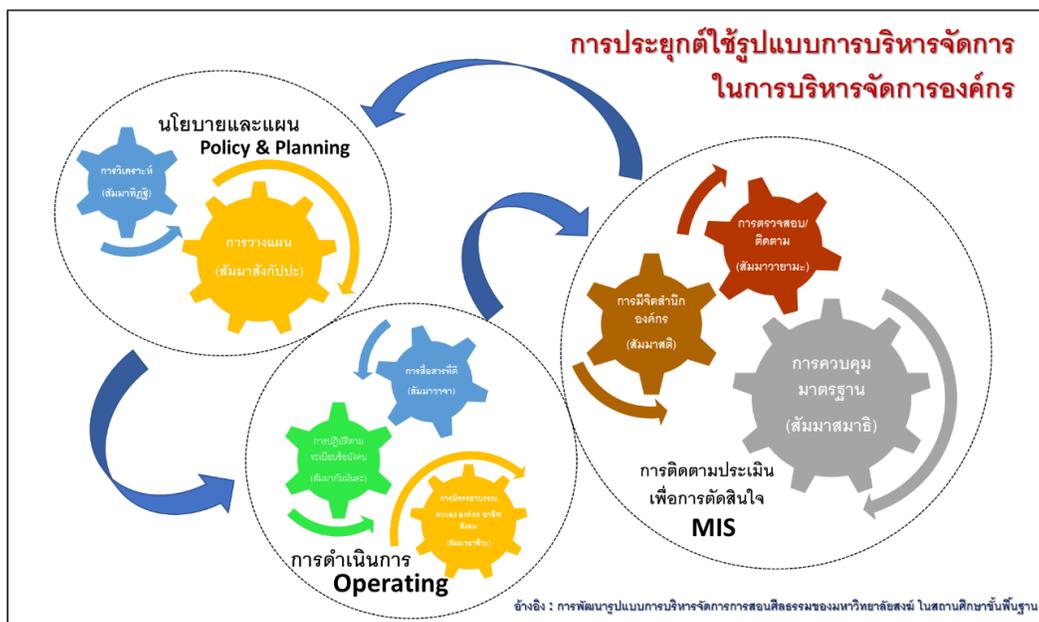
- 1) การตรวจสอบแบบป้องกันการผิดพลาดในการดำเนินงาน
- 2) การตรวจสอบแบบแก้ไขความผิดพลาดในการดำเนินงาน
- 3) การตรวจสอบแบบพัฒนางานที่ได้ดำเนินการสำเร็จแล้วให้ดียิ่งขึ้น
- และ 4) การตรวจสอบแบบรักษามาตรฐานความสำเร็จตามตัวชี้วัด

วิธีการทบทวนและปรับปรุงงานบุคคล โดยการทบทวนและปรับปรุงโครงสร้างบุคลากร ปรับปรุงตำแหน่งและหน้าที่งาน ตลอดจนการปรับเปลี่ยนงานของบุคลากรให้มีความเหมาะสมกับงาน ให้ทบทวนวิธีการดำเนินการตั้งแต่การวางแผนงานบุคคล การสื่อสารองค์กรและการปฏิบัติงานว่ามีเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่ และทบทวนผลของการดำเนินงานที่เกิดขึ้นด้วย นอกจากนั้นยังต้องทบทวนและปรับปรุงผลของการดำเนินงานนั้นว่าถูกต้องหรือตรงตามตัวชี้วัดหรือไม่ วิธีควบคุมและรายงาน โดยสร้างตัวชี้วัดงานบุคคลตามภาระงานระดับบุคคล ระดับฝ่าย ระดับกลุ่มงาน และระดับสำนักพระสอนศีลธรรม นอกจากนั้นแล้วยังต้องมีตัวชี้วัดผลสำเร็จของงานซึ่งมีทั้งผลสำเร็จต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ

การบริหารจัดการงบประมาณ มีขั้นตอนการจัดการตามระบบ ได้แก่ วิธีการวิเคราะห์งบประมาณ โดยเป้าหมายของงานสอนศีลธรรมเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จของการใช้จ่าย

งบประมาณ งบรายจ่ายได้แก่ ค่าตอบแทน เช่น เงินประจำตำแหน่งงาน เงินเดือนบุคลากร ลูกจ้าง และเจ้าหน้าที่ เงินสนับสนุนค่าพาหนะและสนับสนุนการสอนของพระสอนศีลธรรม ค่าใช้สอย เช่น เงินใช้จ่ายในโครงการ เงินค่าวัสดุครุภัณฑ์ เงินจัดสร้างและใช้สอยในสำนักงานตามที่เป็นและมีแผนการใช้ตามรายปี งบประมาณใดที่ไม่เป็นตามวัตถุประสงค์ของงานแสดงให้เห็นถึงการใช้งบประมาณนั้นเป็นปัญหา จึงต้องมีการป้องกันโดยใช้งบประมาณตามวัตถุประสงค์ของงานใดที่มีการพัฒนางานเพิ่มขึ้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ให้มีการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มขึ้นตามความจำเป็น วิธีจัดทำแผนงบประมาณ ให้มีการจัดทำแผนงานระดับบุคคล และมีการระดมความคิดเพื่อจัดทำแผนระดับหน่วยงาน และแผนการปฏิบัติ โดยจะต้องมีการทำแผนงบประมาณล่วงหน้าตามแผนงานทั้งค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย มีการใช้งบประมาณตามแผนงบประมาณในปีปัจจุบัน และมีการสรุปงบประมาณที่ได้ดำเนินการมาแล้ว รวมถึงงบประมาณปีที่ผ่านมา วิธีการจัดสรรงบประมาณ เมื่อมีการวิเคราะห์และมีการวางแผนการใช้งบประมาณแล้ว ให้มีการจัดสรรงบประมาณตามแผนงานที่ได้กำหนดเอาไว้ การกำหนดแผนงานจะทำให้ผู้บริหารรู้ว่าต้องใช้เงินจำนวนเท่าไร ในการทำอะไร เวลาไหน จึงต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดสรรงบประมาณ วิธีการใช้งบประมาณรายจ่าย สำนักพระสอนศีลธรรมมีระเบียบการใช้งบประมาณรายจ่ายตามระเบียบของมหาวิทยาลัยสงฆ์ วิธีการปรับเปลี่ยนงบประมาณ ให้ยึดตามระเบียบของมหาวิทยาลัยและปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของงาน ที่ดำเนินการในแต่ละขั้น แต่จะต้องมีการชี้แจงต่อประชุมเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับทราบการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน วิธีการติดตามและตรวจสอบ ในการจัดโครงการย่อยแต่ละโครงการ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในขั้นตอนการดำเนินงานจะต้องมีการขอใช้จ่ายงบประมาณตามแผนการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้กำหนดไว้ โดยมีการติดตามตรวจสอบตั้งแต่แผนการใช้จ่ายงบประมาณเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจะได้แก้ไข และป้องกันปัญหา ตลอดจนหาทางพัฒนาต่อไป วิธีการทบทวนและปรับปรุง เมื่องบประมาณไม่สอดคล้องกับการแผนการใช้จ่ายงบประมาณ หรือไม่สอดคล้องกับการดำเนินงาน ต้องมีการประชุมร่วมกันเพื่อปรับปรุงและแก้ไขงบประมาณ วิธีการประเมินและรายงานผล ให้มีการประเมินความสำเร็จของงานและประเมินความคุ้มค่าของการใช้งบประมาณ ซึ่งการรายงานจะต้องมีการรายงานอย่างเป็นระยะ และมีตัวชี้วัดความสำเร็จด้านงบประมาณที่ชัดเจน เป็นต้น

การประยุกต์ใช้การบริหารจัดการ แบบ 8R Model ในงานบริหารอื่น ที่มีลักษณะต่างออกไปจากงานสอนศีลธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ จะมีระบบการบริหารในรูปแบบ 3 ระบบด้วยกัน ได้แก่ ระบบ P&P ระบบ Operating และระบบ MIS ดังภาพประกอบ

1) ระบบ P&P คือ การวิเคราะห์นโยบายและแผน Analysis for Policy & Planning จะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์ ที่มีฐานการวิเคราะห์มาจากหลักสัมมาทิฎฐิในพระพุทธศาสนา จะเป็นวิธีการวิเคราะห์เพื่อจัดทำนโยบาย (Policy) ในการบริหาร การวิเคราะห์นั้นต้องทราบถึงปัญหาสาเหตุของปัญหา การแก้ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหา ภายในองค์กร หลักการเดียวกับ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กร สำหรับการวางแผนที่เป็นการวางแผนตามหลักสัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริที่ถูกต้อง เป็นการวางแผน (Planning) ที่เป็นกระบวนการเพื่อช่วยกำหนดและตัดสินใจเลือกสิ่งที่จะดำเนินการ และวิธีปฏิบัติในอนาคต ซึ่งจะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการทำได้ตามกำหนดเวลาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างคุ้มค่า การวางแผนมีทั้งแบบเชิงรุก (Proactive) และเชิงรับ (Reactive) ตามนโยบายที่ได้วิเคราะห์มาแล้ว

2) ระบบ Operating คือระบบการดำเนินงาน จะเห็นได้ว่า การดำเนินการนั้นจะเริ่มต้นด้วยการสื่อสาร สำหรับการสื่อสารที่ดี การสื่อสารที่มีหลักพื้นฐานจากพระพุทธศาสนา คือสัมมาวาจา เป็นการสื่อสารในองค์กร (Communication) ที่มีประสิทธิภาพด้วยการสื่อสารจากบนลงล่าง (Downward Communication) การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward Communication) การสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Communication) และ การสื่อสารในแนวไขว้ (Cross Channel Communication) สำหรับการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ (สัมมากัมมันตะ) เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน และเป็นเครื่องมือในการควบคุม

(Regulation) ในการปฏิบัติงานไม่ผิดพลาดและมีประสิทธิภาพ และการมีจรรยาบรรณตนเอง องค์กร อาชีพ สังคม (สัมมาอาชีพะ) ซึ่งตรงกับหลัก ธรรมาภิบาล (Good Governance) คือ การบริหาร การจัดการการควบคุมดูแล กิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปในครรลองธรรม นอกจากนี้ยังหมายถึงการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน ธรรมที่ใช้ในการบริหารงานนี้ มีความหมายอย่างกว้าง กล่าวคือ หาได้มีความหมายเพียงหลักธรรมทางศาสนา เท่านั้น แต่รวมถึง ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความถูกต้องชอบธรรมทั้งปวง ซึ่งวิญญูชน พึงมีและพึงประพฤติปฏิบัติ

3) ระบบ MIS การติดตามประเมินผลเพื่อการตัดสินใจ (Management Information System) จะเห็นได้ว่า การตรวจสอบ/ติดตาม (สัมมาวายามะ) เพื่อเป็นการบริหารความเสี่ยง (Risk management) คือ การจัดการความเสี่ยง ทั้งในกระบวนการในการระบุ วิเคราะห์ (Risk analysis) ประเมิน (Risk assessment) ดูแล ตรวจสอบ และควบคุมความเสี่ยงที่สัมพันธ์กับกิจกรรม หน้าที่และกระบวนการทำงาน เพื่อให้องค์กรลดความเสียหายจากความเสียหายมากที่สุด สำหรับการมีจิตสำนึกองค์กร (สัมมาสติ) คือการสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักองค์กร (Organization Awareness) ด้วยความรู้สึกว่า มีความสุข และมีภาคภูมิใจที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร พร้อมจะแสดงออกถึงความรักในหลายรูปแบบเพื่อองค์กรที่เขาทำงาน และการควบคุมมาตรฐาน (สัมมาสมาธิ) เพื่อให้เกิดคุณภาพ (Quality Control: QC) ดังนั้น การควบคุมคุณภาพของการทำงาน ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์กรอย่างสูงสุด

4. สรุปเนื้อหา

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า รูปแบบการบริหารจัดการ 8R Model สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการโครงการพระสอนศีลธรรมให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของงานสอนศีลธรรมได้ โดยการบริหารจัดการที่มีรูปแบบมาจากฐานความคิดทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในงานทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้น ยังสามารถนำรูปแบบไปปรับใช้ในการบริหารจัดการองค์กรอื่น ๆ ได้ ทั้งระบบการวิเคราะห์แผนและนโยบาย (Analysis for Policy & Planning) ระบบการดำเนินงาน (Operating) และการติดตามประเมินผลเพื่อการตัดสินใจ (Management Information System) การบริหารจัดการแบบ 8R Model เป็นการสร้างองค์กรแห่งคุณธรรม มีความสอดคล้องกับองค์กรทางสังคมไม่แสวงหากำไรหรือรายได้ เสริมพลังทางการบริหารจัดการ การศึกษา การวิเคราะห์ การวางแผน การสื่อสารองค์กร การปฏิบัติการ การดำเนินการ การติดตามและตรวจสอบ การทบทวนและปรับปรุง และการควบคุมและรายงาน ที่เป็นระบบ

ของการบริหารจัดการนั้นจะต้องถ่ายทอดกระบวนการบริหารจัดการสู่บุคลากรทุกระดับ ประสานความร่วมมือในด้านต่าง ๆ และเร่งพัฒนาเครือข่าย

5. ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาพบว่า งานสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นการดำเนินงานในรูปแบบโครงการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ แม้มหาวิทยาลัยสงฆ์มีความพยายามยกสถานะโครงการให้เป็นหน่วยงานอย่างใดอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัย แต่ยังไม่ความมั่นคงในการสนับสนุนงบประมาณของรัฐ ดังนั้น รัฐบาลควรยกระดับการสนับสนุนและส่งเสริมงานสอนศีลธรรม โดยรวมเอางานที่เข้าซ้อนเกี่ยวกับการสอนศีลธรรมให้อยู่ภายใต้การดูแลของมหาวิทยาลัยสงฆ์ สนับสนุนงบประมาณด้านค่าตอบแทนและค่าบริหารจัดการอย่างเพียงพอตามแผนงานของมหาวิทยาลัย ในส่วนของมหาเถรสมาคมควรให้การสนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุ สร้างแรงจูงใจให้ทำงานเพื่อพระศาสนา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการอบรมสั่งสอน ที่ยังไม่ได้เข้ามาเป็นพระสอนศีลธรรม และพระสอนศีลธรรมบางรูปไม่ได้รับการสนับสนุนจากเจ้าอาวาสในการไปสอนตามสถานศึกษา โดยคณะสงฆ์หรือมหาเถรสมาคมควรให้การยกย่องพระสอนศีลธรรมตามสมควร ในบทบาทด้านการเผยแผ่พระศาสนา ตลอดจนอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ ตามสมควร

2. สถานศึกษาชั้นพื้นฐานควรนำผลการศึกษางานสอนศีลธรรมไปปรับใช้กับพระสอนศีลธรรมที่ดำเนินการสอนในสถานศึกษาของตน กำหนดกรอบความร่วมมือในการอบรมสั่งสอนนักเรียนในสถานศึกษาให้เป็นผู้มีศีลธรรม อีกทั้งจะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีในการร่วมกันทำกิจกรรมของสถานศึกษา และยังเป็นการสร้างกำลังใจในการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมอีกด้วย เพราะมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของบุคลากรในสถานศึกษานั้น และพระสอนศีลธรรมควรศึกษาให้เข้าใจในบทบาทของพระสอนศีลธรรม และความเข้าใจในการประสานงาน การให้ความร่วมมือ การแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการดำเนินงานด้านเอกสารที่เกี่ยวข้อง ในการรายงานผลการสอนได้ พระสงฆ์ทั่วไป สามารถนำภาระงานด้านวิชาการไปกำหนดเป็นกรอบในการอบรมสั่งสอนเยาวชน ตลอดจนสามารถพัฒนาหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ซึ่งจะได้ทราบถึงภาระงาน บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ต้องอบรมสั่งสอนนักเรียนและเยาวชน

3. การวิจัยครั้งนี้ พบว่า เป้าหมายของการบริหารจัดการการสอนศีลธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ในโรงเรียน คือ สรรหาและพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความรู้ด้านการสอนจนสามารถสอนในสถานศึกษา อบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีศีลธรรม ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัย

ถึงเป้าหมาย ความต้องการทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อกำหนดแผนงานหรือจัดทำยุทธศาสตร์ของงานสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังขาดหลักสูตรสำหรับสอนนักเรียนที่เป็นหลักสูตรบูรณาการระหว่างสาระการเรียนรู้ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา หลักสูตรการอบรมต่าง ๆ เช่น ธรรมะป้องกันยาเสพติด และงานด้านคุณธรรมจริยธรรมด้านอื่น ๆ และมหาวิทยาลัยสงฆ์ยังขาดหลักสูตรอบรมและพัฒนาพระสอนศีลธรรม จึงควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรทั้งหลักสูตรของนักเรียนและหลักสูตรของพระสอนศีลธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ 2549. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2549.
- ทรงกลด เจริญพร. องค์การแห่งการเรียนรู้ตามแนวหลักธรรมพุทธศาสนา: วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (เมษายน-กันยายน 2553), 2553.
- พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: พรานนกการพิมพ์, 2542.
- มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สรุปผลการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ 2557. เอกสารอัดสำเนา. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. รายงานการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ 2556. เอกสารอัดสำเนา. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2557.
- สุพัฒน์ นาครัตน์. “การบริหารจัดการแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”. การประชุมพัฒนาบุคลากรประจำปี 2558. ณ โรงแรมสีดารีสอร์ท นครนายก. (บรรยาย)
- สุวิทย์ ภาณุจारी. “นโยบายผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”. การประชุมพัฒนาบุคลากรประจำปี 2558. ณ โรงแรมสีดารีสอร์ท นครนายก. (บรรยาย)

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปฏิรูปไทยแลนด์ 4.0

The Governance of the Thai Sangha in the Reformation Period of Thailand 4.0

พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ

Phrakrupariyatwisuddhikun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

E-mail: prajak.78@gmail.com

ได้รับบทความ: 22 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 8 ธันวาคม 2562

Received: October 22, 2019; Revised: December 4, 2019; Accepted: December 8, 2019

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความฉบับนี้ คือ ต้องการศึกษากการปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปฏิรูปเพื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ ครั้นพุทธกาลมีพระธรรมวินัย ใช้ในการปกครอง ในยุคปัจจุบันเหตุการณ์ได้เปลี่ยนไป คณะสงฆ์ในประเทศไทยใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ต่อมาได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในการปกครอง ก็มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเรื่อยมา จนมาถึงยุคนี้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของรัฐ และต้องการเข้ามาปกครองคณะสงฆ์ และแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน การปกครองหรือการบริหารงานคณะสงฆ์ได้วางกฎระเบียบกฎเกณฑ์และมีพระวินัยเป็นหลัก ได้อยู่ร่วมกันทำหน้าที่อย่างปกติสุข ทิศทางการปฏิรูปคณะสงฆ์นั้น คณะสงฆ์ไทยสายเถรวาทที่ยังรักษาระบบแบบครั้งพุทธกาลเอาไว้ คือ การไม่ตัด ไม่เพิ่ม ไม่เสริม ไม่แต่งในพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์กล่าวไว้ดีแล้ว การปฏิรูปสถาบันสงฆ์จำต้องเริ่มต้นด้วยการกระจายอำนาจให้มากขึ้น ให้มีความโปร่งใส และมีกิจกรรมที่สอดคล้องทางสังคม มีกิจกรรมนำประชาชนเข้าวัดในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ วันธัมมัสสวนะ ปฏิบัติธรรม ฟังพระธรรมเทศนาและการศึกษาธรรมะ ในหลักการวิธีการปฏิรูปควรตั้งคณะกรรมการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา มีอนุกรรมการศึกษากลับกรองปัญหาโดยตรง จัดทำสังฆะประชาพิจารณ์ รับฟังเสียงข้อเสนอแนะ การปฏิรูปต้องมีความสัมพันธ์กับรัฐและสังคม คณะสงฆ์ต้องมีอิสระในการปกครองตนเองมากขึ้น รัฐลดบทบาทน้อยลงในกระบวนการแต่งตั้งผู้บริหารคณะสงฆ์ รวมไปถึงจนถึงกระบวนการเลื่อนสมณศักดิ์ บริหารงานให้เป็นเลิศด้านวิชาการบริหาร และคณะสงฆ์ควรปฏิรูปตนเองก่อนที่จะให้รัฐเข้ามาปฏิรูป โดยปฏิรูป

การศึกษา นำหลักธรรมกลับมาฟื้นฟูจริยธรรม ศึกษาความหมายหลักธรรมให้กว้างขึ้น
ทำความเข้าใจในศีล 5 ซึ่งเป็นจริยธรรมพื้นฐานของชาวพุทธ

คำสำคัญ: การปกครอง, คณะสงฆ์ไทย, ยุคปฏิรูปไทยแลนด์ 4.0

Abstract

The purpose of this article is to study the administration of Thai Order during the reform era for the change of Sangha administration. In the Buddha's time, the discipline was used for Governing. In modern times, the situation have changed. The Sangha in Thailand adopted the Sangha Act 1962 and later enacted the Sangha Act (Version 2) 1992. In governing, it has been appropriately adjusted. Until this era, there was a change of government, and want to rule the Sangha and amend the Sangha Act in the present. The rule or administration of the Sangha work has laid down rules by regulations and discipline. The Sangha live together, perform duties normally. The direction of the reform of Theravada Thai Sangha is to maintain the tradition of the Buddha's time which is not to cut, not to add to the discipline that the Lord Buddha has said well. The reform of the Institution of the Order must begin with more decentralization to be transparent. There are activities to bring people to the temple on Saturdays-Sundays, Buddhist holidays, practice Dharma, listen to sermons. And the study of Dharma in the principles of reform methods should set up a committee to study and analysis the problem. There is a study subcommittee to screen the problem directly, prepare Sangha public hearing, and listen to suggestions. The reform must have relations with the state and society. The Order must have more independence in self-governance. The state reduced its role in the process of appointing Sangha administrators. Including the postponing process, manage excellently in academic administration and the Order should reform themselves before allowing the state to reform. It should be educational reform bring the principles back, restore ethics, study the broader definition of the doctrine, understand the five precepts which are the basic ethics of Buddhists.

Keywords: Government, Thai Order, Reformation Period of Thailand 4.0

1. บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลังจากพระพุทธองค์ทรงมอบหมายให้คณะสงฆ์ โดยมีหลักการที่ใช้ คือ พระธรรมวินัยเป็นหลักในการปฏิบัติ เมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว มีปัญหาความไม่เรียบร้อยเกิดขึ้น จึงมีการทำปฐมสังคายนา เพื่อแก้ไขปัญหาและชำระมลทินให้ใสสะอาด ที่เมืองราชคฤห์ โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธาน การบริหารคณะสงฆ์ ก็เรียบร้อยมาได้ระยะหนึ่ง ต่อมาก็เกิดถือลัทธิต่าง ๆ กัน เกิดความไม่เรียบร้อยขึ้นอีก เป็นเช่นนี้โดยตลอดมา จนถึงปัจจุบันก็มีปัญหาบ้างและไม่มีปัญหาบ้างคละกันไป เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในช่วงต้นพุทธกาล ในการปกครองคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้ายังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ เนื่องพระสงฆ์ชุดแรก ๆ ที่เข้ามาบวช ล้วนมีจิตใจเลื่อมใส และตั้งใจประพฤติปฏิบัติด้วยดี นอกจากนั้นจำนวนของพระสงฆ์ก็ยังมีไม่มาก แต่มาช่วงระยะหลังมีพระสงฆ์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีกฎระเบียบ ข้อบังคับ เรียกว่าพระวินัย ต้องการให้ภิกษุแต่ละรูปได้ถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน เฉกเช่นเดียวกับกฎหมายของรัฐ ก็เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์มาอยู่รวมกัน และการกระทำของคนคนหนึ่ง อาจจะไปล่วงละเมิดคนอื่นคนหนึ่ง รัฐจึงจำเป็นต้องออกระเบียบ กฎเกณฑ์ ที่เรียกว่า กฎหมาย พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงคิดที่จะสร้างระบบ เพื่อเรียกร้องสิทธิ และความรับผิดชอบทางสังคมให้กับบ้านเมือง แต่สังคมสงฆ์ที่พระพุทธองค์ปกครองอยู่ พระองค์ได้วางระบบไว้อย่างชัดเจน ที่เป็นวินัยสงฆ์นั่นเอง เป็นระบบความรับผิดชอบต่อสังคมสงฆ์ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเอาไว้เพื่อลงโทษผู้กระทำผิด กับผู้ฝ่าฝืน ซึ่งเป็นการกระทำผิดต่อสังคมสงฆ์ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “เมื่อหมดพระพุทธเจ้าและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลัง ๆ ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติ วรรณะ ได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล ภิกษุเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นานเหมือนดอกไม้เน่าเน่าพรรณกองอยู่บนแผ่นดินกระดานเอาด้ายร้อยไว้ ย่อมไม่ถูกลมพัดกระจัดกระจายไป” (วิ.ม.(ไทย), 1/20/12) คณะสงฆ์จัดได้ว่าเป็นสังคมผู้นำในด้านคุณธรรม ความดี ที่เป็นแบบอย่างของคนในสังคม อันก่อให้เกิดความเลื่อมใสของประชาชนที่ยังไม่เลื่อมใส และน้อมนำตนเข้ามาสู่การประพฤติปฏิบัติในความดี อย่างไรก็ตามการมีวินัยควบคุมคณะสงฆ์อยู่ในปัจจุบันเป็นกฎระเบียบที่ดี แต่ก็มีผู้ประพฤติฝ่าฝืนพระธรรมวินัยทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการเรียกร้องให้ปฏิรูปองค์กรสงฆ์ใหม่ เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยของการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทยสืบต่อไป

2. การปกครองคณะสงฆ์คืออะไร

การปกครองคณะสงฆ์ คือ การปกครองยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครอง โดยใช้อำนาจรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุน คราวใดเกิดความไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ จนเป็นเหตุขัดข้องและจำเป็นต้องพึ่งรัฐ ก็จะอาศัยอำนาจรัฐเข้าช่วยจัดการแก้ไขขัดข้อง

ดังเช่นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช การคณะสงฆ์และการพระศาสนาดำเนินมาได้ด้วยลักษณะเช่นนี้ โดยเฉพาะเมื่อก้าวถึงในประเทศไทย ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงใช้อำนาจรัฐช่วยคณะสงฆ์จัดระบบการปกครองขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยการทรงตราพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก 121 ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 โดยยกเลิกฉบับแรกนั้นเสีย

อย่างไรก็ดี การจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองของฝ่ายราชอาณาจักร ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 อันเป็นฉบับการแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับดังกล่าวล่าสุดนี้ ถือว่าใช้เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์อยู่ในปัจจุบันนี้ การปกครองที่ดีควรเป็นแบบธรรมาธิปไตย โดยยึดถือคติว่าถูกต้อง ไม่จำเป็นต้องถูกใจข้าพเจ้าหรือต้องถูกใจทุกคน กล่าวตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม โดยไม่พยายามล่อยตัวหนีปัญหา ถือคติว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ เขายอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่า นั่นคือ ประโยชน์สุขส่วนรวม ในระบอบการปกครองที่เป็นธรรมาธิปไตย ผู้บริหารสูงสุดต้องมีทั้งอัตตหิตสมบัติ คือยึดธรรมประจำใจและมีปรหิตปฏิบัติ คือมุ่งบำเพ็ญประโยชน์สุขส่วนรวม เมื่อผู้นำประพฤติธรรมสังคมส่วนรวมก็อยู่เป็นสุข ดังพุทธพจน์ตรัสไว้ว่า

โคที่เป็นจำฝูงซึ่งเป็นผู้นำฝูงให้ข้ามไปก่อน โคเหล่านั้นว่ายัตตกระแสน้ำคองคาข้ามไปถึงฝั่งได้โดยสวัสดิ จากนั้นจึงต้อนเหล่าโคที่มีกำลังและโคที่ฝึกไว้ให้ข้ามไป โคเหล่านั้นว่ายัตตกระแสน้ำคองคาข้ามไปถึงฝั่งได้โดยสวัสดิ จากนั้นจึงต้อนเหล่าโคหนุ่มสาวให้ข้ามไป โคเหล่านั้นว่ายัตตกระแสน้ำคองคาข้ามไปถึงฝั่งได้โดยสวัสดิ จากนั้นจึงต้อนเหล่าลูกโคที่มีกำลังน้อยให้ข้ามไป โคเหล่านั้นก็ว่ายัตตกระแสน้ำคองคาข้ามไปถึงฝั่งได้โดยสวัสดิ (ม.ม. (ไทย), 12/315/385)

สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ หากยึดเอาวินัยเป็นหลักในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ทุกอย่างก็จะมีดีต่างพร้อย เพราะวินัยเป็นทั้งโครงสร้างและการจัดสภาพสังคมสงฆ์ ให้เกิดเป็นระบบและเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กรสงฆ์ ทุกคนจะรู้หน้าที่ของตนเอง ทั้งอำนาจขอบเขตของการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งมีพระวินัยจะเป็นหลักในการปฏิบัติ และเป็นแกนกลางที่คอยยึดเหนี่ยวสังคมสงฆ์ ให้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้หลักการเดียวกัน ให้ชีวิตและสังคมสงฆ์มีระเบียบและมีโอกาสเกิดขึ้น และเพื่อให้มีหลักประกันว่าการกระทำของพระสงฆ์

ถูกต้องทั้งทางราชอาณาจักรและศาสนจักร จึงต้องมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์คอยกำกับอีกชั้นหนึ่ง ช่วยสนับสนุนให้การปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัว และสะดวกรวดเร็ว

3. เหตุที่ต้องมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

การมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้น หมายถึง การใช้อำนาจในการบริหารการปกครองคณะสงฆ์สงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้จัดตั้งมหาเถรสมาคมให้เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจทั้งทางบริหารในการปกครองคณะสงฆ์ ทางนิติบัญญัติในการตรากฎหมาย มหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศให้คณะสงฆ์ปฏิบัติตาม และทางตุลาการในการวินิจฉัยบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย มหาเถรสมาคมจึงเป็นองค์กรที่ไม่มีแบ่งแยกและถ่วงดุลอำนาจ ไม่มีกลไกการตรวจสอบในการใช้อำนาจทางกฎหมายที่ชัดเจน แม้แต่ศาลปกครองก็เคยมีคำวินิจฉัย ไม่รับวินิจฉัยกรณีพิพาทอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ การรวมศูนย์อำนาจไว้ที่มหาเถรสมาคมซึ่งประกอบด้วยพระภิกษุ 21 รูป อันได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง ทำให้การบริหารงานขาดประสิทธิภาพและขาดความหลากหลายของความคิดเห็น กรรมการมหาเถรสมาคมไม่มีวาระการดำรงตำแหน่งสามารถอยู่ในตำแหน่งได้จนมรณภาพ อำนาจในกิจการคณะสงฆ์ของไทยจึงอยู่กับคณะสงฆ์เพียงกลุ่มหนึ่งเป็นระยะเวลายาวนาน (นภนาท อนุพงศ์พัฒน์, 2549: 66)

มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรรัฐที่มีลักษณะเป็นองค์กรกลุ่มทำงานในรูปแบบของคณะกรรมการ กรรมการมหาเถรสมาคมเพียงรูปเดียวไม่มีอำนาจตัดสินใจได้ การทำงานตามอำนาจหน้าที่ในทุกอย่างจะต้องมีการประชุมและลงมติ การนำองค์กรมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 กลับมาใช้ก็อีกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 อาจไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เนื่องจากมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 เกิดขึ้นในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาพระมหากษัตริย์หรือผู้ที่ใช้อำนาจ โดยอำนาจเบ็ดเสร็จในการตัดสินใจอยู่ที่พระมหากษัตริย์หรือสมเด็จพระสังฆราช ด้วยสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป การที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้กำหนดอำนาจของมหาเถรสมาคมไว้อย่างกว้างขวาง

การประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้น ถือได้ว่า ศาสนจักร มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม เป็นแนวทางส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบ้าน วัด ส่วนราชการ และที่สำคัญคือสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการจัดการปกครองคณะสงฆ์ มีการปฏิบัติตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ได้ยึดเอาพระธรรมวินัยเป็นหลัก มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่เป็นกฎหมายส่งเสริมให้การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น การปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ทุกระดับ จึงเป็นไปโดย

ถูกต้องตามหลักนิติธรรม ยึดเอาความถูกต้อง โดยอาศัยความรู้ ความฉลาด และความสามารถเป็นเครื่องมือในการปกครองคณะสงฆ์

อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจในการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ “การปกครองฝ่ายราชอาณาจักรได้ดำริแก้ไขและจัดตั้งแบบแผนการปกครองให้เพื่อความก้าวหน้าของคณะสงฆ์ ฝ่ายพุทธจักรจึงมองเห็นความสำคัญในประโยชน์ความเจริญของพระศาสนา ถ้าหากการปกครองสังฆมณฑลเป็นไปตามแบบแผนที่วางไว้ พระพุทธศาสนา ก็จะเจริญรุ่งเรืองถาวร และเป็นที่มาของความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน” (พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, 2552: 34) เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อพุทธจักรจึงต้องมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไว้กำกับปกครอง ให้พระสงฆ์ตั้งอยู่ในระเบียบแบบแผนอันเดียวกันในพระธรรมวินัย และเพื่อความผาสุกความสงบสุข ก็เกิดความสามัคคีในหมู่สงฆ์

3.1 การมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้อย่างไร

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ หมายถึง กฎหมายที่ใช้บังคับในการปกครองคณะสงฆ์ มีการถ่วงดุลอำนาจจะต้องแยกผู้ถืออำนาจบริหาร นิติบัญญัติและตุลาการออกจากกัน การรวมทั้งสามอำนาจไว้ที่มหาเถรสมาคมเกินกำลังที่มหาเถรสมาคมจะดูแลได้ทั้งหมด และอาจเกิดความผิดพลาดได้ง่ายเพราะไม่มีผู้ที่จะมาถ่วงดุลและทักท้วงการใช้อำนาจของมหาเถรสมาคม ในเบื้องต้นอาจจะต้องนำรูปแบบการจัดโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่จัดแบ่งโครงสร้างออกเป็นสังฆมนตรีที่ใช้อำนาจบริหาร สังฆสภาที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ และคณะวินัยธรรมที่ใช้อำนาจตุลาการ เป็นต้นแบบในการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยออกแบบให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันและเอื้อต่อการรักษาพระธรรมวินัยของคณะสงฆ์

นอกจากนั้น จะต้องออกแบบกลไกตรวจสอบภายในคณะสงฆ์กรณีมีการใช้อำนาจขัดกับกฎหมาย จนกระทบสิทธิเสรีภาพของพระสงฆ์หรือบุคคลอื่น และกรณีเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์โดยไม่ชอบ กระทบสิทธิพระสงฆ์หรือบุคคลอื่น พระสงฆ์หรือบุคคลใดที่เสียหายจะต้องมีสิทธิฟ้องร้องคดีต่อศาลว่า องค์การตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นไปตามหลักนิติรัฐว่าด้วยหลักการประกันการคุ้มครองสิทธิในทางศาลจากการใช้อำนาจมหาชนขององค์กรของรัฐและการประกันสิทธิของปัจเจกบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2557: 176-179)

การประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว สมควรปรับปรุงบทบัญญัติว่าด้วยการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติแทนสมเด็จพระสังฆราช การแต่งตั้งถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุ อำนาจหน้าที่ และการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเถรสมาคม การปกครอง การสละสมณเพศของพระสงฆ์และคณะสงฆ์อื่น วัด ศาสนสมบัติกลาง และการดูแลรักษาทรัพย์สินของวัด ตลอดจนปรับปรุง

กำหนดโทษให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันจำเป็นต้องมีตราพระราชบัญญัตินี้ และมีการแก้ไขปรับปรุงใหม่ในเวลาต่อมา

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว และพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้อาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ และกรรมการเถรสมาคมมี 21 รูปเหมือนเดิมแต่อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าฉบับ พ.ศ. 2505 โดยมีสาระดังนี้ คือ

- 1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- 2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- 3) ควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของสงฆ์

- 4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

- 5) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ในปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่า มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภท คือ

- (1) การปกครอง
- (2) การศึกษาสงเคราะห์

- (3) การสาธารณูปการ
- (4) การศาสนศึกษา

- (5) การเผยแผ่
- (6) การสาธารณสงเคราะห์

มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ทั้งด้านอำนาจนิติบัญญัติ ซึ่งมีหน้าที่ในการตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับมหาเถรสมาคม วางระเบียบมหาเถรสมาคม ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม มีมติมหาเถรสมาคม และออกประกาศมหาเถรสมาคม และด้านอำนาจบริหารของมหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่บริหาร คือจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ จัดแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และแต่งตั้ง ถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์ และนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคม นั้น จะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคม แต่งตั้งอีกหลายคณะ คือ

- คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์
- คณะกรรมการอำนวยการพระธรรมทูต
- คณะกรรมการร่างกฏนิกหกรรม

- คณะกรรมการจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์
- คณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ (ศ.ต.ภ.)

(พระเมธีธรรมาภรณ์, 2539: 61)

สำหรับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นพระราชบัญญัติที่เอื้อต่อพระภิกษุ สามเณรในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านศาสนศึกษาสงเคราะห์ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เป็นพระภิกษุ สามเณรที่ไม่ได้รับการศึกษาของรัฐ ได้มีโอกาสศึกษาด้านศาสนศึกษาสงเคราะห์ได้อย่างเต็มที่ เป็นการสร้างบุคลากรของประเทศชาติให้มีการศึกษา ลดปัญหาการไม่รู้หนังสือได้เป็นอย่างดี

3.2 การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลปัจจุบันนี้ ยังถือว่าเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุข มีการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นตอนับตั้งแต่มหาเถรสมาคมถึงเจ้าอาวาส เป็นการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553: 110) สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีเจตนารมณ์ในการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองของรัฐบาล ที่เห็นว่าเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีถ่วงดุลอำนาจ แท้จริงคือความล่าช้าขาดประสิทธิภาพในการบริหารการปฏิบัติงานกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121

ดังนั้น คณะรัฐมนตรี จึงลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในรัฐสภา พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต) ได้ให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ว่า “การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์ มีใช้กิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์ เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชของคณะสงฆ์ปกครองบริหารกิจการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมาย และพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา” (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2539: 51)

การปกครองคณะสงฆ์ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า เป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองเพื่อความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีใช้จุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพที่เอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิปักษ์ที่เอียงไปในทางขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เป็นการขัดแย้งทาง

ในทางความคิดทางจิตใจเป็นต้น ทำให้ต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้กฎหมาย ใช้อำนาจ และเน้นไปในการลงโทษ ไม่ใช่การปกครองแบบสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบกำจัดคนเลว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2539: 55)

การปกครอง คือ การบริหาร วางกฎระเบียบกฎหมายให้สมาชิกของสังคมได้อยู่ร่วมกันและทำหน้าที่อย่างปกติสุข ทั้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชน ให้เกิดการอยู่ร่วมกันและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐอย่างถูกต้อง ตลอดจนถึงการพยายามสร้างรูปแบบการปกครองที่จะกำจัดคนเลวให้น้อยที่สุด และให้สร้างจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในสังคมบรรพชิตและสังคมฆราวาส โดยไม่มีการใช้อำนาจ หรือการลงโทษบังคับให้ปฏิบัติตาม แต่เป็นการสร้างทัศนคติทางความคิดให้รู้จักการรับผิดชอบในสังคมนั้น ๆ

4. ทิศทางปฏิรูปคณะสงฆ์ไทย

ทิศทางการปฏิรูปคณะสงฆ์นั้น ทางคณะสงฆ์เองไม่ได้มีการปฏิเสธในการปฏิรูป ยิ่งพระหนุ่ม สามเณรน้อยต้องการปฏิรูปมานานแล้ว แต่ก็ติดขัดอยู่ในพระธรรมวินัย และอยู่ในตุลาอำนาจของมหาเถรสมาคมที่เป็นองค์กรสูงสุดในการปกครองของคณะสงฆ์ไทยสายเถรวาท ที่ยังรักษาระบบแบบครั้งพุทธกาลเอาไว้ คือ การไม่ตัด ไม่เพิ่ม ไม่เสริม ไม่แต่ง ในพระธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดีแล้ว การปฏิรูปคณะสงฆ์อาจมีทางเลือกหลายประการ แต่การปฏิรูปจะต้องสอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หลักนิติรัฐ และหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยเฉพาะกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์เป็นเรื่องศาสนา การปฏิรูปจะต้องคำนึงถึงเสรีภาพในการนับถือศาสนาที่เป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และรัฐธรรมนูญไทย (รัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ได้รับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาโดยตลอด แม้ในสถานการณ์ที่เป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราว คณะกรรมการกฤษฎีกาก็ได้เคยมีคำวินิจฉัยไว้ในเรื่องเสรีจที่ 119/2506 ว่าได้ยอมรับประเพณีการปกครองที่ให้หลักประกันความเสมอภาคและเสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่ประชาชน) ได้รับรองไว้ ไม่ให้ถูกลดทอนคุณค่าลงทางกฎหมายที่ชัดเจน แม้แต่ศาลปกครองก็เคยมีคำวินิจฉัยและไม่รับวินิจฉัย กรณีพิพาทอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์มาแล้ว

การปฏิรูปสถาบันสงฆ์จำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยการกระจายอำนาจให้มากขึ้น อันดับแรกคือการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง เพื่อให้พระสงฆ์ในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ทำงานได้คล่องตัวและตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะท้องถิ่นได้มากขึ้น ทั้งนี้โดยให้การบริหารคณะสงฆ์ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับภาคลงไปถึงระดับตำบลเป็นไปในรูปคณะกรรมการ โดยมาจากการเลือกสรรของพระสงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์ในเขตปกครอง อันดับต่อมาคือการกระจายอำนาจจากบนลงล่าง กล่าวคือ แทนที่จะมีแต่การสั่งการจากบนลงล่างเพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องเปิด

ช่องให้พระสงฆ์ระดับล่าง มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และกลั่นกรองการบริหารของ ส่วนกลางโดยการจัดตั้งสังฆสภาในทุกระดับตั้งแต่ระดับประเทศลงไปถึงระดับตำบล สมาชิก สังฆสภาได้มาจากการเลือกตั้งจากพระสงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์ในเขตปกครองแต่ละระดับ

แผนการปกครองคณะสงฆ์จากการที่ศึกษาโครงสร้างดังกล่าวจะทำให้ผู้บริหาร คณะสงฆ์ทุกระดับมีความรับผิดชอบต่อพระสงฆ์โดยรวมมากขึ้น ทำให้การบริหารมีความ โปร่งใสมากขึ้น ขณะเดียวกันก็เอื้อให้พระสงฆ์ไม่ว่าระดับใดหรือที่ใดก็ตาม สามารถมีส่วนร่วม ในการกำหนดความเป็นไปในคณะสงฆ์ได้ วิธีนี้นอกจากสอดคล้องกับหลักการบริหารในสังคม สมัยใหม่ ซึ่งมีความซับซ้อนและหลากหลายเกินกว่าที่คนเพียงคนเดียวหรือไม่กี่คนจะดูแลให้ ทัวถึงได้แล้ว ยังสอดคล้องกับหลักการในพระธรรมวินัยที่เน้นความเป็นสังฆะ หรือการทำงาน เป็นหมู่คณะ คือ การรับผิดชอบร่วมกัน โดยมีให้มีการรวบรวมอำนาจ ควรที่จะขยายอำนาจให้ ลงสู่คณะสงฆ์ทุกลำดับชั้น เพื่อสร้างความรับผิดชอบงานคณะสงฆ์ที่เพิ่มปริมาณมาก ในปัจจุบัน

คณะสงฆ์หลายคณะซึ่งมีแกนนำกลุ่มที่เป็นพระหนุ่มและมีการศึกษาสูง และมี แนวร่วมพระเถระผู้ใหญ่หลายรูป ได้มีแนวคิดในทิศทางปฏิรูประบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย “เพื่อสร้างสถาบันศาสนาให้มีความโปร่งใส และมีกิจกรรมที่สอดคล้องทางสังคม เช่น การนำ ประชาชนเข้าวัดในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ วันธัมมัสสวนะ ด้วยการปฏิบัติธรรม ฟังพระธรรม เทศนา และการศึกษาธรรมะ” (พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, 2552: 12-13) เป็นต้น แนวคิดนี้ มองดูว่าเป็นแนวคิดที่เก่า ๆ หากได้รับการพัฒนาอย่างจริงจังและทำอย่างต่อเนื่องให้มีระบบ ชัดเจนเป็นการดึงศรัทธาพุทธศาสนิกชนเข้าวัดในวันหยุดได้เป็นอย่างดี เป็นการปฏิรูปใน เบื้องต้นของแต่ละสำนักที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว ทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงเข้มแข็ง เชื่อมโยงกับสังคมระหว่างรัฐ พระศาสนา และประชาชนด้วยในการปฏิรูปคณะสงฆ์ใหม่ต้อง สร้างหลักการ วิธีการในการปฏิรูป และต้องปรึกษาคณะสงฆ์ก่อนที่ลงมือปฏิรูป เพื่อให้เกิด ความสมดุลระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักรและลดปัญหาความขัดแย้ง

5. หลักการและวิธีการปฏิรูป

ในการปฏิรูปคณะสงฆ์ ทางฝ่ายอาณาจักรควรที่จะเข้าปรึกษากับมหาเถรสมาคม ที่เป็นองค์กรใหญ่ของการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศ และเป็นหน่วยงานที่บังคับบัญชา คณะสงฆ์โดยตรง เพราะเป็นบุคลากรที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมนี้ นั้น ล้วนแล้วแต่เป็นพระเถระที่มีคุณวุฒิ วิทยุติสูงทั้งนั้น จึงต้องถวายเกียรติท่านให้มากควรจัดทำ เอกสารเป็นหลักการวิธีการเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

1) **ตั้งคณะกรรมการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา** ประเด็นสำคัญของพระพุทธศาสนา ในสังคมไทยที่เป็นจุดอ่อน เพื่อกำหนดแนวทางการปฏิรูป และจัดทำโครงสร้างกิจการ พระพุทธศาสนาใหม่ให้เป็นระบบที่ทันสมัยตามยุค เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเร็ว

2) **ตั้งอนุกรรมการศึกษาก่อนกรองปัญหาโดยตรง** และนำเอาปัญหาที่ประชาชนทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นในการปฏิรูปปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และสรรหาบรรพชิตหรือบุคคลที่มีคุณลักษณะ 4 ประการ คือ (1) มีความรู้ (2) มีความสามารถ (3) มีความรับผิดชอบ (4) มีความประพฤติดี เพื่อมาเป็นผู้ปฏิบัติโดยตรง (พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, 2552: 4)

3) **จัดทำสังฆะประชาพิจารณ์** ให้คณะสงฆ์ได้เสนอแนะและแสดงความคิดเห็นในปัญหาต่าง ๆ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขใหม่ให้ดีขึ้น พิจารณาสร้างการมีส่วนร่วมโดยประชาชนในฐานะที่เป็นหุ้นส่วนพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และอันดับสุดท้ายคือการสร้างเกณฑ์ ผ่านกระบวนการทางกฎหมาย ระเบียบหรือคำสั่งที่เกี่ยวข้องต่อเนื่อง เป็นต้น

4) **รับฟังข้อเสนอแนะ** ประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติเกี่ยวกับแนวทางดำเนินการและยกย่องพระราชบัญญัติเพื่อการปฏิรูปกิจการศาสนา และมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาโดยให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของพุทธบริษัท และรับฟังข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ดังนั้นการเสนอแนวทางการปฏิรูป จึงมีเป้าประสงค์ต้องการความชัดเจน คือสภาพปัญหาที่แท้จริง ผ่านการศึกษาวិเคราะห์ และนำผลไปสู่การปฏิบัติ โดยต้องยึดโยงและมีรากฐานมาจากพระธรรมวินัย และจารีตดั้งเดิมทางศาสนา วิธีปฏิบัติที่ต้องสอดคล้องและมีความสัมพันธ์กับรัฐและสังคมได้เป็นอย่างดี เพื่อให้มีผลต่อการปฏิรูปที่เป็นไปได้และไปสู่เป้าหมายของการปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

6. การปฏิรูปกับความสัมพันธ์กับรัฐและสังคม

การปฏิรูปคณะสงฆ์ต้องมีธรรมาภิบาลเป็นหลักในเบื้องต้น ในขณะที่เดียวกันต้องสร้างความสัมพันธ์ภายในคณะสงฆ์จะต้องมีการปฏิรูปเพื่อให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ความสัมพันธ์กับสถาบันภายนอกก็จำเป็นต้องมีการปฏิรูปด้วยเช่นกัน พุทธศาสนาแบบเถรวาทไม่ว่ายุคใดสมัยใด ดำรงอยู่ได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อพระสงฆ์ ผู้ปกครอง และประชาชน มีความสัมพันธ์กันอย่างได้ดุลยภาพ มิติหนึ่งของดุลยภาพดังกล่าว ก็คือ พระสงฆ์ต้องไม่เหินห่างจากประชาชน และไม่ใกล้ชิดกับผู้ปกครองหรือรัฐมากเกินไป เพราะพระสงฆ์มีหน้าที่แนะนำสั่งสอนประชาชน ขณะเดียวกันก็ต้องอาศัยการอุปถัมภ์บำรุงและการกำกับดูแลจากประชาชนด้วย

การปฏิรูปคณะสงฆ์ในรอบร้อยปีที่ผ่านมา ได้ทำให้คณะสงฆ์ทั้งประเทศเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐมากขึ้น โดยที่บางสมัยพระมหากษัตริย์เป็นสังฆราชโดยพฤตินัยเลยทีเดียว แม้ว่าสถาบันสงฆ์มีความจำเป็นต้องพึ่งอำนาจรัฐในการสร้างเอกภาพภายในคณะสงฆ์ โดยเฉพาะการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน แต่หลายทศวรรษที่ผ่านมาการพึ่งพิงอยู่กับความอุปถัมภ์ของรัฐ ได้ทำให้คณะสงฆ์นอกจากจะสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองแล้วยังขาดแรงจูงใจที่จะปฏิรูปตนเอง เพราะรู้ว่าถึงอย่างไรรัฐก็ยังจะให้ความ

อุปถัมภ์อยู่ที่ ผลก็คือคณะสงฆ์กลายเป็นสถาบันที่แน่นิ่งและอ่อนแอ ขาดพัฒนาการตรึงติดอยู่กับแบบแผนและขนบธรรมเนียมของศตวรรษที่ 19 เช่น แบบแผนการปกครองที่ถอดแบบจากยุคล่าอาณานิคม ในขณะที่สถาบันอื่น ๆ ของประเทศได้พัฒนาตนเองเพื่อพร้อมเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ไม่มากก็น้อย

กล่าวอย่างเป็นรูปธรรม คือ คณะสงฆ์ควรมีอิสระในการบริหารและการปกครองตนเองมากขึ้น รัฐควรมีบทบาทน้อยลงในกระบวนการแต่งตั้งผู้บริหารคณะสงฆ์ รวมไปถึงจนกระทั่งกระบวนการเลื่อนสมณศักดิ์ ซึ่งในปัจจุบันแยกไม่ออกจากตำแหน่งผู้บริหารคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ควรมีสำนักรับงานบริหารคณะสงฆ์ของตนเอง แทนที่จะให้กลไกรัฐ คือ กรมการศาสนาในอดีต และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในปัจจุบัน มาเป็นสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมดังที่เป็นอยู่ ที่สำคัญไม่น้อยไปกว่ากันก็คือการมีอิสระในทางสติปัญญา ทุกวันนี้กล่าวได้ว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติหรือกรมการศาสนาเดิม เป็นแหล่งข้อมูลและความเห็นในเชิงวิชาการเพียงแหล่งเดียวที่ทำได้ของคณะสงฆ์ที่ส่วนกลาง แม้แต่ข้อมูลเกี่ยวกับวัดและพระสงฆ์ทั่วประเทศ มหาเถรสมาคมก็ต้องขอจากสำนักงานดังกล่าว ความเป็นอิสระทางสติปัญญาของคณะสงฆ์จะมีไม่ได้ หากขาดสถาบันทางวิชาการของตนเอง เนื่องจากมีการพึ่งพาด้านปัจจัยสี่ของผู้อื่นตลอดมา คณะสงฆ์ควรมีการบริหารงานให้เป็นเลิศด้านการบริหาร ดังนี้

- 1) จัดการวางแผนไว้ล่วงหน้า
- 2) มีการมอบหมายงานที่ปฏิบัติอย่างเป็นระบบ
- 3) มีการประสานงานอย่างรวดเร็ว
- 4) จัดการสรรหาที่มปฏิบัติงานที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
- 5) วางระเบียบโครงสร้างการบริหารจัดการที่ดี
- 6) สร้างปฏิสัมพันธ์มิตรไมตรีทั้งภายนอกและภายในคณะสงฆ์
- 7) มีการประชาสัมพันธ์ผลงานอย่างต่อเนื่อง (พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, 2552: 6)

การบริหารคณะสงฆ์ก็จะเกิดเป็นเอกภาพและผลงานเป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ ทั้งทางโลกและทางธรรม การมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ของชาวโลกในด้านการเผยแผ่พระธรรมคำสอน สาธารณสงเคราะห์ และสาธารณูปการเป็นที่มาของความศรัทธาเลื่อมใสของผู้พบเห็น จะขาดไม่ได้ คือ การสร้างปฏิสัมพันธ์กับวัด บ้าน โรงเรียน หรือ “บวร” และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและสังคมประชาชนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ วัด คณะสงฆ์ต้องปฏิรูปตนเองให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสายตาประชาชนในหลาย ๆ ด้าน และวัดรปฏิบัติต้องมีคุณภาพ ไม่ทำให้เสื่อมเสียในหมู่คณะ เมื่อพบกับภาวะถดถอยเสื่อมทรุด แทนที่จะหาทางปรับปรุงตัวเอง กลับเกิดความตื่นตระหนก รู้สึกถูกคุกคาม ปักใจเชื่อว่าตนตกเป็นเหยื่อ จึงมองหาตัวการและตอบโต้ด้วยปฏิริยาโกรธเกรี้ยวก้าวร้าว บ่อยครั้งก็ใช้ความรุนแรงกับศาสนาอื่นหรือคนกลุ่มอื่นซึ่งถูกตีตราว่าเป็นตัวการสร้างปัญหาทั้งหมด ปฏิริยาดังกล่าวได้ทำให้ศาสนาเป็นตัวปัญหาของชาวโลก แทนที่จะเป็นทางออกให้แก่ชาวโลก ตามเจตนารมณ์ดั้งเดิมของศาสนา

7. คณะสงฆ์ต้องปฏิรูปตนก่อน

การปฏิรูปตนเองก่อนที่จะให้รัฐเข้ามาปฏิรูป เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในเรื่องต้นทางคณะสงฆ์ต้องรู้จักตัวตนว่า จุดไหนไม่ดีก็ถอดเอาไว้ หรือปรับปรุงแก้ไขใหม่ให้ดีขึ้น มีจุดแข็งอยู่แล้วต้องพัฒนาให้สูงขึ้นไปอีก เป็นการสร้างศักยภาพให้โดดเด่นและเป็นเกราะกำบัง

1. ปฏิรูปการศึกษา การศึกษาถือว่าเป็นหลักสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ภิกษุผู้เป็นเถระใครต่อการศึกษา สรรเสริญการเอาใจใส่การศึกษา เธอย่อมชักชวนภิกษุอื่นที่ไม่ใครต่อการศึกษาให้ใครต่อการศึกษา และสรรเสริญคุณที่มีจริงเป็นจริงของภิกษุอื่นที่ใครต่อการศึกษาตามโอกาสอันสมควร เราสรรเสริญคุณของภิกษุผู้เป็นเถระเช่นนี้” (อง.ติก. (ไทย), 20/92/323) ปัญหาของคณะสงฆ์ไม่ว่าเรื่องใด หากสาวไปถึงที่สุดก็จะพบว่า ล้วนเกี่ยวข้องกับปัญหาการศึกษาสงฆ์ทั้งนั้น ทั้ง ๆ ที่ในอดีตจุดแข็งสำคัญที่สุดของคณะสงฆ์อยู่ที่การศึกษา พระสงฆ์ในอดีตเป็นผู้นำชุมชนได้ส่วนหนึ่ง ก็เนื่องจากเป็นผู้มีการศึกษาสูงกว่าชาวบ้าน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้ส่วนหนึ่ง ก็เพราะผู้คนมาศึกษาหาความรู้กันที่วัด ไม่เฉพาะทางธรรม หากรวมถึงวิชาการทางโลก แต่ทุกวันนี้พระสงฆ์กลับมีความรู้ตามหลังฆราวาสมากขึ้นทุกที การศึกษาของคณะสงฆ์ตกต่ำลงอย่างมากตลอดครั้งศตวรรษที่ผ่านมา แม้กระทั่งความรู้ทางด้านศาสนา พระสงฆ์ก็มีน้อยมาก ดังเห็นได้จากผลสอบของพระสงฆ์สามเณรทั้งด้านปริยัติธรรมตลอดหลายปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะการสอบความรู้ทางด้านบาลี ปัจจุบันพระเณรสอบตกมากกว่าร้อยละ 80

อย่างไรก็ตาม ความรู้จากตำราหรือปริยัติศึกษา หรือไตรสิกขา ก็คือความรู้ความเข้าใจในทางธรรมอันเกิดจาก ศิล สมาธิ ปัญญา การศึกษาของคณะสงฆ์ได้ละเลยเรื่องนี้มาตลอด ทำให้ศิลป สมาธิ ปัญญา ของพระสงฆ์ไทยตกต่ำลงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ชีวิตพรหมจรรย์นั้นจะเจริญงอกงามได้ต้องอาศัยความสุขสงบทางด้านจิตใจเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง เมื่อละเลยสมาธิภาวนา ย่อมเป็นการยากที่จะดำรงตั้งมั่นได้ในชีวิตพรหมจรรย์ แม้จะครองเพศบรรพชิต แต่ก็อยู่อย่างไม่มีความสุข เต็มไปด้วยความเครียดและกดดัน ก็จึงลาสิกขาไปหาความสุขทางวัตถุหรือทางกามมาทดแทน ผลที่ตามก็หันไปสะสมลาภสักการะ หมกมุ่นกับความบันเทิงเริงรมย์จากโทรทัศน์ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ตลอดจนเข้าหาอบายมุข และมีการแย่งชิงสมณศักดิ์กันอย่างรุนแรงโดยใช้ปัจจัยเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ได้มาซึ่งยศตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ (พระไพศาล วิสาโล, 2546)

การปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจังเท่านั้นที่จะทำให้พระสงฆ์สามารถดำรงความเป็นผู้นำในสังคมไทยได้ อย่างน้อยก็ในทางจริยธรรมหรือในทางสะอาด สว่าง และสงบ ขณะเดียวกันก็จะช่วยให้พุทธศาสนาสานเข้าไปได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนยุคใหม่ ซึ่งกำลังต้องการทางออกจากความเครียดและความเร่งร้อนของสังคมยุคบริโภคนิยมได้ การปฏิรูปการศึกษาที่จะกอบกู้คณะสงฆ์ได้ก็คือ การปฏิรูปให้เกิดการประสานระหว่างปริยัติศึกษากับสมาธิภาวนา สมาธิภาวนาต้องถูกบูรณาการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาใน

ระบบทุกระดับของคณะสงฆ์ ขณะเดียวกัน ปริยัติศึกษาจะต้องมิใช่การเรียนจากตำราโดยเน้นการท่องจำ หากช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิด และสามารถนำธรรมะมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้ด้วย จะทำเช่นนี้ได้หมายความว่าการศึกษาของสงฆ์จะต้องให้ความรู้ทางธรรมควบคู่กับทางโลก โดยให้ความรู้ทางโลกเป็นฐานแก่ความรู้ทางธรรม และเป็นช่องทางให้นำความรู้ทางธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้คนได้อย่างสมสมัย

2. นำหลักธรรมกลับมา เรื่องของการปฏิรูปโครงสร้างคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดพระสงฆ์ที่มีคุณภาพ สามารถเป็นผู้นำทั้งในทางธรรมและสังคม อันเป็นปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟูพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการฟื้นฟูพุทธศาสนานั้น การให้ความสำคัญแก่ศาสนบุคคลเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ อีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญไม่น้อยกว่ากัน คือ ศาสนธรรมหรือคำสอนในทางพุทธศาสนา วิฤตของพุทธศาสนาในปัจจุบัน ไม่ได้อยู่ที่ความอ่อนแอของสถาบันสงฆ์เท่านั้น หากยังอยู่ที่หลักธรรมคำสอนซึ่งทุกวันนี้ มีบทบาทน้อยมากในทางสร้างสรรค์ต่อวิถีชีวิตของผู้คน หรือความเป็นไปในสังคม การละเลยที่จะนำหลักธรรมนั้นไปใช้กับชีวิตและสังคมเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งของปัญหาดังกล่าว แต่สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ หลักธรรมที่นำไปเผยแผ่สั่งสอนและประพฤติปฏิบัติกันนั้นยังมีความคลาดเคลื่อนคับแคบ

หลักธรรมคำสอนเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดโลกทัศน์และการดำเนินชีวิต หลักธรรมคำสอนที่คลาดเคลื่อน ไขว้เขวย่อมนำไปสู่ โลกทัศน์ และวิถีชีวิต ที่ผิดทางห่างไกลจากจุดหมายของศาสนา และหากหลักธรรมคำสอนนั้นล่องลอยห่างไกลและถดถอยล้ำหลัง ย่อมไม่เอื้อให้ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างเหมาะสมและเท่าทัน ผลก็คือศาสนานั้นขาดพลังในการปรับตัวและเผชิญหน้ากับยุคสมัยได้ รวมถึงการขาดพลังในการตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณของผู้คน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ผู้คนหันไปสมานทานบริโภคนิยมกันมากมายในเวลานี้ในการฟื้นฟูพุทธศาสนาให้มีพลังสร้างสรรค์ต่อชีวิตและสังคม โดยเฉพาะในทางจริยธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้หลักธรรมทางพุทธศาสนาหลุดพ้นจากภาวะดังกล่าว ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการต่อไปนี้ คือ การรื้อฟื้นหลักธรรมสำคัญที่ถูกกละเลยหรือเข้าใจคลาดเคลื่อน การขยายหลักธรรมให้มีความหมายกว้างขึ้น

3. ฟื้นฟูจริยธรรม ทางสังคมพุทธศาสนาในความเข้าใจของคนทุกวันนี้ คือคำสอนเกี่ยวกับเรื่องจิตใจและเน้นที่ปัจเจกบุคคล แต่แท้จริงแล้วพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับเรื่องสังคมมาก มีหลักธรรมมากมายที่พูดถึงการจัดระเบียบสังคมและสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดชีวิตที่ดีร่วมกัน และเน้นถึงหน้าที่ของบุคคลที่พึงมีต่อสังคมส่วนรวม การสนใจแต่เรื่องตัวเองเป็นสิ่งที่พุทธศาสนาไม่สรรเสริญ แม้การฝึกฝนพัฒนาตนเป็นสิ่งดี แต่ก็ต้องไม่ทิ้งความรับผิดชอบต่อส่วนรวม หลักการนี้จะเห็นได้ชัดจากวินัยของพระสงฆ์ ซึ่งเน้นความเป็นสังฆะอย่างมาก

การรื้อฟื้นจริยธรรมทางสังคมของพุทธศาสนา หมายความว่า ชาวพุทธจะต้องใส่ใจกับความเป็นไปของส่วนรวม ช่วยกันดูแลสมบัติของสาธารณะ ไม่นิ่งดูดาย เมื่อสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม อาชญากรรมแพร่ระบาด หรือมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ขณะเดียวกันก็ต้องช่วยกันปรับปรุงสภาพสังคมให้อึดต่อชีวิตที่ตึงเครียด การเอาใจเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ การกดขี่ขูดรีด ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือโดยกลุ่มบุคคล ย่อมเป็นสิ่งที่ชาวพุทธไม่อาจยอมรับหรือทนนิ่งเฉยได้ เพราะเป็นการบั่นทอนสังคมโดยรวม อีกทั้งขัดแย้งกับหลักธรรม ตามกล่าวมานั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนยุคปัจจุบัน เพราะช่วยให้พุทธศาสนาและสังคมไทย สามารถเผชิญหน้ากับลัทธิปัจเจกนิยมแบบสุดขั้ว ซึ่งกำลังแพร่ระบาดพร้อมกับลัทธิบริโภคนิยมอันเป็นส่วนหนึ่งของกระแสโลกาภิวัตน์ สังคมหรือศาสนาใดที่ขาดพลังในการต้านทานลัทธิดังกล่าว ย่อมถูกกัดกร่อนบ่อนทำลายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4. ศึกษาความหมายหลักธรรมให้กว้างขึ้น หลักธรรมของพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลักธรรมที่ลึกซึ้ง มีเหตุมีผลอยู่มากมาย หากศึกษาแต่เปลือกกระพี้ ก็จะขาดความเข้าใจในความหมายของหลักธรรม พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในประเทศอินเดียและเมื่อแพร่มายังประเทศไทย ก็เติบโตตั้งมั่นและสืบต่อในสังคมแบบหมู่บ้านเป็นเวลานาน ก่อนที่จะมาดำรงอยู่ในสังคมที่มีชุมชนมาก สิ่งหนึ่งที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ก็คือ จริยธรรมที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ในสังคมแบบหมู่บ้านที่ทุกคนล้วนรู้จักกันและมีปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว จริยธรรมดังกล่าวย่อมเพียงพอที่จะรักษาชุมชนให้มีความสุขได้ (ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, 2559)

อย่างไรก็ตามเมื่อสังคมมีความซับซ้อน ผู้คนมิได้มีความสัมพันธ์กันแบบตัวต่อตัวเท่านั้น หากยังสัมพันธ์กันผ่านระบบหรือกลไกต่าง ๆ ของสังคม การที่สังคมจะมีความสุขได้จึงต้องอาศัยหลักธรรมและจริยธรรมที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม มีหลักธรรมหลายข้อในพุทธศาสนาที่น่าขยายจากจริยธรรมระหว่างบุคคลกับบุคคล มาเป็นจริยธรรมระหว่างบุคคลต่อสังคมได้ ในแง่นี้จะเป็นการเสริมกับจริยธรรมทางสังคมที่มีอยู่เดิม ซึ่งสมควรรื้อฟื้นขึ้นใหม่ ดังที่เพิ่งกล่าวมาแล้ว ก็เป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน อาทิ เช่น ศีล 5 ซึ่งเป็นจริยธรรมพื้นฐานของชาวพุทธ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อลดทอนการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และเพื่อสร้างความมีความสุขในสังคม ปัจจุบันมีการเบียดเบียนที่ซับซ้อนและหลากหลายรูปแบบที่ศีล 5 ครอบคลุมไปไม่ถึงการนำเอาสาระของศีล 5 มากำหนดเป็นแนวปฏิบัติและข้อปฏิบัติ ที่มีรายละเอียดครอบคลุมถึง การเบียดเบียนแบบใหม่ เช่น แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี หรือข้อปฏิบัติว่าด้วยการบริโภคที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือการประกอบอาชีพที่ไม่ส่งเสริมการเอาเปรียบผู้อื่น

การศึกษาถือว่าเป็นหลักสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา ความรู้จากตำราหรือปริยัติศึกษา หรือไตรสิกขา ก็คือความรู้ความเข้าใจในทางธรรมอันเกิดจาก ศีล สมาธิ ปัญญา พระสงฆ์สามารถดำรงความเป็นผู้นำในสังคมไทยได้ อย่างน้อยก็ในทางจริยธรรมหรือในทางสะอาด สว่าง และสงบ เป็นการนำหลักธรรมกลับมาให้ชุมชนได้รับรู้ การรื้อฟื้นจริยธรรมทาง

สังคมของพุทธศาสนา ชาวพุทธจะต้องใส่ใจกับความเป็นไปของส่วนรวม ช่วยกันดูแลสมบัติของสาธารณะ การมีจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนยุคปัจจุบัน เพราะช่วยให้พุทธศาสนาและสังคมไทย สามารถเผชิญหน้ากับลัทธิปัจเจกนิยมแบบสุดขีด และเข้าใจความหมายหลักธรรม และจริยธรรม ศีล 5 เป็นพื้นฐานของชาวพุทธที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ในสังคมแบบหมู่บ้านที่ทุกคนล้วนรู้จักกันและมีปฏิสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อลดทอนการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และเพื่อสร้างความผาสุกความสงบในสังคม

8. บทส่งท้าย

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปฏิรูป การปกครองคณะสงฆ์มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ยังไม่ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ เนื่องพระสงฆ์ชุดแรก ๆ ที่เข้ามาบวช ล้วนมีจิตใจเลื่อมใส และตั้งใจประพฤติปฏิบัติด้วยดี มาช่วงระยะหลังมีพระสงฆ์เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงต้องมีกฎระเบียบ ข้อบังคับ เรียกว่าพระวินัย ต้องการให้ภิกษุแต่ละรูปได้ถือปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน คณะสงฆ์จัดได้ว่าเป็นสังคมผู้นำในด้านคุณธรรม ความดี ที่เป็นแบบอย่างของคนในสังคม อันก่อให้เกิดความเลื่อมใสของประชาชน และน้อมนำตนเข้ามาสู่การประพฤติปฏิบัติดี อย่างไรก็ตาม การมีวินัยควบคุมคณะสงฆ์อยู่ในปัจจุบันเป็นกฎระเบียบที่ดี แต่ก็มีผู้ประพฤติฝ่าฝืนพระธรรมวินัยทั้งทางตรงและทางอ้อม เรียกร้องให้ปฏิรูปองค์กรสงฆ์ใหม่ การปกครองนั้น ยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครอง โดยใช้อำนาจรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุน มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์คอยกำกับอีกชั้นหนึ่ง ช่วยสนับสนุนให้การปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัว เป็นพระราชบัญญัติที่เอื้อต่อพระภิกษุ สามเณรในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านศาสนศึกษา การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ยังถือว่าเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุข การปฏิรูปสถาบันสงฆ์จำต้องเริ่มต้นด้วยการกระจายอำนาจให้มากขึ้น อันดับแรกคือการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง เพื่อให้พระสงฆ์ในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ทำงานได้คล่องตัวและตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะท้องถิ่นได้ ทั้งนี้โดยให้มีการบริหารคณะสงฆ์ทุกระดับ ในการปฏิรูปคณะสงฆ์ทางฝ่ายอาณาจักรควรที่จะเข้าปรึกษาฝ่ายศาสนจักร ที่มีมหาเถรสมาคมที่เป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ โดยศึกษาหลักการ และวิธีการเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ควรมีการปฏิรูปกับความสัมพันธ์กับรัฐและสังคม มีหลักธรรมมาภิบาล และมีความเป็นประชาธิปไตย ในการบริหารงานคณะสงฆ์ต้องสรรหาผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหาร เพื่อความเป็นเลิศด้านการบริหาร ยึดเอาความถูกต้องมากกว่าความถูกต้อง การบริหารคณะสงฆ์ถึงจะเกิดเป็นเอกภาพ และมีผลงานเป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ ทั้งทางโลกและทางธรรมเป็นที่ประจักษ์ของชาวโลก ในด้านการเผยแผ่พระธรรมคำสอน สาธารณสงเคราะห์ และสาธารณูปการเป็นที่พึงของพุทธศาสนิกชนได้ สิ่งเหล่านี้จะมีเกิดขึ้นได้

ต้องสร้างปฏิสัมพันธ์ วัด บ้าน โรงเรียน หรือ “บวร” และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ และสังคมประชาชนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ วัด คณะสงฆ์ต้องปฏิรูปตนเอง ให้เป็นที่ประจักษ์ต่อ สายตาประชาชนในหลาย ๆ ด้าน ปฏิรูปการศึกษา นำหลักธรรมกลับมา พื้นฟูจริยธรรม ศึกษาความหมายหลักธรรมให้กว้างขึ้น ทำความเข้าใจในศีล 5 ซึ่งเป็นจริยธรรมพื้นฐานของ ชาวพุทธ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อลดทอนการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน และเพื่อสร้างสังคมให้น่าอยู่ เกิดความผาสุกในยุคปฏิรูปคณะสงฆ์ปัจจุบัน และเป็นภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเอง และชาวพุทธทั่วโลก

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- ทวีวัฒน์ ปุณฺธิกรวิวัฒน์. **ประวัติการปฏิรูปองค์กรคณะสงฆ์ไทย**. 100 ปี พุทธศาสนิกขุ: การปฏิรูปพุทธศาสนาของไทย. ภาควิชาศาสนาเปรียบเทียบ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นภนาท อนุพงศ์พัฒน์. **“บทบาทและผลงานของมหาเถรสมาคม”**. รายงานวิจัย โครงการวิจัยพุทธศาสนศึกษา ของศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2549.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2539.
- พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร. **เอกสารการสอนการปกครองคณะสงฆ์**. (อัดสำเนา), 10 ตุลาคม 2552.
- พระไพศาล วิสาโล. **การปฏิรูปและฟื้นฟูพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**. ปาฐกถาในการ สัมมนาระหว่างประเทศว่าด้วยศาสนาและโลกาภิวัตน์. ณ มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่, เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2546.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. **คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน**. กรุงเทพมหานคร:โครงการ ตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.

นาคและบาดาลโลก: พัฒนาการทางความเชื่อในโลกทัศน์ของชาวพุทธ Naga and Underworld: Belief Development in Buddhist Perspective

วรเดช มีแสงรุทรกุล

Vordech Miseangruthkul

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Faculty of Humanities and Social Science, Nakornrajasi Rajabhat University

E-mail: vt.m.rudrakul@gmail.com

ได้รับบทความ: 22 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 16 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 17 ธันวาคม 2562

Received: October 22, 2019; Revised: December 16, 2019; Accepted: December 17, 2019

บทคัดย่อ

ความเชื่อของโลกภูมิ จตุรโลกบาล ทิศपाल และโหราศาสตร์ ฯลฯ ของพุทธและพราหมณ์มีอยู่คู่สังคมไทยมาช้านานจนผนวกเข้ากับความเชื่อเรื่องผีของไทย ซึ่งนอกจากเทพในศาสนาพราหมณ์ คือ ตรีมูรติ ตรีเทวี ศิวบุตร ทั้งหลายจะได้รับการเคารพกราบไหว้เคียงคู่พุทธรูปที่บูชาต่างองค์พุทธเจ้า ซึ่งเป็นประดุจทิพย์บุคคลที่ทรงความศักดิ์สิทธิ์เหนือเทพเหล่านั้นแล้ว ยังมีเทพบริวาร เทพชั้นรอง หรืออมนุษย์ที่ติดตามเทพเจ้าพราหมณ์อินดูเข้ามาในพุทธศาสนามากมาย และบางตนก็ได้รับความนิยม และการกราบไหว้บูชาในสมัยปัจจุบัน เช่น ยักษ์ เทวดา นางเมขลา และโดยเฉพาะพญานาค อาจเพราะพญานาคเคยถูกพูดถึงในภุริทัตชาดก เป็นพระโพธิสัตว์ ทำให้คนไทยคิดว่าพญานาคเป็นบริวารของพระโพธิสัตว์มาก่อน

ความเชื่อเรื่องนาคอินเดียและนาคไทยมีนิทานเล่าเรื่องที่ต่างกัน แต่ก็มีอนุภาคของเรื่องคล้ายคลึงกัน เช่นว่า นาคเป็นพญานาคจะมีหงอนหรือไม่นั้น นาคอินเดียมีมงกุฎและแก้ววิเศษประดับบนหัวและแปลงเป็นมนุษย์ได้โดยเฉพาะลูกสาวของพญานาคสามารถแปลงเป็นหญิงงามได้จนกล่าวถึงในมหาภารตว่านางอุลุปี้ลูกสาวของพญานาคเการ้วยะถูกอรชุนชมว่าเป็นผู้มีความงามอันลึกซึ้งในหมู่ชายาทั้งหลายของอรชุน แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อเรื่อง ทวยเทพทั้งหลายในศาสนาอินดู นอกจากนี้พญานาคยังเป็นธรรมบาลของในความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นบริวารของท้าววิรุฬปักข์หนึ่งในท้าวจตุรโลกบาล (ทิศทั้งสี่) มีส่วนช่วยในการดูแลและพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนา

ในขณะที่อมนุษย์พวกอื่นโดยมากมีความเชื่อว่าอยู่หรือท่องเที่ยวไปในป่าหิมพานต์ดังที่ปรากฏใน กุณาลชาดก แต่พญานาคส่วนใหญ่อาศัยในดินแดนของตนเองที่เรียกว่า “บาดาลโลก” ดังปรากฏในเรื่องภุริทัตชาดก ชาดกเรื่องต่าง ๆ และนิทานไทยเรื่องต่าง ๆ

ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ พระสุธนมโนราห์ สิ่งทอภาพ เป็นต้น ซึ่งตำนานและคติความเชื่อของไทยเกี่ยวกับ “พญานาค” ผสมผสานคติความเชื่อที่มาจากคติชนพื้นบ้านของชาวไทยทางภาคเหนือและอีสาน เช่น ความเชื่อเรื่อง เมืองฟ้า เมืองลับแล และเมืองบาดาลของพญานาคแบบชาวอาเซียนเข้ามาปะปนอยู่บ้างเช่นกัน

คำสำคัญ: บาดาลโลก, พญานาค, ศาสนาฮินดู, พระพุทธศาสนา

Abstract

These beliefs that come from the four guardian of earth, the guardian direction gods, and astrology, etc., have long been in the Thai society, combined with the belief that the ghost of the superstitious superstition and astrology of Thailand, in addition to the high god in the Hindu are Trimurti ,These gods are also the goddess, demi-gods, or inhuman beings who follow Hindu Brahmanism into Buddhism, and some are popular and worship in modern times, such as Giant, Gods An Angel of guardian ocean etc. Especially celestial Naga serpents was said as a Bodhisattva in Bhurithata Jataka's story.

The Ideal of celestial Naga in India and Thai Nagaraja were different stories but the same as plots such as Nagaraja has or has not a crest but it will has divined diamond or jewel crown on its head and it can transform a human. Especially the Naga's king Daughter away transform as beautiful women. There are in Mahabharata, Ulupi the daughter of Kauravya Naga's king was praised by Arjuna, that she was most beautiful than all his consorts. This is influential plot appears on Thai folktales by Hinduism. Otherwise, The Naga is the helpers of the world (four directions gods) in the care and protection of Buddhism.

In demi-gods travel or stay in Himapan forest but All Nagas stay in their lands , the Nether world “Patala loka” such as in the Bhurithata Jataka Jatakas and all Thai folk tales, there are Sangthong, Sudhana Manora, Sinhakaibhob ect. Which is Thai model wisdom mixed with Northern and North Eastern folklore, such as the superstition of heaven the secret town and the nether world of Naga in the mixed ASEAN styles.

Keywords: Underworld, Nagaraja, Hinduism, Buddhism

1. บทนำ

วรรณกรรมไทยที่กล่าวถึงความเชื่อเรื่องจักรวาลและโลกนั้นมีมากมาย เช่น โลกบัญญัติ อรุณวตีสสูตร โลกที่ปณี โลกที่ปกสาร จักกภาพที่ปณี โลกสัจฐานโชตรณคณฐิติ ไตรภูมิโลกวินิจฉัยของ รัชกาลที่ 1 และเฉลิมไตรภพ เป็นต้น แต่วรรณกรรมที่รู้จักเป็นที่แพร่หลายที่สุด คือ ไตรภูมิพระร่วง และเรื่องรามเกียรติ์ แต่ก็มีคติความเชื่อที่มาจากคติชนพื้นบ้านของชาวไทยทางภาคเหนือและอีสาน เช่น ความเชื่อเรื่อง เมืองฟ้า เมืองลับแล และเมืองบาดาลของพวกนาค แบบชาวอาเซียนเข้ามาปะปนอยู่บ้างเช่นกัน

วรรณกรรมที่เกี่ยวกับโลกศาสตร์ที่พูดถึงอมนุษย์และปาหิมพานต์ของไทยคือ ไตรภูมิพระร่วง แต่งในสมัยสุโขทัยประมาณ พ.ศ. 1888 โดยพระราชดำรินในพระยาสิทธิพรรวบรวมจากความเชื่อเรื่องจักรวาลและโลกอย่างอื่นดูที่มีแฝงอยู่ในคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหากล่าวถึงโลกสัจฐาน หรือภูมิศาสตร์โลกโบราณ ตามคติความเชื่อของชาวไทย ที่แบ่งเป็น 3 ส่วน หรือมี 31 ภูมิ ได้แก่ กามภูมิ 11, รูปภูมิ 16 และอรุณภูมิ 4 โดยในภูมิเหล่านี้เป็นที่ตั้งของ นรก สวรรค์ ป่าหิมพานต์ ทวีปทั้งสี่ (เช่น ชมพูทวีป ฯลฯ) ที่สิ่งมีชีวิตจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ตลอดไป นอกจากนี้ไตรภูมิยังได้กล่าวถึง การอยู่อาศัย และการเกิดของมนุษย์ ทั้งระยะเวลาที่กลับ กลียุค การล้างโลก พระศรีอารย พะรมหาจักรพรรดิราช แก้วเจ็ดประการ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย และเทวดา และลักษณะวิพากกรรมของสัตว์แต่ละชนิดตามแนวคิดพื้นฐานของพุทธศาสนาด้วย

ความเชื่อเรื่องนาคอินเดียและนาคไทยมีนิทานเล่าเรื่องที่ต่างกัน แต่ก็มีอนุภาคของเรื่องคล้ายคลึงกัน เช่นว่า นาคเป็นพญางูจะมีหงอนหรือไม่นั้น นาคอินเดียมีมงกุฎและแก้ววิเศษประดับบนหัวและแปลงเป็นมนุษย์ได้โดยเฉพาะลูกสาวของพญานาคสามารถแปลงเป็นหญิงงามได้จนกล่าวถึงในมหาภารตว่านางอุลุปีกูสาวของพญานาควาสูกูธกอรชุนชมว่าเป็นผู้มีคามงามอันลึกซึ้งในหมู่ชายาทั้งหลายของอรชุน แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อเรื่อง ทวยเทพทั้งหลายในศาสนาฮินดู นอกจากนี้พญานาคยังเป็นธรรมชาติของในคามเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นบริวารของท้าววิรุฬปักข์หนึ่งในท้าวจตุรโลกบาล (ทิศทั้งสี่) มีส่วนช่วยในการดูแลและพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนา ในขณะอมนุษย์พวกอื่นโดยมากมีความเชื่อว่าจะอยู่หรือท่องเที่ยวไปในป่าหิมพานต์ดังที่ปรากฏใน กุณาลชาดก ที่ว่า

[297] ตสฺสเสว ชลฺ โภ หิมวโต ปพฺพตฺราษสฺส ปุรตฺถิเม ทิสภาเก
 สฺสขุมสุ นินฺปุณ คิริปภาวา หริตฺตฺปนฺติโย ฯ อุปลปฺทุม
 กุมฺทนพินสฺตปตฺตโสคนฺธิกมนฺทาลกสมฺปติวิรุฬฺหฺสฺสจิกนฺธมนฺธุณฺฐม
 นนาปกฺกปฺเทเส ฯลฯ
 วิชชา ธรสิทฺธสมณฺ ตาปสคณฺาธิวฺตุเถ นรทเวยฺกขรฺกขส
 ทานวคฺนุพพิกนฺนรมโหฺรคานฺุจินฺณปฺเทเส เอวฺรุเป ชลฺ โภ รม

เม วณสณเต ปุณณมุโข นาม ปุสสโกกิโล ปฏิวสติ อติวिय มธรรคิ
โร วิลาสิตนยนมตตโกโข ฯ

ดูก่อนท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า ณ ภูเขาหิมพานต์ซึ่งเป็นป่าอันเป็น
ทิวแถวประกอบด้วยพรรณไม้ต่างชนิด ภูมิประเทศที่สมควร
รื่นรมย์ใจ ชื่นใจ ด้วยกลิ่นหอมแห่งดอกอุบล ดอกปทุม ดอก
โกมุท ดอกบัวขาว ดอกสัตบุศย์ ดอกจงกลณี และดอกบัวเผื่อน
ซึ่งงอกงามขึ้นในบัดนั้น

..... ฯลฯ.....

เป็นที่สถิตอยู่แห่ง หมู่วิยาธร นักสิทธิ์ สมณะ และดาบส เป็น
ประเทศที่สัญจรไปมาเป็นอาจิมแห่งหมู่เทพยดา ยักษ์ รากษส
ทานพ คนธรรพ์ กิณนร และพญานาค

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ณ ไพรสมณอันน่า
รื่นรมย์เห็นปานนี้ มีนาคดูเหมือนว่าชาวอีกตัวหนึ่งชื่อปุณณมุขะ อาศัย
อยู่ มีสำเนียงไพเราะยิ่งนัก มีนัยน์ตางดงาม มีดวงตาแดงเหมือน
คนเมา

(สุตต. ขุ.ชา. อสีติ. (ไทย), 28/289/134)

ฝ่ายมหายานในคัมภีร์ประเภท ไวปุลงยสูตร (พระสูตรอันไพบุลย์) ทั้ง 9 (คัมภีร์
ไวปุลงยสูตรทั้ง 9 คือ 1.อัสภุสริกาปรัชญาปารมิตาสูตตร 2.คัณทวายุหสูตตร 3.ทศภูมิกสูตตร
4.สมาธิราชสูตตร 5.ลังกาวตารสูตตร 6.สัทธิธรรมปุณทริกสูตตร 7.ตถาคตวายุหสูตตร 8.สุวรรณ
ประภาษสูตตร และ 9.ลลิตวิสตระ) ก็นิยมพรรณนาเรื่องราวพิสดารของพระพุทธเจ้า และทวย
เทพต่าง ๆ ที่มาอ่อนน้อมต่อพระพุทธศาสนา เช่น ที่ปรากฏในคัมภีร์สัทธิธรรมปุณทริกสูตตร
(P.L. Vaidya, 1967:142) ได้กล่าวถึง อมนุษย์และเทพต่าง ๆ ในศาสนาฮินดู ว่ามาเฝ้า
พระพุทธเจ้าเพื่อฟังธรรมและได้ตั้งสัตย์ว่าจะช่วยรักษาพระธรรมและปกป้องผู้ปฏิบัติธรรม
ซึ่งหลายครั้งมักจะพูดถึงพร้อมกันเป็นเหมือนสำนวนว่า

“พหูเทวนาคยภษคนธรรสาสุครุทกัณนรโมหโรคมมนุษย์ามมนุษย์าน.... ฯ

(เทว, นาค, ยักษ์,คนธรรพ์, อสุร, ครุท, กิณนร, มโหโรค, มมนุษย์,
อมนุษย์....ฯ)”

(สัทธิธรรมปุณทริกสูตตร)

2. บาดาลโลก

เมืองบาดาลทั้ง 7 ของอินเดีย เป็นที่อยู่ใต้น้ำเป็นส่วนใหญ่ เช่น ตอนที่
พราหมณ์เนสาทไปล้างบาปที่แม่น้ำแล้วจะถูกนาคสุโกคะผู้เป็นน้องชายของพระกฤษณะผู้ศักดิ์

ให้จมน้ำหวังฆ่าเพื่อแก้แค้นแทนพี่ชาย แต่พราหมณ์อ้างว่าตนเป็นแค่ทาสของพราหมณ์ เพื่อให้พ้นตาย ที่ว่า

“สเจสิ ปุตโต อรุคฺสภสฺส/ กาสิสฺส รณฺเณ อมฺราธิปสฺส
มฺหสฺสโก โข อณฺเณตโร ปิตา เต/ มจฺเจสุ มาตา ปน เต อตุลยา
น ตจฺทิสฺโส อรหฺติ พฺราหฺมณสฺส/ ทาสฺปิ โอิหาริตุงฺ มหฺนุภาโว ฯ
//

ถ้าท่านเป็นโอรสแห่งนาคราชผู้ประเสริฐ เป็นเจ้าแคว้นกาสิ เป็นอภิตีของอมร บิดาของท่านเป็นคนใหญ่คนโตคนหนึ่ง มารดาของท่านก็ไม่มีใครเสมอในหมู่มนุษย์ ผู้มีอำนาจมากเช่นท่าน ไม่ควรจะทำคนเพียงแต่เป็นทาสของพราหมณ์ให้จมน้ำเลย” (กรมศิลปากร กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2540:39)

โดยแดนในเมืองนาคของอินดูแบ่งไว้ซับซ้อนหลายดินแดนคือ

1. อาตาละ เป็นแดนกามวิตถาร ปกครองโดย “บาละ” ลูกชายของมายา อสูร (เจ้าแห่งวิศวกร หรือการช่างของพวกอสูร) บาละ ได้สร้างนางปีศาจไว้สามชนิด ไว้สำหรับฆ่ามนุษย์ที่มาถึงแดนของตน คือ

- 1) สไวริณีส นางปีศาจที่ชอบแต่งงานมีชายหลายคนเป็นสามีของตนเอง
- 2) กามิณีส นางปีศาจที่ชอบนอนกับชายหลายคนที่เป็นสามีของคนอื่น
- 3) ปุมศจะลีส นางปีศาจที่ชอบเปลี่ยนคู่นอน กับสามีภรรยาผู้อื่น

เมื่อมนุษย์ผู้ชายหลงเข้ามาในดินแดนของบาละ นางปีศาจเหล่านี้จะหลอกให้ดื่ม น้ำเมารสเลิศ ซึ่งเป็นยาเสพติด ทำให้ผู้ชายนั้นมีความต้องการทางเพศมากเหมือนช้างสืบ เชือก เพื่อจะได้มีเพศสัมพันธ์กับพวกเธอ ซึ่งจะทำให้ผู้ชายคนนั้นถึงแก่ความตายอย่างรวดเร็ว ในขณะที่พวกเธอจะสวยและสาวยิ่งขึ้น

2. วิตาละ เป็นดินแดน ปกครองโดย พระหรรษะ ซึ่งเป็นอวตารของพระศิวะ ผู้อาศัยอยู่กับพระนางภวะนี และคณะ (เทพ) ผู้เป็นอสูรร่างแคะ และเจ้าแห่งเหมืองทองคำ เมื่อใดพระหรรษะและนางภวะนีรื่นเริงในความรัก ก็เกิดแม่น้ำ “หตกี” น้ำจากแม่น้ำนี้เมื่อ ถูกไฟ ก็จะกลายเป็นทองชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “หตกะ” เมืองทั้งเมืองจึงถูกประดับไปด้วยทอง (ใต้โลกมีทอง)

3. สุตาละ เป็นดินแดน ปกครองโดย มหาบาลี พระยาอสูรหลานของประหลาด ผู้ถูกพระนารายณ์ปางวามาวตาร ขับไล่ลงมาอยู่ในเมืองบาดาล

4. ตะลาตาละ เป็นดินแดน ปกครองโดย มายา อสูร ผู้เป็นเจ้าแห่งวิศวกรรมและการช่างของพวกอสูร หลังจากที่พระศิวะ อวตารปาง “ตรีปุรันตกะ” ทำลายเมืองตรีปุระ

ที่มายา อสูรสร้างเพื่อชิงพวกเทวดาไว้ มายา อสูรอันวอนขอชีวิตพระองค์ไว้ พระศิวะจึงให้มายา อสูรมาอยู่ที่บาดาลโลกแห่งนี้

5. มหาตาละ เป็นดินแดนของพวกพระยานาคชั้นรองทั้งหลายที่โกรธง่าย คุร่ายผู้ต้องเป็นอาหารของพญาคูรุฑ พระยานาคเหล่านี้เป็นลูกชายของกะทรู (Kadru ธิดาของท้าวกัษะ) ได้แก่ กุหกะ Kuhaka, ตักษกะ Taksshaka, กาลิยะ Kaliya, สุเสนะ Sushena (ใต้โลกมีงู)

6. รสตาละ เป็นดินแดนอสูรของพวก ทนวิส หรือ แทตย์ (ลูกหลานของนางทิตี) คือ อสูรผู้ทรงพลังและคุร่าย ผู้เป็นศัตรูกับเทวดา (ลูกหลานของนางทิตี) ทั้งหลายตลอดกาล อสูรพวกนี้บางคนมีร่างเป็นครึ่งงูและอาศัยอยู่ในรู แต่สตรีที่เป็นแทตย์บางคนก็สวยงามมาก

7. นาคโลก เป็นดินแดนของพวกพระยานาคชั้นสูง ปกครองโดยพระยานาคราช “वासुकी” น้องชายของเศษนาค (อนันตนาคราช) ทั้งवासुकीและนาคบริวารจะประดับไปด้วยดวงแก้ววิเศษบนพังพานงูหรือศีรษะ แสงของดวงแก้ววิเศษนั้นจะส่องแสงทำให้อาณาจักรแห่งนี้สว่างไสวสวยงาม

(ใต้โลกมีเพชร)

ต่ำกว่าบาดาลโลกลงไปก็คือ “นรก”

บาดาลโลกของไทย ไม่ได้แบ่งเป็น 7 ชั้นชัดเจนเหมือนอย่างอินเดีย

ตามความเชื่อเรื่องบาดาลโลกของไทยนั้น บาดาลโลกเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์หลายจำพวก และผู้ทรงศีล เช่น

1. พวกพระยานาค ในเรื่องรามเกียรติ์ เมื่อนางสีดาโกรธพระราม พระแม่ธรณีช่วยพานางสีดาหนี พระรามไปอยู่เมืองบาดาลโดยไปฝากไว้กับพวกพระยานาค

2. พวกบริวารของพญานาค ได้แก่ พวกผีพรายน้ำ นางเงือก สัตว์น้ำ สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์มีพิษและงูทั้งหลาย

3. อสูร เช่นเมืองบาดาลของไมยราพ ยักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์ ผู้ลักพาพระรามไปเมืองบาดาลและหนุ่ตามไปช่วยมาได้ (น่าจะเป็นเมืองของพวกแทตย์ หรืออสูร คือ “รสตาละ” ของอินเดีย) นอกจากนี้เรื่องของ มหาบาลี อสูร ก็ปรากฏในวรรณกรรมไทยเรื่อง นารายณ์สิบปาง ที่รู้จักในนามของ “เจ้ากรุงพาล” ผู้ปกครองอสูรในเมืองบาดาล

4. พระแม่ธรณี ในวรรณกรรมไทยโบราณบางเรื่องพระแม่ธรณีปรากฏกาย ขึ้นในเมืองบาดาลเพื่อช่วยเหลือพระเอก

5. พระอรหันต์บางรูป เช่น พระอุคุปต์ ซึ่งเป็นพระอรหันต์ผู้จำศีลอยู่ในบาดาลโลกตามความเชื่อของชาวไทยภาคเหนือ อีสาน ลาวและประเทศพม่า

ตารางเปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเมืองบาดาล ของอินเดียและไทย

บาดาลโลกของฮินดู			บาดาลโลกของพุทธศาสนา	
เมืองบาดาล	ผู้ปกครอง	ความสำคัญของเมือง	เมือง	ผู้อาศัย
1) อาตาละ	บาละ อสูร	แดนนางปีศาจกาม วิตถาร	1.บาดาล โลก หรือนาคโลก	- พระยานาค - บริวารนาค เช่น ผีพราย นางเงือก ฯลฯ
2) วิตาละ	พระหรรษะ	แดนแห่งทองคำ		- อสูร - พระแม่ ธรรณี
3) สุตาละ	มหาบาลี	แดนของอสูร เจ้า กรุงพาลี		- พระ อรหันต์
4) ตะลาตาละ	มายา อสูร	แดนของอสูร มายา		
5) มหาตาละ	งูร้ายต่าง ๆ	แดนของงูร้าย		
6) รสตาละ	พวกแพทย์	แดนของแพทย์ อสูรร้าย		
7) นาคโลกะ	พระยานาค वासูกี	แดนของพระยานาค ชั้นสูง		
นรก	พระยายมราช	แดนของสัตว์นรก	2. นรก	สัตว์นรก

โดยชั้นที่ต่ำไปกว่าบาดาลโลก คือ นรกภูมิ หรือเรียกโดยย่อว่า “นรก” มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น นิริยะะ ยมโลก มฤตยูโลก ฯลฯ นรกคือ ดินแดนหนึ่งซึ่งตามศาสนาพุทธเชื่อกันว่าผู้ทำบาปจะต้องไปเกิดและถูกลงโทษตามคำพิพากษาของพระยามัจจุราช ตามจักรวาลวิทยาในศาสนาพุทธ นรกเป็นดินแดนหนึ่ง ซึ่งอยู่ใต้ขุมพฐทวีปหรือมนุษย์โลกลงไป และมีแปดชั้นหรือที่เรียกว่า “ขุม” สำหรับลงโทษต่าง ๆ แก่สัตว์บาปที่ไปเกิด ประกอบไปด้วยมหานรก 8 ขุม โดยปรากฏในนารายสิบปางว่าดินแดนของพญานาคก็ในบาดาลโลกนั้นไม่เป็นที่อยู่น่ารื่นรมย์ของผู้อื่นนัก เพราะพญานาคทั้งหลายดุร้าย จนพวกเจ้ากรุงพาลที่ถูกความมาวตารไล่ลงไปอยู่เมืองบาดาลในชั้นลึก ๆ ไม่มีความสุขนัก จนกระทั่งทำวประหลาดปุขออนุญาตพระนารายณ์ให้เจ้ากรุงพาลย้ายขึ้นมาอยู่เมืองบาดาลในชั้นต้น ๆ ที่สวยงามน่าอยู่เหมือนแดนสวรรค์

3. ผู้อาศัย

ผู้อาศัยในบาดาลโลกนั้นมีอยู่มากมายไม่ว่าจะเป็นวิษณุอวตารอย่างฤาษีภิลยักษ์ และอสูรต่าง ๆ เช่น นรกาสูรลูกของพระแม่ธรรณีกับวราหาวตาร (ปางหนึ่งของพระวิษณุที่ถูกกฤษณาวตารฆ่า) แต่ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้อาศัยที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ “พญานาค”

พญานาคในศาสนาฮินดู เป็นนางงอแงหรืองูชนิดต่าง ๆ ที่แปลงเป็นมนุษย์ได้ ถือว่าเป็นอมมนุษย์ หรือเทพชั้นรอง เป็นผู้รับใช้พระเจ้า และบางครั้งก็แต่งงานกับมนุษย์มีบุตร

เช่น ในรามายณะบางฉบับกล่าวว่าต่อมาภายหลังลูกหลานของพระลักษมณ์สามารถปราบพวคนาคลงได้และได้แต่งงานกัน ซึ่งเป็นที่น่าสงสัยว่า “นาค” ในที่นี้จะหมายถึงชนเผ่าชนชาติใดกลุ่มหนึ่งที่อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ดังนั้นคำว่า “นาค” ในภาษาบาลีสันสกฤตมีหลายความหมาย หมายถึงพวก

1. งูที่แปลงเป็นมนุษย์ได้ มักมีแก้ววิเศษหรือมงกุฎประดับบนหัว
2. ชนเผ่าไตเผ่าหนึ่งที่อยู่ทางภาคอีสานของอินเดีย
3. พวกพญาช้างทั้งหลายก็ว่า

โดยนาคต่าง ๆ ในทางสันสกฤตมักแบ่งเป็นสามจำพวกคือ

1. นาค มีพญาวาสูกีน้องชายของพญาอนันตนาคราชเป็นหัวหน้า มักมีแก้ววิเศษหรือมงกุฎประดับบนเศียร
2. อูระคะ เป็นที่มาของมโหระคะ ในบาลี และมโหระคะ ในสันสกฤตเป็นนามของพญานาคในชาดกและพญาอนันตนาคราชเพียงของพระนารายณ์ กล่าวว่าเป็นพวกเดียวกับพญานาค แต่ในทางมหายานว่าเป็นพวกที่หัวเป็นงูตัวเป็นคน
3. ปันนคะ เผ่านาคพวกหนึ่งที่ถูกล่าโดยการทำสงครามกับอรชุนในเรื่องมหาภารตะ

อย่างไรก็ดีในคัมภีร์ภควัทคีตาได้กล่าวไว้ถึงการแสดงวิศรุรูปของพระกฤษณะว่า

“สรูปานาม อสมิ วาสูกี

อนนตสุ จาสุมิ นาคานา

ในหมู่ทั้งหลายเราคือพญานาควาสูกี

ส่วนในหมู่พญานาคทั้งหลายเราคืออนันตนาคราช “

(ภควัทคีตา, 10/28-29)

ก็แสดงว่าคำว่า “นาค” นั้นที่ใช้กันอาจจะหมายถึงงูทั่วไปหรือพญานาคทั้งไม่เฉพาะเจาะจงก็ได้ ยกเว้นแต่ในพุทธศาสนามหายานที่แบ่งชัดเจนว่า นาค คือ มังกรและมโหระคะ คือ อมนุษย์มีหัวเป็นงู ซึ่งก็คล้ายกับพระเกตุปางหนึ่งในอินเดียที่เป็นเทวดามีเศียรเป็นงูก็มี

พญานาคในพระพุทธศาสนา

พระยานาค เป็นผู้พิทักษ์พระพุทธศาสนา ในความเชื่อของไทย เป็นงูใหญ่มีหงอน แต่สามารถแปลงเป็นมนุษย์ได้ พระยานาคมีแก้วมณีมีค่ามากและห้วงมาก แต่ว่าถ้าเจอพระยาครุฑจะตกใจจนทำแก้วตก ถ้าใครเก็บได้แต่ไว้ไม่รักษาให้ดี พระยานาคก็จะมาเอาคืนไปจนได้ (ช.ช.ม.(ไทย), 28/893-897/321; 28/822-827/311) ว่ากันว่าพระยานาคอยู่ในเมืองบาดาล ที่อยู่ใต้โลกนาน ๆ ครั้งจะขึ้นมาคายพิษ เนื่องจากมีพิษมากเกินไปทำให้เกิดไฟความร้อนรุ่มในกายและพิษของพระยานาคเป็นพิษที่ร้ายที่สุด

พระยานาคเป็นอมมนุษย์พวกหนึ่งที่โกรธง่าย ถ้าใครทำให้พระยานาคโกรธ เพียงพระยานาคจ้องมองด้วยความโกรธ คน ๆ นั้นก็จะกลายเป็นเถ้าถ่านไปทันที แต่พระยานาคกับมีจิตศรัทธาในพระศาสนามากเคยพยายามปลอมตัวมาบวชแต่ไม่สามารถสำเร็จธรรมได้ เพราะเป็นอมมนุษย์ พระพุทธเจ้าจับได้จึงขอให้สึกออกจากการเป็นพระสงฆ์กลับไปเมืองบาดาล แต่ก่อนไปพระยานาคขอให้เรียกผู้ที่จะบวชใหม่ทุกคนว่า “นาค” เพื่อเป็นการระลึกถึงความศรัทธาของพระยานาค พระยานาคผู้ไม่ละศรัทธาจึงกลายเป็นเทพตนหนึ่งที่พิทักษ์พุทธศาสนาแทน (วิมพา.(ไทย), 4/111/175) อนึ่งความเชื่อเรื่องพระยานาคนี้ คล้ายกับความเชื่อเรื่องมังกรของจีน ดังนั้นพระยานาคในพุทธศาสนาหลายตน จึงกลายเป็นมังกรในวรรณกรรมจีน

4. นาคศัตรู (ศัตรูของพญานาค)

โดยปกติมังกรจะเป็นศัตรูกับพญานกสวรรค์ชนิดหนึ่งของจีน ที่บางครั้งก็เทียบผิดกับพญาหงส์ ซึ่งพญานาคก็เป็นศัตรูกับพญานกชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้รับใช้ของเทวดาหรือพระวิษณุ ซึ่งเรียกว่าพญาครุฑ ซึ่งพญาครุฑชอบกินมันในท้องพญานาค พวกนาครู้ก็อมหินเอาไว้ในท้องเมื่อพญาครุฑมาจะจับกินก็ตั้งพญาครุฑให้จมน้ำตาย แต่พญาครุฑก็ใช้กลอุบายจนสามารถจับนาคไปกินได้โดยจับส่วนหางของพญานาคให้หินที่กินไปหลุดมาจากปากและก็เอापญานาคไปกินได้ แต่อย่างไรก็ตามในทางพุทธศาสนาบอกว่า เมื่อใดก็ตามที่พระพุทธองค์หรือพระโพธิสัตว์แสดงธรรมเทวดาและอมมนุษย์ทั้งหลายจะรักษาศีลเว้นจากการทำบาปครุฑก็จะไม่กินพญานาคที่มาฟังธรรม ดังเช่น เรื่องการถืออุโบสถศีลของพระราชาทั้ง 4 (มนุษย์ ครุฑ นาค พระอินทร์) ในวิสูตรบัณฑิตชาดก

ปุจฉาม กตตารมโนมปถณฺญ์/ กถาสฺ โน วิคคโห อตถิ ชาโต/

ฉินทชช กงขํ วิจิจฺฉิตานิ / ตยชช กงขํ วิตเรมฺ สุพเพ ฯ

ข้าพเจ้าทั้งหลายขอถามบัณฑิตผู้มีปัญญาไม่ทราวม สามารถรู้เหตุและมีใจเหตุนั้น ควรทำและมิควรทำ ด้วยบัดนี้การโต้เถียงกันเรื่องเรื่องศีลได้เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอท่านได้โปรดตัดความสงสัยลังเลของข้าพเจ้าทั้งหลายในวันนี้ ดุจท้าวสักกเทวราชทรงตัดยอดเขาพระสิเนรุด้วยพระแสงแก้ววิเชียรณั้น (กรมศิลปากร, 2540: 143)

5. สรุป

แน่นอนว่าอมมนุษย์และสัตว์ในป่าหิมพานต์นั้นหลายชนิดอาจจะมีต้นกำเนิดจริง ๆ มาจากจินตนาการอันล้ำลึกของมนุษย์ แต่เมื่อนานวันไปนายช่าง หรือศิลปินนักวาดภาพในรุ่นหลัง ๆ ไม่เคยเห็นก็เลยวาดสัตว์นั้นออกมาโดยเทียบกับสัตว์ที่มีอยู่จริงในโลกนี้ ดังเช่นรูป

หงส์ของจีน ในชั้นหลังสมัยราชวงศ์ซิง ดูอย่างไรก็รู้ว่าเอารูปนกยูงหรือไก่ฟ้ามาวาดแทนที่ ซึ่งบางครั้งก็ผสมกันหัวเป็นไก่ฟ้าตัวเป็นนกยูงก็มี

ส่วนของไทยเองก็เอารูปนกการเวกที่มีอยู่จริง (the bird of paradise) มาวาดแทนเป็นรูปนกยูงยักษ์ ซึ่งแต่เดิมน่าจะเป็นนกคนละตัวในวรรณคดี แต่ปัจจุบันเมื่อเอารูปมาวาดแทนกันได้ นกการเวกกับนกยูงยักษ์จึงได้กลายเป็นนกชนิดเดียวกันในวรรณคดีไทย

อนึ่งผู้วิจัยมองว่าอมมนุษย์พวกนี้โดยมากมีความเชื่อว่าอยู่หรือท่องเที่ยวไปในป่าหิมพานต์ ดังที่ปรากฏใน กุณาลชาดก แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อเรื่อง ทวยเทพทั้งหลายในศาสนาฮินดู และความเชื่อเรื่องธรรมาบาลของพระพุทธศาสนาได้แยกอมมนุษย์พวกนี้เป็น แปกกลุ่ม เรียกว่า เทวาสุรนาคแปดหมู่ ได้แก่ 1) เทพ 2) อสูร 3) พญานาค 4) ครุฑ 5) ยักษ์ 6) คนธรรพ์ 7) กิณนร และ 8) มโหรรค โดยอมมนุษย์พวกนี้ยกเว้น มโหรรค ปรากฏพบบ่อยในพระพุทธศาสนาอาจจะเป็นตัวแทนของทิศทั้งแปด แทนเหล่าเทพในศาสนาฮินดู มีสถานะเป็นเหมือนพระธรรมบาล ผู้เป็นผู้ช่วยเหลือท้าวจตุรโลกบาล (ทิศทั้งสี่) ในการดูแลและพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนา

ในขณะที่อมมนุษย์พวกอื่นโดยมากมีความเชื่อว่าอยู่หรือท่องเที่ยวไปในป่าหิมพานต์ ดังที่ปรากฏใน กุณาลชาดก แต่พญานาคส่วนใหญ่อาศัยในดินแดนของตนเองที่เรียกว่า “บาดาลโลก” ดังปรากฏในเรื่องสุริยทัตชาดก ชาดกเรื่องต่าง ๆ และนิทานไทยเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสังข์ทอง พระสุณนโนราห์ สิ่งทไกรภพ เป็นต้น ซึ่งตำนานและคติความเชื่อของไทยเกี่ยวกับ “พญานาค” ผสมผสานคติความเชื่อที่มาจากคติชนพื้นบ้านของชาวไทยทางภาคเหนือและอีสาน เช่น ความเชื่อเรื่อง เมืองฟ้า เมืองลับแล และเมืองบาดาลของพวกนาคแบบชาวอาเซียนเข้ามาปะปนอยู่บ้างเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. พิมพ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- มหามงกุฎราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามงกุฎราชวิทยาลัย, 2543.
- กรมศิลปากร. **หนังสือที่ระลึกงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เรื่อง นิบาตชาดก เล่มที่ 1-10**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว, 2540.
- พระอธิการประทุม จารุวิโส (ปรางมาศ). “การศึกษาเปรียบเทียบเทวดาในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับเทพในทัศนะของศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศึกษาบัณฑิต สาขาวิชา**

พระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

วินัย ภู่อระหงษ์. “พระสุธน-นางมโนห์รา: การศึกษาเปรียบเทียบที่มาและความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่าง ๆ”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

สำเนียง เลื่อมใส. “มติพรรณเปรียบเทียบจากธรรมบทและคีตา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.

Kees W. Bolle. **The Bhagavadgita.** University of California Press (Berkeley, Los Angeles, London), 1979.

S. Radhakrishnan. **The Bhagavadgita.** Harper colophob books Harper & Row, Publishers (New York, Hagerstown, San Francisco, London), 1973.

P.L.Vaidya. **Saddharmapundarikasutra.** The Mithila institute, post-Graduate studies and research in Sanskrit Learning, Darbhanga. 1967.

เปรียบเทียบหลักอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาและหฺวู่-เว่ยในลัทธิเต๋า
A Comparison of the Tranquility (Upekkha) in Buddhism
and Wu-Wei in Taoism

พระมหาพงษ์ประกาภรณ์ วิสุทธิญาณเมธี,
Phramaha Phongprabhakorn Visuddhiyanamethi,
พระครุวรรณวิฑูรย์, ชูชาติ สุทธะ
Phrakruworwanwittoon, Chuchat Suttha
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus
E-mail: phongprabhakorn@hotmail.com

ได้รับบทความ: 22 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 9 ธันวาคม 2562
Received: October 22, 2019; Revised: December 4, 2019; Accepted: December 9, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาอุเบกขาในพระพุทธศาสนาและหฺวู่-เว่ยในลัทธิเต๋า เพื่อต้องการทราบความหมายที่แท้จริงของหลักธรรมทั้งสองคืออะไร สามารถนำไปใช้ในกรณีใด มีกระบวนการใช้เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร มีหลักการสอนหรือมีเป้าหมายในการสอนเรื่องนี้เอาไว้อย่างไร จากการศึกษาพบว่า หลักอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาและเต๋า เป็นหลักคำสอนที่อยู่บนความเมตตา กรุณา มุฑิตา ในสรรพสัตว์เหมือนกัน ในด้านการสอน อุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนามีหลักการที่ค่อนข้างละเอียด สอนอย่างมีระเบียบแบบแผน หลักอุเบกขาย่อมมีความสัมพันธ์หรือเกื้อกูลกับหลักธรรมอื่น ๆ อุเบกขาย่อมไม่สามารถอยู่ ได้ตามลำพังเองได้ ต้องอาศัยหลักธรรมอย่างอื่นมาเป็นฐาน เพื่อให้เข้าถึงหลักอุเบกขา ส่วนเนื้อหาของหฺวู่-เว่ยที่ปรากฏในเต๋าแต่จริงนั้นเป็นเพียงหลักคำสอนที่เป็นอภิปรัชญาสั้น ๆ อยู่ทีการตีความ เหล่าจื้อไม่ได้สอนหลักการที่จะเข้าถึงหฺวู่-เว่ยอย่างเป็นระบบ เหมือนอย่าง อุเบกขาในพระพุทธศาสนา แต่เป้าหมายของอุเบกขาและหฺวู่-เว่ยเหมือนกัน เพื่อการอยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข โดยอาศัยความมีเมตตา กรุณา มุฑิตา ในสัตว์ทั้งหลาย โดยปราศจากการยึดมั่นถือมั่นในอคติ

คำสำคัญ: อุเบกขา, หฺวู่-เว่ย, พระพุทธศาสนา, ลัทธิเต๋า

Abstract

This article's aim is to compare Upekkha (equanimity) in Buddhism and Wu-wei in Taoism. The objective is to know the true meaning of both principles. The questions asked where can it be used in any case? Is there the same process or different? Is there a teaching principle or a specific goal in mind when teaching it? According to studies, the teachings of Buddhism and Taoism are based on the Metta (loving-kindness), Karuna (compassion), and Mudita (sympathetic joy) in all beings as well. The principles in Buddhism are quite thorough and methodical. Upekkha has a relationship with other principles and cannot live alone. Its origin must be based on other principles. The content of Wu-wei in Taoism is just a metaphysical doctrine dependent on interpretation. Laozi does not teach the principles of accessing Wu-wei systematically, like the Upekkha, it is taught by Buddha, but the goal of the Upekkha and Wu-wei are the same too. The shared goal is to live together in a normal society by virtue of compassion in many animals, without any prejudices.

Keywords: Upekkhā, Wu-wei, Buddhism, Taoism

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาและเต๋าต่างเป็นแสงสว่างแห่งปัญญา ที่มีอิทธิพลและวัฒนธรรมต่อความคิดและวิถีชีวิตของชาวเอเชียเป็นอย่างมาก มีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นให้ศาสนิกฟุ้งตนเอง โดยปราศจากการอ้อนวอนจากอำนาจสิ่งลึกลับหรือพระผู้เป็นเจ้า และสอนให้ใช้ชีวิตสมดุลอยู่กับธรรมชาติ เพื่อมุ่งเน้นความเรียบง่าย หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นมีมาก มีสารัตถะแห่งหลักสัจธรรม ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดแก่เจ็บตาย ได้ถูกบันทึกเอาไว้ในพระไตรปิฎก ส่วนหลักคำสอนเต๋าเป็นเพียงโคลงสั้น ๆ เพียง 81 บท แต่ว่าหลักคำสอนของเต๋า กลับเป็นที่สนใจใคร่รู้ของนักปรัชญาชาวตะวันตกและตะวันตกอยู่ไม่น้อย คัมภีร์เต๋าต่อจิงจึงได้รับการตีพิมพ์เป็นภาษาต่าง ๆ เป็นจำนวนมากรองมาจากคัมภีร์ไบเบิล (Livia Kohn, 2000: 1) คัมภีร์เต๋าต่อจิงได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ในส่วนที่ 1 เรียกว่า เต๋าจิง บทที่ 1 ถึง 37 ว่าด้วยวิถีทางแห่งเต๋า มีเนื้อหาค่อนข้างไปในทางอภิปรัชญา ส่วนที่ 2 เรียกเต๋อจิง บทที่ 38 ถึงบทที่ 81 ว่าด้วยวิถีทางแห่งคุณค่า มีเนื้อหาเน้นไปเรื่องสังคมและการเมือง การปกครอง (Laozi, 2008: V) ในขณะที่พระไตรปิฎกมี 3 ส่วน คือ พระวินัย ว่าด้วยข้อบังคับ ระเบียบ กฎเกณฑ์ พระสุตตร ว่าด้วยเรื่องราวหลักธรรม และชีวประวัติของ

บุคคลต่าง ๆ และพระอภิธรรม ว่าด้วยเรื่องจิต เจตสิก รูป และนิพพาน แต่ละเล่ม มีหมวดแบ่งย่อยออกไปอีก

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาอินเดีย และลัทธิเต๋าเป็นปรัชญาจีน มีลักษณะคล้ายคลึงกันที่นำชวนให้ศึกษาวิเคราะห์ คือ หลักอุเบกขา การปล่อยวางที่ยังคงมีสติและปัญญาคอยกำกับอยู่เสมอ ไม่ได้หมายถึงการปล่อยวางที่ไม่ได้ใส่ใจหรือเพิกเฉยตามความหมายทั่ว ๆ ไปตามรูปศัพท์ และหวู่-เว่ย (wu-wei) หลักกรรมหรือทำโดยไม่กระทำ (action in non-action) เป็นหลักปรัชญาที่สอนว่าด้วยการกระทำที่ไม่ได้ขัดต่อหลักคำสอนต่อธรรมชาติ ไม่ได้หมายถึงสอนไม่ให้อะไร ตามรูปแบบของศัพท์อีกเช่นเดียวกัน อุเบกขาและหวู่-เว่ย เป็นหลักคำสอนที่มีความลึกซึ้งในรูปแบบของพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋าซึ่งเป็นปรัชญาตะวันออก ที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน ดังมีคำกล่าวที่ว่า “หลักคำสอนของเต๋าที่ว่าด้วยหวู่-เว่ยมีความคล้ายคลึงกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในเรื่องการไม่ยึดมั่นในอัตตาตัวตน” (Elizabeth Reninger, 2018)

ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการทราบความหมายที่แท้จริงของหลักธรรมทั้งสองว่าคืออะไร สามารถนำไปใช้ในกรณีใด มีกระบวนการใช้เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร มีหลักการสอนหรือมีเป้าหมายในการสอนเรื่องนี้เอาไว้อย่างไร

2. อุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนา

1. ความหมายของอุเบกขาธรรม

คำว่า อุเบกขา มาจาก อุป (อุปสรรค) หมายถึง เข้าไป และอิข (ธาตุ) หมายถึง เห็น ดู ฟัง (หลวงเทพดรญาณศิษย์, 2509: 42) มีความหมายว่า เข้าไปฟังหรือพิจารณา เราสามารถพิจารณาความหมายได้จากหลักฐานที่ปรากฏในขุททกนิกาย จุฬนิตเทส พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “อุเบกขา หมายถึง ความวางเฉย กิริยาที่วางเฉย ความเพิกเฉย ความสงบแห่งจิต ความที่จิตสงบและเป็นกลางในจิตตถณาน” (ขุ.จ. (ไทย) 67/446/317) หรือในหลักฐานทางพระอภิธรรมที่พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ได้อธิบายไว้ว่า อุเบกขาหมายถึง ความวางเฉยในหมู่สัตว์ทั้งหลาย โดยที่จิตปราศจากอาการทั้ง 3 คือ

1. ไม่ยินดียินร้ายในความปรารถนาดีในการจะบำบัดทุกข์
2. ไม่ยินดียินร้ายในความปรารถนาดีในการชื่นชมยินดี
3. ไม่ยินดียินร้ายในความปรารถนาดีในความสุขของสัตว์แต่อย่างใดทั้งสิ้น

ดังมีความอธิบายไว้ว่า “ธรรมชาติใด พิจารณาในสัตว์ทั้งหลายพอประมาณ ด้วยการไม่รัก ไม่ชัง คือสละความวุ่นวายที่เนื่องด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา ไม่มีแหว และมิสภาพเข้าถึงความเป็นกลาง” (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2512: 210) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์เอาไว้ว่า

“อุเบกขา” หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง วางใจเฉยได้และไม่ยินดียินร้าย” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 362)

พอสรุปได้ว่า อุเบกขา หมายถึง การวางเฉยในสรรพสัตว์ทั้งหลายปราศจากอคติใด ๆ แต่ยังคงมีความเมตตา กรุณา มุทิตา ในสรรพสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น แต่เป็นการปล่อยวางหรือวางเฉยด้วยเหตุและผล คือพิจารณาว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน

2. ลักษณะอุเบกขาธรรม

พระพุทธโฆษาจารย์ ได้อธิบายลักษณะของอุเบกขาธรรมไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. อุเบกขามีลักษณะความเป็นกลางในสัตว์ทั้งหลาย
2. มองดูความเสมอภาคในสรรพสัตว์ทั้งหลาย
3. มีความวางเฉยต่อความเกลียดชังในสัตว์ทั้งหลาย
4. ปัญญาที่พิจารณาเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นบ่อเกิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ ปัญญาที่พิจารณาเช่นนี้ เป็นเหตุใกล้ของลักษณะอุเบกขา
5. การวางเฉยต่อความเกลียดชังและไม่มีความรักเป็นความสมบูรณ์แห่งอุเบกขา

6. การเกิดขึ้นแห่งอัญญาอุเบกขาโดยอาศัยกามคุณอารมณ์ เป็นความเสียหายแห่งอุเบกขา

7. การวางเฉยด้วยอำนาจโมหะเป็นเหตุใกล้ของอุเบกขา

8. รากะและโทษะเป็นศัตรูใกล้ของอุเบกขา (พระพุทธโฆษาจารย์, 2546: 265/560)

ลักษณะความสำคัญของอุเบกขาก็คือสภาวะความเป็นกลาง กล่าวคือ มีความเสมอภาคกัน การพิจารณาโดยการรู้ชัดว่า สรรพสัตว์อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมเป็นสาเหตุเฉพาะของอุเบกขา ส่วนการทำลายความเกลียดชังและอคติ 4 เป็นเป้าหมายสูงสุดของการใช้อุเบกขา ลักษณะบางประการของอุเบกขาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสเอาไว้ในอุเบกขาสูตรว่า “อุเบกขาที่บุคคลเจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่อย่างผาสุก” (ส.ม. (ไทย), 19/246/194) ลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งของอุเบกขาในพระพุทธศาสนาก็คือเป็นสภาวะที่ปราศจากความรู้สึกสุขหรือทุกข์ เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรมอย่างลึกซึ้ง ดังที่พระพุทธโฆษาจารย์ ผู้รจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้อธิบายว่า “อุเบกขามีลักษณะทำให้จิตและความรู้สึกต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างสมบูรณ์ มีหน้าที่ตรวจดูความบกพร่องหรือความผิดปกติของจิตอยู่เสมอ มีสภาวะปรากฏอยู่ด้วยความมีจุดยืนของตนเอง” (บุญญ์ นิลเกษ, 2534: 5-6) อุเบกขาธรรมเป็นธรรมขั้นสูง ที่ต้องมีความเมตตา กรุณา มุทิตา ถึงจะมีความอุเบกขาได้

2.3 การใช้อุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนา

ในครั้งพุทธกาลปรากฏว่า พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระอานนตน์นำเอาหลักอุเบกขาธรรมมาใช้ในการสอน ก็คือการลงโทษพระฉันทะ เพราะพระฉันทะถือตนว่ามีความ

ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า ใครสอนใครเตือนก็ไม่เชื่อฟัง แม้แต่พระพุทธเจ้าทรงสอน ท่านก็ไม่เชื่อ การลงโทษนี้เรียกว่า พรหมทัณฑ์ คือ ไม่ว่าพระฉันทะจะทำอย่างไร จะพูดอย่างไร จะคิดอย่างไร ก็ปล่อยให้พระฉันทะ ทำ พูด คิด ตามความพอใจแต่ผู้เดียว พระภิกษุรูปอื่น ๆ จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ไม่ตักเตือน ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เปรียบประดุจพระฉันทะไม่มีตัวตนอยู่ในโลก ในเวลาไม่นาน พระฉันทะก็รู้สึกว่าเขา มีความสลดสังเวช ต่อมา ท่านอึดอัด ระอาใจ และรังเกียจที่จะอยู่ด้วยพรหมทัณฑ์ เริ่มถอดถอนความยึดมั่นถือมั่นในตนลง จึงหลีกออกอยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร ไม่นานเท่าไรนัก ท่านได้บรรลุพระอรหันต์ เป็นที่สุด พรหมจรรย์ ได้รู้ชัดแล้วว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี (วิ.จุล. (ไทย), 7/445/386)

เหตุการณ์หนึ่ง เมื่อครั้งที่นางมาคันทิยาจ้างให้คนไปด่าพระพุทธเจ้า ด้วยคำหยาบคายต่าง ๆ นานา เพราะโกรธแค้นที่พระพุทธเจ้าปฏิเสธนางและเปรียบเปรยนางเต็มไปด้วยสิ่งสกปรก นางผูกใจเจ็บในพระพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก แต่พระองค์หาได้สนพระทัยไม่ เพราะต้องการอนุเคราะห์แก่พราหมณ์และพราหมณ์ผู้เป็นบิดามารดาของนางมาคันทิยา ทรงแสดง อนุปุพพิทกา พรรณนาเรื่องการให้ทาน รักษาศีล โทษของกาม และอานิสงส์ของการออกจากกาม เพื่อฟอกศรัทธาของพราหมณ์ทั้งสอง จนทรงเห็นว่ามีจิตใจอ่อน ควรที่จะแสดงธรรมเทศนาชั้นสูง คืออริยสัจ 4 จบลงด้วยการสำเร็จมรรคผลของพราหมณ์และพราหมณ์ โดยวางเฉยต่อนางมาคันทิยา นางมาคันทิยาเมื่อได้โอกาสแก้แค้น จ้างคนให้ไปด่าพระพุทธเจ้าด้วยถ้อยคำคำด่าบาดหูอย่างรุนแรงที่สุดในสมัยนั้น คือเจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนบ้า เจ้าเป็นอูฐ เจ้าเป็นวัว เจ้าเป็นลา เจ้าเป็นสัตว์นรก เจ้าเป็นสัตว์เดรัจฉาน สุกติของเจ้าไม่มี และเจ้าหวังทุกดีได้อย่างเดียว แต่พระองค์ไม่ได้ยินดียินร้ายกับคำด่าเหล่านี้ พระอานนท์กังวลใจแทนเป็นอย่างมาก จึงทูลนิมนต์ให้พระองค์เสด็จไปพำนักอยู่ที่อื่น เพราะที่แห่งนี้ คนด่าเยาะเหลือเกิน

พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามพระอานนท์ว่า “จะไปไหน?”

พระอานนท์ทูลตอบว่า “ไปเมืองอื่น เช่น สาวัตถิ ราชคฤห์ สาเกตุ หรือเมืองอื่น ๆ ที่เขาไม่ด่า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามอีกว่า “ถ้าไปเมืองอื่นอีก เขายังด่าอยู่ ให้ทำเช่นไร?”

พระอานนท์ทูลว่า “ถ้าเมืองนั้นเขายังด่าอยู่ ก็ให้ไปที่อื่นอีก”

พระพุทธเจ้าตรัสถามอีก “หากไปเมืองอื่น เขายังด่าอีก ให้ทำเช่นไร?”

พระอานนท์ทูลตอบว่า “ให้ไปยังเมืองอื่นต่อ”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อย่าเลย เรื่องเกิดขึ้นในที่ใด ควรให้ระงับลง ณ ที่นั้นเสียก่อน แล้วจึงค่อยไป เรื่องที่เกิดขึ้นนี้ จะไม่ยืดยาวเกิน 7 วัน” พระองค์ทรงใช้อุเบกขาธรรมและขันติธรรมในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ ดังพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “เราจักอดทนต่อ

ถ้อยคำล่วงเกินของผู้อื่น ดังข้างศึกในสงครามอดทนต่อลูกศร ซึ่งมาจากทิศทั้ง 4 เพราะคนส่วนมากเป็นคนทุศีล บุคคลย่อมนำสัตว์พาหนะที่ฝึกแล้วไปสู้ที่ประชุม ในหมู่มนุษย์ บุคคลใดอดกลั้นถ้อยคำที่ล่วงเกินของบุคคลอื่นได้ ผู้นั้นได้ชื่อว่า ได้ฝึกตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในบรรดาม้าทั้งหลาย มีม้าอัสตร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพและพญาช้างกฤษณะที่ได้รับการฝึกดีแล้ว ถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ แต่บุคคลที่ได้รับการฝึกตนดีแล้ว ประเสริฐกว่าสัตว์ที่ได้รับการฝึกเหล่านี้เสียอีก” (ขุ.ธ.อ. (ไทย), 40/286)

อีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าวิฑูทกะ โอรสพระเจ้าปเสนทิโกศล เมื่อได้ครองราชสมบัติแล้ว ทรงระลึกถึงเวลาที่พวกเจ้าศากยจะก่อไว้ จึงยกกองทัพไปเพื่อจะล้างแค้นพวกเจ้าศากยที่ดูหมิ่นตน พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องจึงเสด็จไปประทับ ณ ต้นไม้ ที่มีใบโปร่งแสงต้นหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในแคว้นสักกะ ดักทางตรงที่กองทัพพระเจ้าวิฑูทกะจะผ่านไป เมื่อพระเจ้าวิฑูทกะเสด็จไปถึงที่นั่น ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธเจ้าประทับอยู่ จึงเสด็จเข้าไปถวายอภิวัตนิมนต์ให้เสด็จไปประทับที่ร่มไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งอยู่ในเขตแคว้นโกศลซึ่งมีใบหนาที่บสนิดดีกว่า แต่พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบว่า “ช่างเถอะ มหาบพิตร ร่มเงาของญาติเย็นสบายดี” พระเจ้าวิฑูทกะก็ทรงทราบว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาคุ้มครองพระญาติ จึงถวายบังคมยกกองทัพกลับกรุงสาวัตถี แต่เมื่อทรงนึกถึงการดูหมิ่นของพวกเจ้าศากยจะขึ้นมาอีก ความแค้นอาฆาตก็พุ่งขึ้นจึงยกกองทัพไปอีกถึง 2 ครั้ง พระพุทธเจ้าก็เสด็จไปประทับนั่งให้เห็นอย่างนั้น ทำให้พระองค์ต้องยกทัพกลับ ในวาระสุดท้ายพระพุทธเจ้าทรงใช้อุเบกขาธรรม เพราะทรงเห็นบุพกรรมของพวกเจ้าศากยที่ทำไว้หนักนัก ทรงพิจารณาถึงสรรพสัตว์ต่างมีกรรมเป็นของตนเอง เมื่อพระเจ้าวิฑูทกะยাত্রาทัพออกไปไม่เห็นพระพุทธเจ้าก็บุกทะลวงเข้าไปจนถึงกรุงกบิลพัสดุ์ แล้วสั่งให้ฆ่าพวกเจ้าศากยตายไปเป็นจำนวนมาก กระทั่งแม่แต่ทารกที่ยังดิ้นนมอยู่ก็ไม่ไว้ชีวิต แต่พวกเจ้าศากยที่หนีรอดไปได้ด้วยกลอุบายก็มีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย (ขุ.ธ.อ. (ไทย), 41/34-37)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า กรอบแนวคิดเรื่องอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนา มีการเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ เช่น เรื่องพระฉันทะ เชื่อมโยงเรื่องเมตตา กรุณา มุทิตา และกรรม เรื่องที่สอง “นางมาคันทิยาจ้างให้คนไปด่าพระพุทธเจ้า” เกี่ยวโยงเรื่องกรรมและขันติ และเรื่องที่สาม “พระเจ้าวิฑูทกะยাত্রาทัพออกไปเช่นฆ่าเจ้าศากย” เกี่ยวโยงกับเรื่องเมตตา กรุณา มุทิตาและกรรมอยู่ด้วย เพราะพระพุทธเจ้าทรงทราบว่าอย่างไรก็ทรงห้ามพระเจ้าวิฑูทกะไม่ได้ เพราะด้วยกรรมเก่าของพระประยูรญาติที่เคยไปรยาพิชลงในแม่น้ำฆ่าสัตว์เป็นจำนวนมาก กรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะของ 1) ความเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ 2) ความเป็นกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลในตัว 3) เป็นกฎเกณฑ์ที่สามารถนำมาตัดสินการกระทำทางจริยธรรมได้ 4) เป็นกฎเกณฑ์ที่มีเงื่อนไขนำไปโยงสู่เรื่องวิภูฏะการเวียนว่ายตายเกิดหรือแม้ที่สุดยังเชื่อมโยงให้เห็นถึงกระบวนการดำเนินไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ถึงการสิ้น

กรรมหรือการบรรลุธรรมได้ด้วย (พระกัมพล อายุโท (เอี่ยมอัมพร), 2554: 91) เมื่อพิจารณาถึงเรื่องการสอนด้วยอุเบกขาธรรม จะพบว่า ไม่ใช่สอนด้วยอคติ ด้วยโทสะหรือโมหะ แต่การสอนด้วยอุเบกขาก็ยังคงมีหลักธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และพิจารณาในเรื่องกรรมของบุคคลนั้นด้วย เป็นฐานเพื่อนำไปสู่ปลายยอดคืออุเบกขา คือ การปล่อยวาง เพิกเฉย

3. หวู่-เว่ยในลัทธิเต๋า

1. ความหมายของ หวู่-เว่ย

คำว่า หวู่-เว่ย (wu-wei) หมายถึง หลักกรรมหรือการกระทำโดยไม่กระทำ คำว่า “wei” ใช้เป็นกริยา หมายถึง การกระทำ เป็นหนึ่งในแนวคิดจริยธรรมที่สำคัญที่สุดของเต๋า ที่ค่อนข้างเข้าใจยาก เพราะความหมายไม่ตรงกับตัวอักษร

2. ลักษณะของหวู่-เว่ย

ลักษณะของหวู่-เว่ย คือ ไม่ใช่ความหมายที่ปราศจากเหตุผลหรือการกระทำที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ (Chad Hansen, 1992: 213) แต่เป็นภาวะที่เกิดขึ้นจากการตื่นรู้จากกิเลส ท่านเหลาจื้อจึงกล่าวเอาไว้ในเต๋าเต๋อจิง บทที่ 43 เป็นโคลกเพียงว่า

ข้าพเจ้าจึงรู้คุณประโยชน์ของการกระทำโดยไม่กระทำ (หวู่-เว่ย)

และการสอนโดยปราศจากการถ้อยคำ

คุณค่าของการกระทำโดยไม่กระทำนั้น

ย่อมไม่อาจหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบได้ในจักรวาล

ด้วยเหตุนี้ การกระทำโดยไม่กระทำกลับเป็นที่เข้าใจกันน้อยเหลือเกิน (พจนานันท์ จันทร์สันติ, 2544: 127)

คำสอนนี้ไม่ได้หมายถึงให้หยุดทำ หรือไม่ให้ทำอะไรเลย แต่หมายถึงทุกสรรพสิ่งมันมีความเป็นธรรมชาติอยู่ในตัวของมัน ในวงจรชีวิตของมันเอง ไม่ทำอะไรฝืนขัดแย้งจากธรรมชาติ ดุจกระแสน้ำที่ไหลจากภูเขา อันเป็นธรรมชาติของน้ำไหลที่มักไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ หลักการนี้เน้นให้มนุษย์เห็นความสมดุลระหว่างเหตุกับผล หรือความพอดีในธรรมชาติ เพราะทุกสิ่งย่อมมีความพอดีหรือความสมดุลในตัวของมันเอง โดยไม่ต้องมีอะไรมาแทรกแซง คนที่จะเข้าใจธรรมชาติในสิ่งเหล่านี้ได้ดีก็ต้องใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เพื่อที่จะได้เข้าใจ เข้าถึง และรู้จักความเป็นไปของวงจรชีวิต การตื่นรนพยายามเอาชนะธรรมชาติ และฝืนความจริงจากธรรมชาติ อาจกระทำได้ แต่ก็ทำได้ไม่นาน ดังที่เหลาจื้อได้กล่าวเอาไว้ใน เต๋าเต๋อจิง บทที่ 24 ว่า

“ผู้ที่ยืนหยัดบนปลายเท้า จะยืนอยู่ได้ไม่นาน ผู้ที่เดินเร็วเกินไป มักจะเดินไปได้ไม่ไกล” (พจนานันท์ จันทร์สันติ, 2544: 84)

จากคำกล่าวนี้ ทำให้เราได้รู้หลักการของปรัชญาเหลาจื้อว่า การทำอะไรที่ฝืนธรรมชาติ ทำได้แต่จะได้นานและไม่ดี แต่เมื่อทุกอย่างปล่อยให้ไปตามวิถีทางของมัน

เอง คือ การดำเนินไปตามทางแห่งหฺวู่-เว่ย ธรรมชาติจะกลมกลืนทุกอย่างให้เป็นไปตามวิถีทางของเหตุและผลเอง

3. การใช้หฺวู่-เว่ยในลัทธิเต๋า

หลักคำสอนนี้อาจจะเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจ หากพิจารณาตามบริบทของหลักคำสอนของเหลาจื้อ จะพบว่า หลักการกระทำโดยไม่กระทำ ก็คือ การสอนโดยไม่ให้รู้ว่าสอน แม้แต่หลักในด้านการเมืองการปกครอง เหลาจื้อแนะนำให้ผู้ผู้นำปกครองประชาชนโดยไม่ให้รู้ว่าประชาชนกำลังถูกปกครอง ให้ทุกอย่างเป็นไปตามวิถีทางแห่งธรรมชาติของมันเอง กล่าวคือไม่ฝืนธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น เอน้ำขึ้นใส่ไว้ในแก้ว หากต้องการให้มันใส ไม่ต้องทำอะไร รอให้มันตกตะกอนเอง ตรงกันข้ามยิ่งแกว่งแกว่งน้ำมากเท่าไร น้ำกลับจะยิ่งขุ่นมากเท่านั้น อีกตัวอย่างหนึ่ง เวลาพ่อแม่รู้ว่า ลูกไปทำความผิดมา พ่อแม่บางคนสอนโดยการนั่งเงียบ ลูกก็รู้โดยธรรมชาติว่า พ่อแม่รู้ ไม่กล้าเข้าใกล้ในขณะที่ตนกำลังทำความผิดมา การนั่งเงียบ คือ อากาสอนโดยลักษณะการกระทำโดยไม่กระทำ ดังที่เหลาจื้อกล่าวเอาไว้ในเต๋าเต๋อจิง บทที่ 2 ว่า

..... ฯลฯ.....

เพราะฉะนั้นนักปราชญ์จึงกระทำด้วยการไม่กระทำ

สั่งสอนโดยไม่ต้องเอ่ยวาจา

การงานทั้งหลายก็สำเร็จลุล่วงไป (พจนานุกรมจีน-ไทย, 2544: 44)

หลักกรรมหรือการกระทำโดยไม่กระทำในเต๋า เหลาจื้อไม่ได้พูดถึงหลักการและวิธีการหรือลักษณะความหมายของหฺวู่-เว่ยอย่างชัดเจนว่า หลักธรรมนี้ต้องทำอย่างไร เป็นเพียงแต่คำพูดที่เป็นปริศนาธรรมที่กล่าวเอาไว้ในแต่ละโคลง ให้คิดในแง่ของปรัชญาเอาไว้เท่านั้น จึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจและตีความ เพราะเนื้อหาในเต๋าเต๋อจิงก็เป็นหนังสือเพียงสั้น ๆ ซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากหลักอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีแบบอย่างในการนำมาใช้อย่างชัดเจน

4. ความเหมือนและแตกต่างระหว่างอุเบกขาธรรมและหฺวู่-เว่ย

อุเบกขาธรรม ในพระพุทธศาสนาเน้นความรู้สึก เวทนา เมตตา กรุณา ต่อเพื่อนมนุษย์หรือสรรพตามความหมายทั่วไปก็คือ การวางใจต่อสรรพสัตว์ไม่เอนเอียงด้วยความชอบหรือชัง วางใจเฉยได้ไม่ยินดียินร้าย เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ และรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรม หรือตามควรแก่เหตุ นั้น ความรู้สึกวางใจเฉยดู เมื่อพิจารณาลักษณะของอุเบกขามีลักษณะดังนี้

1. อุเบกขามีอาการเป็นไปอย่างกลาง ๆ ในสัตว์ทั้งหลาย
2. มีการมองดูในสัตว์ทั้งหลายด้วยความเสมอกัน
3. มีการสงบความเกลียดและวางเฉยในสัตว์ทั้งหลาย

4. มีปัญญาพิจารณาว่า สัตว์ทุกชนิด ต้องรับผิดชอบการกระทำของตนเอง สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้จะสุขหรือทุกข์ อยู่ที่ตัวเขาเอง

5. การเข้าไปสงบความเกลียดชังและไม่มีความรัก เป็นความสมบูรณ์แห่งอุเบกขา

เราอาจสรุปอุเบกขาในพระพุทธศาสนาได้ 2 ประการ คือ

1. หมายถึง สภาวะจิตที่พิจารณาเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายมีความเสมอกันโดยกรรม และเป็นไปตามอำนาจของกรรม จึงสามารถรักษาความเป็นกลางเอาไว้ กล่าวคือ แม้จะมีจิตประกอบไปด้วยเมตตา กรุณา และมุทิตา แต่เมื่อพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการจะพบว่า สัตว์ทั้งหลายจะสุขหรือทุกข์เป็นไปตามอำนาจของกรรมคือการกระทำของเขาเอง เมื่อคิดได้ดังนี้ ย่อมสามารถทำให้ละความขวนขวายที่จะช่วยเหลือในเหตุสุดวิสัยที่มีกรรมเป็นตัวกำหนด ตามความหมายที่ว่า สละความขวนขวายที่เนื่องด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และเข้าถึงความเป็นกลาง

2. หมายถึง จิตที่เสวยอารมณ์ที่ไม่สุขไม่ทุกข์ หมายถึง จิตใจที่ไม่หวั่นไหวในการรับรู้อารมณ์ที่น่าพอใจหรือไม่พอใจ ไม่ถูกชักจูงให้เกิดความคิดปรุงแต่ง

อย่างไรก็ตาม อุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาต้องมาคู่กับพุทธิปัญญาเสมอ เพราะต้องรู้ว่า อะไรคือความจริง อะไรคือความถูกต้อง อะไรคือความดีงาม อะไรคือหลักการ เป็นต้น แล้วจึงปฏิบัติคือมีอุเบกขาได้ ดังนั้น อุเบกขาจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งพุทธิปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539: 22) อันมีความเมตตา กรุณา มุทิตาในพรหมวิหารธรรม เป็นฐานสำคัญที่จะทำให้ไปถึงอุเบกขาได้อย่างไม่มีอคติใด ๆ หลักอุเบกขาธรรมสามารถเชื่อมโยงไปหาหลักธรรมอื่น ๆ ได้ หรือหลักธรรมอื่น ๆ สามารถเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลักอุเบกขาธรรมได้ เช่น

1) **หลักโยนิโสมนสิการ** คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องกับสัจจะ ซึ่งจะช่วยให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและสามัญญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย คิดเป็นทางหรือคิดถูกทาง ในแง่ความสัมพันธ์กับอุเบกขา เนื่องจากลักษณะเด่นของโยนิโสมนสิการ คือเป็นวิถีทางแห่งปัญญาหรือกระบวนการคิดตามแนวทางแห่งปัญญาและอุเบกขาต้องอาศัยความรู้คือ ปัญญา นั่นแสดงว่า อุเบกขาต้องมาคู่กับปัญญาเสมอ เพราะต้องรู้ว่า อะไรคือความจริง อะไรคือความถูกต้อง อะไรคือความดีงาม อะไรคือหลักการ แล้วจึงปฏิบัติ คือมีอุเบกขาได้ ดังนั้น อุเบกขาจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งปัญญา สรุปได้ว่าการเกิดขึ้นของโยนิโสมนสิการจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยส่งเสริมและเกื้อหนุนให้เกิดปัญญา และปัญญานี้เองที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเกิดอุเบกขาประเภท “ญาณอุเบกขา” หรือท่าทีความวางเฉยด้วยปัญญาในฐานะเป็นสัมปยุตตธรรมของอุเบกขา เพราะหากขาดปัญญาซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญแล้ว การแสดงท่าทีวางเฉยหรือการถืออุเบกขาย่อมตกไปในฝ่ายแห่ง “อัญญาอุเบกขา” คือ การวางเฉยด้วยอำนาจโมหะซึ่งเป็นธรรม ฝ่ายอกุศลที่ควรละโยนิโสมนสิการจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นปัจจัยให้เกิดอุเบกขา

2) อุเบกขาในพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่เราสามารถพิจารณาได้จากเนื้อหาของพระสูตรหลาย ๆ พระสูตร เช่น มหาโควินทสูตร ซึ่งได้กล่าวถึงอดีตชาติที่พระพุทธองค์ทรงเสวยพระชาติเป็นมหาโควินทพราหมณ์ พระองค์เคยเจริญอุเบกขาจิตแผ่ไปในสรรพสัตว์อย่างไม่มีขอบเขต ดังข้อความว่า “มหาโควินทพราหมณ์มีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ 1 ทิศที่ 2 ทิศที่ 3 แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบูรณ์ และเป็นหัตถ์คตะ (ที.ม. (ไทย), 10/327256) ในมหาสุทฺถสสูตรก็พบข้อความในทำนองเดียวกันว่า พระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าเรื่องการเจริญอุเบกขาจิตของพระเจ้ามหาสุทฺถสะให้พระอานนท์ฟัง สาระสำคัญของเรื่องการแผ่อุเบกขาจิตเป็นเช่นเดียวกันกับที่กล่าวมาในมหาโควินทสูตร (ที.ม.(ไทย), 10/262/194)

ส่วนห้วงเว่ยในลัทธิเต๋า มุ่งเน้นให้มนุษย์เข้าถึงและเข้าใจวิถีทางแห่งธรรมชาติธรรมะในพระพุทธศาสนา ก็หมายถึงธรรมชาติด้วยเช่นกัน วิถีทางแห่งธรรมชาติคือห้องเรียนแห่งเต๋าและพระพุทธศาสนา จะเห็นได้จากการที่เหลาจื้อเน้นให้ผู้คนอยู่กับธรรมชาติอย่างสันติ ในพุทธประวัติพระพุทธเจ้าเองก็อาศัยธรรมชาติ ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานที่มีฉากแห่งธรรมชาติอยู่เบื้องหลังเสมอ เหลาจื้อกล่าวเอาไว้ในเต๋าเต๋อจิง บทที่ 23 ว่า

“การพูดมากนั้นถือว่าขัดกับหลักธรรมชาติ เพราะแม้แต่พายุพัดหนักก็ยังพัดไม่ถึงเช้า แม้แต่ฝนตกก็ยังตกไม่ถึงวัน ...แม้แต่ธรรมชาติก็ยังไม่สามารถทำให้สิ่งใดยาวนานได้ แล้วใครเล่าจะทำการเหล่านี้ให้ได้น้อยกว่าธรรมชาติได้” (พจนานุกรม จันทรสันติ, 2544: 82)

และในบทที่ 22

“นักปราชญ์ยอมไม่ไ้้อวดตน เหตุนี้ เขาจึงได้รับการยกย่อง” (พจนานุกรม จันทรสันติ, 2544: 79)

มีข้อสังเกตว่า ถึงแม้หลักอกรรม (ห้วง-เว่ย) อาจดูไม่สลับซับซ้อนเหมือนหลักอุเบกขาในพระพุทธศาสนาที่มีหลักธรรมอื่น ๆ มาหนุนเป็นฐาน แต่เป้าหมายระหว่างอุเบกขาธรรมและห้วง-เว่ย ต่างก็กล่าวถึงหลักธรรมชาติในจิตใจของคนที่ยึดจากอคติใด ๆ ที่ฐิมานะของคน ถึงแม้จะเรียกชื่อแตกต่างกัน แต่อุเบกขาและห้วง-เว่ยก็คือกฎธรรมชาติของมนุษย์อย่างหนึ่ง ที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งใด ๆ จากปัจจัยภายนอกจากอำนาจสิ่งลึกลับ มาปรุงแต่งกฎธรรมชาติยอมมีหนึ่งเดียว ส่วนการนิยามเรียกชื่ออาจเป็นสิ่งที่มนุษย์เพียงสมมติขึ้นมาเพื่อเรียกขาน เมื่อนำเอาเรื่องราวที่ได้ยกเอาไว้ในเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา คือเรื่องพระฉันทะ มีความสอดคล้องกับหลักของเต๋า ในบทที่ 2 คือ

เพราะฉะนั้น นักปราชญ์จึงกระทำโดยการไม่กระทำ
สั่งสอนโดยไม่ต้องเอ่ยวาจา

การทำงานทั้งหลายก็สำเร็จลุล่วงไป (พจนานุกรมสันติ, 2544: 44)

เรื่องที่สอง การเพิกเฉยต่อคำดำของพระพุทธเจ้า คราวที่นางมาคันทिया้างคนให้ไปดำพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงตรัสเอาไว้ว่า “คนจะดำได้ไม่เกิน 7 วัน”

เหล่าจื้อ ก็ได้กล่าวเอาไว้ใน เต๋าเต๋อจิง บทที่ 23 ว่า

การพูดมากนั้นถือว่าขัดกับหลักธรรมชาติ เพราะแม้แต่พายุพัดหนักก็ยังไม่ถึงเช้า แม้แต่ฝนตกก็ยังไม่ถึงวัน...แม้แต่ธรรมชาติก็ยังไม่สามารถทำให้สิ่งใดยาวนานได้ แล้วใครเล่าจะทำการเหล่านี้ให้ได้น้อยกว่าธรรมชาติได้ (พจนานุกรมสันติ, 2544: 82)

ท้ายที่สุดของการปล่อยวางในการยกทัพของพระเจ้าวิทูชกะ ที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปห้ามทัพถึงสองครั้ง เมื่อครั้งที่สามพระองค์ทรงเห็นว่าเป็นกรรมเก่าของเจ้าศากยะทั้งหลายที่ร่วมกันกระทำความผิดอดีต ที่ไม่อาจจะฝืนให้เป็นอื่นได้ จึงไม่ได้เสด็จไปห้ามอีก ดังที่เหล่าจื้อได้กล่าวเอาไว้ใน เต๋าเต๋อจิง บทที่ 24 ว่า “ผู้ที่ยืนเขย่งบนปลายเท้า จะยืนอยู่ได้ไม่นาน ผู้ที่เดินเร็วเกินไป มักจะเดินไปได้ไม่ไกล” (พจนานุกรมสันติ, 2544: 84)

พิจารณาจากหลักคำสอนและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพุทธประวัติเปรียบเทียบกับคำสอนในลัทธิเต๋า อาจสรุปได้ว่า ในพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า ต่างก็มีการสอนในเรื่องอุเบกขาหรือการปล่อยวาง ในอภิปรัชญาของเต๋าเหล่าจื้อได้พูดถึงการไม่ยึดติดกฎระเบียบ เหมือนกับว่ากฎระเบียบคืออัตรานี้ที่ทำให้ผู้คนยึดติด คำกล่าวที่ว่า “เมื่อปล่อยวาง จึงว่าง” จึงเป็นอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า

5. สรุป

จากการที่ได้เสนอมา เราสามารถสรุปได้ตามคำอธิบายหลักการใช้ พรหมวิหารธรรม ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้สรุปไว้ในหนังสือ นิติศาสตร์แนวพุทธ ถึงหลักความจริงของชีวิตมนุษย์ เมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ 4 อย่าง ซึ่งจะต้องรู้เท่าทันและเลือกปฏิบัติตามหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ให้ถูกต้องเหมาะสมตามสถานการณ์นั้น ๆ คือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2555: 83-84)

สถานการณ์ที่ 1 เมื่อเพื่อนมนุษย์มีความเป็นอยู่อย่างปกติสุขไม่เดือดร้อน ไม่มีอันตราย ไม่มีปัญหาอะไร พระพุทธศาสนาสอนให้ใช้หลักเมตตา คือความรักความอยากให้เขาเป็นสุขและเป็นความปรารถนาในท่าทีของความเป็นกัลยาณมิตร

สถานการณ์ที่ 2 เมื่อเพื่อนมนุษย์ตกต่ำ เดือดร้อน มีทุกข์ มีปัญหา พระพุทธศาสนาสอนให้มีความรู้สึกกรุณา เห็นอกเห็นใจ ในความทุกข์และคิดที่จะช่วยปลดปล่อยหรือทำ อย่างใดอย่างหนึ่งให้เขาพ้นจากความทุกข์ เท่าที่เราจะช่วยเหลือได้

สถานการณ์ที่ 3 เมื่อมนุษย์ประสบความสำเร็จ มีความสุข ในลาภ ยศ สรรเสริญ มียศถาบรรดาศักดิ์ จากผลการกระทำอันเป็นสัมมาอาชีวะ พระพุทธศาสนาสอนให้แสดงความรู้สึกชื่นชมยินดี ส่งเสริมสนับสนุนในความสุขความสำเร็จตามควรแก่การกระทำของผู้นั้น

สถานการณ์ที่ 4 เมื่อเพื่อนมนุษย์ประสบกับกฎธรรมชาติดีหรือได้รับผลการกระทำตามกฎธรรมชาติคือตามความเป็นไปแห่งเหตุปัจจัย พระพุทธศาสนาสอนให้ย้ายจากจริยธรรมที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ให้กลับมาตั้งอยู่บนฐานแห่งสัจธรรมคือการยอมรับความจริงตามกฎธรรมชาติคือใช้หลักอุเบกขา ไม่ใช่ยอมรับหรือหลงยึดอยู่กับบัญญัติธรรมตามใจชอบ แต่เป็นการยอมรับด้วยการวางใจเป็นกลางในสถานการณ์ที่เพื่อนมนุษย์ได้รับตามธรรมนิยามนั้น ๆ เป็นท่าทีของความนิ่งเฉยเพื่อรักษาธรรม บทที่ 79 เป็นธรรมที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม

จะเห็นได้ว่า พรหมวิหารธรรม เป็นธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ถ้ามนุษย์อยู่ด้วยกันโดยมีน้ำใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันตามสถานการณ์ทั้ง 3 ดังกล่าวข้างต้น โลกมนุษย์จะอยู่อย่างสันติ ในขณะที่สถานการณ์ที่ 4 มีความสำคัญในฐานะเป็นฐานรองรับให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวดำเนินไปได้ด้วยดีและทำให้สังคมเกิดสันติสุข หรืออาจกล่าวได้ว่าอุเบกขาเป็นหลักธรรมคุมท้าย กล่าวคือ เมื่อสังคมมีแต่ความเมตตา กรุณา และมุทิตา โดยไม่มีอุเบกขา อาจเสียสมดุลในสังคม เพราะยังมีคนอื่นจำนวนมากที่ชอบหวังพึ่งคนอื่น โดยไม่หวังพึ่งตนเอง หากผู้คนในสังคมที่หวังแต่พึ่งคนอื่น โดยไม่หวังชวนชวยพึ่งความสามารถตนเอง มักทำให้คนในสังคมนั้นอ่อนแอ เฉื่อยชา หรือทำให้เกียจคร้าน

หลัก ห่วง-เว่ย ในเต๋า นอกจากจะมีลักษณะคล้ายหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในเรื่องของอุเบกขาธรรมแล้ว ยังมีหลักการที่คล้ายกัน คือ การไม่ยึดมั่นถือมั่น การไม่เกียดชัง การไม่ยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง อุเบกขาธรรมและห่วง-เว่ย จึงมีหลักการและเป้าประสงค์คล้ายกัน ดังที่ท่านเหลาจื๊อกล่าวเอาไว้ในบทที่ 49 ว่า “*ปราชญ์อยู่ในโลกอย่างสงบกลมกลืน มีใจกรุณาต่อทุกคน คนในโลกก็จะมีน้ำใจดีงาม ท่านดูแลประชาชนเหมือนดังบุตรของตน*” (พจนานุกรมสันติ, 2544: 139) อุเบกขาในพระพุทธศาสนาที่จะสมบูรณ์แบบต้องมีความเมตตา กรุณา และมุทิตาเป็นฐานรองรับอุเบกขา จึงจะเป็นอุเบกขาที่ปราศจากโมหะและเป็นอุเบกขาที่สมบูรณ์แบบ ในส่วนของห่วง-เว่ยในทัศนะของเหลาจื๊อ เป็นการกระทำที่ปราศจากกิเลส ต้องมีเหตุและผล มีใจกรุณาต่อทุกคน อันมีธรรมชาติแห่งความดีงามเป็นฐานรองรับ

เมื่อนำเอาหลักอุเบกขาและห่วง-เว่ยนำมาประยุกต์ร่วมกัน สามารถย่อให้เหลือ 2 อย่าง คือ

1. กฎธรรมชาติ เป็นเรื่องที่ว่าด้วยเหตุผล
2. กฎมนุษย์ เป็นเรื่องที่ว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ ที่จะต้องใช้หลักอุเบกขา และห่วง-เว่ยในการอยู่ร่วมกันให้เกิดปกติสุขในสังคม

กฎทั้งสองอย่างนี้ เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันหรือต้องมีความสมดุลกัน คือจะมีแต่ความเมตตา กรุณา และมุทิตาอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ จะมีแต่หลักอุเบกขาและหฺวู-เว่ยอย่างเดียวก็ได้ เพราะยอมทำให้สังคมเกิดความเล็งน้ำใจต่อกัน มนุษย์ต้องอาศัยธรรมชาติ และในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ต้องมีกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อไว้ควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกัน ในฐานะพระพุทธศาสนาและเต๋าต่างก็เป็นรากฐานวัฒนธรรมของเอเชีย อุเบกขาและหฺวู-เว่ย จึงเป็นหลักสำคัญ ในการจะทำให้สังคมเกิดความสุข และสามัคคีต่อชีวิต สังคมและประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎก ภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระสูตรและอรรถกถาแปล**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544.
- พจนานันท์ จันทรสันติ. **วิถีปรัชญานิพนธ์แห่งคัมภีร์เต๋าเต็กเก็งของปราชญ์เหลาจื้อ**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544.
- หลวงเทพดรญาณานุศิษฐ์. **สัททนต์ปกรณ์ ธาตุมาลา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ, 2509.
- บุญย์ นิลเกษ. **อุดมการณ์ชีวิตแบบโพธิสัตว์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: B&B Publishing, 2534.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- _____. **จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์, 2546.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2555.
- พระพุทธโฆษาจารย์. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, 2546.
- พระภุชงค์. **หอมแก้ว. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ พระสงฆ์กับการเมืองไทย**. 27 ธันวาคม 2551.

- พระสัทธรรมโศติกะ ธรรมจักริยะ. **ปรมัตถ์โศติกะสมถกรรมฐานที่ปณี**. พระนคร: โรงพิมพ์ ยูนิทัตต์ พลัปลิเคชั่น, 2512.
- พระกำพล อายุโท (เอี่ยมอัมพร). “การศึกษาวิเคราะห์ เรื่องอุเบกขาบารมีในพระพุทธศาสนา เถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณีการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีของพรหมนารทะ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- Hansen, Chad. **A Taoist Theory of Chinese Thought: A Philosophical Interpretation**. New York: Oxford University Press, 1992.
- Kirkland, Russell. **Taoism: The Enduring Tradition**. London and New York: Routledge, 2004.
- Kohn, Livia. **Taoism Handbook**. Brill Press, 2000.
- _____. **The Taoist Experience: An Anthology**. Albany: SUNY Press, 1993.
- Komjathy, Louis. **Handbooks for Taoist Practice**. 10 vols. Hong Kong: Yuen Yuen Institute, 2008.
- Laozi. **Tao Te Jing**. translated by Ju Yanan. Boston: Harvard Square Publishing, 2008.
- Miller, James. **Taoism: A Short Introduction**. Oxford: One world Publications, 2003.
- Elizabeth Reninger. “Wu Wei: the Taoist Principle of Action in Non-Action”. [Computer Software]. <https://www.thoughtco.com/wu-wei-the-action-of-non-action-3183209>, [15 January 2018].

เหลียวหลังแลหน้าบ้านเมืองตะลุงเก่า ในอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
Looking Black and Forward to Old Talung City in
Praconchai District, Buriram Province

ธงชัย สีโสภณ

Thongchai Sisophon

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Faculty of Humanities and Social Science, Buriram Rajabhat University

E-mail: Boonsiso@hotmail.com

ได้รับบทความ: 22 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 8 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 9 ธันวาคม 2562

Received: October 22, 2019; Revised: December 8, 2019; Accepted: December 9, 2019

บทคัดย่อ

เมืองตะลุงเก่าเป็นชุมชนประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี มีคันน้ำล้อมรอบในลักษณะวงรี เป็นเนินดินหลังเต่าสูงประมาณสามเมตรอยู่กลางชุมชน พบหม้อดินเผาบรรจุอิฐาตุการฝังศพครั้งที่สองแบบเดียวกับชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ ยังพบแท่งเสมาหินตั้งอยู่ในเขตชุมชน และหม้อดินเผาเนื้อบางแบบวัฒนธรรมทวารวดี สันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ตั้งฐานทัพทหารขอมในสมัยโบราณ เมื่อประมาณร้อยกว่าปีที่ผ่านมากลุ่มตาวเข้ามามีอาศัยอยู่เพื่อเลี้ยงช้างศึกม้าศึกให้กับทางราชการสงคราม และตั้งเป็นอำเภอประโคนชัยเมื่อปี พ.ศ. 2460 อยู่ในเขตทุ่งเลี้ยงม้าเก่า ในปัจจุบันเมืองตะลุงเก่ามีการพัฒนาแหล่งน้ำคูเมืองโบราณ เป็นชุมชนการเกษตรกรรมมีจุดท่องเที่ยวส่วนสำคัญต่าง ๆ เพื่อสร้างรายได้มั่นคงให้ชุมชนที่สานต่อความรู้ทางประวัติศาสตร์แบบเก่าและใหม่ได้อย่างน่าศึกษาต่อไป

คำสำคัญ: เมืองตะลุงเก่า, ทวารวดี, ประโคนชัย

Abstract

Old Talung is a historical community of Dvaravati. There is a water canal surrounded in oval shape. The hill is about three meters high in the middle of the community. The burial of the second burial compound is similar to that of the Thung Kula Rong Hai community. Also found in the stone semaphore is located in the community area. And some clay pots culture Dvaravati. It was the site of the Khmer military base in ancient times around

a hundred years ago, the group came to live to raise elephants, horse war to the war on Prakhonchai district in the year 2460 B.E. in the past. At present, the old town of Talung has developed an ancient moat source. The agricultural community has many important tourist attractions, to make a stable income for the community which continue the new and old historical knowledge suitable for studying.

Keywords: Old Talung City, Dvaravati, Praconchai

1. บทนำ

สายลมพัดผ่านยามเย็น หรือยามค่ำแลง ดวงตะวันกำลังลับขอบฟ้า ทำให้ผู้เขียน หวนคิดถึงเมืองตะลุงเก่า หรือบ้านเมืองตะลุงเก่า ตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มองเห็นสภาพเก่าแก่ของบ้านเมืองตะลุงเก่ามีดอกบัวแดงเต็มลำคูเมืองโบราณทางด้านทิศใต้ชุมชน กระทบกับแสงตะวันยามเย็นดูสวยงาม หากวันใดเข้าไปเยี่ยมชมเยือน บ้านเมืองตะลุงเก่าในช่วงฤดูฝนตรงกับวันเสาร์ – อาทิตย์ จักพบน้ำในคูเมืองเก่าไหลออกจาก ระบบการชลประทานชุมชนทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ตามลำห้วยกันแซง ผ่านเข้าไปยังตัว อำเภอประโคนชัย ลงสู่ลำห้วยตะลุง – พลับพลาชัย เพื่อไหลไปรวมกับลำห้วยชีที่เป็นลำห้วย ตัวแบ่งเขตจังหวัดบุรีรัมย์ – สุรินทร์ นั้น

เมื่อถึงช่วงฤดูฝนทุกปีจะมีน้ำไหลหลากตามลำห้วยแซงมาจากเขาพนมรุ้งโน้น เพื่อขับไล่ให้น้ำเก่าผ่านออกจากชุมชนบ้านเมืองตะลุงเก่าแห่งนี้ เป็นการไหลหมุนเวียนของน้ำเก่าออกจากชุมชน ถือเป็นภูมิปัญญาอย่างชาญฉลาดของผู้คนโบราณในยุควัฒนธรรม ทวารวดีที่มาอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเมืองตะลุงเก่า ได้ช่วยวางระบบนิเวศวิทยาชุมชนไว้เพื่อบังคับ น้ำฤดูฝนให้ไหลหมุนเวียนผ่านกลางชุมชนเพื่อขับไล่เชื้อโรคต่าง ๆ ออกจากชุมชน ทำให้ คนโบราณอยู่ในเขตชุมชนนี้ได้ตลอดปี และปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ หรือความกลัวผีป่าเจ้า ที่มารบกวน หากปีใดมีน้ำฝนมากเกินความจำเป็นจักใช้น้ำของชุมชน ปีนั้นจะบังคับน้ำไม่ให้ ไหลผ่านกลางชุมชนเพื่อป้องกันการพังทลายริมฝั่งภายในชุมชน โดยบังคับน้ำให้ไหลออก ทางด้านทิศตะวันตก และตะวันออกของชุมชน

แต่ในสภาพปัจจุบันนี้ เมื่อถึงช่วงฤดูฝน หรือน้ำไหลหลากออกจากชุมชนแห่งนี้ มักจะมีกลุ่มเด็กตัวเล็ก ๆ ในชุมชนบ้านเมืองตะลุงเก่าเล่นน้ำกันอยู่หน้าคันทันทำนบอย่าง สนุกสนาน มีต้องพึ่งพาสระว่ายน้ำคอนกรีต หรือสระน้ำที่เกิดจากการพัฒนาสระว่ายน้ำน้ำ รูปแบบใหม่เพื่อเสียตัง (เงิน) ของพ่อแม่ให้สูญเปล่าไปไยเล่า เพราะพ่อแม่ก็ได้มีเงินทอง มากมาย อันตัวเด็กเล็กบ้านเมืองตะลุงเก่าสำนึกในบุญคุณพ่อแม่ หรือบรรพบุรุษผู้พัฒนา บ้านเมืองตะลุงเก่ามา พวกเราทุกคนมีความรักและความผูกพันภายในชุมชนแห่งนี้อยู่ตลอด

ชีวิต ถึงแม้ว่ารัฐบาลได้พยายามพัฒนาแหล่งน้ำทั้งลำห้วย หนอง คลอง บึง หรือคูเมืองโบราณ ด้วยการขุดลอกให้ลึกลงมากที่สุดตามแผนงานก่อสร้างสำเร็จเพื่อจะให้มีน้ำเพียงพอใช้สอยตลอดทั้งปีของชุมชนภาคอีสานในพื้นที่ต่าง ๆ ดังนั้น สภาพชุมชนโบราณต่าง ๆ ที่มีร่องคูคลองน้ำเดิม จึงประสบกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศวิทยาภายในชุมชนมาก อันเกิดจากการพัฒนาแหล่งน้ำตามแผนงานก่อสร้าง และเกิดความสูญเสียในทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมชุมชนตามมา มีนักวิชาการทางประวัติศาสตร์กล่าวถึงปัญหานี้เพื่อตระหนักไว้ว่า

รัฐบาลสมัยใหม่ยินยอมที่จะทุ่มงบประมาณจำนวนมหาศาลกับการก่อสร้างระบบชลประทานขนาดใหญ่ที่มีแบบแผนตายตัว ทั้งที่ไม่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกัน การจัดการระบบชลประทานของท้องถิ่นขนาดเล็ก แต่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมกลายเป็นสิ่งที่ถูกละเลยมานาน และยังไม่มีการศึกษาถึงวิธีคิดและการเรียนรู้บทเรียนในการจัดการน้ำที่สอดคล้องเหมาะสมกับท้องถิ่น ส่งผ่านผู้คนสืบมานับร้อยนับพันปี

ในเขตอีสานใต้ มีการจัดการน้ำในระบบชลประทานขนาดเล็ก โดยใช้ระดับความสูงต่ำของพื้นที่เพื่อขุดคลองส่งน้ำในระบบการทดน้ำ ไม่ต้องสร้างสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ที่ทำให้เกิดปัญหาความרבกวนขึ้นดินเค็มตามมา หากมีการศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนก็จะพบว่า การจัดการน้ำในอีสานใต้เป็นระบบที่ยิ่งใหญ่ สืบเนื่องมาจากการทดลองของผู้คนในอดีตมานานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ทีเดียว (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2560)

กลุ่มชุมชนทวารวดีในจังหวัดบุรีรัมย์ หรือจังหวัดอื่น ๆ มีลักษณะชุมชนเหมือนกัน ด้วยการสร้างคันคูน้ำ คันดินล้อมชุมชน 2 ชั้นบ้าง 3 ชั้นบ้าง ชุมชนมักถูกทำลายโดยระบบการพัฒนาแหล่งน้ำเป็นจำนวนมาก เพราะขาดการพัฒนาอย่างระมัดระวัง หรือมีความเข้าใจอย่างถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์พื้นที่เขตโบราณสถาน นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ผู้เขียนอยากให้ชาวชุมชนบุรีรัมย์ หรือชาวจังหวัดอื่น ๆ ในภาคอีสาน ควรตระหนักรู้สภาพปัญหาการพัฒนาแหล่งน้ำในชุมชนโบราณ เพื่อความมั่นคงของชุมชนโบราณจะต้องมีคณะกรรมการฝ่ายโบราณคดี หรือวัฒนธรรมทั้งระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับชุมชน ช่วยกันพิจารณาก่อนจะทำการขุดลอกคูคลองภายในตัวชุมชนโบราณ เพื่อรักษาสภาพชุมชนโบราณให้คงอยู่สืบต่อไป มิใช่มอบอำนาจให้แต่งงานกองช่างโยธาในระดับท้องถิ่นเป็นผู้เสนอตามแผนองค์รปกครองส่วนท้องถิ่น ในบทความนี้ ผู้เขียนมิได้มีเป้าหมายเขียนมาเพื่อวิพากษ์วิจารณ์เรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำเพียงด้านเดียว แต่เป็นการนำเสนอแนวคิด หรือความคิดเห็นในเรื่อง “เลี้ยวหลังแลหน้าชุมชนบ้านเมืองตะลุงเก่า” ในแต่ละยุค เพื่อนำเสนอความเจริญก้าวหน้าของชุมชนแห่งนี้สู่สาธารณชน ผ่านภูมิทัศน์

วัฒนธรรมไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาชุมชน ทำให้คนภายนอกอยากเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนบ้านเมืองตะลุงเก่ามากขึ้น

2. เมืองตะลุงเก่าในยุคก่อนประวัติศาสตร์ (ทวารวดี)

แนวคิดวัฒนธรรมความเชื่อการสร้างชุมชนในยุคก่อนประวัติศาสตร์ หรือยุคทวารวดีในเขตภาคอีสานตอนล่าง ทางด้านทิศใต้ในช่วงเวลาที่ผ่านไป ชุมชนส่วนใหญ่ทางด้านทิศใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์นิยมสร้างชุมชนแบบ “มีคันท้าล้อมรอบ” มีลักษณะชุมชนเป็นวงกลม วงรี หรือสี่เหลี่ยมทรงมน ซึ่งการสร้างชุมชนโบราณทวารวดีเหล่านี้ มีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 50-100 ไร่ขึ้นไป แต่ขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรและการใช้ประโยชน์ในบริเวณพื้นที่ตัวชุมชนเมืองโบราณนั้น แต่ชุมชนโบราณทวารวดี บางแห่งภายในตัวพื้นที่ชุมชนอาจเป็นที่อยู่อาศัยของหัวหน้าชุมชน หรือชนชั้นปกครอง หรือที่ตั้งของศูนย์กลางความเชื่อของชุมชน เป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนาแบบนิกายเถรวาท ซึ่งศาสนสถานและสัญลักษณ์ของชุมชนในบางแห่งเป็นพื้นที่แบบเนินดินสูง โดยเฉพาะกลุ่มชุมชนในเขตริมฝั่งแม่น้ำมูลทั้งสองฝั่งมักพบชุมชนโบราณทวารวดีเป็นที่ราบลุ่ม ไม่มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบก็มี บางแห่งเป็นเนินดินอย่างเดี่ยว บางแห่งเป็นสองสามเนินดินต่อกัน ตามเนินดินมักพบเศษเครื่องปั้นดินเผาที่ผลิตขึ้นมาใช้ เป็นหม้อดินใสกระดุกบ้าง และไม่ใช่หม้อดินเผาใสกระดุกกระจายอยู่ตามเนินดินเหล่านั้น เช่นเดียวกับบ้านกระเบื้อง อำเภอฟุไธสง เป็นเนินดินขนาดใหญ่มีสามเนินดินติดต่อกัน เมื่อตัดถนนผ่านใช้รถแทรกเตอร์ไถขึ้นดินแหล่งชุมชนโบราณลึกลงไป 3-4 เมตร เผยให้เห็นชั้นดินที่มีผู้อาศัยอยู่สืบเนื่องกันมา ชั้นดินต่ำสุดสัมพันธ์กับเครื่องปั้นดินเผาแบบหนาและหยาบ สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่ภาคอีสานตอนล่างมีผู้คนเข้ามาอาศัยมากกว่า 3 พันปีแล้ว สามารถวิเคราะห์ชุมชนโบราณบ้านเมืองตะลุงเก่าว่า มีลักษณะเด่น หรือพบหลักฐานสำคัญในยุควัฒนธรรมทวารวดีมีดังนี้

1. เนินดินหลังเต่าสูงกลางชุมชน เป็นพื้นที่เนินดินสูงเหมือนกับกระดองเต่าประมาณ 3 เมตร อยู่ในพื้นที่บริเวณกลางหมู่บ้าน สันนิษฐานว่า เป็นที่ฝังอัฐิธาตุ หรือกระดูกคนโบราณในสมัยวัฒนธรรมทวารวดี มีอายุประมาณ 2 พันปีมาแล้ว ถือเป็นวัฒนธรรมความเชื่อชีวิตหลังความตายแบบเดียวกับชุมชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่ง สุกัญญา เบาเนต นักโบราณคดีของกรมศิลปากร ได้ศึกษาลักษณะประเพณีการตาย เรียกว่า “การฝังศพครั้งที่สอง” (Secondary Burial) ถือเป็นวิธีการจัดการศพความเชื่อชีวิตหลังความตายของมนุษย์ยุคโบราณ ตัวอย่างแหล่งโบราณคดีพบมีบ้านโนนสวรรค์ ตำบลนาหนองไผ่ อำเภอชุมพลบุรี มีอายุราว 2,000-1,500 ปีมาแล้ว (สุกัญญา เบาเนต, 2546: 45) หลังจากนำศพผู้ตายไปฝังดินจนศพเน่าเปื่อยแล้ว ญาติพี่น้องที่มีชีวิตอยู่จึงขุดโครงกระดูกขึ้นมาทำพิธีทางพระพุทธศาสนาอีกครั้งเพื่ออุทิศกุศลให้แก่ผู้ตาย ด้วยการนำอัฐิกระดูกที่เผาแล้วมาบรรจุใส่เครื่องปั้นดินเผาใหม่ แล้วนำเครื่องปั้นดินเผาปิดฝาทับลงไปฝังลงในเขตเนินดินสูงชุมชน ยังมีแหล่งโบราณคดีแบบ

เดียวกันนี้ที่บ้านเขาไค้ง อำเภอชุมพลบุรี พบเครื่องปั้นดินเผาใส่โครงกระดูกฝังกระจายอยู่ในชั้นดินบนและชั้นล่างสุด ส่วนชั้นล่างสุดขนาดของเครื่องปั้นดินเผาใส่เพียงกะโหลกไม่ได้ถูกเผาไฟ ถือเป็นวัฒนธรรมการฝังศพครั้งที่สองอีกแห่งหนึ่งมีความคล้ายคลึงกัน แต่ชุมชนโบราณบ้านเมืองตะลุงเก่าแห่งนี้ พบภาชนะดินเผาบรรจุธัญธำแบบเนื้อบางอยู่จำนวนมาก ถือเป็นศิลปกรรมทวารวดีข้างพื้นบ้าน จากการขุดปรับปรุงพื้นที่เพื่อสร้างห้องน้ำและสร้างที่อยู่อาศัยของชาวบ้านเมืองตะลุงเก่า ในวันที่ผู้เขียนนำพานักศึกษาลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลชุมชนทั่วไปเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2559 เจ้าของบ้านหลังที่อยู่ตรงข้ามกับเนินดินหลังเต่าได้เล่าว่า “ภายในใต้พื้นบ้านหลังนี้ยังมีหม้อดินเผาใส่ธัญธำอยู่อีกมาก ตนเองขุดลงไปเพื่อวางเสาบ้านพบหม้อธัญธำแล้วนำขึ้นมา 2 ใบ เท่านั้น แล้วเร่งรีบกลับดินลงวางเสาเรือนเพื่อสร้างบ้านอยู่อาศัย และนำหม้อดินเผาบรรจุธัญธำไปทำพิธีอุทิศส่วนกุศลที่วัด แล้วเก็บหม้อดินเผาเก็บไว้ในวัด” แม้ว่าหน่วยงานพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อำเภอพิมาย แจ้งห้ามมิให้ชาวบ้านเข้าไปบุกรุกในเนินหลังเต่าแล้วก็ตาม แต่พื้นที่โดยรอบก็ถูกชาวบ้านทำลายโดยมิได้ตั้งใจเพื่อปรับปรุงเป็นที่อยู่อาศัย และสิ่งที่น่าเสียดายเครื่องปั้นดินเผาที่พบนั้น มิได้ถูกนำมาเก็บไว้อย่างเป็นทางการโบราณคดี เพื่อเป็นพิพิธภัณฑสถานโบราณคดีชุมชน ถือเป็นทรัพย์สินภูมิปัญญามูลค้ำมหาศาลของชุมชนบ้านเมืองตะลุงเก่า

2. หินเสมาโบราณ เป็นแท่งหินศิลาทรายแสดงหลักเขตโบราณสถานสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์กำหนดเขตแดนพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ พบหินเสมาโบราณที่บ้านเมืองตะลุงเก่าเป็นแบบเดียวกับวัฒนธรรมลุ่มน้ำมูลมิได้มีการแกะสลักแท่งหิน ถือเป็นความโชคดีมากชาวบ้านเมืองตะลุงเก่าช่วยกันนำแท่งหินเสมาโบราณไปเก็บรักษาไว้ที่โรงเรียนและวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่ง รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง กล่าวถึงการสร้างหินเสมาวัฒนธรรมทวารวดีในภาคอีสาน เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือพื้นที่ หรือตามลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำมูล ลุ่มน้ำชี และลุ่มน้ำโขง และยังสามารถจัดแบ่งแท่งหินเสมาเป็นกลุ่มย่อยตามลำน้ำ คือ ช่วงต้น ช่วงกลาง และช่วงปลายน้ำ ในแต่ละลุ่มน้ำมีหลักหินเสมาอาจจะมากหรือน้อย มีความแตกต่างกัน โดยหินเสมาโบราณนำมาปักขึ้นอยู่กับพื้นที่และความสำคัญของชุมชนวัฒนธรรมทวารวดีในภาคอีสานว่า “เอกลักษณ์ของหลักหินในแต่ละพื้นที่อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงขอบเขตทางวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกัน และอาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่าเมืองในวัฒนธรรมทวารวดีภาคอีสานมีศูนย์กลางทางการเมืองการปกครอง หรือศูนย์กลางทางวัฒนธรรมหลายแห่ง” (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2561)

3. กระเบื้องดินเผา ลักษณะกระเบื้องดินเผา หรือหม้อดินเผาที่พบในแหล่งโบราณคดีบ้านเมืองตะลุงเก่า นั้น เป็นศิลปกรรมแบบทวารวดีพื้นบ้านแบบเนื้อบาง อาจจะมีเผาในพื้นที่ชุมชนเอง หรือนำมาจากชุมชนใกล้เคียงก็เป็นไปได้ จากการเดินสังเกตในบริเวณพื้นที่ชุมชนทำให้ผู้เขียนมีความมั่นใจได้ว่า หม้อดินเผาเหล่านี้ที่พบส่วนมากอยู่บริเวณเนินดินหลังเต่ากลางชุมชน ถูกนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการบรรจุธัญธำของผู้ตายในยุควัฒนธรรม

ทวารวดี แต่ไม่สามารถแสดงรายละเอียดชัดเจนได้ว่าเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ใดเข้ามาอาศัยอยู่ในช่วงเวลาใด

กล่าวได้ว่า การพัฒนาตัวชุมชนเมืองโบราณบ้านเมืองตะลุงเก่าแห่งนี้ เป็นการพัฒนาก่อนประวัติศาสตร์ของชุมชนแบบวัฒนธรรมทวารวดี เป็นชุมชนรูปแบบวงรีมีขนาดประมาณ 100 ไร่เศษ ด้วยการสร้างชุมชนครอบลำห้วยกันแซง แต่ขยายพื้นที่ไปทางด้านทิศใต้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีคูน้ำล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง โดยคูน้ำทางด้านทิศตะวันออก เรียกว่า เบาะเวง (สิ่งลวง) คูน้ำด้านทิศตะวันตก เรียกว่า คูกันแซง (คูน้ำเชื่อมต่อจากห้วยกันแซง และบ้านระไซโลก ต้นกำเนิดทางน้ำไหล ลงมาจากเขาพนมรุ้ง ไหลผ่านบ้านหินกอง - กระต่ายตาย - ประทัดบุ - เกษตรสมบูรณ์ - ตะโกตาพิ - บ้านบาตร - โคกขี้เหล็ก (โคกขี้เหล็กโบราณ) - ระไซโลก - คูกันแซง) เชื่อมกับสองคูน้ำด้านทิศใต้ เรียกว่า คูไชโยง ไหลลงสู่ห้วยตะลุงในอำเภอประโคนชัย ซึ่งความแตกต่างของขนาดพื้นที่ชุมชน และ คูน้ำที่ล้อมรอบชุมชนโบราณบ้านเมืองตะลุงเก่านี้ เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงขนาดจำนวนประชากรมาก และศักยภาพการควบคุมพลเมือง หรืออาศัยความศรัทธาของชาวชุมชนต่อเขตพุทธศาสนาแห่งนี้ มาช่วยกันเสียสละแรงงานเพื่อทำการขุดคูน้ำไว้ใช้สอยแก่ชุมชนเอง

3. เมืองตะลุงเก่าในยุคประวัติศาสตร์

การศึกษาข้อมูลในยุคประวัติศาสตร์บทความนี้ เพื่อการเปรียบเทียบหาเหตุผลประวัติความเป็นมาของบ้านเมืองตะลุงเก่า ดังเช่น สมัยพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ ปฐมกษัตริย์แห่งขอมกล่าวว่า “...เมืองสุโขทัยส่งส่วยน้ำ เมืองตะลุงส่งส่วยผ้าไหม และเมืองละโว้ส่งส่วยปลาแห้ง...” ในช่วงเวลานั้น บ้านเมืองตะลุงเก่าอาจจะมีประชากรหนาแน่น หรือมีการขยายตัวของชุมชนแล้ว ยกฐานะเป็นเมือง (ปุระ) แต่ในเวลาหลายร้อยปีต่อมาบันทึกคำบอกเล่าจำสืบทอดกันมาของชาวพื้นเมืองกล่าวว่า “บ้านเมืองตะลุงเก่าน่าจะเคยเป็นค่ายทหารขอมมาก่อน มีคูน้ำและกำแพงเมืองทรงกลมเป็นลักษณะกำแพงดิน มีป่าไผ่ขึ้นแน่นหนา” ถือเป็นธรรมเนียมนิยมในสมัยโบราณปลูกไผ่ไว้บนกำแพงดินใช้เป็นป้อมปราการทางธรรมชาติเพื่อปกป้องรักษาเมือง ซึ่งลักษณะตัวค่ายโบราณเมืองตะลุงเก่าแบ่งเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่ 1 ทางทิศเหนือชุมชน น่าจะเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชนและทหาร ส่วนที่ 2 ทางทิศใต้ชุมชนเป็นลานกว้าง (บริเวณวัดไทรโยง) น่าจะเป็นลานฝึกซ้อมรบ หรือเตรียมทัพกำลังพลทหาร

นอกจากนั้น พื้นที่ทางทิศตะวันออกของค่ายทหารโบราณมีสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เรียกว่า บาราย หรือสระน้ำขนาดเล็ก เป็นการขุดขึ้นมาเพื่อกักเก็บน้ำในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ เป็นแบบตะพังปักน้ำพื้นที่สูง ถือเป็นวัฒนธรรมการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำใช้ทางธรรมชาติของวัฒนธรรมในยุคอาณาจักรขอม สันนิษฐานว่า เมืองตะลุงเก่าน่าจะเป็นการสร้างชุมชนทับซ้อนกัน บนพื้นที่เนินดินหลังเต่าลาดเอียงน่าจะเป็นหอพระ หรือบ้านพักของแม่ทัพ

สมัยที่กลุ่มคุณตาชาวอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ใหม่ ๆ ภายในบริเวณใกล้เนินหลังเต่า เคยมีต้นมะพร้าว หมาก มะขาม มะม่วง ยังพบโบราณวัตถุในบริเวณชุมชนโดยรอบส่วนที่เป็นค่ายทหาร มีถ้วย จาน ชาม เทวรูปขนาดเล็ก และเครื่องประดับ เช่น สร้อยคอ ต่างหู แหวน รวมทั้งหม้อบรรจุธูปธูปด้วย แต่ชาวบ้านเมืองตะลุงเก่ามิได้เก็บรักษาโบราณวัตถุไว้เป็นสมบัติของชุมชน เพราะมีความจำเป็นต้องใช้เงินทอง จึงต้องขายโบราณวัตถุให้แก่กักสะสมของเก่าไปอย่างน่าเสียดาย แม้แต่หินลับมีดโบราณที่พบใกล้กับเนินดินหลังเต่าเก็บไว้นานมาแล้ว ยังยกให้แก่ฝรั่งที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนไป ซึ่งผู้เชี่ยวชาญภาษาท้องถิ่นได้อธิบายชื่อบ้านเมืองตะลุงเก่าในภาษาเขมร เรียกว่า บันเตียย แปลว่าค่าย หรือสะกดเป็นภาษาไทยว่า บันทาย เช่น อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ เรียกภาษาเขมรว่า บันเตียยสรอง (สเราะ) สรงในภาษาไทยแปลว่าบ้าน หรือชุมชน ในประเทศเขมรมีหลายเมือง เช่น บันเตียยเมียนเจีย (บันทายมีชัย) บันเตียยเมียะ (บันทายบมาศ) บันเตียยพิตจ (บันทายเพชร) (เอกสารประวัติศาสตร์บันเตียยตะลุงเก่าโบราณ)

ภายนอกเขตชุมชนพบหลักศิลาจารึกหลายแห่งด้วยกัน แต่ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวบ้านเมืองตะลุงเก่าได้แกะเอาศิลาจารึกไปใช้เป็นหินลับมีดบ้าง ทำให้จารึกหลักฐานโบราณวัตถุสำคัญบ้านเมืองตะลุงเก่าเสียหายเหลือเพียงชิ้นส่วนขนาดย่อมเก็บไว้แต่ไม่สามารถแปลภาษาสื่อความหมายของบ้านเมืองตะลุงเก่าในยุควัฒนธรรมขอมได้ว่า ชุมชนนี้มีความสำคัญมาอย่างไรบ้าง ที่มา: เอกสารประวัติบ้านเมืองตะลุงเก่า

เมื่อประมาณร้อยปีที่ผ่านมา หลังกลับจากราชการปราบกบฏเงี้ยวที่เมืองแพร่ คุณตาขาว พวงประโคน หลานชายเจ้าเมืองนางรองได้รับมอบหมายภารกิจให้เป็นผู้นำดูแลช้างศึก ม้าศึก เสบียงอาหารเพื่อราชการสงครามและความสงบเรียบร้อยของเมืองหน้าด่านชายแดนติดกับประเทศกัมพูชา ถือว่าชุมชนแห่งนี้จะเป็นพื้นที่ให้กองทัพสยามมาพักเหนื่อยเพื่อเปลี่ยนช้างศึก ม้าศึก ในบริเวณที่พักค่ายของผู้รับผิดชอบ เรียกว่า โคกม้า แต่ในบริเวณที่เป็นตัวอำเภอประโคนชัยปัจจุบันเป็นทุ่งหญ้าสำหรับใช้เลี้ยงช้างศึก ม้าศึก คุณตาขาวพิจารณาว่าพื้นที่บริเวณบ้านเมืองตะลุงเก่าเหมาะที่จะตั้งชุมชนมาก ประมาณปี พ.ศ. 2440 คุณตาขาวพร้อมญาติที่รับราชการชายแดน จำนวน 13 ครอบครัว ได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนที่บ้านตะลุงเก่าในปัจจุบันนี้

พ.ศ. 2460 ทางราชการตั้งอำเภอประโคนชัย เป็น 1 ใน 4 อำเภอของเมืองบุรีรัมย์ ต่อมาในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นอำเภอตะลุง เป็นการรณรงรักษาวัฒนธรรมไทยด้วยการตั้งชื่อตามชื่อบ้านนามเมืองโบราณ “บ้านบันเตียยตะลุง หรือบ้านเมืองตะลุงเก่า” เป็นชุมชนแห่งแรกและกลุ่มคนตาขาวเข้ามาอยู่เพื่อเลี้ยงช้างศึกม้าศึก ให้กับทางราชการ คำว่า "ตะลุง" หมายถึงเสาใหญ่ หรือ เสาหินสำหรับผูกช้าง (เชือกกันว้ารัชกาลที่ 1 ทรงผูกช้างไว้กับเสาหินใหญ่บริเวณตัวอำเภอประโคนชัยปัจจุบัน) กล่าวกันว่าเมื่อก่อนตั้งและหลังการตั้งอำเภอประโคนชัยแล้ว มีเส้นทางคมนาคมหรือร่องรอยทางเกวียนผ่านอยู่ 3 สาย โดยเข้ามาเชื่อมต่อกับบ้านเมืองตะลุงเก่า คือ ทิศใต้เส้นทางไปปราสาทพนมรุ้ง - ปราสาทเมืองต่ำ ทิศตะวันตกเส้นทางไปปราสาทเมืองพิมาย - ปราสาทพนมวัน และทิศตะวันออกเส้นทางไปเมืองสุรินทร์ - อุบลฯ แสดงว่าบ้านเมืองตะลุงเก่าเป็นศูนย์กลางชุมชนแห่งแรกของอำเภอประโคนชัยเป็นจุดพักคนเดินทางก่อนจะมีคนเข้ามาอยู่อาศัย เมื่อทางราชการตั้งที่ว่าการอำเภอประโคนชัยอยู่ในบริเวณปัจจุบันนี้ ทำให้ชุมชนบ้านเมืองตะลุงเก่าถูกลดบทบาทลง นานวันเข้าความเจริญก้าวหน้าและศูนย์กลางทางคมนาคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองมาอยู่อำเภอประโคนชัย ทั้งถนนสายยุทธศาสตร์เส้น 24 ตัดผ่านตัวอำเภอประโคนชัย จึงทำให้บ้านเมืองตะลุงเก่าเหลือแต่ตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาว่า บ้านเมืองตะลุงเก่าเคยเป็นศูนย์กลางเส้นทางเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมขอมโบราณ

4. เมืองตะลุงเก่าในยุคปัจจุบัน

เมื่อบ้านเมืองตะลุงเก่า เป็นเพียงชุมชนหนึ่งในตำบลโคกม้า อำเภอประโคนชัย ไม่มีเส้นทางรถไฟ และรถยนต์ ตัดผ่าน ในอดีตการเดินทางใช้เกวียนเป็นพาหนะเชื่อมต่อกับเมืองนางรอง เป็นแหล่งซื้อขายข้าวของเครื่องใช้ของชาวเมืองตะลุงเก่า ชุมชนเริ่มซบเซาลงและถูกแทนที่ด้วยเมืองบุรีรัมย์ที่เติบโตคู่กับเมืองนครราชสีมาบนเส้นทางรถไฟ จนกระทั่งทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 24 ตัดผ่านมายังตัวอำเภอประโคนชัย ทำให้บ้านตะลุงเก่ากลายเป็นเมืองปิดโดยปริยายที่อยู่นอกเส้นทางถนนสายหลัก (ถนนบุรีรัมย์ - ประโคนชัย) ในขณะที่ตัวอำเภอประโคนชัยมีความเจริญเติบโตขึ้นมาแทนที่ อย่างไรก็ตาม ความเจริญจากภายนอกเข้ามายังบ้านเมืองตะลุงเก่าอย่างช้า ๆ กลับเป็นผลดี ทำให้เรื่องราวประวัติศาสตร์บรรพบุรุษผู้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ ยังคงบันทึกไว้หน้าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของบ้านเมืองตะลุงเก่า หมายถึงอำเภอประโคนชัย หากเลี้ยวหลังแลหน้าไปยังอำเภอประโคนชัย ถ้าพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน พัฒนาบ้านเมืองตะลุงเก่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ของอำเภอได้อย่างน่าภูมิใจ ด้วยการเชื่อมโยงกับแหล่งตุนกในเขตห้ามล่าสัตว์สวนามบินน้ำ ควบคู่กับการพัฒนาชุมชนบ้านเมืองตะลุงเก่าเป็นแหล่งผลการเกษตรกรรมที่มีคุณภาพทางเศรษฐกิจอย่างมั่นคง นักท่องเที่ยวสามารถแวะชมพื้นที่ได้ดังนี้

1. สวนยอดคุณ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกชุมชน ที่มาของชื่อสวนยอดคุณ คือ คุณพ่อชื่อยอด คุณแม่ชื่อยอด จึงเอาชื่อพ่อแม่มาตั้ง บนที่ดินทรัพย์สมบัติของตระกูลเพื่อให้เกียรติท่าน เหตุผลที่เจ้าของสวนเลือกปลูกสับปะรด เพราะเจ้าของสวนรับราชการครู จึงไม่ค่อยมีเวลาได้ดูแลมาก คิดหาวิธีปลูกพืชชนิดใดที่ต้องการน้ำน้อย และไม่ต้องดูแลมาก รวมถึงเหมาะกับสภาพพื้นที่การเพาะปลูก จึงปลูกสับปะรดเป็นพืชที่เหมาะสมที่สุด โดยเลือกสายพันธุ์ปัตตาเวีย ลูกใหญ่เขียวลูกละ 2-3 กิโลกรัม เป็นพันธุ์ที่ให้รสชาติหวานซ่ำดี นำสายพันธุ์มาจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สับปะรดจะออกดอกประมาณเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน อีกประมาณสี่เดือนเก็บเกี่ยวผลผลิต (เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์) เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จ ฟันต้นต่อสับปะรดทิ้งให้เหลือเฉพาะหน่อเพื่อเติบโตในรุ่นต่อไป ดังนั้น บ้านเมืองตะลุงเก่า เป็นแหล่งทดลองปลูกสับปะรดว่ามีดินเหมาะสม จนปลูกกันแพร่หลายในพื้นที่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค

2. ไร่สตอเบอร์รี่ เป็นเจ้าแรกในบุรีรัมย์ผู้ผลิตพันธุ์สตอเบอร์รี่ขายสู่ตลาด พร้อมทั้งการวิจัยทดลองเพาะพันธุ์ โดยเจ้าของไร่ นางลัดดา วงศ์นาค (หมอบูน) พร้อมสามี อาจารย์วิทยาลัยเกษตรจังหวัดพะเยาเล่าว่า สตอเบอร์รี่มีคุณสมบัติพิเศษ ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมบ้านเรามีอยู่หลายสายพันธุ์ แต่การเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสภาพอากาศของภาคอีสานมีอยู่หลายสายพันธุ์ มีพันธุ์ 80 พันธุ์ภาคใต้ 13 และพันธุ์ 339 อเมริกา ช่วงเวลาในการปลูกภาคอีสานให้ผลผลิตคืออยู่ในช่วงเดือนกันยายน - ตุลาคม จะออกผลประมาณเดือนธันวาคมที่อากาศเย็น สตอเบอร์รี่เป็นพืชต้องการความเย็นมากกระตุ้นตาให้ออกดอก โดยซื้อพันธุ์มาจากโครงการหลวงดอยปุยและที่อื่น ๆ เริ่มปลูกตั้งแต่เดือนมิถุนายน ซึ่งสตอเบอร์รี่สามารถขยายพันธุ์ได้หลายวิธีทั้งขยายด้วยเมล็ด แต่เมล็ดมีข้อเสียจะกลายพันธุ์ และขยายพันธุ์ด้วยการแยกหน่อ หรือการเพาะเนื้อเยื่อ ซึ่งข้อดีทำให้ปลอดโรคพวกไวรัส และการขยายพันธุ์ด้วยการแยกไหลต้น สตอเบอร์รี่ต้นหนึ่งมีไหลออกประมาณ 8 เส้น แต่ละไหลจะมีประมาณ 5 ต้น ไหลหนึ่งต้นสามารถขยายพันธุ์ได้ประมาณ 40 ต้น โดยการปลูกสตอเบอร์รี่นี้สามารถขายพันธุ์ได้ราคาดี ถ้าทำเหมือนคนอื่นทั่วไปอาจจะได้ราคาไม่ค่อยดี เจ้าของสวนจึงเลือกพันธุ์ที่ให้ผลผลิตตามความต้องการของตลาดได้ดีกว่า

3. ไร่อรุณสุดา เป็นไร่เกษตรอินทรีย์ เจ้าของไร่เรียนจบครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ เหตุผลที่มาทำเกษตรอินทรีย์มาจากแนวพระราชดำริในหลวง (ร.9) เรื่องความพอเพียง หรือพออยู่พอกิน จากโครงการอบรมเครือข่ายต้นกล้าคืนถิ่นเข้ามาในชุมชน จึงมีความสนใจเข้าร่วมโครงการ จุดเด่นของสวนนี้จะใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทั้งหมด เป็นสวนสามพี่น้องที่มีอาชีพรับราชการ เมื่อย่างจากงานหลักมาทำเกษตรกรรมปลูกข้าวปลอดสารเคมี ร้อยเปอร์เซ็นต์ มีรสชาติแตกต่างจากข้าวที่ใช้ปุ๋ยเคมี ข้าวจะมีรสชาตินุ่มหอมกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี ในบริเวณรอบคันนาจะปลูกไม้ยืนต้นเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยปลูกร่วมกับโครงการธนาคารต้นไม้ เช่น ต้นสัก มะท้ออกานี และต้นตะเคียนทอง ทำปุ๋ยหมักใช้เองแทนการใช้ปุ๋ยเคมี

ในสวนยังมีการปลูกพืชอีกหลายชนิดแบบผสมผสานทั้งด้านการปุ๋ยสัตว์ การปลูกเมล็ดพันธุ์ พื้นบ้าน การทดลองปลูกพืชจากต่างประเทศ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

4. ไร่นาสวนผสม เป็นไร่นาสวนที่อยู่กลางตัวเมืองโบราณ โดยเจ้าของไร่รับราชการ เป็นทหารยศ จ่าสิบเอกอิทธิกร เชนประโคน เลี้ยงไส้เดือนและปลูกพืชผสมผสานทั้งทำนา ข้าวเลี้ยงปลาตะเพียนในแปลงนา ซึ่งไส้เดือนสามารถขยายพันธุ์เร็วและให้ปุ๋ยในปริมาณมาก โดยไส้เดือนจะกินมูลวัว เศษผักเศษอาหาร และใบไม้ โดยไส้เดือนจะกินอาหารจากด้านล่าง ขึ้นมาด้านบนกลายเป็นเม็ดปุ๋ยนำไปใช้ประโยชน์ ไส้พืชผักที่อยู่ในสวน ส่วนตัวไส้เดือนที่เหลือสามารถเอาไปใช้ใส่เบ็ดตกปลาได้ ไส้เดือนมี 2 เพศในตัวเดียวกัน ไส้เดือนไม่สามารถมีวนตัวเพื่อขยายพันธุ์เองได้ ไส้เดือนต้องจับคู่เพื่อแลกเปลี่ยนกัน ไส้เดือนจะมีไข่ใบหนึ่งจะมี 2-3 ตัว ตัวเต็มวัยก็ประมาณ 4-5 เดือน ไส้เดือนขายได้กิโลละ 1,000 บาท ถือเป็นอาชีพที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

5. สวนสุข เป็นสวนเกษตรแบบผสมผสานของคุณลุงจำลอง พวงประโคน หลังเกษียณอายุราชการมีพื้นที่ดินว่างเปล่า จึงทดลองทำเกษตรแบบผสมผสานเป็นรายได้ให้แก่ครอบครัว มีการปลูกพืชหลายชนิดไว้รับประทาน ทั้งผักผลไม้สดและปลอดสารพิษ ทำให้ครอบครัวมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และลูกหลานจะดำเนินการสืบทอด สวนสุขทำการเกษตรแบบพอเพียง เชื่อว่าเกษตรแบบพอเพียงยังคงใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย ทำเท่าเผา ถ่านโบราณผลิตน้ำส้มควันไม้มาใช้ในการฉีดพ่นไล่แมลงในสวน และมีการทำปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้เอง

6. เทพวิไลฟาร์ม เมื่ออาจารย์สุเทพ ศรีละ อดีตครูโรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม สอนทางวิชาการเกษตรได้ลาออกมาจัดตั้งเทพวิไลฟาร์มใช้พื้นที่ว่างที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงทำเกษตรแบบผสมผสาน นำความรู้มาปรับใช้ทำเกษตรกรรมเป็นรายได้ และแหล่งอาหารให้กับครอบครัว ด้วยการเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ทั้งเพื่อการขายมีการเพาะพันธุ์หมู ไก่ ปลา กบ เป็ด วัว แพะ เป็นต้น เป็นการเพาะลูกพันธุ์เองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ยังเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการทำเกษตรแบบผสมผสาน พร้อมทั้งจะถ่ายทอดความรู้ทางเกษตรกรรมให้กับคนรุ่นหลัง

7. สวนสี่พี่น้อง เป็นสวนการเกษตรหัวโค้งก่อนเข้าถึงบ้านเมืองตะลุงเก่า ขายผลผลิตของฝรั่งพันธุ์แป้นสีทอง และกิมจู มะนาว และสับปะรดอยู่หน้าบ้าน ถือเป็น การปลูกพืชเศรษฐกิจ นำผลฝรั่งเสียมมาผสมอาหารให้ไก่ไข่เพื่อเป็นอาหารเสริม ออกไข่ตก โดยเฉพาะฝรั่งทั้ง นอกจากนี้ยังมีพันธุ์พื้นเมืองต่าง ๆ พันธุ์อินเดีย พันธุ์จีน เป็นต้น สำหรับฝรั่งที่นำมาใช้แปรรูป ได้แก่ พันธุ์บังมอท์ และพันธุ์ค่างคูล่า เนื่องจากทั้งสองพันธุ์มีเนื้อสีชมพู มีกลิ่นหอม รสกลมกล่อม

5. สรุป

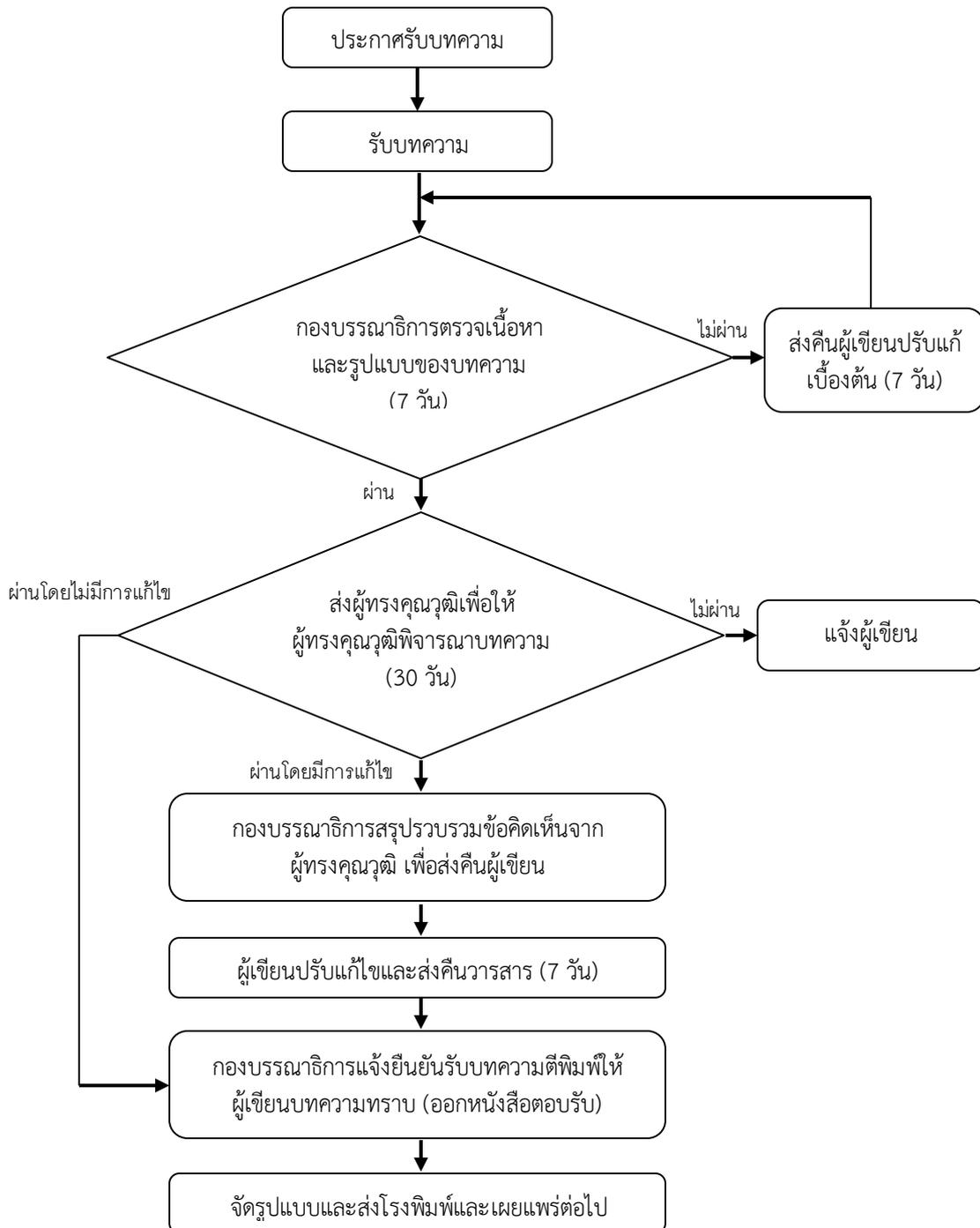
บ้านเมืองตะลุงเก่า น่าจะเป็นชุมชนประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี มีคันท้าล้อมรอบชุมชนสองชั้นในลักษณะวงรี มีการขุดค้นคูท่อน้ำไปทางทิศตะวันตก และตะวันออกชุมชนยังเป็นเนินดินหลังเต่าสูงประมาณสามเมตรอยู่กลางชุมชน น่าจะเป็นสถานที่ฝังกระดูกคนในชุมชน โดยพบหม้อดินเผาบรรจุอิฐธาตุเป็นพิธีกรรมประเพณีการฝังศพครั้งที่สองวัฒนธรรมแบบเดียวกับชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้ นอกจากนั้นยังพบแท่งเสมานหินตั้งอยู่ในเขตชุมชน โดยนำไปเก็บไว้บริเวณวัดและโรงเรียน และพบหม้อดินเผาเนื้อบางแบบทวารวดี สันนิษฐานว่าเคยเป็นที่ตั้งฐานทัพทหารขอมในสมัยโบราณ มีการปลูกป่าไผ่เป็นทิวแถวรอบชุมชนเพื่อใช้เป็นกำแพงป้อมปราการ เมื่อประมาณร้อยกว่าปีที่ผ่านมากลุ่มตาขาวเข้ามาอาศัยอยู่เพื่อเลี้ยงช้างศึก มาศึกให้กับทางราชการสงคราม ต่อมามีคนออกมาอยู่รอบนอกและตั้งเป็นอำเภอประโคนชัย ปี พ.ศ. 2460 อยู่ในเขตทุ่งเลี้ยงม้าเก่า ในปัจจุบันเมืองตะลุงเก่ามีการพัฒนาแหล่งน้ำคูเมืองโบราณให้เพียงพอเพาะปลูกพืช เป็นชุมชนเชื่อมกับแหล่งทุนกและเกษตรกรรมบ้านเมืองตะลุงเก่า มีจุดรองรับการท่องเที่ยวสวนเกษตรกรรมสำคัญต่าง ๆ เพื่อสร้างรายได้มั่นคงให้ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มวิชาประวัติศาสตร์. **ประวัติศาสตร์บุรีรัมย์**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 2560.
- หนังสือรายวิชาท้องถิ่นศึกษา. กรุงเทพฯ: พีเอส เพส.
- สุกัญญา เบาเนิด. **วัฒนธรรมทุ่งกุลาร้องไห้ ทุ่งกุลาร้องไห้ 2,500 ปี จากยุคแรกเริ่มล้าหลัง ถึงยุคมั่งคั่งข้าวหอม**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2546.
- เอกสารประวัติศาสตร์ปิ่นเตี้ยตะลุงเก่าโบราณ. (มปป.). อัดสำเนา.
- จำลอง พวงประโคน. **ประวัติบ้านเมืองตลุงเก่า**. สัมภาษณ์, เดือนสิงหาคม 2559.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2561: ออนไลน์). **หลักฐาน-ใบเสมาในวัฒนธรรมทวารวดีอีสาน**. อ้างถึงใน <http://www.muangboranjourn.com/>
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2561: ออนไลน์). **จดหมายข่าวมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ฉ.45** (ก.ย.-ต.ค.)

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์

สำนักวิชาการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

281 หมู่ 13 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

โทรศัพท์ 06-4946-1595

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการ อย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็น นักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อัน เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิเคราะห์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจาก วารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิวิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่ น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ต้องผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: <http://ojs.mcu.ac.th/index.php/jmbsb> และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของ บทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน ทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะพร้อม ส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้ การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่ พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81 ซม. ด้านบน ขนาด 4.5 และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 15 หน้า กระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัย/วิชาการ ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมด ซึ่งบทคัดย่อของเรื่องไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และให้มีเพียง 2 ส่วนเท่านั้น คือ

- 1) **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- 2) **ผลการวิจัยพบว่า** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- 3) **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 5 คำที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษาและจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (,)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่า จะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ข้อมูลและเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษา และวิเคราะห์ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่ และสัมพันธ์ กับวัตถุประสงค์ ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือ แผนภูมิตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (ถ้ามี) (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 ข้อเสนอแนะ (ถ้ามี) (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.1.7 กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อ องค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมาย วงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทความวิชาการ บทความปริทรรศน์ บทความปกิณกะ ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำ โดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่าง ๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้อ่านได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวม หรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยม

แพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน

3.3 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียนบทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย

3.3.1 ชื่อเรื่องของหนังสือ (Title) ให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3.2 ชื่อผู้เขียนหนังสือ (Author) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบัน หรือหน่วยงานที่ผู้เขียนสังกัด

3.3.3 ชื่อผู้วิจารณ์ (Name of Reviews) ให้ระบุชื่อเต็มทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสถาบัน หรือหน่วยงานของผู้วิจารณ์สังกัด

3.3.4 เนื้อหาการวิจารณ์ (Reviews Content) ในการเขียนเกี่ยวกับหนังสือวิจารณ์ เนื้อเรื่องจะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นและรายละเอียดในการวิจารณ์ โดยนำเสนอเรื่องราวจุดเด่น จุดบกพร่องของเรื่อง โดยทำการวิจารณ์หรือวิพากษ์อย่างมีหลักเกณฑ์ และเหตุผลตามหลักวิชาการ

3.3.5 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนสรุปความคิดเห็นทั้งหมดที่วิจารณ์ รวมถึงให้ข้อคิดหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่าน

3.3.6 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่เป็นรูปแบบเดียวกัน

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ชื่อ/หน้า และค้นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) ตัวอย่างเช่น (พระไตรปิฎก, 27/855/191)

1.2 หนังสือ และวารสาร

(ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์: เลขหน้าที่อ้างอิง)

ผู้แต่งคนเดียว ให้ระบุเฉพาะนามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่าพระ, พระมหานำหน้าชื่อตามด้วยฉายา และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ ถ้าไม่ทราบชื่อตัวให้ใส่เฉพาะชื่อสมณศักดิ์

ตัวอย่างเช่น

(พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557: 15)

(Phraphrombandit (Prayūn Thammaçhittō), 2014: 15)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่ง ชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่าง ด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น

(ภาคสุวรรณ และ ไชยรังสี, 2524: 145-146)

(Phaksuwan and Chairangsi, 1981: 145-146)

ผู้แต่ง 3 คน ให้ระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น

(ดอกจันทร์, พรหมกุล และ โยทุม, 2552: 80)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009: 80)

ผู้แต่งมากกว่า 3 คนขึ้นไป ให้ระบุเฉพาะนามสกุลของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” ตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่น ๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น

(รัฐสินธุ และคณะ, 2525: 100)

(Ratsin, et al., 1982: 100)

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. หนังสือ:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อหนังสือ / (ครั้งที่พิมพ์ (ถ้ามี)) / เมืองที่พิมพ์ / สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

Maslow, A. (1970). **Motivation and Personality**. New York: Harper and Row Publishers.

2. วารสาร:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง / ชื่อวารสาร / ปีที่ (ฉบับที่) / เลขหน้า.

ตัวอย่าง

Prescott, S. G. (2015). Will Instructors Save Time Using a Specifications Grading System?. **Journal of Microbiology & Biology Education**. 16(2), 298.

3. วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์) / ชื่อเรื่อง / ระดับวิทยานิพนธ์ / ชื่อคณะ / ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

Phra channa Bhaddharakhito. (2015). An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district, Mongkolborei District, Banteay Meanchey Province Based on Buddhist Principle. **Master of arts**. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

4. สัมภาษณ์:

ชื่อ-นามสกุล. /(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สัมภาษณ์

ตัวอย่าง

PhraKrusuvithanphatthanabandhit. (10 May 2013). Voice-Rector. Interview.

5. สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ชื่อ-นามสกุล. /(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/ชื่อเว็บไซต์/(วัน เดือน ปี ที่สืบค้น).

ตัวอย่าง

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). Positive Effect of Probiotic Lactobacillus Plantarum in Reversing the LPS Induced Infertility in Mouse Model. <http://jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.00230; jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03>. (12 February 2014).

4. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพหรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

5. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ กรุณาติดต่อ “บรรณาธิการวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์” สำนักวิชาการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาคารสัจจานุรักษ์ ชั้น 2

281 หมู่ 13 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31000

<http://www.ambj.mcu.ac.th>

E-mail: ambj.mcu@gmail.com

โทรศัพท์ 065 108 4746 ดร.บรรพต แคไธสง

064 946 1595 นายมงคล สอนไธสง

กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

อัตราค่าวารสาร

จำหน่ายราคา ฉบับละ 150 บาท ไม่รวมค่าส่ง

อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 300 บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ข้าพเจ้าชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....
2. สถานภาพผู้เขียน
  - อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....
  - โปรแกรม..... คณะ.....
  - บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน).....
3. มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ ( ) บทความวิจัย ( ) บทความวิชาการ เรื่อง
ภาษาไทย.....
- .....
- ภาษาอังกฤษ.....
- .....
4. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี).....
5. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่..... ถนน..... แขวง/ตำบล.....
- เขต/อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....
- โทรศัพท์..... E-mail.....
6. สิ่งที่ส่งมาด้วย
  - แผ่นดิสก์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....
  - เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน 2 ชุด
7. หากบทความนี้ จำเป็นต้องเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 อ่านอีก ข้าพเจ้ายินดียอมเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มและหากเมื่อ
ข้าพเจ้าแก้ไขแล้วแต่ยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้ให้ลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ติดใจเอาความใด ๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการ
พิจารณาของกองบรรณาธิการถือว่าเป็นที่สุด และไม่ขอเรียกร้องค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืน
ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างพิจารณาวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน

(.....)

วันที่...../...../.....

ลงนาม.....อาจารย์ที่ปรึกษา (ถ้ามี)

(.....)

วันที่...../...../.....